

Югіт Германн

Нічого, крім
ПРИВИДІВ

ЛІТЕРАТУРА

CF FOLIO

Югіт Германн

*Нічого, крім
ПРИВИДІВ*

Оповідання

Переклад з німецької

Харків
«Фоліо»
2007

ББК 84(4НІМ)

Г 38

Серія «Література»
заснована у 2001 році

Judith Hermann
Nichts als Gespenster

Перекладено за виданням:
Hermann J. Nichts als Gespenster. —
Frankfurt am Main, 2003

Переклад з німецької
Н. В. Сняданко

Художник-оформлювач
Л. Д. Киркач-Осипова

DIE HERAUSGABE DES BUCHES WURDE UNTERSTÜTZT VOM
DEUTSCHEN ZAHNÄRZTLICHEN KOLLEGIUM
UNTERSTÜTZUNGSPROGRAMM DES GOETHE-INSTITUT KIEW
PROGRAMM PERENNADIB FETE-INSTITUTY I
UND VON INTERNATIONAL RENAISSANCE FOUNDATION
UNTERSTÜTZUNGSPROGRAMM DES GOETHE-INSTITUT KIEW

**GOETHE-INSTITUT
KIEW**

- © by S. Fischer Verlag, GmbH,
Frankfurt am Main, 2003
- © Н. В. Сняданко, переклад
українською, 2007
- © Л. Д. Киркач-Осипова, художнє
оформлення, 2007
- © Видавництво «Фоліо», марка
серії, видання українською, 2007

ISBN 978-966-03-3787-9

Для Франца

Wouldn't it be nice
If we could live here
make this kind of place
where we belong
*The Beach Boys*¹

Рут (Подруги)

Рут сказала: «Пообіцяй мені, що у вас із ним ніколи нічого не буде». Я пригадую, як вона при цьому виглядала. Сиділа на стільці біля вікна, підібгавши під себе голі ноги, була щойно з душі, з іще мокрим волоссям, у самій близьності, голова обмотана рушником, пригадую її відкрите обличчя, правильні риси. Вона подивилася на мене зацікавлено, у погляді було більше іронії, ніж застереження. Вона запитала: «Обіцяєш?» Я подивилася у вікно за її спиною, на будівлю із підземними гаражами на протилежному боці вулиці. Йшов дощ, і надворі уже стемніло, реклама гаражів світилася приємним синім неоном, я сказала: «Послухай, чому я повинна тобі це обіцяти, ясна річ, у мене з ним ніколи нічого не буде». Рут відказала: «Знаю. Але все одно, пообіцяй», і я сказала: «Обіцяю», а потім знову подивилася на неї. Їй не варто було цього говорити.

¹ Чи не було б чудово,
якби ми тут лишилися,
створивши собі місце,
яке підходить нам.
З пісні групи «Біч Бойз».

Я знаю Рут все своє життя.

Вони з Раулем знайомі два чи три тижні. Він приїхав на гастролі до театру, де в неї дворічний контракт. Він незабаром поїде, можливо, тому вона так поспішає. Рут подзвонила до мене в Берлін, ми жили раніше разом, доки їй не довелося переїхати на нове місце роботи, ми не вміли давати собі раду з розлукою, вона дзвонила мені майже кожного вечора. Мені бракувало її. Я сиділа на кухні, яка тепер була порожньою, тут стояв лише стіл і один стілець, я дивилася у стіну, поки розмовляла з нею по телефону, на стіні висіла невеличка записка, яку вона приліпила ще колись давно: «Tonight, tonight it's gonna be the night, the night»¹. Я постійно збиралася зірвати цю записку, але так і не зробила цього. Коли вона подзвонила мені в черговий раз, то насамперед, без жодного вступу, повідомила: «Я закохалася». А потім розповіла про Рауля, і її голос був таким щасливим, що мені довелося встати і пройти з телефоном у руках через помешкання. Я почала непокоїтися від цієї розмови, навіть злегка нервуватися. Мене ніколи не цікавили її чоловіки, а її — мої. Вона казала: «Він такий високий», а потім говорила те, що завжди кажуть у таких випадках, але було у її словах і нове, таке, чого вона не розповідала про інші свої закоханості, пережиті у більш ранньому віці, хоча навряд чи це її почуття відрізнялося від усіх попередніх. Вони ходили колами одне проти одне протягом тижня і обмінювалися поглядами, шукали можливості опинитися поряд і врешті вперше поцілувалися.

¹ Сьогодні, сьогодні буде ніч, буде ніч (англ.).

Це трапилося вночі, після якоїсь вечірки, вони були напідпитку і стояли посеред проходу в торговому пасажі невеликого містечка, а потім цілувалися за кулісами під час перерви між актами п'єси, і в барі, після того, як їхні колеги ішли геть, а кельнерка починала виставляти стільці на столи. «У нього такі м'які долоні, — розповідала Рут. — А голова поголена налісо, часом він носить окуляри, і це виглядає трохи дивно, ця металева деталь, невеличка і погнута, не пасує до його обличчя». Вона казала: «Взагалі-то він більше у твоєму стилі, абсолютно у твоєму, ти просто втратила б голову, якби побачила його». Я запитала: «Що ти маєш на увазі під “моїм стилем”?» І Рут замовкла, потім захихотіла і врешті промовила: «Не знаю, як сказати, можливо, його тіло виглядає трохи асоціально. Він красиво говорить: “Колір твоїх очей, як трава, яка хилиться від вітру, повертаючи стебла білим боком”». Вона захоплено цитувала його, казала, що він трохи марнославний, і підсміювалася з цього, називала його трохи дитинним у деяких рисах, розповідала, що він грає Калібана у «Бурі», і публіка щовечора шаленіє на виставах. Він народився у Мюнхені, його батько давно помер, Рауль студював філософію, а влітку збирається до Ірландії, спатиме в автомобілі і спробує писати, сидячи на скелях і спостерігаючи за морем перед собою. Рауль. Рут вимовляє *Раоуль*.

Коли я приїхала до неї — це не мало нічого спільного з її закоханістю, я приїхала б у будь-якому випадку, — вона зустріла мене на вокзалі, і я побачила її раніше, ніж вона мене. Рут пройшла вздовж перону, шукаючи мене очима, вона була

у довгій синій сукні, волосся підібране догори, її обличчя світилося, напружене тіло, стрімка хода, манера тримати голову і погляд, що намагався відшукати когось, — усе це виражало очікування, які аж ніяк не могли б стосуватися мене, ніколи б не могли. Вона не побачила мене, я просто підійшла впритул і стала перед нею. Вона злякано відсахнулася, а потім кинулася мені на шию, цілувала і повторювала: «Моя люба» — її нові парфуми пахли сандалом і цитриною. Я відірвала її долоні від себе і стиснула, подивилася на її обличчя, її посмішка була мені дуже рідною.

Рут винаймала крихітне помешкання у центрі міста, трохи схоже на американський «апартамент», — кімната із кухонною нішею, лазничка. Великі вікна не мали штор, тільки у лазничці можна було захиститися від поглядів водіїв, які, залишивши свої автомобілі у будівлі підземних гаражів навпроти, зупинялися на кілька хвилин, втупившись поперед себе із відсутнім виразом обличчя. Кімнатка була зовсім невеличка, ліжка, вішаки з одягом, стіл, два стільці, музичний центр. На карнизі над вікном фото з краєвидом з вікном нашого помешкання у Берліні, цю світлину я подарувала їй на прощання. На столі срібна попільничка з Марокко, моя паспортна фотографія, підпхана під раму дзеркала у лазничці. Пригадую один із моментів, коли я опинилася у помешканні сама, — Рут була в театрі, на закупах з Раулем, — а я сиділа на кріслі біля вікна, на кріслі Рут, курила і виставляла себе під погляди людей, що виходили із підземних гаражів; світилася неоновая реклама, кімната здавалася чужою, сходова клітка за входними дверима темною і тихою.

Рут виглядає зовсім не так, як я. Усе в ній — це моя протилежність, те, що у ній округле, м'яке і велике, у мені — сухувате, кістляве і маленьке, моє волосся коротке і темне, її — дуже довге і світле, воно шелестить, закручене в локони, її обличчя таке вродливе, дуже просте, але усе в ньому пропорційне, її очі, її ніс, її рот заокруглено правильної форми. Коли я вперше побачила її, вона була у велетенських окулярах від сонця, і ще до того, як вона їх зняла, я знала, що її очі будуть зеленими.

Я планувала залишитися на три дні, потім їхати до Парижа, а звідти назад до Берліна. Тоді я часто їздила до інших міст, залишалась там на тиждень, який минав поволі, я блукала, бо не вміла орієнтуватися, а потім від'їздила. Ще на пероні Рут попросила: «Залишся на довше, можеш?» Маленьке місто, у якому легко було знайти все необхідне, відразу за вокзалом пішохідна зона, театр на ринковій площі, з кожного місця завжди видно шпиль церкви, що височіє над дахами. Рут несла мою валізу, стурбовано спостерігала за мною, побоюючись, що я реагуватиму цинічно, зверхньо оглядатиму пішохідну зону, магазинчик із солодощами і кавою «Чібо», пасаж із крамницями, готель на ринку, місто, в якому вона тепер живе і в якому має провести два роки. Я засміялася, бо зовсім не збиралася бути цинічною, я заздрила їй, хоча і не могла б пояснити, чому, мабуть, за те, що у неї були ці два роки у маленькому містечку. Ми зайшли до італійської кав'ярні, замовили полуничне морозиво з вершками, каву і воду, я запалила сигарету і підставила обличчя сонцю пізньої осені. Я подумала: «У маленькому містечку мені б жилося безтурботно». Кельнер приніс караф-

ку із кавою, морозиво, склянки, захоплено подивився на Рут, але вона не помітила цього, на мене кельнер не звернув уваги. Рут була неспокійна, не доїла морозива, замовила ще одну каву, постійно озиралася на пішохідну зону, крадькома і похапцем зиркала понад головами людей, шукаючи когось очима, а потім знову зосереджувала погляд на моєму обличчі, щоб замить відвести його назад, на вулицю. Вона засміялася і сказала: «Погано, погано, ой як усе погано», але при цьому зовсім не виглядала нещасною. Вона попросила: «Ти мусиш чесно мені розповісти, що думаєш про нього, добре? Тільки чесно». Я застерегла: «Рут», але вона наполягала: «Це для мене важливо». Минулого тижня у них почалися перші проблеми, вони навіть посварилися, це було лише безглузде непорозуміння, і зараз уже все налагодилося, але існувала якась колишня дружина у Мюнхені, з якою Рауль вів довгі телефонні розмови у присутності Рут, час від часу він зникав, не приходив на зустрічі, або ж запізнювався, інколи бував мовчазним, у поганому настрої, який швидко змінювався ейфорією, нетерплячістю, засліпленням вродю Рут. Вона не знає, чого він очікує від неї, тому неохоче припускає: «Можливо, він просто збирається переспати зі мною». На момент, коли я приїхала до неї, він ще з нею не переспав. Але ходили різні чутки, хтось сказав Рут, що у нього не найкраща репутація, і хоча Рут ніколи не звертала на такі речі уваги, тут раптом занепокоїлася: «Розумієш, я б не хотіла виявитися черговим трофеем». При цьому вона подивилася на мене так по-дитячому беззахисно, що я майже засоромилася — за себе, за Рауля, за увесь світ. Я сказала: «Рут, дурненька, ти не можеш бути трофеем, тебе немож-

ливо зрадити і неможливо полювати на тебе, я це точно знаю». Я справді так думала, і на якусь мить Рут втішилася і відчула себе певніше. Вона взяла мене за руку і спитала: «А ти? Як у тебе справи?». Я уникнула відповіді, як робила завжди, і вона дозволила мені уникнути відповіді, як робила завжди, а потім ми сиділи поряд, відчуваючи спорідненість душ і розмореність післяобіднього світла. Близько сьомої Рут мала йти до театру, і я відправила її.

Рут спить. Коли ми винаймали разом перше помешкання, багато років тому, п'ять чи навіть десять, — то спали в одному ліжку. Ми часто лягали в той самий час, лежали обличчям до обличчя, очі Рут блищали у темряві, вона шепотіла уривчасті фрази, тихенько наспівувала, і я засинала. З чоловіками мені ніколи не вдавалося так засинати, не знаю, чи Рут вдавалося. Її сон був міцним і глибоким, важким і нерухомим, вона завжди лежала на спині, довге волосся розкидане довкола тіла, обличчя розслаблене, схоже на картину. Дихала спокійно і повільно, я завжди прокидалася раніше і лежала, сперши голову на руку, спостерігаючи за нею. Я пригадую, як під час однієї з наших нечисленних сварок я погрожувала їй обрізати волосся уві сні, тепер мені не віриться, що я могла сказати таке, але я знаю, що це правда. У Рут був жаклиний велетенський бляшаний будильник, єдиний, від заглушливого звуку якого вона могла прокинутися. Будильник стояв на її боці ліжка, і хоча я завжди прокидалася раніше за неї, не будила її, а чекала, аж поки вона прокинеться від цього божевільного дзеленчання. Вона виринала зі сну з видимою втомою на обличчі, розплющувала

очі, вимикала будильник і відразу ж навпомацки шукала свої сигарети, які звечора завжди клала біля ліжка. Запалювала сигарету, відкидалася назад на подушки, курила, зітхала і в якийсь момент була готова до того, щоб сказати: «Доброго ранку». Згодом вона перестала курити вранці, дозрівши до цього в інших помешканнях, в інших ліжках. Можливо, через те, що ми більше не прокидалися разом.

Рут грала Еліанту в комедії Мольєра «Мізантроп». Під час навчання в театральному інституті я бачила її і в багатьох інших інсценізаціях, наприклад у ролі вікінга з драми Ібсена «Войовники в Гельголанді». Її невеличка постать була закутана у ведмежі хутра, а волосся довкола голови схоже на хмарку, її винесли на сцену на схрещених мечях, і вона протягом двох годин несамовито викрикувала свої монологи. У ролі Леді Макбет вона висіла на шовкових нитках догори ногами на тлі білої стіни і ковзала руками в повітрі, імітуючи рухи риб. Але найменш схожою на себе вона здавалася мені у ролі Марідль з п'єси Вернера Шваба «Президентші», у сірому робочому халаті, скручена калачиком під столом. Рут була хорошою акторкою, вміла смішити, втримувати увагу глядача, вона була дуже технічною, але для мене завжди залишалася Рут, я впізнавала її, обличчя, голос, поставу. Можливо, я саме цього і прагнула — впізнавати її знову і знову — Рут, яка одягається вранці, повільна, ретельна, вибирає на себе спершу щось одне, далі інше і дивиться у дзеркало особливим, призначеним лише для дзеркала, поглядом, завжди трохи збоку. Рут, яка п'є каву, тримаючи горнятко обома руками і не відставляє, поки не вип'є усьо-

го. Рут, яка курить, фарбує вії, сміється у телефонну слухавку під час розмови, схиливши голову набік. Для одного з екзаменів, де потрібно було відтворити чийсь портрет, вона хотіла зіграти мене, і три дні ходила за мною із вивчаючим виразом обличчя, наслідувала мої рухи, аж поки я не стала як вкопана у кутку кімнати і не почала кричати, щоб вона припинила. В результаті вона зіграла свою матір з такою точністю і ретельністю, що мені стало страшно. Інсценізація «Мізантропа» у цьому театрі була простою і близькою до тексту, дуже далекою від хаосу та імпровізації студентських інсценізацій. Спершу це здалося мені нудним, а потім раптом сподобалося, можливо, я просто вперше побачила Рут на сцені ніби здалеку, звільненою від претензійного висіння на сталевих конструкціях. Вона була вбрана у щось схоже на дитячий білий матроський костюм, із волоссям, заплетеним у косу, випромінювала ясність, спокій та врівноваженість, тільки її голос, як для Еліанти, здається, занадто сильно тремтів і зривався, так ніби вона стримувалася, її голос звучав зовсім не так, як завжди.

*Хто любить — інших той додержує шляхів:
Своє обрання він усе б лише хвалив,
Бо серцю, що горить неутоленим палом,
Істота обрана здається ідеалом,
Чарує й вадами найгіршими вона —
І прибираються їм красні імена¹.*

Мене одночасно охопило розчарування і полегшення від того, що я не мушу дивитися на неї у ролі Селімени, нерозваж-

¹ Мольєр. «Мізантроп». Переклад Максима Рильського.

ливої, вразливої, закоханої. Публіка довго аплодувала після кожного акту, у маленькому містечку я і не сподівалася нічого іншого. Рут посміхалася і низько вклонялася. У неї з'явилася нова звичка швидко бігти зі сцени, тікати, як дитина, раніше вона зникала за кулісами поволі, ніби всупереч власному бажанню. Я залишалася в залі, поки не вийшов останній глядач. Працівники сцени почали розбирати декорації, світло вимкнули, на підлозі курилася пилюка. Колись давно я заздрила Рут за її талант, її професію, оплески, можливість стати знаменитою, але з часом ця заздрість зникла від усвідомлення, що я аж ніяк не могла б мати нічого спільного з театром, бо зовсім не схильна до цього. Я сиділа у першому ряду, схилившись вперед, і намагалася зрозуміти Рут, збагнути, що вона робить, як працює, що відчуває. Але я так і не змогла нічого збагнути, встала і пішла до театрального бару, вистава Рауля на експериментальній сцені мала завершитися близько одинадцятої, Рут попросила мене зачекати його разом із нею.

Коли вона перебралася з Берліна до маленького містечка і вибиралася з нашого спільного помешкання, я не знайшла у собі сил навіть допомогти їй носити ящики з речами до машини. Уся її родина приїхала, аби допомогти під час переїзду, її мати, обидві сестри, брат і його дружина. Ми поснідали всі разом, був січень, і у вікна безжально вливалось яскраве зимове світло, я спробувала розтягнути сніданок якомога довше, але рано чи пізно він все одно завершився, усі встали і почали пакувати речі Рут. Я залишилася сидіти на своєму місці, ніби закам'яніла за столом із рештками сніданку, захопившись за

поручні крісла, не здатна поворухнутися, не здатна встати з місця. Родичі Рут збирали все довкола мене, пересували по кімнаті комоди, стільці, коробки, зносили валізи і ящики з речами Рут, її ліжко, полиці з книжками, кухонну шафку, письмовий стіл, усе її майно виносилося сходами з третього поверху, вони давали мені зрозуміти, що вважають мою поведінку жадливою і неввічливою, але я нічого не могла з собою зробити. Я сиділа нерухомо і мовчки, двері квартири були відчинені навстіж, холодне повітря вдиралося досередини, час від часу Рут зупинялася біля мене і клала свою брудну руку мені на щок, а потім знову йшла геть. Коли все було спаковане, сестра Рут поскидала в останню порожню коробку посуд, що залишився на столі після сніданку, винесли і стіл, на підлозі залишилися яєчні шкаралупки, банка з повидлом, горнятко з-під кави. Я встала. Родина Рут зникла на сходах, брат Рут посигналив із вантажівки внизу, біля порога. Рут вдягнула пальто, ми стояли одна проти одної в порожньому коридорі, потім обійнялися. Вона сказала: «Незабаром побачимось». Хоча, можливо, що це я сказала. Потім вона вийшла, я замкнула за нею двері і постояла, поки остаточно не впевнилася, що вони поїхали. Я довго не знала, що робити з кімнатою Рут. Вона була порожньою місяць, два, три, а потім я почала дивитися там старі кіноплівки, сиділа на стільці, проектор гудів десь іззаду, а на білій стіні по піщаній дюні бігала дитина, колишня я. У травні чи червні я поставила своє ліжко до кімнати Рут, на те саме місце, де стояло її ліжко.

Театральний бар був невеличким, із задушливим, прокуре-ним повітрям, столи із резопалу, дерев'яні лави, круглі лампи,

дзеркала на стінах, які не збільшували приміщення, а, навпаки, зменшували, перетворюючи його на хаотичний лабіринт. За дальніми столами сиділи технічні працівники, за ближніми — актори, за стойкою наливала пиво товста барменка, яка виглядала смертельно втомленою. Рут не було видно. Я сіла за єдиний вільний стіл і замовила каву та склянку вина, так і не визначившись, чого мені хочеться більше — прокинутися чи напиться. Хотілося б знати, де моя валіза. Рут могла взяти її з собою до гримерки або залишити порт'є, раптом мені стали дуже необхідні мої речі, моя книжка, мій записник, я почувала себе невпевнено, як чужа, як людина, яка не має нічого спільного з театром, але опинилася сама за цим столиком. Я подивилася на акторів, що сиділи за сусіднім столиком, і не побачила жодного, кого можна було б назвати «таким високим», нікого з поголеною налісо головою і дитячим, хоча водночас чоловічим обличчям, але тут відчинилися двері, і він зайшов досередини. Я відразу ж його впізнала. Це було двозначне впізнавання, і я аж пригнулася у першому несвідомому пориві. Виставила плечі вперед і втягнула голову, пересунула стілець, так, щоб на нього не падало світло лампи, а він пройшов повз мене, не помітивши, і підсів до акторів, які радісно його привітали. Він сів і зняв куртку, шкіряну із хутряним коміром, взяв когось за лікоть, засміявся, я чітко чула його голос, що вирізнявся з-поміж решти голосів. Я намагалася не слухати, було б краще, якби я вперше побачила його разом із Рут, як Рауля Рут. *Ти мусиш мені сказати, що ти про нього думаєш.* Я пошукала у кишені пальта сигарети, але сигарет там не було, вони залишилися у моїй сумці у гримерці Рут, це мене роздратува-

ло, я хотіла перевірити сама себе, свої думки, і сигарета могла б мені допомогти. Я і далі могла чути його голос і бачити його обличчя у дзеркалі, бадьоре, з виразними рисами, без окулярів, він виглядав зосередженим, близько посажені карі очі, на скронях залишки гриму. Але його профіль був негарним, тупим, самовдоволеним і ординарним, випнуте вперед підборіддя, низьке чоло. Він справді був дуже високим, його тіло виглядало важким і великим, масивні долоні, якими він жестикулював і почухував виголену голову. У моїх вухах дзвеніли слова Рут: «Не знаю, як сказати, можливо, його тіло виглядає трохи асоціально». Тепер я розуміла, що вона мала на увазі, але це було не так. Я втупилася в нього, мені здавалося, що я знаю про нього все і одночасно нічого. Обережно відсунулася разом зі стільцем назад, ближче до столу. Я дихала ледь чутно та неглибоко і раптом відчула себе зовсім безпорадною. Відчинилися двері, й увійшла Рут.

Зайшла і відразу ж побачила Рауля. Її погляд затримався на ньому надовго, а на обличчі з'явився цілком новий для мене вираз, потім вона обвела поглядом зал понад головами присутніх і побачила мене. Подала мені правою рукою знак, сенс якого неможливо було зрозуміти, підійшла до стойки і замовила собі пиво, вона тримала спину прямо, як людина, яка думає, ніби за нею спостерігають, але Рауль все ще не зауважив її присутності. Потім Рут підійшла до мого столу, сіла поряд, жадбно ковтнула пива, відставила склянку і сказала: «І як тобі вистава?», а потім відразу: «Ти бачила його?» Я сказала, чітко вимовляючи кожне слово: «У тебе немає сигарети?», і вона здивовано підняла брови, посміхнулася і дістала з сумки сигаре-

ти. Вона знову була у своїй синій сукні, а волосся все ще було зачесане, як у Еліанти. Вона виглядала дуже добре і трохи втомлено, сказала: «Як добре, що ти приїхала», а потім знову: «Ти його бачила?» і кивнула у відповідному напрямку. Я відповіла: «Ні», вона показала: «Він уже тут, сидить он там». Я запитала: «Де?» Вона прошепотіла: «За третім столом зліва, посередині». Я запалила свою сигарету, подумки повторила наші фрази: *ти його бачила, ні, ти його бачила, де*, — потім я повернула голову, подивилася на Рауля, і в цей момент він повернувся до нас. Подивився на Рут і посміхнувся, Рут теж йому посміхнулася, а сама наступила під столом мені на ногу. Я затяглася сигаретою і сказала: «Вистава мені сподобалася», потім повторила. Рауль встав зі свого місця. Вибачився перед усіма за столом, де сидів, його намагалися затримати, але він відійшов і сів за наш столик. Він ішов повільно і розслаблено, під час ходи виразно демонстрував своє тіло, усього себе. Я подивилася вбік, а потім знову на нього, і мені стало соромно. Рауль сів, він міг сісти поряд із Рут, але обрав стілець навпроти нас. Рут познайомила нас, і ми подали одне одному руки, я швидко забрала свою назад. Нога Рут під столом залишалася дуже близько від моєї. Він сказав: «Рут багато розповідала мені про тебе», при цьому він посміхнувся, а його погляд залишався непроникним, попри те, що ми досить довго дивилися одне одному у вічі. Кухарка вигукнула його ім'я: «Ра-у-у-ль», це прозвучало як завивання, він встав і пішов до барної стойки, Рут сказала: «О Боже», а потім: «Як він тобі, скажи швиденько», я засміялася і сказала: «Рут, ми знайомі не більше шістдесяти секунд». Він повернувся з тарілкою супу, сів на своє

місце і мовчки почав їсти. Рут дивилася на нього таким поглядом, ніби ще ніколи не бачила, як хтось їсть, я теж дивилася, бо що мені залишалося. Він і справді їв по-особливому, можливо, думав у цей час про якусь роль, пов'язану зі специфічною поведінкою під час їжі, наприклад, про роль францисканського монаха у трапезній абатства чи про роль селянина із півдня Тіроля, який тримає на колінах бляшану тарілку, чи щось таке ж дурнувате, він їв, нахилившись уперед, у тупому замисленні, плямав і водив ложкою від рота до тарілки і назад із регулярністю машини, голосно ковтав, і поки він не доїв, ніхто з нас не промовив ні слова. Він відсунув від себе порожню тарілку, якусь мить я чекала, що він голосно зітхне, але виставу вже було завершено, здається, він умів бути лаконічним. Рауль витер губи зворотним боком долоні, відхилився назад, посміхнувся до нас і сказав: «Ну, і як справи?». Тон, яким Рут відповіла: «Дякую, добре», був для мене новим, у ньому відчувалася незвична для неї застиглість і невпевненість, вона виглядала знервованою, їй було важко і незатишно, м'язи довкола рота напружилися. «Як пройшла вистава?» — запитав Рауль, він намагався позбутися напруги, питав дружнім тоном, і здавалося, що це справді його цікавить, він повернувся до неї, Рут іронічно відповіла: «Як завжди, аншлаг». Вираз її обличчя при цьому був зверхнім, так ніби вона хотіла підкреслити невибагливість провінційної публіки, хоча я знала, що вона ніколи раніше так не думала: «Мені не довелося надто сильно напружуватися». При цьому вона нарешті забрала свою ногу від моєї і з награною байдужістю обвела поглядом приміщення бару. Рауль знову привітно посміхнувся, він не справляв

враження людини, яка очікує від Рут такої примхливості або вважає цю примхливість виправданою. Але Рут чомусь здавалося, що вона повинна довести йому щось, хоча, можливо, їй просто вже не було куди відступати. На мене він взагалі не звертав уваги, не те щоб був неввічливим, швидше навпаки, але його погляд був скерований тільки на Рут, і він давав мені відчуття, що така поведінка повинна сформувати у мене відповідне враження про нього. Він питав її про якісь найпростіші речі, але їй не вдавалося давати йому такі самі прості відповіді, замість цього вона напускала на себе таку неприродну зверхність і скутість, що невдовзі я просто встала і, вибачившись, пішла геть, бо не могла більше дивитися на це. Я пішла до туалету і якийсь час простояла перед дзеркалом, безпорадно спостерігаючи за своїм обличчям. Мені було цікаво, що думає про мене Рауль. Потім я вийшла, пройшла вздовж коридора до гримерок, спустилася сходами. Саме завершилася балетна вистава на одній зі сцен театру, і всі задіяні у ній поспішали до бару: товсті трубачі, віолончелісти напідпитку, худі, нервові балерини. Я притиснулася до стіни, на мить мені передалася їхня ейфорія після виступу, але потім прийшло розчарування. Неонове освітлення було занадто яскравим, а музиканти виглядали втомлено і обшарпано. «Цей довбаний Моцарт», — сказала одна із балерин до віолончеліста, який тягнув за собою свій інструмент у пошарпаному кофери. Коли я повернулася до бару, Рауль і Рут здавалися заспокоєними, принаймні Рут точно заспокоїлася і розслабилася, її щоби розчервонілися. Вона нахилилася через стіл до Рауля і щось говорила йому, але коли я сіла за стіл, раптом замовкла і відхилилася назад, трохи роз-

гублена. Обоє подивилися на мене, і я не знала, що сказати, відчула себе по-дурному і мовчки втупилася у стіл. Я намагалася дати Рут зрозуміти, що нічим не можу їй допомогти, не почуваю себе ані достатньо комунікативною, ні привітною, у кожному разі, не зараз, але Рут із відсутнім виразом на обличчі мило посміхнулася, жакливо недоречним жестом поклала свою долоню на мою і запитала: «Будете ще щось пити?» Я відповіла позбавленим виразу голосом: «Вино, будь ласка» і забрала свою руку. Рауль сказав: «Ні, дякую». Рут встала, щоб замовити вино, а коли проходила повз Рауля, він повернувся за нею і раптом зробив рух, непристойність якого важко було б переплюнути, ззаду запхнувши руку їй між ноги. Вона зупинилася, вираз її обличчя зовсім не змінився, вона стояла в його обіймах і дивилася кудись поперед себе, він дивився на них, ніхто не звертав на нас уваги, хоча обоє нагадували скульптурну композицію у світлі телевізійних рамп. Вони довго так стояли, занадто довго, а потім він відпустив її. Рут злегка похитнулася, потім випросталася і пішла до барної стойки. Рауль повернувся до мене і сказав: «Такої, як ти, я ще не зустрічав».

Коли Рут сумно, вона плаче. Я пригадую, як вона посварилася з мамою, а потім сиділа, скулившись, біля телефону і мовчала у відповідь на всі запитання, пригадую сцену з її хлопцем на вулиці, вночі, вони жакливо сварилися, він ударив її, і я пам'ятаю її вражене, здивоване обличчя, долоню на власній щоці, не театральний, а дуже щирий жест. Коли Рут сумувала через причини, яких не могла або не хотіла назвати, вона сиділа на стільці за своїм письмовим столом, поклавши руки на спин-

ку, а зігнуті в колінах ноги піднімала на край стільця, усе її тіло відпружувалося, і вона цілком віддавалася емоціям. Вона плакала беззвучно, я стояла, спершись на одвірок, і говорила: «Рут, я можу чимось допомогти?», але вона тільки хитала головою і нічого не відповідала. Як часто я бачила її такою — двічі, тричі, може, чотири рази. Я відступала від дверей і тинялася по квартирі, заходила до своєї кімнати, ішла коридором, до кухні і назад, почувалася як паралізована, коли Рут була такою сумною. Помила три тарілки і викурила сигарету, вихилившись із вікна кухні, потім прочитала сторінку з якоїсь книжки, тоді повернулася назад, до її кімнати, а вона продовжувала сидіти у тій самій позі. Згодом, за якийсь час, вона підійшла до мене, обійняла і сказала: «Уже все добре». Її безпорадність, лють, образа, манера плакати були зовсім іншими, коли ми з нею сварилися. Я ніколи не плакала через Рут.

Я пробула у Рут чотири дні, на день довше, ніж планувала. У неї майже не було репетицій, але щовечора вистави, я думала, що вона проводитиме свій вільний час із Раулем, принаймні я б зрозуміла таке бажання, але Рауль був зайнятий, і протягом цих чотирьох днів вони побачилися наодинці тільки раз, у пообідній час. Ми з Рут довго снідали, ішли до міста, прогулювалися берегом річки, виходили аж на міські околиці, а потім поверталися, ми були відвертими і відчували спорідненість наших душ, як і раніше. Рут постійно розповідала про Рауля, це трохи скидалося на розмови з собою, бо я слухала її, але рідко озивалася, вона, зрештою, і не питала мене ні про що. Говорила, що Рауль тримається на відстані від неї, вона не

знаходить з ним справжнього контакту, їх тягне одне до одного у сексуальному плані, але все інше наразі незрозуміло. Через три тижні його гастролі завершуються і він поїде до Вюрцбурґа, там починаються нові гастролі, потім до Мюнхена, але взагалі вони ще не розмовляли про майбутнє. «Можливо, — припускала Рут, — все між нами вже закінчилося, що б це не було. Але мені через це сумно, розумієш?» Я намагалася не дивитися на неї. У неї вдома я заходила до лазнички, зачиняла за собою двері і уважно розглядала своє обличчя у дзеркалі, потім власне фото на паспорт, закріплене в рамі, і знову обличчя. Щовечора ми сиділи разом з іншими акторами та Раулем за зробленими із резопалу столами у театральному барі, я багато пила, щоразу, коли Рут вставала з-за столу і йшла кудись, Рауль дуже уважно дивився на мене і виразно проговорював: «Мені тебе бракує», окрім мене цього ніхто не чув. Він не доторкався до мене. Коли першого вечора Рут пішла замовляти напої, він сміявся, сказавши, що ніколи ще не зустрічав когось такого, як я, це була щаслива посмішка, і я посміхнулася у відповідь, не особливо замислюючись над змістом його слів. Він запитав: «Знаєш, хто ти?» Я відповіла після паузи: «Знаю». Він сказав: «Ти така, як я про тебе думаю?» Я відповіла: «Не знаю». Він сказав: «Ні, ти дуже добре це знаєш», а потім до нашого столу повернулася Рут, і ці слова дуже точно помістилися у чітко обмежений час, їх було цілком достатньо. Коли ми засинали увечері, я відверталася від Рут обличчям до стіни. Швидко засинала і міцно спала. «Що ти будеш робити, коли повернешся до Берліна?» — одного разу запитала Рут, і я відповіла: «Ще не знаю». Як я могла пояснити їй, що усе моє життя рап-

том опинилося під знаком запитання, спорожніло, перетворилося на великий незайнятий простір. Я стояла біля вікна її кімнати і дивилася на неонове світло реклами підземних гаражів, у цьому світлі відбивалася багатоповерхівка, розташована ззаду. У небі уже з'явився місяць, Рут вимовила моє ім'я, і я повернулася до неї. Ми купували сукні, взуття, плащі. Я сказала: «Я би залишилася, але завтра мушу їхати». Останнього вечора у Рут була відкрита репетиція, у залі зібралися декілька акторів, глядачів, музикантів, я сиділа на сходах, Рауль на кілька хвилин присів поряд зі мною, я відсунулася від нього. Зі сцени нас бачила Рут. Ми обоє подивилися на неї, Рауль запитав: «Ти вже їдеш?» Я відповіла: «Завтра». Він запитав: «Ми ще побачимося?» Я відповіла: «Так, побачимося», не зводячи погляду із Рут. Він ще посидів біля мене кілька хвилин, потім підвівся і пішов геть. Згодом, у барі, ми сиділи за різними столами. «Про що ви розмовляли?» — запитала Рут. «Про п'єсу», — відповіла я, Рут виглядала втомленою, блідою і напруженою. Під час їхньої зустрічі, по обіді, кілька днів тому, він ліг на ліжко свого готельного номера і дивився телевізор, Рут сиділа на ліжку і чекала, щоб він вимкнув телевізор, але він не вимкнув. Рут сказала: «Я знаю, чого він хоче». Ми йшли в темряві ночі через порожню пішохідну зону, наші кроки відлунювали у тиші, Рут взяла мене попід руку, ми забагато випили і злегка похитувалися, я засміялася, волосся Рут приємно полоскотало мою щоку. Наступного ранку вона провела мене до вокзалу. Надворі похолоднішало, дув вітер. Ми обійнялися на пероні. Потяг стояв із відчиненими дверима. «Скажи мені Бога ради, — не витримала Рут. — Чого ти їдеш до Парижа?»

Я сіла у вагон і висунулася з відчиненого вікна. У Рут на голові був чорний каптур, під яким сховалося волосся, її обличчя здавалося суворим. Вона запхнула руки в кишені плаща і, переступаючи з ноги на ногу, сказала: «Ти так мені і не розповіла, що думаєш про нього». Її голос звучав так само, як завжди, провідник свиснув у свій свисток, двері зачинилися. Я глибоко вдихнула і сказала: «Мені здається, він не той, хто тобі потрібен». «Он як», — відповіла Рут, я не була переконана, чи вона справді зрозуміла мене, поїзд рушив. Рут залишилася на пероні, я визирала з вікна, доки ще могла роздивитися її постать, тендітну фігурку у світлому плащі, чорну пляму її каптура, вона не помахала мені, а потім зникла.

Ми з Рут ніколи не подорожували разом. Одного разу, коли зима була особливо холодною, ми сіли у метро і виїхали до Грюневальда прогулятися вздовж замерзлого озера, але наше взуття виявилось недостатньо теплим і зручним. Це була найдальша наша спільна поїздка. Кожного літа ми лежали у парку і розмовляли про те, що поїдемо до Греції, до Італії, Сицилії, до моря, але так жодного разу і не поїхали. Вона їздила із Б. до Португалії, із Дж. до Польщі, а із Ф. до Італії, я літала до Нью-Йорка і Лондона, подорожувала по Марокко та Іспанії, нам не бракувало одна одної у ці моменти, можливо, у нас були різні потреби і ми не були створені для спільних подорожей. Я зняла номер у невеличкому готелі на півночі Парижа, в африканському кварталі, протягом тижня я з ранку до вечора гуляла містом, було холодно, Сена вкрилася брудом, позеленіла, постійно йшов дощ, я мерзла, я не знала, навіщо я поїхала до

Парижа. Перед Лувром стояли черги, і я вирішила відмовитися від відвідання, замість цього пішла до музею Терми Клюні, де були виставлені талісмани паломників XII століття, крихітні, почорнілі предмети на ланцюжках, колесо, фігурка Богоматері, застигла сльоза. Я довго стояла перед теплим освітленням вітрин і відчувала спокій, хоча і не могла б пояснити причини цього відчуття. У метро пахло тютюном, металом, намоклими під дощем плащами, обличчя людей були замкнутими і гарними, африканці, китайці, індійці. Коли я вечорами поверталася до свого готелю, у під'їздах стояли чоловіки і шепотіли щось мені вслід незнайомою мовою. Опівночі, коли я була певна, що ніхто мені не заважатиме, я йшла під душ у спільній лазничці в коридорі, стояла на слизьких кахлях, гаряча вода текла по моїй шкірі, і шкіра ставала червоною та м'якою. Я подумки вимовляла його ім'я і намагалася зрозуміти хоча б щось — його, себе саму, Рут, усю складність ситуації. Але я навіть не змогла б пояснити, у чому саме полягала ця складність. *Мені бракує тебе.* Мені також його бракувало, я постійно думала про нього, про того, кого зовсім не знала, але хотіла уявити собі, знову і знову, я навіть не могла пригадати собі його обличчя цілком, у пам'яті залишилися тільки окремі деталі — очі, губи, жест лівою рукою, голос, мабуть, найбільше саме голос. Я спробувала написати Рут листівку, але не спромоглася на більше, ніж перші слова: «Люба Рут». Дощ падав і падав на срібні дахи. Ночами я лежала на готельному ліжку, курила в темряві, дослухалася до чужих звуків знадвору, які заспокоювали мене і втішали, намагалася відповісти Рут, поговорити з нею. *Скажи мені, Бога ради, навіщо ти їдеш до*

Парижа? Я казала вголос: «Рут, можливо, вся справа в тому, що ти постійно шукаєш себе саму і можеш бачити тільки себе, а я, на відміну від тебе, хочу загубитися в комусь, віддалитися від себе самої, і найкраще мені це вдається під час подорожей, а часом і тоді, коли мене кохають». Я ніколи не говорила так із Рут, і мені здавалося, що такі слова повинні були б мене налякати, але я не злякалася. Мій голос прозвучав у темряві, ніби чужий. Вранці я поснідала біля мечеті, що поряд із природничим музеєм, м'ятний чай і липке печиво, там не було нікого, окрім мене, і крізь відчинені вікна капав дощ, залітали горобці і билися об стелю. У мене зникло відчуття часу. На бульварі Мадлен до мене заговорив чорношкірий африканець, який просив грошей на поштові марки, щоб надіслати свою дисертацію до університету, бо університет вимагав надсилати дисертації виключно поштою, а африканець відіслав усі свої гроші родині у Південну Африку. Я дала йому десять франків, він сказав: «Цього замало». Я дала двадцять, потім тридцять, але він продовжував простягати до мене руку і дивитися мені в очі так, ніби я мала заплатити йому за щось зовсім інше. Я віддала йому всі гроші, які були у кишенях моїх штанів, занадто багато, це було по-дурному. Він дав мені папірець та олівець і попросив написати свою адресу, щоб він міг відіслати мені гроші назад, коли знайде роботу. Я вигадала якусь адресу і написала її, відразу ж забувши, він заховав папірець і тихо запитав: «Як тебе звати?» Потім пішов геть, я подивилася йому вслід, вираз його обличчя був сповнений гідності і зневаги, і мені раптом стало ясно, що я повинна їхати геть, що я стала надто беззахисною. На Гар дю Норд снували люди, циганки

сиділи на візочках із речами, діти спали у них на колінах або притулившись до плеча, на розкладі прибуття поїздів шаруділи літери, міста з'являлися і зникали, я відчувала щось поміж тугою і гарячкою, мені вже важко було відрізнати одне від другого. Я думала: «Їдь далі, далі, геть, їдь якомога далі», азіатка, що продавала квитки у касі, втупилася у мене. «Берлін, — сказала я їй. — Один квиток до Берліна, будь ласка», і відчуття у моєму шлунку однозначно перетворилося на страх. Я кинула останні гроші у телефонний автомат і набрала номер Рут, я хотіла сказати: «Рут, я вже повертаюся додому, і тоді все вирішиться», я сподівалася, що вона скаже: «Я знаю», а можливо: «Йди геть», але вона не підійшла до слухавки. Увімкнувся автовідповідач, я відставила вбік слухавку, до неї увірвалися голоси вокзалу, оголошення і гуркіт поїздів, потім я поклала слухавку.

Як це не дивно, але саме Рут сказала: «Я б хотіла бути, як ти». Не навпаки. Не я це сказала.

Я приїхала до Берліна пізно увечері. У помешканні було затхло і тихо, воно здавалося чужим — чиєсь ліжко, стілець, чиїсь книги, папери, горнята, взуття у коридорі. На автовідповідачі тричі голос Рут, під час першого дзвінка ніжний і тужливий. «Мені бракує тебе», — сказала вона, а за її спиною чулися чиїсь кроки по кімнаті. Другий дзвінок був дуже коротким: «Ти там? Алло? Ти вже приїхала?» — і вона поклала слухавку. Під час третього дзвінка вона плакала, її голос тремтів, вона сказала, що я повинна передзвонити їй, коли повернуся, навіть якщо повернуся посеред ночі. Я розпакувала валі-

зу, повісила куплені разом із Рут і так жодного разу не одягнуті речі до шафи, відчинила вікно і лягла до ліжка. Мій сон був коротким і міцним, наступний ранок — вітряним і сірим, я вийшла в магазин, повернулася назад, до помешкання, прочитала газету, попрала білизну, переглянула пошту. Усе, що робила, я бачила ніби збоку, з відстані, здалеку, так було значно легше. Увечері задзвонив телефон, я примусила його дзвонити чотири рази, хоча він стояв поряд, і лише потім зняла слухавку. «Ти вже вдома», — сказала Рут. Її голос звучав так близько, ніби вона стояла поряд зі мною, у кімнаті. Я відповіла: «Щойно приїхала». Вона сказала: «Ти не мусиш виправдовуватися», я промовила: «Я й не збиралася, а за що?» Потім я засміялася, а Рут ні. Вона розплакалася, і я дала їй виплакатися, просто сиділа і дивилася у вікно, на нічне небо над парком, на якому не було місяця, не було зірок, уявила собі Рут у її кімнаті, у синьому світлі реклами гаражів, срібна попільничка на столі, світлина на підвіконні, розпущене волосся, її заплакане обличчя. Я сказала: «Рут, чуєш, Рут», — вона плакала досить довго. Але потім раптом припинила, висякалася, ми помовчали, і вона запитала: «Як було у Парижі?» Я відповіла: «Добре». Вона сказала: «Ти знаєш, все закінчилося. Я маю на увазі з Раулем. Все закінчилося». Я запитала: «Чому?» А вона повторила: «Чому? Хороше питання». Я подумала про те, що Рут ніколи не була самотньою, одні стосунки, закоханість чи дружба плавно переходили у наступні, а в кінці чергової закоханості завжди з'являлася нова, ще більша, краща. Мені здалося, що вона вперше відчуває себе самотньою. Я запитала: «Це гірше, ніж завжди?» А Рут нарешті засміялася, тихо засміялася і ска-

зала: «Ні. Так само, як завжди. Але все одно це неприємно, правда?» Вони посварилися, йому здавалося, що вона тисне на нього, майже погрожує йому, він хотів би, аби події розвивалися повільніше, все трапилося занадто швидко. Вона вимагала від нього чогось більшого, ніж він готовий був їй дати. Він закохався у неї не настільки сильно, як вона у нього, він взагалі не відчував себе закоханим. Рут подзвонила вночі до його готелю, вона була не дуже твереза і дуже сумна, вона знала, що він у своєму номері, але він дуже довго не знімав слухавки, потім таки підійшов до телефону, сказав: «Ти зовсім здурила» і поклав слухавку. Тепер він уникає її, а за три дні він поїде, і вона не знає, що гірше: бачити його і не мати змоги бути з ним разом, чи взагалі ніколи більше його не зустріти. Вона сказала: «Найгірше в цьому те, що мені здається, ніби він узагалі не впізнав мій голос тоді вночі, розумієш? Він відправив мене геть ще до того, як я змогла показати йому, яка я насправді, не допустив мене до себе, не дав мені жодного шансу, це жахливо, розумієш?» Я сказала: «Так, розумію». І я справді її розуміла, тільки подумала, що він дуже добре вивчив її, і можливо, вона навіть знає це. Рут мовчала. Потім зітхнула і сказала: «Загалом між нами нічого не було. Ми поцілувалися кілька разів, розповіли одне одному трохи про себе і одного разу пройшлися разом містом, взявшись за руки. Ось і все. Але я все одно закохалася, а він ні, і це мене страшенно дратує. Ти казала, що він не той, хто мені потрібен». Я не відреагувала, і Рут повторила: «Ти ж так сказала, правда?» Я засміялася, а вона серйозно запитала: «Чому ні?» Я могла б сказати — бо він той, хто мені потрібен. В іншій ситуації Рут, можливо, навіть за-

сміялася б на це. Але я не знала, що відповісти. Я сказала дурнувату фразу: «Можливо, він для тебе трохи на виріст». Рут задала логічне запитання: «Що ти маєш на увазі?» Я встала з місця і нервово заходила по квартирі з телефоном у руках, кімната Рут у кінці коридора була темною і просторою, я ще й досі, заходячи туди, сподівалася побачити її ліжко, письмовий стіл, стілець, на якому вона сиділа, коли сумувала. Цей стілець стояв тепер біля вікна її помешкання в іншому місті. Я сказала: «Рут, я також не знаю, я ж майже не знайома з ним. Він гарний, але більше я не маю що сказати, і у мене склалося враження, ніби ви не розумієте одне одного». «Так, можливо», — сказала Рут. У коридорі я сперлася на стіну і присіла, раптом мене охопило відчуття повної безнадії, Рауль був десь далеко, як і його обличчя, хоча тепер я могла добре собі уявити, яке воно. Я хотіла довідатися про нього щось від Рут, щось, що приготувало б мене до зустрічі з ним. Я не знала, як про це сказати, і навіть про що саме мені йшлося, я сказала: «Ти спала з ним?» і відразу ж відчула, як кров приливає мені до обличчя. «Ні, — сказала Рут, їй зовсім не видалося дивним моє питання. — Ні, не спала. Він якось не хотів, або, можливо, хотів тільки цього, все було дивно. Одне слово, я не спала з ним і не можу передати тобі, яка я щаслива з цього приводу». Я мовчала, і вона помовчала, або прислухалася до мого мовчання, а потім запитала: «Це була правильна відповідь?» І нервово засміялася. Потім Рут ще раз запитала, як було в Парижі, я трохи розповіла про африканця на бульварі Мадлен, про кімнату в готелі, африканські базари на бічних вуличках кварталу, подумала, що взагалі-то я мала би втішати її, але я не

знала як, здавалося, що вона не дуже прагне, аби її втішали. Вона сказала: «Я передзвоню тобі ще завтра, добре?» Я сказала: «Рут, бережи себе», вона теж сказала: «І ти бережи себе». Ми попрощалися. Я випила склянку вина на кухні, холодильник гудів, я подумала, що незабаром Рауль зголоситься до мене. Я була певна цього. Потім я пішла спати, пізно вночі ще раз прокинулася від телефонного дзвінка, пролунало три-чотири дзвінки, і все затихло. Я лежала на спині, затамувавши подих.

Я ніколи не змогла б пояснити Рут, що трапилося. Не змогла б пояснити, про що мені йшлося, що саме я відчувала. Мені ніколи не доводилося нічого пояснювати Рут, вона не вимагала цього від мене, хоча напевно часто не розуміла мене. Вона була поряд зі мною у моменти, коли все було добре, і коли було гірше, часом вона питала: «Навіщо ти це робиш?», але відповіді не сподівалася, я могла б узагалі промовчати у відповідь. Вона спостерігала за мною і добре мене знала, часом наслідувала мене, пародіювала мою манеру схиляти голову, манеру сміятися, дивитися вбік. Вона знала, що у мене не було жодних таємниць перед нею.

Лист прийшов 20 вересня, через п'ять днів після мого повернення з Парижа. Перш ніж виїхати до Вюрцбурга, Рауль якимось чином знайшов у театрі мою адресу, він знав, що Рут колись теж жила тут, Рут розповіла йому про мене майже все. Він поїхав до Вюрцбурга, оселився у новому помешканні і отримав новий план репетицій, провів один вечір на самоті, або

й ні, а наступного дня відправив на мою адресу конверт. Він діяв дуже швидко. У конверті був квиток туди і назад до Бюрцбурга, квиток туди на 25 вересня обіднім поїздом, і листок паперу, на якому стояло тільки одне речення: «Я буду радий, якщо ти прийдеш». Замість підпису він намалював крихітне, схоже на комікс, зображення свого обличчя, свій негарний профіль. Я поклала листа на стіл, де він виглядав дивно, він взагалі ніяк не виглядав, невеличкий білий конверт, на якому стояло моє ім'я. У мене було три дні часу, щоб прийняти рішення, але нічого вирішувати не було потрібно, я знала, що поїду. Я почувала себе так само, як завжди, мене не охоплювало відчуття очікування чогось великого, я багато спала, пізно вставала, сиділа в обід у кав'ярні перед своїм будинком, пила каву, читала газети, дивилася на вулицю, вниз і вгору, але не дивилася нікому в очі. Кілька разів дзвонив телефон, часом я знімала слухавку, а часом ні, завжди дзвонила Рут, переважно ввечері. Вона почувалася не надто добре, але і не зовсім погано, у неї було дуже багато роботи, це відволікало її, але, попри все, вона багато говорила про Рауля, постійно ставила питання, на які сама ж і шукала відповіді. Він так нічого їй і не пояснив, просто поїхав, і вони більше не розмовляли одне з одним. «Тішся, що цей ідіот нарешті поїхав», — сказала б на це лицемірка і повторювала б при кожній нагоді. Вона питала: «Я хотіла б написати йому листа, як ти думаєш, варто?», а коли я не відповіла, вона сказала: «Мабуть, це не має сенсу, зовсім не має сенсу, я знаю». Поки ми розмовляли, я вихилялася з вікна і давала їй послухати звуки вулиці, машини на перехресті, людей у кав'ярнях, уривки розмов, раніше Рут це подо-

балосся, але тепер вона шепотіла: «Припини, а то у мене почнеться туга за домом». З нею було легко розмовляти. А під час нашої останньої розмови, перед тим як я поїхала до Вюрцбурґа, ми взагалі оминули Рауля, я не питала про нього, і Рут не згадувала його, здавалося, його ніколи не існувало. Вона розповіла, що їй подзвонили з одного із гамбурзьких театрів, і вона, мабуть, розірве контракт і знову переїде, вона раділа і хвилювалася з цього приводу, сказала: «Тоді ми знову будемо ближче одна до одної». Ми довго розмовляли, я пила вино, а в кінці розмови була вже досить нетверезою, мені стало сумно, і я чесно зізналася: «Рут, мені так тебе бракує». І вона відповіла: «Мені також». Тоді ми попрощалися, і я лягла спати, не могла заснути, на вулиці було галасливо і до пізньої ночі повно людей, я лежала, і в моїй уяві була тільки одна картина — Рауль, який несе мене через темне чуже помешкання, через коридор і численні кімнати, а потім кладе на ліжко — обережно, як дитину. Вранці 25 вересня я невпевнено відчинила двері своєї шафи з одягом, я не знала, на скільки залишуся — на ніч, на кілька днів, назавжди? — не знала, чого він хоче, але так само не знала, чого хочу сама. Врешті я не взяла з собою нічого, окрім зубної щітки, книжки і нічної сорочки, відключила автовідповідач, зачинила двері і дуже завчасно поїхала на вокзал.

Що ще потрібно чи що можна було б розповісти про нас із Рут? Ми цілувалися тільки один раз, вночі, у барі, і то лише для того, аби відігнати наполегливого шанувальника, який переслідував Рут, вона нахилилася до мене і ніжно та пристрас-

но поцілувала в губи, її уста мали смак жуйки, вина і тютюнового диму, а язик чомусь виявився солодким, цей поцілунок був приємним, і я здивовано подумала: «Ось воно, виявляється, як — цілувати Рут». Мені здавалося, що після цього ми будемо соромитися одна одної, але ми не соромилися і навіть не згадували більше про це. Шанувальник Рут зник, не промовивши ні слова. Коли ми були молодшими, Рут поводила себе більш екзальтовано і розкуто, багато пила і любила танцювати на барних стойках і столах, мені це подобалося, і я підмовляла її на такі танці, наполягала: «Рут, станцюй на столі, будь ласка». І вона мовчки скидала на підлогу склянки, наступала високими підборами у попільнички на столах і дуже спокусливо танцювала. Пізніше вона відмовлялася, часом навіть дратувалася, казала: «Я не можу бути для тебе заміником справжнього життя, і не думай». Ми одягалися в однакові сукні, довгі спідниці, пальта із хутряними комірами, перлові намиста довкола шиї, але ніколи не були схожими одна на одну. Хтось колись сказав: «Ви схожі на канарок, на цих дрібненьких жовтих пташок, завжди сидите в однакових позах і одночасно повертаєте голови в різні боки», — нам подобалося таке порівняння. Часом ми відповідали на чиєсь питання хором і відповіді ці були цілком ідентичними. Але ми рідко читали ті самі книги і ніколи разом не плакали над одним і тим же. Майбутнє, якого спершу не існувало, а потім поступово саме воно все більше ставало тим простором, у якому ми повинні були облаштуватися, спільне для нас із Рут майбутнє, і Рут не соромилася говорити: «Ми не розлучимося». Я часто дивилася на неї і намагалася уявити собі, як вона виглядатиме, коли зістаріється, але

мені це не вдавалося. Вона виглядає найкраще, коли сміється. Коли вона сидить і мовчить, я не знаю, про що вона думає. Її брови вискубані у тоненькі сріблясті ниточки, її руки дуже маленькі, траплялися моменти, коли вона абсолютно напевно не слухала того, що я їй розповідала. Не існує жодної світлини, на якій ми зображені разом. Чи знала я Рут?

Дорога з Берліна до Вюрцбурга тривала шість годин, і я була щаслива протягом цих годин. Я читала і спала, і під час цього легкого дрімання до мене приходили короткі сни: Рут на сходах мовчки озирається за мною, Рауль за столом театрального бару, самотній і чужий, моя порожня кімната у Берліні, сонячне світло на дерев'яній підлозі, голос провідника: «Через кілька хвилин ми прибудемо до Брауншвайга», Рут шепотіла, мої ноги німіли, у якомусь місті Рауль стояв під дашком над входом до готелю і ховався від дощу. Я знову прокинулася, моє обличчя було запухлим і гарячим. Я пішла викурити сигарету до вагона-ресторану, там сиділи і мовчали над пивом зігнуті постаті, горбистий і гарний краєвид за затемненими вікнами, із полів уже зібрано урожай, на телеграфних дротах невеличкі пташки вишикувалися у довгий темний ланцюжок. Потяг їхав і їхав, вимірюючи час і відстані, він невблаганно наближався, і мені хотілося назад, хотілося знову опинитися у берлінському помешканні і переміститися у часі на кілька років назад, але одночасно від нетерпіння у мене заболіли шлунок, голова і всі інші частини мого тіла. Рут, думала я, Рут, я б так хотіла розповісти тобі. Я пішла назад, вздовж коридора, на своє місце, повз повернуті до мене обличчя і погляди, скоро-

вані крізь мене, я намагалася читати, але це погано мені вдавалося, я дивилася у вікно і відчувала сильну втому, мої руки тремтіли, коліна зм'якли, ще година до Вюрцбурга, ще півгодини, ще двадцять хвилин, ось-ось приїдемо. У передмістях засвітилися вуличні ліхтарі і вікна будинків, невеличкі освітлені вікна у темряві. Можливо, десь тут моє життя? Цей стіл під лампою у кімнаті з вікном у сад, зів'ялі айстри, клумби, обкладені на зиму гіллям, дитяча гойдалка, забетонована тераса, і що тоді, думала я, що тоді? Моя туга була сильною і одночасно безглуздою. Поїзд сповільнив рух, його зупинка видалася мені якоюсь несміливою і одночасно заспокійливою, я встала зі свого місця із маленькою торбинкою і плащем у руках, із розпашілим обличчям. Я подумала: «Рауль, мені так сумно». Потяг зупинився одним-єдиним рішучим рухом і застиг на місці. Вюрцбург, головний залізничний вокзал, 18.22. Я стала у довгу чергу тих, хто виходив. Крок за кроком, крок за кроком, і ніхто мене не затримав, потім я вийшла на перон і пішла далі у напрямку виходу, а коли нарешті побачила Рауля, відразу з цілковитою певністю зрозуміла, що помилилася. Він стояв у кінці перону, спершись на табличку-вказівник, був одягнений у плащ, якого я не бачила на ньому в театрі, в окулярах, із трохи зарозумілим і знудженим виразом обличчя. Стояв, як людина, яка зустрічає когось із потяга, він чекав, можливо, навіть хвилювався, стояв, як усі інші довкола нього, і нічого не боявся. Я підійшла ближче, і було дуже добре видно, що він нічого не боїться, можливо, він був невпевнений і збуджений, але страху, того страху, який мучив мене, який трусив мною, цього страху він не відчував. Коли він побачив мене, його

знуджений вираз обличчя миттєво перетворився на радісний, переконливо щасливий і водночас недовірливий, він зробив два-три швидких кроки мені назустріч і ще до того, як я змогла відсахнутися від нього, притягнув до себе і обійняв. Я не знала, куди подіти долоні, руки, обличчя, я також обійняла його, він пахнув кремом для гоління, шкіра на його щоці була м'якою, його окуляри притислися до моєї скроні, було майже неможливо так раптово і тільки тепер відчутти його. Він довго не відпускав мене і говорив: «Добре, Боже, як добре, це чудово, що ти таки приїхала». Я не знала, що йому відповісти, а він узяв мене за руку і потягнув за собою вздовж вокзалу. Він сказав, що ми підемо вечеряти, він замовив стіл у китайців, бо він голодний, запитав, чи я голодна. Я не відчувала голоду. На зупинці біля вокзалу ми сіли у його авто, невелике червоне «Альфа Ромео», я ще ніколи не сиділа в «Альфа Ромео», і я хотіла сказати йому про це, але потім ця фраза видалася мені дурнуватою, і я промовчала. Він рушив і поїхав дуже швидко, дивився на мене, хитав головою, сміявся, мабуть, щось його сильно смішило. Як минула подорож? Яка погода у Берліні? Що чути від Рут? На останнє запитання я не відповіла, на два перші теж. Він залишив машину за чотири вулиці від ресторану під знаком, який забороняв паркування. Ресторан, у якому він резервував стіл, був порожнім, китайська родина за барною стойкою уважно розглядала нас, це було нетактовно і відлякувало, аж потім вони зарухалися, і один із них приніс нам обтріпане меню. Рауль замовляв закуски і друге, я хотіла тільки салат або й нічого, мені було погано, шлунок ніби зв'язали шнурком. «Будь ласка, жасминовий чай», — сказала я неуваж-

ному обличчю кельнера. Ми сиділи за столом і дивилися одне одному в очі, що нам ще залишалось? Зрештою, подумалося, я приїхала до Вюрцбурґа тільки для того, щоб роздивитися його, як роздивляються того, кого вирішили кохати. Рауль умів витримувати мій погляд, я його також, його очі були великими, широко розплющеними, здається, карими з бурштиновим відтінком, у кутиках очей тривка посмішка. Ми дивилися одне на одного, і це вартувало мені усіх моїх сил, аж поки кельнер не приніс нарешті жасминовий чай, закуски, салат. Я відвела погляд від очей Рауля, у яких уже не було ніякого далекого світла і ніяких обіцянок, я вирішила більше не дивитися на нього так, це все одно нічого не змінить. Рауль їв, але не так, як у театральному барі, він їв, як усі нормальні люди, вміло користувався паличками, різав овочі, рибу, щось розповідав із природністю, від якої захоплювало подих. Протягом цих чотирьох днів у Рут ми з ним практично не розмовляли, перекидалися лише окремими словами, між якими не було жодного зв'язку, і це зачаровувало його так само сильно, як і мене. Він сказав: «Мені бракує тебе» в обличчя цілком чужої людини, утопічно сподіваючись, що це речення буде почуте або ж розчиниться у нерозумінні. Воно було почуте, і ось тепер він сидить переді мною, їсть китайські макарони і запиває їх пивом, посміхається до мене і розповідає про виставу за Музілем, про колег, про інтриги в театрі. І я чемно киваю, кажу: «Ого!» або: «Справді? Не може бути!» Але що я уявляла собі, коли очікувала цього? Щось інше? Нічого? І що тепер, як нам це назвати? Я стиснула долоні під столом, вони були холодними і вологими, моє серце билось занадто сильно, я погано себе почувала, думала про

Рут і тільки про Рут. «Ти сказала їй, що їдеш сюди?» — запитав Рауль. Я похитала головою, і він подивився на мене з очікуванням, здавалося, він хоче поговорити про це. Здавалося, що моя зрада Рут із ним його збуджує і робить щасливим, що він хотів би ще трохи посмакувати це відчуття, але я позбавила його цієї маленької приємності. Я знову похитала головою, а він знизав плечима і повернувся до своєї їжі, він любив поїсти, це було помітно. Ми просиділи за цим столом години дві, у ресторані, до якого за увесь цей час не прийшов жоден відвідувач, здавалося, зовнішній світ зник з лиця землі, і залишилися тільки ми — він, я і китайська родина, яка обслуговувала нас, а потім знову збиралася за барною стойкою, час від часу було чути тихе човгання їхніх ніг. Він багато говорив протягом цих двох годин, я говорила мало, час від часу він перебивав сам себе і дивився на мене. Аби уникнути небезпеки того, що ми знову подивимося одне на одного, як двоє закоханих, або того, що він поставить мені якесь запитання, я випереджала події і питала сама. Про його батька, його дитинство, Ірландію, колишню дружину, і він радо відповідав на всі мої питання, не особливо замислюючись. «Пощастило йому», — сказав колись один із його друзів про ранню смерть батька, а Рауль перехилився до цього друга через стіл і врізав кулаком, сьогодні йому соромно за це, і він розуміє, що той мав на увазі твердість характеру, витримку, зрілість, які принесла йому рання смерть батька. У театрі його не роздивилися, бо насправді він ніякий не актор, просто йому завжди щастило отримувати ролі, він не такий самотній, як усі, і не збирається затримуватися у театрі надовго, бо насправді хоче писати прозу,

п'єси, вірші, проявити себе, він сказав: «Показати себе я хочу». Колишня дружина з дитиною залишилися у Мюнхені, це були складні стосунки, і цілком позбутися їх йому не вдасться ніколи, для цього вони надто довго були разом. А в Ірландії таке чудове світло, цей простір, колір трави, коли вітер колише її і повертає стебла білим боком — він вжив те саме порівняння, що і кілька днів тому в розмові з Рут, коли описував колір її очей, але це вже мене не дивувало. Настав момент, коли він вирішив, що достатньо показав себе переді мною, кожна його відповідь на моє запитання перетворювалася на кумедну історію, які разом повинні були сформувати у мене враження про нього, йому здавалося, що для початку він уже зробив досить. Я показала йому своє чемне мовчання, свої вуста, долоні, нахилену набік голову. У мене боліла шия. Він покликав кельнера, який приніс рахунок і два порцелянових горнятка із рисовою горілкою, на денці горнятка була зображена гола жінка, яка розводила ноги і зникла, коли я допила горілку. Він не дав мені заплатити за себе, кивнув китайцям, які не рушилися з місця, і ми вийшли. На вулиці було вже темно, дув вітер. Ми знову сіли до маленького автомобіля, він запитав: «Їдемо додому?» Ця фраза, мабуть, повинна була втішити мене. Ми їхали зі значним перевищенням швидкості вулицями міста, яке ніби вимерло, потім він знизив швидкість, повернув у бічну вуличку, припаркувався біля невеличкого будинку, розташованого поміж двома великими особняками. Театр надав йому це помешкання замість номера в готелі, — дві кімнати, кухня, лазничка і садок. Рауль сказав, що це краще, ніж готель, йому і так вистачає відчуття бездомності. Ми вийшли з ма-

шини, мене трохи похитувало, я вхопилася за паркан і глибоко вдихнула. Я би радо залишилася постояти трохи у цьому темному садку. Але він швидко зачинив двері авта і потягнув мене до будинку, увімкнув світло, поставив мою сумку в коридорі, приніс із кухні вино, підсунув мені крісло. «Сідай, — сказав він, — сідай сюди, я мушу ще швиденько закінчити одну справу, а потім ми вип'ємо по скляночці, добре?» Я зняла плащ, сіла на крісло, запалила сигарету. Крихітна кімната з низькою стелею, стіл, два стільці і письмовий стіл, на якому лежали речі, він казав, що ці речі завжди його супроводжують — дві чи три книги, невеличкий слоник із Мессінга, підставка для ручок фірми «Пелікан», великий сірий камінь. Вузькі сходи вели із кімнати нагору, мабуть, до спальні. Я сиділа на стільці і спостерігала, як він пересувався по кімнаті, розпаковував свою сумку, сортував на письмовому столі тексти для театру, забувши про все на світі або й ні, він налив нам вина, я випила залпом, це було жахливо, але у той момент мені все було байдуже. Не існувало нічого. Жодного слова, яке могло б опинитися між нами, ані мовчання, ні відчуття спорідненості, навіть обурення діями іншого, мій страх теж зник, зникли усі мої видіння — Рауль під дощем, Рауль, який несе мене до ліжка, жоден його рух більше мене не зворушував. Великий важкий чоловік, який рухається по кімнаті, а лампа відсвічує на дерев'яному столі золотисте коло. Смак сигарети був гострим, гірким, приємним. Я пила вино і постійно доливала собі, а він ненадовго сів до мене за стіл, розповів ще щось, а потім сказав: «Ідемо спати». Я почистила зуби перед дзеркалом у лазничці і довго мила обличчя, аж поки воно не стало рожевим

і ніжним, надягла нічну сорочку, сперлася долонями об рукотийник і глибоко вдихнула. Я піднялася вузькими сходами нагору у крихітну спальню, Рауль був уже в ліжку, голий, він лежав на животі, відсунувся вбік і підняв ковдру, я лягла під ковдру і відразу ж повернулася до нього, я знала, що він неправильно мене зрозуміє, але не було іншої можливості, ніж відразу ж доторкнутися до нього, обійняти, міцно притиснути до себе, його тіло було несподівано м'яким і теплим, багато шкіри, багато дивної незнайомої поверхні, це було випробуванням. Я доторкнулася до нього, і він справді відразу ж зрозумів усе неправильно, не відчув, як мене нудить, як мені моторошно, як мені страшно, я сказала: «Я не хочу», а він: «Чому?» Я відповіла: «Не знаю». І це була правда, я дійсно не знала чому, я знала тільки те, що я не хотіла, і тоді він сказав: «Але ж ми все одно колись це зробимо». І мав рацію, хіба ні? Я лежала під холодною ковдрою, було темно, він згасив світло, його обличчя було важко розгледіти у темряві. Він повторив: «Але ж ми все одно колись це зробимо». І я сказала: «Так» у ці нечіткі контури обличчя перед собою. — «Звичайно, зробимо». Усвідомлення того, що він правий, визнання цієї абсурдної послідовності і її одночасна неможливість наповнювали мене неочікуваною, божевільною бадьорістю. Він не сказав: «То які тоді проблеми?» Але він так подумав, і поки він робив те, що все одно колись би зробив, я лежала і сміялася, тихо і затаєто, і не хотіла зупинятися, і він сміявся, але по-іншому, а я трималася обома руками за край ліжка і думала про Рут. Як вона вранці приходить на кухню і варить собі каву, як сідає до мене за стіл, переглядає листочок паперу, на якому записала, що

мусить сьогодні зробити — піти на пошту, до банку, до магазину подзвонити Г. і Д., купити подарунок для М., заплатити за телефон. А потім все закінчилося, далі знову почалося, і врешті ми скупилися кожен зі свого боку ліжка, він відвернувся, його спина перетворилася на далекий краєвид, і я заснула.

Вранці я прокинулася від звуку будильника, це мало бути дуже рано, світло в кімнаті було ще сірим, моя ліва долоня затерпла, а плечі боліли. Я відразу ж прокинулася і миттєво напружилася. Рауль поряд зі мною застогнав, відкинув ковдру, вимкнув будильник, піднявся, його голе тіло було важким і масивним, у нечіткому світлі воно чомусь виглядало якось дивно розсіяним на дрібні фрагменти. Він почав шукати свої речі і повільно одягатися, а в якийсь момент раптом озирнувся на мене, ніби тільки зараз йому пригадалося, що я теж тут, що у його ліжку є ще хтось. Коли він побачив, що я прокинулася, посміхнувся мені і сказав: «Я мушу вивчити текст, репетиція почнеться о дев'ятій, а ти ще можеш трохи поспати». Я запитала: «Котра година?» Він відповів: «Ще немає сьомої». Наші голоси були захриплими і звучали застуджено. Він відчинив вікно на даху, холодне і вологе ранкове повітря увірвалося до кімнати, його вологість можна було майже бачити. На сходах він зупинився і повернувся назад, став у дверях і запитав: «Коли відходить твій потяг?» Думаю, він цілком свідомо завдав мені цього удару, але я вже прокинулася і думала достатньо швидко, тому не дивилася на нього безтямним, ображеним чи здивованим поглядом, я не мала поняття, коли їде потяг, я взагалі не думала, що поїду назад. Але відповіла з посмішкою: «О восьмій сорок дві», а він так само привітно: «Тоді

я ще підвезу тебе до вокзалу». Потім він зник, я чула, як він кип'ятить воду на кухні, відчиняє і зачиняє двері холодильника, виходить на мить до саду, вмикає радіо. Я сіла на край ліжка, поставила свої голі ноги одну біля другої, стиснула коліна, поставила долоні на стегна і вигнула спину. Потім трохи подумала про зміст вислову: «Збирати свої кістки докупи». Потім я вдягнулася і спустилася до вітальні, Рауль сидів за письмовим столом і тихо читав уголос, при цьому його тіло хиталося в різні боки. Він сказав: «На кухні є кава і якісь фрукти, справжнього сніданку, на жаль, немає». При цьому він навіть не озирнувся у мій бік, і я взяла з кухонного столу мандаринку, налила собі горнятко кави. Я не мала куди подітися, не хотіла заважати йому, на кухні не було жодного стільця, повертатися до ліжка теж не було як, тому я вийшла у сад. Сад виходив на вулицю, це був крихтний прямокутник нескошеної трави, два фруктових дерева, недоглянута грядка, смітник, старий велосипед перед парканом — гойдалка на перекладині для чистки килимів. Темна і волога з ночі трава, довкола фруктових дерев купки листя, яким шелестів вітер. Розвиднілося, небо було безхмарним і водянисто-синім. Я пройшла доріжкою туди і назад, потім сіла на гойдалку, кава була гарячою і міцною, я б радо випила її, як це завжди робила Рут, одним довгим ковтком, але мій шлунок протестував проти цього. Я трохи погойдалася, хоча знала, що Рауль може бачити мене з вікна, і побоювалася, що це гойдання і взагалі моє сидіння на гойдалці створить про мене певне враження, промовисте, як на плакаті, певну метафору, але потім мені стало байдуже. Вулиця була порожня, на ній стояли один біля одного особняки, дорогі ма-

шини, припарковані біля бордюрів попід липами, з яких злетіло майже все листя. Нікого не було видно, але здалеку чулися голоси, дитячі голоси, які наближалися, а потім я побачила їх, діти йшли до школи з кольоровими рюкзаками за спиною, торбинками зі спортивною формою, кросівками, зв'язаними шнурком і перекинутими через плече, діти йшли вздовж вулиці протилежним боком тротуару. Я бачила широкий в'їзд до шкільного двору, наклеєні на віконних шибах паперові фігурки, шкільний годинник на фронтоні під дахом. Діти пройшли повз сад, вони не помітили мене. Я спостерігала за ними, вони йшли маленькими групами, дехто сам, повільніше і заспано, заглиблений у свої думки, інші, тримаючись за руки, голосно і енергійно розповідали щось одне одному. «Чекай! За-а-ачекай!» — вигукнула якась дитина навздогін іншій і побігла, рюкзак стукав їй по спині. Я почистила свою мандаринку і дивилася їм услід, з мандарина вирвався солодкий фруктовий запах, від якого я мало не зомліла. Рауль сидів у кімнаті за моєю спиною і читав Музіля, він був бадьорий і працював, усе могло бути по-іншому, ніж було, але і так було добре. Я з'їла мандарин шматочок за шматочком, подзвонив шкільний дзвінок, і тепер побігли навіть найповільніші діти, один поперед одного, штовхаючись, хапаючи одне одного за руки, ніхто з них не озирнувся на мене. Я погойдалася трохи швидше. Дзвінок продзвенів ще раз і замовк, ніби звук обрубали. Відчинилися двері, Рауль вигукнув моє ім'я, я озирнулася. Можливо, до цього моменту я ще чогось очікувала від нього, тримала про запас якусь останню надію, але тепер вже все закінчилося. Він сказав: «Треба йти». Я встала, пішла назад до квартири, поста-

вила горнятко з-під кави на стіл, поклала поряд шкірки від мандарина, надягла плащ. Ми сіли в машину і поїхали, на дорогах уже був досить жвавий рух, а на пішохідних переходах стояли люди, які поспішали на роботу, в офіси, на фабрики, у мене на серці було легко. Здається, ми мало говорили, і мені здалося, що Рауль у поганому настрої, він сказав, що так і не вивчив тексту як слід, і взагалі репетиції погані, говорив ніби сам до себе. Зупинився просто перед вокзалом у другому ряду і сказав: «Я не можу провести тебе, бо вже й так запізнився», а я чесно відповіла: «Це не має значення». Ми обійнялися в машині, швидко і коротко, він поцілував мене в щоку, і я вийшла. Зайшла до будівлі вокзалу не озираючись, я чула, як він газонув і поїхав. О 9.04 їхав потяг на Берлін, я сіла біля вікна, розгорнула книжку і читала до зупинки Берлін—Зоо, хоча згодом не змогла б пригадати з прочитаного жодного слова.

Пізніше я думала, що варто було всього лиш уважніше слухати його. Не знаю, чи це змінило б щось і чи прийняла б я тоді інше рішення, але все одно потрібно було краще слухати його. Він запитав: «Ти така, як я про тебе думаю?», а я зрозуміла зовсім не те, що він мав на увазі. Та він все одно мене розкусив. Запитав: «Ти зрадниця, яка ні перед чим не зупиниться і якій ні в чому не можна довіряти?», а я відповіла: «Так». Рут сидить переді мною, гола, підібгавши ноги під себе, загорнувши мокре волосся в рушник, я бачу її обличчя, вона просить: «Пообіцяй мені», їй не варто було цього говорити. Я ніколи їй не казала: «Рут, мені треба було це знати, повір, це не має нічого спільного з тобою». Я ніколи не розповідала їй про шко-

лярів, їхні обличчя, запах мандарина, про ранок. Ще коли ми мешкали разом, у нас була звичка писати одна одній короткі листи, якщо ми йшли кудись поодиночі. Якщо я приходила додому, коли Рут уже спала, на кухонному столі на мене обов'язково чекала записка з привітанням від Рут, коротка і мила, часом більше слів, часом менше, але Рут ніколи про це не забувала. Сьогодні я знайшла один із цих листів, закладку в книжці, трохи зім'яту і складену в кілька разів, великі літери і каліграфічний почерк Рут. «Люба, як твої справи? У мене був довгий день, і я пішла спати — десята, — мої ноги зовсім поранені цими дурнуватими новими мештами. Я ходила в магазин, фрукти, молоко, вино, на більше не вистачило грошей. Дзвонив А. і питав, де ти, я сказала, що ти в місті і знову шукаєш таємничих послань під кожним каменем бруківки. Не варто було цього говорити? На добраніч і до завтра, цьом. Р.»

Aqua Alta

Для Ф. М.

Мої батьки повернулися з Венеції. Вони повернулися цілі і неушкоджені, з ними нічого не трапилося. Хоча на них могли напасти по дорозі, пограбувати і налякати. Вони могли померти від отруєння рибою, випадково впасти вниз головою до лагуни, повертаючись на вапоретто¹ вночі напідпитку, могли стати жертвами раптового інфаркту і лежати із серцевим нападом на кахлях свого помешкання у палаццо, могли заблукати у лабіринтах старого міста, пропасти назавжди, або зникнути з лиця землі, чи загинути у морській пучині. Небезпечне місто Венеція. Взагалі все на світі так чи інакше пов'язано із загрозою для життя, ніде не можна почуватися безпечно. Я щодня готуюся до зникнення моїх батьків. Але з Венеції вони ще повернулися.

Коли мої батьки зістарілися, вони знову почали їздити. Раніше вони подорожували зі мною і моїми сестрами, коли ми ще були маленькими, а вони молодими, — до Швеції, Норвегії, до атлантичного узбережжя Франції, але я маю на увазі зовсім не такі мандрівки. Коли ми підросли і не хотіли більше їздити з ними, коли ми вже мали змогу і активно користувалися сво-

¹ *Вапоретто* — річковий трамвай, який курсує каналами Венеції.

їми можливостями якомога рідше бачитися з батьками, вони залишалися вдома, вирощували квіти на балконі і сиділи на ньому увесь червень, липень, серпень, аж поки знову не ставало прохолодніше, потім приходила осінь, а за нею і зима, разом з якою ставали блідими і нечіткими спогади про пообіддя на пляжі, сонних немовлят і малих дітей під парасольками, про зібрані на пікнік харчі у кошику, про замки з піску — ми приходили і йшли геть, гримали вхідними дверима і на прощання вигукували через плече, коли були вже далеко, надто далеко: «До вечора, буду пізно, дуже пізно». Ми знали, що мама махає нам рукою з балкона, але не озиралися. А коли ми справді вирости, стали дорослими і вибралися врешті з батьківського дому, а вони зістарілися, тоді вони знову почали мандрувати, удвох, без нас. Вони купили собі маленькі валізи, які можна возити за собою на коліщатках, щільно напакувували їх непотрібними речами і тягли за собою. Під час першої подорожі вони ще були розгубленими і знервованими, але пізніше ставали все досвідченішими і спокійнішими, їхні валізи полегшали, бо тепер у них були тільки справді необхідні речі. Батьки мандрували Італією, Грецією, Іспанією. Виїжджали на початку червня і поверталися у кінці серпня, засмаглі, задоволені, з валізами, повними зіпсутих продуктів, які моя мама, не знаючи жодного слова іноземними мовами, скуповувала, не особливо роздивляючись, на іспанських, італійських чи грецьких базарах у невеличких селах. У них було мало грошей, і вони їздили з найдешевшими квитками, в переповнених поїздах, ночували у дешевих студентських готелях, вечеряли сухим хлібом і оселедцем із консерви, сидячи на кам'яній загорожі фон-

тана. Ходили по церквах, музеях і палацах, місцях розкопок та інших історичних місцях, подовгу стояли, роздивляючись зруйновані святині і амфітеатри. У них були з собою книжки, у яких можна було пересувати по фотографіях руїн шаблони і бачити, як усе це могло б виглядати, але, швидше за все, не виглядало тисячу років тому. Мені здається, мого батька це втішало, а моя мати була задоволена, коли батько радів. Один із днів під час цих подорожей вони на бажання матері проводили біля моря. Мати заходила у воду і підстрибувала на хвилях, як дитина, поки батько, не знімаючи з себе одягу і навіть взуття, терпляче чекав на неї у тіні з повним нерозумінням на обличчі. Йому ніколи не подобалися пляжі і купання, але цим одним днем він жертвував задля моєї матері. Вони надсилали нам листівки, які доходили часто лише через кілька тижнів, світлини на листівках обирав мій батько — гіпсові фігури загиблих у Помпеї, мумії францисканців у катакомбах Палермо і Мессіни, храм Темп'єто архітектора Браманте у Римі. На звороті короткі речення від матері: «Чудова погода. Ми вже так багато всього побачили. Але татові все ще мало. Нам вас бракує, і ми б хотіли, щоб ви були тут», — і нечитабельний почерк батька, каракулі, дрібні ієрогліфи, серед яких час від часу можна розпізнати якесь слово — *відкрита психіатрія, криті шифером дахи, цинкові домовини, вухо Діонісія*. Щоразу, коли вони вирушали в дорогу, ми відвозили їх на вокзал, відчуючи дивне роздратування, бо вони нарешті від'їздили, далеко, і ми залишалися самі у місті, яке завжди на час їхньої відсутності перетворювалося для нас на врешті чуже, врешті гарне, чудове і незнайоме, місто, у якому ми відтепер можемо зовсім

по-іншому пересуватися, набагато вільніші, незалежні, самотні. Але щойно від'їздив потяг, забираючи їх із собою, зникали з поля зору їхні руки, якими вони махали на прощання, а ми залишалися стояти на пероні, пригнічені і виснажені, тоді всіх нас охоплював найбільш дитячий із усіх можливих смутків, і хоча ми ніколи про це не розмовляли, не зізнавалися одне одному, як насправді боїмося, що вони не повернуться назад, що ми покинули їх напризволяще, що ми могли б стати винними у їхньому зникненні, я досі переконана, що і мої сестри почували те саме.

Я зустріла їх під час їхніх мандрів тільки один-єдиний раз, точніше, їхня і моя подорожі перетнулися, це сталося скоріше випадково, і я цього зовсім не прагнула. Був липень, і вони подорожували уже чотири тижні. Ми зустрілися у Венеції. Того літа я в черговий раз пережила розпад стосунків із близькою людиною, у кожному разі, я була налаштована говорити і думати про кохання виключно у такому і в жодному іншому тоні, мені виповнилося тридцять, і цей день народження я в жодному випадку не хотіла святкувати вдома, а тим більше з друзями. Я поїхала на Корсику, вже не пам'ятаю, чому саме туди, але це і не має значення — я винайняла крихітну кімнатку на березі, у рибальському селищі. З вікна вели сходи просто на пляж, а вночі здавалося, що хвилі доходять аж всередину кімнати. Протягом тижня я бездумно сиділа на березі, дивилася на хвилі, чайок і захід сонця, була переконана, що не хочу ні про що думати, і врешті ні про що не думала, водила пальцями ніг по піску, пила воду, курила корсиканські сигарети і го-

ворила тільки найнеобхідніші фрази до чужих людей, а часто і взагалі обходилася без слів. Один знайомий, достатньо далекий знайомий, дав мені з собою в дорогу єдиний подарунок на мій день народження, я довго вагалася, чи брати його з собою, а потім таки взяла, і то тільки тому, що це був подарунок чужої мені людини. Вранці того дня, коли настали мої тридцяті іменини, я розпакувала подарунок. Перед тим таки зварила собі кави, розрізала свіжий кавун і поставила на стіл вазу з букетом трави, що росла на пляжі. Подарунком виявилася книга, яку я і без того взяла з собою в дорогу і вже прочитала протягом перших днів своєї подорожі. На першій сторінці стояла цілком незрозуміла мені присвята англійською мовою — «Часом людина почувається такою самотньою, що в цьому навіть з'являється сенс. Найкращі побажання з нагоди іменин. Ф.». Я поклала книгу до шафки на кухні, пішла на пляж і сіла на хвилеріз. Минуло досить небагато часу, поки мені вдалося переконати себе, що я вступаю в дорослий вік вільною, нічим не обтяженою і в майбутньому навіть невразливою на біль особою. Того вечора я вирішила поїхати до Венеції і зустрітися там із батьками, я знала, що вони три дні тому приїхали туди з Рима і тепер уже втретє проведуть у місті цілий тиждень. Батьки запропонували мені відвідати їх у Венеції, а я пообіцяла їм це наскільки могла невпевнено, бо не хотіла обмежувати себе надто конкретними планами. Я знала, що вони мені зрадіють. Наступного ранку я спакувала свій рюкзак, заплатила за кімнату і виїхала. Свій подарунок залишила у шафці на кухні, нехай наступний гість ламає собі голову над його змістом і дивною присвятою. Я повернулася поромом назад, на

велику землю, мальовничі краєвиди Бастії крейдяно-білих кольорів зникли в тумані, чайки відстали від корабля аж у відкритому морі. Мені чогось бракувало, можливо, дистанції до світу. Я сіла в потяг, який їхав до Венеції через Верону, і проспала майже всю дорогу або ж напівсонно дивилася у вікно. Можливо, така втома напала на мене від передчуття майбутньої зустрічі з батьками, можливо, до цього спричинилося щось інше, мені трохи покращало аж після того, як потяг прибув до Венеції.

Пригадую листівку, яку батько надіслав мені з першої поїздної моїх батьків до Венеції. Більшість речень, як завжди, неможливо розшифрувати, але деякі слова написані майже розбірливо, — Сан Сімеон Пікколо або Ліста ді Спанья, здавалося, йому було приємно каліграфічно записувати милозвучні італійські склади. Щось про вокзал, про перший погляд на церкви, на канал Гранде, про приїзд до Венеції під заголовком: «Прибуття як виступ на оперній сцені». Коли я виходила з вокзалу у Венеції, пригадала собі це порівняння, і хоча досі воно подобалося мені, я розізлилася на себе. Позеленіла мідь церкви Сан Сімеон Пікколо і церква кармелітів. На каналі Гранде плавали гондоли і вапоретто, повітря трохи вологе, а не бо бліде і затуманене, хоча надворі ще тільки раннє пообіддя. Я могла би непритомніти від захвату цим світлом і кольорами, тим, як байдуже і буденно ідуть мені назустріч люди мостом над каналом Гранде, так ніби це якась звичайнісінька, нічим не краща за інші вулиця, але я не відчувала неймовірного захоплення. Мама написала мені адресу їхнього пансіону ще

вдома, вона завжди намагалася забронювати усі можливі готелі, квитки і екскурсії заздалегідь. Вона сказала, що цей пансіон розташований «зовсім близько від вокзалу, його абсолютно неможливо проминути», так ніби це могло б стати для мене додатковим стимулом приїхати до Венеції. Я розгорнула карту міста, яку мама завбачливо дала мені з собою, і мені відразу ж стало душно, бо я ніколи не вміла орієнтуватися по карті, а найгірше, що ніколи не здатна була потім правильно скласти цю карту. Мама намалювала на карті маленький хрестик зі знаком оклику, який мав позначати місце розташування пансіону. Мені довелося докласти максимальних зусиль, аби зосередитися і знайти на карті Ліста ді Спанья, куди потрібно було повернути ліворуч від вокзалу. Я одягнула рюкзак і пішла, минаючи на сходах вокзалу усіх тих, хто мандрували автостопом, продавали сувеніри, полювали на туристів і намагалися нав'язати їм помешкання та свої послуги. Я підіймалася вздовж по вулиці, на якій ресторани були наліплені тісно один біля одного, а поміж ними крамниці з листівками, панамками, кавовими горнятами, невеличкі базари. Я ішла поволі, уважно стежила за номерами на будинках, шукала очима своїх батьків, підозрюючи, що о цій порі дня вони навряд чи сидять у готелі, а, швидше за все, у якомусь музеї, на площі святого Марка, в галереї Академія. Але я чомусь сподівалася зустріти їх десь тут — за столиком ресторану, у дверях крамниці з вином, на вулиці, під тінню дерев. Я була збуджена, раділа, що зроблю їм сюрприз, але трохи хвилювалася — цікаво, як виглядають мої батьки у Венеції? Мені видалося майже нахабством те, що вони перебувають у цьому місті просто так, неза-

лежно від мого приїзду. Вулиця привела мене до великої площі, Кампо Сан Джеремія, деś тут мав би знаходитися їхній пансіон. Дешеві пансіони завжди непомітні, їх майже неможливо знайти. Я зупинилася і зняла рюкзак, відчувши себе знесиленою. Розпечене сонце стояло просто над куполом церкви. Мої батьки ходять зараз слідом за якоюсь туристичною групою поміж масивними дверима палаців або ховаються від сонця під парасольками однієї з кав'ярень на площі. Але раптом мені здалося, що їх взагалі тут немає, вони ніколи не приїздили сюди, зникли безвісти ще раніше, у Римі чи Флоренції, або ж на самому початку подорожі, на вокзалі Віттенберґа — міста Мартіна Лютера. «Синьйор і синьйорина П.?» — запитає мене зі здивовано-видовженим виразом обличчя портє пансіону, підніме угору брови і співчутливо похитає головою. І що мені тоді робити? Оселитися у кімнаті, замовлений на їхнє прізвище і лягти у свіжопостелене, неторкане, прохолодне ліжко? Я уявила собі, як стою у телефонній кабіні і дзвоню до Німеччини: «Їх немає тут, у Венеції, вони сюди не приїхали». З іншого боку дроту долинають розгублені сонні голоси моїх сестер: «Що-о-о?» Вони більше здивовані, ніж обурені, не можуть знайти пояснення для того, що відбувається. І раптом хтось вигукнув з протилежного боку площі моє ім'я. Я люблю згадувати цей момент на Кампо Сан Джеремія, коли мама покликала мене і звільнила мене від сумнівів. Перелякана і розгублена, я повернула голову, вона назвала навіть не моє справжнє ім'я, а те, яким кликала мене завжди у дитинстві. «Дівчинко!» — кричала мама через площу. Я подивилася перед собою і не змогла знайти її серед людей довкола, вона гукнула ще раз, її

голос долинав згори, і врешті я побачила її на єдиному балконі вузького маленького будиночка просто навпроти церкви. Вона сміялася і махала рукою, як божевільна, і якусь мить можна було справді подумати, що вона венеціанка, живе тут, у будинку під першим номером на Кампо Сан Джеремія, сидить в обідню спеку в тіні свого балкона, високо понад галасом і людським натовпом на площі. Я підхопила рюкзак, пропхалася поміж туристами і пішла до неї, а потім зупинилася під балконом. Вона дивилася вниз, на мене, і, не стишуючи голосу, повторювала моє ім'я. Вона кричала: «Ми знали, що ти прийдеш, ми були певні і чекаємо вже кілька годин!» Я спробувала заспокоїти її. Вона була страшенно збуджена, і люди почали на нас озиратися. Я сказала: «Мамо, будь ласка, трохи тихіше». Я також засміялася, і вона зникла, щоб повернутися разом із батьком, вони обоє пережилися через перила балкона, кожен по-своєму. Я крикнула: «Можна, я піднімуся?» Але вони захитали головами і показали на кав'ярню посеред площі, де мені довелося чекати на них аж двадцять хвилин, розмірковуючи, що ж вони там так довго роблять. Врешті вони спустилися, я встигла за цей час випити два капучіно і викурити чотири сигарети, моя радість вже майже вивітрилася. Вони ішли площею і сварилися, мама виговорювала щось батькові, а він махав на неї руками, ніби захищаючись, і знервовано дивився на небо. Потім вони зайшли до кав'ярні і забули, про що їм ішлося, стали біля мого столу, дивлячись на мене майже благоговійно, вони були страшенно раді мене бачити. Цікаво, чи я змінилася? Стала вищою, виглядала чужою? Я засмагла, моя зачіска була такою, як завжди, цікаво, кого вони бачили у мені:

свою дорослу дитину чи все ще маленьку дівчинку, якою я залишатимуся для них завжди, поки вони живі? Я встала, і ми обійнялися.

Інший спогад: я дзвоню до батька, який почуває себе не найкраще, перебуває у хронічно поганому настрої, у нього слабкість, мама казала мені, що він часто повторює: «Скоро мені кінець». Його тон при цьому категоричний, марно щось заперечувати, хоча і так невідомо, як можна заперечувати такі речі. Ми розмовляємо по телефону і не торкаємося теми його здоров'я, розмовляємо про книгу, яку він зараз читає, книгу Мартіна Вальзера «Прибій», про вірш, який там цитується, про ворожість мови кохання, про інші дрібниці, потім він втомився, і ми попрощалися. Я кажу: «Тату, не сумуй», а він: «Бувай», і ми кладемо слухавки. Не знаю, чому я пригадую все це. Я добре пам'ятаю, з якою інтонацією він сказав мені: «Бувай». Пригадую, що таке завершення нашої розмови здалося мені тоді жакхливим, хоча і не можу знайти іншого слова для опису цього відчуття, — мабуть, можна назвати його огидним? Усі ці мої спогади чомусь сумні.

У кав'ярні на Кампо Сан Джеремя у Венеції мама замовила собі шампанського, а тато вина, кельнер розмовляв німецькою, і це здалося мені принизливим. Ми сиділи одне навпроти одного, я вже не пригадую, чи спостерігали ми одне за одним. Навряд. Я запитала: «Як подорож?» Запитала, бо мені було цікаво, і тому, що не хотіла розповідати про власну поїздку. Мати радо заговорила, а тато замовив другу склянку ви-

на. У Римі вони запізнилися на потяг, у Падуї їм вдалося поселитися у найдешевшому пансіоні цілої Італії, щоправда, це був бордель, у Мілані таксист обдурив їх на п'ятдесят лір, під час автобусної поїздки до Флоренції батькові стало так погано, що вони змушені були вийти, батько ліг навзناк на вулиці і не хотів їхати далі, автобус поїхав собі геть без них. Мама завжди розповідала схожі історії про їхні подорожі — складно, заплутано, із тривалими відступами, згадуючи про якісь недоречні епізоди з попередніх подорожей і ситуацій з минулого, часто віддалені на більш ніж десять років, — а батько в якийсь момент не витримував, втручався і починав розповідати сам. Інкрустація на лівому південному вході до Катебри у Мілані, галерея Уффіці у Флоренції, Мікеланджело і Леонардо, спека і сліди коліс на вкритих пилюкою каменях античної дороги Аппія. Мама каже: «В Італії немає жодного ресторану, де можна було б просто випити ввечері склянку вина, завжди необхідно замовляти до цього меню з п'яти страв, а крім того, тобі завжди приносять біле вино, якщо замовляєш червоне». Батько дивиться на неї збоку, коли вона говорить це. Мама невпевнено питає: «Правда?», а він торкається її потилиці, зворушений і трохи роздратований, злегка розтріпує їй волосся, вона розгублено сміється. Я кажу: «Дуже рада вас бачити». Кельнер кожних п'ятнадцять хвилин змушував нас замовляти щось нове, годинник на церкві пробив шість разів, батько занепокоївся, демонстративно витягнув із кишені путівник і почав гортати його, зрештою, вони півдня по обіді сиділи і чекали мене на балконі, відклавши всі свої плани. Мама найбільше у світі хотіла, як вона висловилася: «Побачити з балкона, як ти ідеш по

площі». Пансіон, у якому вони живуть, дешевий, але туди заборонено приводити гостей, я навіть не могла б зазирнути до їхньої кімнати, не кажучи вже про те, щоб переночувати там. «Вони не пустять тебе всередину, навіть на дві хвилини, — сказав батько. — А крім того, там немає більше місць, доведеться нам шукати для тебе кімнату в іншому пансіоні». Я запропонувала: «Я можу сама пошукати собі кімнату», але батько заперечив: «Ти не орієнтуєшся, а тут неймовірно дорогі кімнати, ми пошукаємо разом, потрібно вміти торгуватися», а я сказала: «Але я справді можу сама». Мені було страшно уявити, як ми переходимо з батьком від одного готелю до іншого, і я мушу слухати, як він своєю старомодною англійською намагається *«торгуватися»*. «Ну що ж, ні, то й ні», — ображено відповів батько, я попросила: «Тату, будь ласка», але він більше не слухав і помахав кельнеромі. «Коли ти збираєшся їхати додому?» — запитала мама, ніби нічого не трапилося. Я від самого початку казала їм, що навіть якщо приїду, то залишуся тільки на одну ніч. «Завтра, — сказала я. — Я справді мушу додому, у мене є робота». Це було правдою, але не до кінця, у мене справді була робота, але те, коли і чи взагалі я повернуся додому, не мало жодного значення. Але я сказала: «Завтра» і відразу ж про це пошкодувала, хоча одночасно була рада власній послідовності. Мама була дуже мила і промовчала, навіть не подивилася на мене з докором. Ми заплатили безглуздо великий рахунок, домовилися зустрітися о восьмій вечора на площі святого Марка, батьки збиралися до того подивитися ще церкви Санта Марія делла Салюте, Санта Марія Формоса і Санта Марія Глоріоса деї Фрарі, мама перерахувала усі ці назви з дитячою серйоз-

ністю. Батько дуже детально пояснив і показав мені на карті шлях до площі святого Марка. Я зробила над собою зусилля і продемонструвала уважне слухання, але мені знову стало душно, коли я побачила план міста. Батько з недовірою сказав: «План вже зовсім зім'ятий, ти повинна краще складати його», забрав карту у мене і склав сам. Потім ми попрощалися. Я подивилася їм услід, як вони діловито поспішили геть, людський натовп на вулиці швидко їх проковтнув. Я пішла до першого-ліпшого готелю поряд із їхнім пансіоном і винайняла кімнату за ціну, яку мама назвала б непристойною, стала під душ, на десять хвилин вляглася на ліжку, — вікно виходило у внутрішній дворик, який нагадував вузьку шахту, а з глибин цієї шахти долинали загадкове шурхотіння і шкрябання — у ліжку я викурила сигарету. Десь далеко годинник на церкві вибив пів на восьму, я встала, так і не відпочивши, вбралася і вийшла з готелю, портьє дрімав за столом рецепції. Надворі справді все ще була Венеція, Ліста ді Спанья поволі вистигала, повітря було вологим.

Я не люблю подорожувати. За два або три дні до подорожі у мені прокидається безпричинний страх, усе видається мені безглуздом: відстань, чужина, вид із вікна, який на іншому континенті не відрізняється від того, який я маю вдома, чотири тижні у незнайомій країні, я питаю себе, навіщо це все, що такого іншого я можу там побачити і що це мені дасть, мені починає здаватися, що все на цьому світі я вже бачила. Я не можу почуватися впевнено і легко у незнайомих мені містах, я із задоволенням не виходила б із готелю, зачинила б двері

і сиділа б у кімнаті. Ясна річ, я не залишаюся сидіти у готелі, а виходжу на вулицю, хоча відчуття страху минає у мене лише зрідка. У Венеції все було по-іншому, мабуть, присутність батьків заспокоювала мене. Я відразу ж забула усі пояснення батька про дорогу і просто йшла за натовпом туристів, які також домовилися про зустріч на площі святого Марка. Туристи орієнтувалися за маленькими дерев'яними вказівниками, на яких було показано шлях до найважливіших пам'яток, площа святого Марка, площа Прокурації, Понте деї Соспірі. Я йшла за туристами, мене це смішило і трохи дратувало. Венеція здавалася мені занадто нереальною, театральними кулісами, чимось неможливим, таким дивним і таким чарівним не може бути жодне справжнє, реальне місце. Я перейшла через міст каналу Гранде з такою ж буденністю, яка видалася мені смішною під час приїзду, коли я дивилася на інших туристів, синя вода у каналі, світло, яке коливається, палаци на березі ховаються в тіні. Все здалося мені нечітким, розмитим, хоча, можливо, таке враження складалося тільки через звук води і темряву. Я повернула у завулки Сан Поло, почувавши себе захищеною, я ж була не сама, десь недалеко, за наступним мостом, на сусідній вуличці блукали мої батьки, це відчуття було дивним і приємним. З усіх вулиць йшли натовпи людей, мені здавалося, що серед них немає жодного венеціанця. Туристи йшли швидше й швидше, я вже майже бігла, але ось усі раптом одночасно зупинилися і зіткнули — *міст Ріальто*! Я також зупинилася, іншого виходу у мене не було. Сперлася на поручні моста, камені якого світилися білим, а світло вуличних ліхтарів відбивалося синіми і золотистими смугами у воді. Моя дратівливість зник-

ла разом зі скептицизмом. Я стояла у натовпі і безпорадно та щасливо думала: «Яка Венеція гарна». Я думала так довго, аж поки не відчула, як інший турист запихає руку до кишені моїх штанів. На мості було багато людей, туристи напливали справа і зліва, пхалися до поручнів мосту, а потім назад, і я дуже добре бачила, як інтенсивно хтось праворуч від мене розглядає воду. Але тепер я вже добре розуміла, що йшлося зовсім не про цей погляд, а про заборонений доторк до жінки у натовпі, до мене. Рука обмацувала мене діловито і впевнено, настільки впевнено, що на якусь мить я навіть піддалася цьому, а потім відсахнулася. Рука зіслизнула з моєї шкіри спокійно і поблажливо, я озирнулася і подивилася в очі туристу із червоним гарчим обличчям, але це був не турист, а венеціанець, у цьому я була переконана, нарешті хоча б один венеціанець. Я не знаю, у який момент я відсахнулася від нього. Не знаю, чи у той момент він тільки почав мною займатися, чи я перешкодила йому, чи, можливо, він уже навіть закінчив. Я відштовхнула його від себе, і його обличчя спалахнуло, він перехопив мій погляд і витримав його кілька секунд. Ми подивилися одне одному просто в очі, можливо, це і була кульмінація його гри, останнє солодке збудження, і ще до того, як я могла б дати йому по цих очах, він розвернувся і зник у натовпі.

Досі я щасливо уникала такого досвіду, хоча загалом не дуже вразлива і взагалі-то готова допустити будь-які фантазії, якщо вони не торкаються мене занадто близько. Венеціанець на мості Ріальто не лише намагався підійти до мене близько, він *справді* був дуже близько, але я дуже швидко заспокоїлася

після цього. Він зник так швидко, що було б безглуздом наздоганяти його. Зрештою, я і не знала б, що можу зробити йому, бажання вдарити змінилося здивуванням. Мені здавалося, що він залишив після себе запах, неприємний кислуватий запах, значно неприємніший за його доторк, і я помітила, що міцно тримаюся обома руками за поручні моста і важко дихаю. Це здалося мені незаслуженим подарунком йому. Я змусила себе дихати повільніше, зосередитися на запахові чогось іншого, води в лагуні, вечірнього повітря, але, можливо, у Венеції усе мало запах солонуватої, непитної води. Тоді я зрушила зі свого місця біля парапету і пішла далі, у мене злегка тремтіли коліна. Час від часу я озиралася, бо не могла позбутися відчуття, що він повернувся і йде за мною, але він зник або ж вправно переховувався. Коли я прийшла на десять хвилин пізніше домовленого на площу святого Марка, то вже майже забула про нього.

Я завжди думаю, що із задоволенням супроводжуватиму своїх батьків під час їхніх подорожей, коли вони зістаріються. Або, можливо, я думаю, що радо супроводжуватиму своїх батьків, коли сама зістаріюся. Я забуваю, що вони вже зараз старі, точніше, намагаюся не думати про це, мені здається, що у нас ще є час, і я втрачаю відчуття часу. Кожна зустріч із батьками пов'язана з певним неспокоєм. Невже я не знайшла б собі кращого заняття, аніж сидіти разом із батьками на балконі і розмовляти у цій дивацькій, хоча і звичній для нас, неприродній манері? Хіба не існує інших людей, з якими я почувала б себе щасливішою? Хіба я не сиджу тут тільки для того, аби

зробити їм приємне? А кожна розлука супроводжується каяттям і сумом за тим, що час із батьками все ж таки минув приємно, з до болю знайомими моментами, але запам'ятався як щось особливе. І хіба не варто було б назавжди повернутися до батьків, бо про інше життя я знаю вже все. Нам рідко вдається поспілкуватися нейтрально, так щоб я не відчувала неспокою, розкаяння, суму, бажання пошвидше втекти і не намагалася їм щось довести. І я не можу сказати, як нам вдалося так просто посидіти на площі святого Марка, посидіти, як звичайній родині — батькові, матері і дорослій дитині.

Мама наполягла на тому, аби ми пішли до кафе «Флоріан», хоча там лише мінеральна вода вже коштувала 15 000 лір. Мама сказала: «Якщо вже приїхали до Венеції, треба побувати у кафе «Флоріан». Або у «Квадрі». Інакше це не справжній візит до Венеції». Батько зауважив, що досі він вважав, ніби вже двічі побував у Венеції, хоча ще не заходив до жодного з цих ресторанів. За щільним натовпом туристів із рюкзаками ми розшукали виставлені на площу столики кафе «Флоріан». Більшість із них були порожні. Ми сіли за один із крайніх столиків, що, на думку мами, виглядало менш демонстративно. Нам довелося досить довго чекати на кельнера, і за цей час ми кілька разів спостерігали, як виганяли людей, що сіли за столики тільки для того, аби трохи відпочити. Щоб не викликати схожої підозри і до себе, мама наполягла на тому, щоб не замовляти найдешевше червоне вино, батько погодився. Кельнер милостиво поставив перед нами мисочку оливок. Ми стукнулися келихами з вином: «Вітаємо з днем народження, моя доросла

дитино», — ніжно сказала мама і нічого більше, я була дуже вдячна їй за це. «Так», — промовив батько. Музиканти, що грали у «Флоріані», почали *My Way*. Туристи довкола підспівували, мама сказала з нейтральним виразом обличчя: «Американці». Після того як музиканти замовкли, а з іншого боку площі, з «Квадрі» почулося *Moon River*, більшість туристів посунули в той бік. Було видно собор святого Марка, батько переставив свій стілець, щоб краще роздивитися будівлю, мама сказала: «Я буду сидіти тут», мені здається, вона вважала поведінку батька не дуже ввічливою щодо «Флоріана». Ми довго мовчали. Я дивилася то на батька, то на маму, по черзі ловлячи їхні погляди, мама розглядала освітлені вікна «Квадрі», хоча в цьому і не було логіки. «Нашій дитині вчора виповнилося тридцять років», — сказала вона раптом і з докором подивилася на батька. У батька на обличчі з'явився серйозний і питальний вираз. «Часом, — сказала вона мені, — твій батько мовчить годинами, якщо я не питаю його ні про що. Але бачила б ти, як він заплющує очі, якщо я раптом кажу: «Бароко», а це насправді не бароко. Він знає все, а я нічого», — її голос звучав майже триумфально. Я подумала: «Так виглядають мандри моїх батьків». І згадала Корсику, свій подарунок на іменини, який лежить у шафі замкненої кімнати на пляжі, про те, що минуло, і про те, що тільки трапиться, або і не трапиться, для мене це не має значення. Потім стало холодніше, ми заплатили і вийшли, я була трохи напідпитку, або й просто розслабилася, слухняно йшла за батьками, вони знали, де знаходиться зупинка вапоретто, вокзал, готель, вони охороняли мене, але насправді, і цього вони не знали, я їх охороняла. Ми

проїхали на вапоретто нічним містом, під арками мостів, по воді, ми сиділи біля поручнів, я посередині між батьками. Серед пасажирів була дівчинка у костюмі принцеси, у білій сукні, прикрашеній трояндами, її тіло виглядало немов надуте, а голі руки були тонесенькими, як палички, вона мала доросле, поважне і вродливе обличчя. Дівчинка міцно трималася за руку якогось чоловіка, виглядала трохи наляканою, її темні очі були широко розплющені. Коли річковий трамвай зупинився біля Академії, вона вийшла, повагом і з гідністю переставляючи ноги. Я знову подумала про незатишне відчуття, яке часто з'являється у мене, коли я їду кудись разом з батьками, відчуття, ніби за мною хтось спостерігає, ніби моя поведінка виглядає дивно, впадає в очі, ніби з мене сміються, я чекала, що ось-ось це відчуття у мене з'явиться, але воно не з'являлося. Мама щомиті показувала мені пальцем на котресь із відчинених вікон палаців: «Дивися, парча, світильники, блиск скла. Важко собі уявити, що там хтось живе». Я знала: батько хотів би, щоб вона помовчала, я в певному сенсі також би цього хотіла, але я знала і те, що такі фрази були дуже типовими для моєї мами. «Коли ми вночі їхали у вапоретто, а ти постійно щось говорила», — потім м'яко скаже батько. Ми вийшли біля вокзалу, шкодуючи, що прогулянка вже закінчилася, земля ще трохи коливалася під моїми ногами. Пішли до готелю вздовж Ліста ді Спанья, була північ, я подумала про площу святого Марка, про голубів і про те, що цю площу можна побачити порожньою тільки дуже пізно вночі і дуже рано вранці. «У Венеції поширений певний різновид суїцидального туризму, — розповідав колись мій батько. — Самогубці приїждять сюди і стрі-

ляються о п'ятій ранку на площі святого Марка». «Як ексцентрично», — сказала тоді мама, а я запитала: «А ти?» Батько тільки засміявся і відповів: «Уже застарий». Я уявила собі, як злітатимуть голуби, налякані раптовим пострілом серед ранкової тиші, а потім мама спіткнулася і мало не впала. Ми втримали її, а я вигукнула, обурена і налякана: «Мамо!» А потім до батька: «Ти мусиш дивитися за нею!» А батько відповів: «Вона падає кожні дві хвилини», а мама по-дитячому засоромлено відпишала від себе наші перелякані руки, які намагалися підтримати і захистити її. Я показала їм, де знаходиться мій готель, не дозволила подивитися кімнату, віддати порт'є розпорядження щодо мене і провела їх до пансіону. «Ми зайдемо по тебе завтра о пів на восьму і заберемо на сніданок», — сказав мій батько і відразу ж зник, не попрощавшись і не озирнувшись на мене у дверях, він завжди вважав найкращою саме таку манеру розходитися. Я поцілувала маму і кілька разів повторила: «Зважай на сходах!», я ледь стримала себе від бажання попроситися: «Можна, я піду з вами, потай прослизну до кімнати і ляжу до вашого ліжка, будь ласка», — але мама теж пішла геть. Я ще зачекала під вікном батьків, поки у них засвітилося, потім поки хвилин через двадцять світло згасло. Батько ще раз вийшов на балкон, обережно ступаючи, запалив сигарету, він був без окулярів, і я була певна, що він мене не бачить. Я подумала, чи не покликати його, щоб ще раз побажати «на добраніч», але замість цього повернулася і пішла геть. У кав'ярні на площі я випила ще склянку вина, перед церквою стояли чорношкірі африканці, вбрані у національні костюми і змерзлі, і намагалися продати підробки під фірмові сумочки, але

за весь час, поки я сиділа у кав'ярні, їм не вдалося продати жодної. Потім я побрела до готелю, проминула порожню рецепцію і зайшла до своєї кімнати, у якій горіла лампа на нічному столику, я забула вимкнути її перед виходом. Із шахти внутрішнього дворика продовжували долимати дивні звуки, ніби щось скреготіло і совгалосся, але тепер ці звуки не насторожували, а навпаки, присипляли, я викурила останню сигарету і заснула.

Вранці портьє постукав у двері і кілька разів строго крикнув: «Мама е Рара!», і поки я зрозуміла, що це не сон, минуло трохи часу. Я зірвалася з ліжка і відчинила двері, портьє стояв дуже близько від дверей, він відсахнувся і повторив ще раз, наголошуючи на кожному складі: «Мама е Рара!», показав пальцем назовні, повернувся і зник. Я спакувала свої речі так швидко, як тільки могла, побоюючись, що батьки зараз довідаються про ціну кімнати і будуть обурені, але коли я спустилася на рецепцію, вони стояли і уважно розглядали невеличку картину, що висіла поряд із вхідними дверима, а мене, здається, взагалі не зауважили. Я заплатила, намагаючись зробити це якомога непомітніше, і спостерігала за батьками, батько тихо щось розповідав і показував пальцем, а мама краєм ока розглядала килими і оздоблення стін та передпокою, кімнатні пальми, потім вона різко озирнулася на мене і сказала ні з того ні з сього: «Дитина прокинулася». З перебільшеною ввічливістю я попрощалася з портьє, мені хотілося, щоб він запам'ятав нас краще, ніж інших пожителів, мене, *Мама е Рара*, які так ідилічно стояли біля картини і чекали на дитину, що проспав

ла, але порт'є не змінив свого набурмосеного і відсутнього виразу обличчя, і ми вийшли на вулицю. Було кілька хвилин перед восьмою, надворі вже світило сонце, біле небо, порожня і тиха вулиця, на площі перед церквою пробігли діти у шкільних формах і зникли в одній із бічних вулиць, я ніколи не думала про те, що у Венеції можуть бути якісь школи, діти, взагалі якесь звичайне життя. Сувенірні крамниці були ще зачинені. Перед кав'ярнями кельнери розставляли свіжо протерті столи і поправляли довкола них стільці, молоді жінки у вузьких костюмах, на високих підборах і з течками для документів поспішали кудись по бруківці, не було видно жодного туриста. Неквапливо погойдувалися гондоли на зупинці. Ми сіли у кав'ярні біля вокзалу і замовили каву з круасанами, я припускала, що батько після своєї лекції про картину в готелі захоче помовчати, тому заговорила з мамою про те, що вона називала «практичними речами», — про мій квиток назад, про рахунок за телефон, про моїх сестер, рослини на балконі їхнього помешкання на Штуттгартерштрассе. «Сподіваюся, — сказала мама, — що твої сестри хоча б раз поливали квіти, аби бідні рослини дожили до нашого приїзду». Батько кутив і, схиливши голову, розглядав воду. Мені подобалося вести з мамою розмови такого типу, подобалося формулювання «твої сестри», воно вирізняло мене і тішило. Ми були першими відвідувачами у кав'ярні, кельнер з ранковою енергійністю поставив нам стільці до столика, а потім приніс і каву, на яку у мене на той час визріло бажання, доповнене гарним настроєм. За стіл поряд із нами сів ще один відвідувач. Я неуважно зиркнула в його бік і відразу ж відвела погляд, а потім знову

подивилася, і на моєму обличчі з'явився вираз враженого впізнавання, а на його — радісної несподіванки. Той, хто сів за столик і замовив собі еспreso, здається, відразу ж усе збагнув, це був учорашній венеціанець із мосту Ріальто. Він сидів за спиною моїх батьків, і вони не могли його бачити, вони, здається, взагалі не помітили, що за ними хтось сів. Не знаю, з чого він зрозумів, що це мої батьки — із зовнішньої схожості чи із того, як ми сиділи разом і про що розмовляли, у кожному разі, він відразу ж це збагнув. Збагнув і те, що я була беззахисна і розгублена і що заради спокою батьків я здамся.

Йому принесли еспreso, він випив його одним ковтком, запалив сигарету і запхнув вільну праву руку до кишені штанів. Вулиця все ще була майже порожня, кельнер зник. «Ти повинна здати свідоцтво про зарахування до вузу», — строго сказала мама, а батько продовжував гортати свій зачитаний жовтий путівник. Я міцно трималася за горнятко з кавою і відчувала потребу закурити, я б усе на світі віддала, щоб закурити зараз, але я не могла робити цього одночасно з венеціанцем. А він продовжував займатися своєю справою, я склала руки на грудях, відвернула голову геть, міцно стиснула ноги, на зупинці задзеленчав вапоретто, десь далеко загримів посудом кельнер, кава була гіркою, чайки полетіли над водою, годинник на церкві Сан Джеронімо пробив раз, потім другий. «Я би подивився картини Джорджоне в Академії», — пробурмотів батько, мама попросила рахунок, круасан розламався їй між пальцями. Коли я була маленька і мала гарячку, мені завжди приносили полониці, мамі якось вдавалося роздобути їх о будь-якій порі

року, вона різала їх на маленькі шматочки, засипала цукром і запихала мені до рота одну за одною. «Від невпевненості і при-
нижено перебільшеної ввічливості ти даєш забагато чайових», —
сказав батько мамі, і вона посміхнулася мені, а я подумки про-
мовила *aqua alta*, сама не знаю чому, *aqua alta*, повинь, восени і
взимку це місто затоплює, і колись воно зникне під водою. «Ти
нас чуєш?» — запитав батько. «Так, — відповіла я. — Я слухаю
вас», — моє серце швидко билось, венеціанець нарешті відки-
нув голову назад. Безшумно. Він витяг руку з кишені штанів.
Потім заплатив за своє еспreso, сказав кельнерові, не мені: «Гра-
ція» і пішов геть.

Чи були ми в Академії? Чи бачили Карпаччіо, Тінторетто,
Веронезе і Тіціана? Святу Урсулу, святого Марка, святого Ро-
хуса, святого Георга? Чи ми з мамою чекали біля Академії на
батька, який вийшов набагато пізніше за нас і виглядав запла-
каним? Чи купували листівки на доказ наших відвідин? Чи си-
діли біля води, поблизу Санта Марія делла Салюте, такої гар-
ної і такої білої, а наші ноги звисали з муру набережної? Коли
ми встали, я похитнулася, і батьки підтримували мене, як ста-
реньку, цей жест розізлив мене, я пригадую це. Ми переходили
через мости, по вулицях, знову через мости, вздовж понад
водою і назад. «Ми купимо тобі продуктів на дорогу», — ска-
зала мама, вона любить купувати продукти під час подорожей;
ми з батьком чекали на маму під якимось венеційським мага-
зином з ексклюзивними продуктами, і вона пробула там дуже
довго, здавалося, що багато годин, а потім вийшла на вулицю
і виглядала щасливою. Я кинула короткий, мимовільний і за-

цікавлений погляд на заголовок вчорашньої німецької газети у кіоску. По воді ковзають гондоли і возять японців і американців, що лежать горілиць, ніби мертві. «Ви теж будете кататися так у гондолі?» — запитала я маму. «Так, — сказала вона і подивилася на батька. — Я би хотіла, але для нас це занадто дорого». Дзвони церкви Санта Марія делла Пієта, Санта Марія Ассунта, Санта Маргарита, Санта Корона. «Світло, — сказав батько. — Ти звернула увагу на світло?»

Батьки провели мене на вокзал. Зачекали, аж поки від'їде потяг, ми ще викурили разом на прощання по сигареті, вони не запитали: «Може, залишишся ще?», але якби запитали, я б залишилася. Вони самі збиралися залишитися у Венеції ще на три ночі, а потім їхати до Швейцарії або до Австрії, батько хотів побачити Альпи. «Я хочу піти в гірський похід», — сказав він, а мама закотила очі. Я раз за разом перечитувала табличку «Стаціоне Ферровіарія Санта Лючія», на серці у мене було важко. Я сказала: «Пишіть листівки, бережіть себе, приїздіть цілими і здоровими назад». Коли під'їхав потяг, мама схопила батька за руку. Двері зачинилися, вони помахали мені на прощання, а я не стрималася від думки, що якби я могла вибрати собі останній раз, коли бачу їх, то хотіла б, аби це було саме так, попід руку на вокзалі у Венеції, по обіді, у липні 1999. Потяг був порожній, я вибрала собі місце, запнула штори на дверях, сіла до вікна, за вікном промайнула лагуна. Я зазірнула до торбинки, що її дала мені з собою мама, — хліб, козячий сир, оливки, яблука, венеціанський лев із шоколаду. Я з'їла хліб, сир і спробувала заснути. У якийсь момент потяг зупи-

нився посеред зеленої галявини, рясно вкритої кульбабами, яка могла знаходитися тільки в Німеччині або Австрії, потяг зупинився і продовжував стояти. Я визирнула з вікна і побачила, що ніде довкола немає рейок, тільки ця зелена галявина у сутінках, які спадали з уже темних гір. Частина пасажирів вийшли з вагонів і посідали в траві, мабуть, зупинка передбачалася тривала. У вагоні було прохолодно, але на вулиці, здається, ще було дуже тепло, повітря миготіло над галявиною. Я встала і також вийшла на вулицю. Було тихо і спокійно, ніхто не обурювався через зупинку. Спершу я трохи боялася, що потяг раптово рушить і я не встигну сісти; у цій прогулянці, у віддаленні від потяга, що так спокійно стояв посеред галявини, було щось ризиковане. У затінку дерева якась пара влаштувала вечірній пікнік, я звернула на них увагу ще на вокзалі у Венеції, вони обоє були дуже товсті і постійно трималися за руки, не відпускали їх ні на мить. Їм непросто було сісти у поїзд, вони допомагали собі навзаєм, тримаючись одне за одного, пройшли по вагону, а тепер трималися за руки попід деревом, двоє велетенських дітей. Я підійшла до них, вони привітно махнули мені руками і коротко та ввічливо розповіли про причину затримки у відповідь на моє запитання. Ми зупинилися недалеко за італійським кордоном, бо десь у горах упав дельтаплан і пошкодив дроти, тому ми чекаємо, аж поки їх відремонтують, і тоді потяг знову рушить, це потриває ще зо дві години. Вони говорили майже одночасно, дуже лагідно дивилися одне на одного і час від часу вставляли щось або доповнювали сказане іншим, а потім ненадовго зупинилися. Я не знала, чи варто якось коментувати затримку та падіння дель-

таплана, подумала про дельтапланериста, про те, чи він вижив, чи загинув, я хотіла їх запитати, але це мені видалося недоречним. Я помовчала, і вони також. А потім вони розповіли мені, що їдуть із весільної подорожі, і протягом усієї подорожі їх переслідували невдачі. Перед самим вінчанням від інфаркту помер священник, машина із весільними гістьми врізалася в дерево, а ресторан, у якому вони мали святкувати, згорів. Але, попри це все, вони щасливі. Те, що вони не згадали літуна у цьому перерахунку нещасть, видалося мені тактовним, я зробила висновок, що цей чоловік загинув і тепер висить десь, заплутаний у дротах високої напруги і уламках дельтаплану. Я ще трохи посиділа з ними під деревом, час від часу ми заспокійливо посміхалися — я їм, а вони мені, вони постійно пестливо доторкалися одне до одного. Потім я встала і пішла назад до потяга. Коли вже майже зовсім стемніло, провідники почали ходити по галявині і просити пасажирів заходити до вагонів, бо поїзд незабаром рушатиме. Всі піднялися і заходили не поспішаючи, так ніби хотіли залишитися ще трохи. Гори були вже чорними. Двері зачинилися, я повернулася на своє місце і залишила вікно ще на якусь мить відчиненим. Коли потяг уже рушив, досередини увірвалося тепле повітря. Вже набагато пізніше, через декілька місяців, я подумала, що ми так тихо, спокійно і терпляче сиділи на тій галявині протягом чотирьох годин, аби вшанувати пам'ять невідомого нам мерця. При цьому я не подумала про своїх батьків. З Венеції вони повернулися.

Холодний синій колір

Листа приносять рано-вранці. Поштарка вимагає доплати, бо Йонас приліпив замало марок на конверт, адресований їм обом, Йоніні і Магнусу. Магнус ще спить. Йоніна сідає на сірий диван біля вікна. Надворі ще темно, і доводиться увімкнути світло. Вона не вагається жодної секунди. Можливо, удає, що вагається, але це неправда, вона і не думає чекати, поки прокинеться Магнус. Конверт прямокутний і невеликий, трохи важкий, на ньому наклейка з проханням про обережне поводження, *handle-with-care*, але сам конверт досить недбало заклеєний скотчем, аж дивно, як він дійшов цілим і неушкодженим. Йоніна розриває папір і витягає світлину в рамці, рамка зроблена дуже акуратно, фото у зеленому паспарту, а до нього ще листівка, більше нічого. «Це фото надійде із невеликим запізненням, але ми дуже часто про вас згадували. Занадто коротка приємна синя мить 3 грудня об одинадцятій ранку. Вітання. Побачимося незабаром. Йонас». Вислів «із невеликим запізненням» міг би її розсмішити, бо минув рівно рік, це не так уже й мало, невеликим міг назвати цей термін хіба що Йонас. Про вислів «побачимося незабаром» вона не хоче думати. На світліні видно місяць над вулицею, яка веде до площі Тінг. Небо має колір блискучої пронизливої синяви, усе інше біле

і вкриті товстим шаром снігу — вулиця, гори. Магнус, Ірена і Йоніна наближаються до фотоапарата, Магнус посередині, його зображення нечітке, обличчя майже неможливо роздивитися. Йоніна справа від нього, Ірена зліва. Відстань між Йоніною і Магнусом більша, ніж між Іреною і Магнусом. Ірена сміється і йде прямо. Йоніна, здається, збирається повернути праворуч, але дивиться просто в об'єктив. Фотоапарат був закріплений на штативі і встановлений просто посеред вулиці, Йонас переживав, що може раптово помінятися світло, у той момент він крикнув їй: «Стій!» Йоніна пам'ятає, як він при цьому виглядав — вовняна шапка натягнута глибоко на очі, хутряна куртка розстебнута, він нарікав на холоднечу і був у радісно-піднесеному настрої.

Справа не в тому, що Йоніна забула тодішню занадто коротку приємну синю мить. Вона не забула, вона дуже добре пам'ятає, а коли хоче, то пригадує і все інше, усі подробиці тих семи днів. Радянську зірку на ремені Йонаса, перстень Ірени на пальці лівої руки із місячним каменем. Горілку «Абсолют» із чорничним смаком у великій пляшці з холодною памороззю на склі. Каву без молока і з цукром для Магнуса у кнайпі на північній об'їзній трасі, прогноз погоди на третій день, проведений разом, дитячий малюнок Сунни із двома сніговиками, які б'ються між собою, і колір очей Йонаса, зелений, темно-зелений, тоненьке жовте коло довкола зіниці. Вона не забула нічого. Вона просто не думала про це, бо від цих спогадів у неї з'являлося відчуття важкості та слабкості. І ось тепер вона тримає в руках цю світлину, рано-вранці о дев'ятій, на вулиці

ще темно, і вона знову все пригадує. Вона не може прийняти рішення, не відчуває в собі достатньо сили для опору і всупереч власному бажанню занурюється у спогади. Вона згадує, як вони з Магнусом проїхали машиною вздовж вулиці Баругата, а Ірена з Йонасом залишилися позаду на тротуарі і махали їм на прощання.

— Ось і все, — сказав Магнус, а Йоніна хотіла попросити: «Зупинися. Дай мені вийти. Будь ласка, дай вийти».

Але нічого не сказала, вони повернули за ріг, а Ірена з Йонасом зникли раз і назавжди. Ось і все. Вона могла б причепити світлину на стіні над письмовим столом, на сіру, блискучу, ідеально відремонтовану стіну, і це б стало несподіванкою для Магнуса, коли він прокинеться. Вона могла б забити цвях у недоторканість цієї свіжопофарбованої стіни і повісити на ньому світлину, це гарна світлина. Рано чи пізно у їхньому помешканні доведеться розвісити якісь фотографії. Потім купити меблі, далі у цій необжитій чистоті мусить з'явитися безлад і сміття, по-іншому вона не витримає. Але не це фото. Все, що завгодно, тільки не ця світлина, не гарний погляд Йонаса на занадто коротку синю мить.

Ірена і Йонас вперше приїхали до Ісландії у кінці листопада. Магнус знав про їхній приїзд за місяць, але Йоніні сказав про це досить пізно:

— Завтра до мене приїдуть гості з Берліна.

Йоніна не питала, чому він так довго мовчав про це і нічого їй не говорив, таке питання могло б позбавити його впевненості у собі, гості з минулого завжди позбавляють впевне-

ності. Вона сама відчуває тільки цікавість. Вони з Магнусом знайомі два з половиною роки і ніколи не бачилися раніше, що досить нетипово для Ісландії. А проте так трапилося. Вони не ходили до тої самої школи, не виявилися далекими родичами, не опинилися випадково разом на одному рок-концерті. Вони побачилися вперше у 1999 році. Пізніше з'ясується, що Б'ярні, батько Сунни, доньки Йоніни, був найкращим шкільним другом Магнуса, але це з'ясується аж тоді, коли Йоніна і Б'ярні вже давно втратять контакт одне з одним. Магнус виріс на західному узбережжі, а Йоніна на східному. Двадцятирічний Магнус поїхав до Берліна, а Йоніна — до Відня. Магнус студював психологію, Йоніна — літературознавство, приблизно у той самий час, через дванадцять років, вони повернулися до Ісландії. Усі ісландці рано чи пізно повертаються. Майже всі. Вони вчаться і працюють за кордоном, живуть там років, десять, дванадцять, п'ятнадцять, а потім їм набридає, і вони повертаються. Майже всі. Йоніна ніколи не була у Берліні. Вона не знає, як виглядає місто, у якому Магнус прожив дванадцять років, не може уявити собі, як воно виглядало, коли він там жив, як він виглядав тоді, чим займався, як розмовляв німецькою і проводив час із німецькими дівчатами. Коли вони познайомляться, то багато розповідатимуть одне одному про роки, проведені за кордоном, про чужину і щастя, про те, як важко на чужині. Вони розмовлятимуть про це як про давнє минуле, яке не має жодного впливу на те, що відбувається зараз. Вони ніколи не розмовлятимуть між собою по-німецьки, навіть жартома. Такого не було жодного разу. Вони стали іншими Магнусом та Йоніною. Але їй подобається історія про

те, як Магнус починав своє життя у Берліні, а також історія його прощання з цим містом, вона любить ці дві історії, можливо, тому, що вони обрамлюють час, коли вона ще не знала Магнуса, зачинають цей час у певному проміжку і завершують. Магнус живе в однокімнатній квартирі на задньому дворі берлінського району Нойкьольн. Зима 1986, і в Берліні так холодно, як ніколи не буває навіть в Ісландії, 20 градусів нижче нуля. У кімнаті є пічка, але Магнус не знає, як її вмикати. У нього є тільки один матрац і нічого більше. Коли він повертається з інституту, одягненим лягає у своє ліжко, накривається ковдрою, курить і читає. У нього немає штор, він дивиться через вікно на задній дворик, усі інші помешкання мають фіранки, і він знає, що сусіди можуть спостерігати за ним, як він лежить сам-один у ліжку і курить, але йому байдуже. Опівночі він іде до кнайпи і нервує всіх своєю безпорадною дитячою німецькою, він сидить у кнайпі, поки його не виставлять геть. Він знає інших ісландців у Берліні, зустрічається з ними, але його перебування тут не має з ними нічого спільного. Він дуже хотів би з кимось познайомитися, з якоюсь дівчиною, тільки щоб вона не була студенткою психології. Але це йому не вдається, і він залишається сам. А одного дня, коли він повертається додому, в коридорі на нього чекає лист, який закинули крізь отвір для листів, невеличкий білий шматок паперу, складений у декілька разів. Він бере листа з собою до ліжка, запалює сигарету, розгортає і читає: «Привіт, старий. Я тебе бачу, старий, ти зовсім самотній, кожен вечір і всі вихідні ти лежиш у своєму ліжку і читаєш, здається, тобі дуже вже самотньо, старий, і я подумала, що, може, ти хотів би колись просто за-

йти. Бічне крило, четвертий поверх, зліва. Біне». Ось і все. Йоніні дуже подобається ця історія, їй подобається, коли Магнус імітує берлінську інтонацію:

— Привіт, старий. Я тебе бачу, старий.

І хоча саме цього він і хотів, випадковості, зустрічі, яка трапилася сама по собі, але не міг уявити собі, що приходить в гості до когось, хто звертається до нього:

— Привіт, старий.

Він так ніколи і не зайшов до Біне, він навіть не знає, як вона виглядає, каже, що часом шкодує про це. А в його останні дні в Берліні, через дванадцять років, за які він познайомився з багатьма іншими дівчатами, і ще навіть не знав, що це будуть його останні дні, у ці дні він раптом втратив усе. Він загубив ключ від квартири, гроші і годинник, його звільнили з роботи, він тинявся по кнайпах із якимись типами і не міг позбутися відчуття, що все його життя розпадається на дрібні шматки, без жодних причин, без пояснень, просто так. Здавалося, він стрімко летить униз, і ніщо не здатне його затримати. А потім він пішов і на останні гроші купив собі найкращий костюм з усіх, які у нього коли-небудь були, окуляри від сонця і пару нового взуття. Він ходив два дні і дві ночі по кнайпах міста. А потім о сьомій ранку подзвонив у двері Х'ялмара та Ірени у Шьонебергу і сказав:

— Мені треба поспати. Можна, я у вас посплю?

Х'ялмар та Ірена поклали його у ліжко, вимкнули світло і закрили штори. Магнус проспав два дні, потім прокинувся, попрощався, вибив двері свого помешкання, спакував речі, виїхав з міста і повернувся до Рейк'явіка.

— О Магнусе, — говорить Йоніна, коли він розповідає цю історію. — О Магнусе, — і сплескує руками. — Яка чудова історія прощання.

Відтоді Магнус не був у Берліні і нічого не чув про тамтешніх знайомих. Йоніна двічі на рік дзвонить до подруги із Відня. Це все, що пов'язує її з минулим, яке надійно замкнуте у своїй шкаралупі, як у мушлі. І раптом Магнус говорить:

— Ірена приїде до Ісландії і привезе когось із собою, не Х'ялмара, когось іншого, я не знаю його і він не ісландець.

Ірена. Яке міцне, компактне і холодне ім'я.

— Ти був закоханий у неї? — питає Йоніна. Це перше, що вона хоче знати.

І Магнус видобуває із себе ледь помітну заперечливу посмішку:

— Ні, не був. Вони із Х'ялмаром дуже довго жили разом і розійшлися аж тоді, коли мене вже не було у Берліні.

У Рейк'явіку Ірена повинна прочитати лекцію зі слайдами про німецьку архітектуру, Х'ялмар дав їй телефон якогось ісландця з Японії, той порадив звернутися до іншого у Каліфорнії, а вже у Каліфорнії їй дали телефон Магнуса, вона дзвонить і каже:

— Вибач, Магнусе, ми дуже давно не чули нічого одне про одного. Але я їду до Рейк'явіка і подумала, що було б непогано зустрітися.

— Ти радий? — питає Йоніна.

— У певному сенсі так, — відповідає Магнус. — Звичайно, радий. Це може бути цікаво. Але може бути і дуже нудно, тут важко щось передбачити.

«Нічого неможливо передбачити, — думає Йоніна. — Любий Магнусе, нічогісінько в житті передбачити неможливо, і завжди потрібно готуватися до найгіршого, але одночасно і до кращого».

Цього року сніг випав на диво рано. Вже у середині листопада за Рейк'явіком лежить півтора метра снігу, об'їзну трасу потрібно розчищати щодня, багато доріг зі столиці на периферію непроїзні і завалені снігом, села відрізані від світу. За таких погодних умов в інших країнах закрили б летовища, але не в Ісландії, літаки компанії «Айслендеар» сідають навіть на лід. Ірена і Йонас прилетіли у кінці листопада до аеропорту Кефлавік, було мінус п'ять, снігова буря при швидкості вітру сім метрів за хвилину, Йонас згадував про це у розмовах протягом усіх десяти днів їхнього візиту. Магнус не зустрів їх на летовищі, хоча і мав на це час, але першого вечора після приїзду прийшов на лекцію Ірени, бо архітектура завжди його цікавила. Йоніна збирається з Сунною до Олурфсбудіра, де її батьки мають літній будиночок.

— Запитай, чи вони хотіли б поїхати з нами. Може, їм цікаво буде вибратися на природу, — пропонує Йоніна.

— Ти переконана? — перепитує Магнус. Обличчя Йоніни кривиться у знервованій гримасі. Звичайно, вона переконана. Вони з Магнусом уже два роки разом. Їй 35 років, її доньці шість, донька не спілкується зі своїм батьком. Вони з Магнусом познайомилися під час вечері у спільних знайомих — його відрекомендували їй як людину, яка мусить зацікавити її, психолога за фахом, трохи дивака, самотника і не такого, як усі,

зате з привабливою зовнішністю, і всі ці характеристики виявилися правильними. Відтоді вони вже розходилися на чотири місяці, але тепер знову разом. Вона завжди дратується, коли Магнус перепитує її, чи вона переконана. Якби вона не мала певності, не була переконана, що всі почуватимуть себе комфортно, то нічого б не казала, не запрошувала б нікуди зовсім чужих їй Ірену та Йонаса. Або і не дуже комфортно. Чому завжди має бути комфортно? Вони знайдуть спільну мову. Або ж ні, не має значення.

— Я хочу познайомитися з Іреною ближче, а їй напевно буде цікаво виїхати з Рейк'явіка, тому запропонуй їм поїхати з нами, — і вона починає збиратися. Пакує теплий одяг, їжу, вино, сигарети у багажник свого авта і їде із Сунною до Олурфсбудіра. Там, на західному узбережжі, стоїть кілька літніх будинків, десять кілометрів до моря, сімнадцять будівель одна біля одної і поряд із болотом. Горбисті галявини, мох, низькорослі чагарі і дуже-дуже далекі гори на обрії. От і весь ландшафт. Дуже прості одноповерхові літні будинки із двома невеличкими спальнями і кухнею, перед будинком — тераса з басейном, який можна наповнити гарячою джерельною водою. Йоніна найбільше любить бувати тут взимку, коли сніг закриває мох і все довкола, аж до далеких гір. Тоді тут розвидняється об одинадцятій, а о четвертій уже знову темніє, тоді тут все дуже тихе, біле й усамітнене, єдині рухливі об'єкти — чорні стада ісландських коней і пара над басейном. І світло, яке щомиті змінюється, туман, суцільні стіни туману, сонце, раптовий погляд на гори, небо розривається і знову сходиться у чорно-сині загрозливі хмари, а потім знову туман і повна відсутність світла. Подорож до Олурфсбудіра заспокоює Йоні-

ну, її нерви, все її тіло і серце. Вона завжди мріє про наступну нагоду посидіти у цьому дерев'яному будиночку на дивані біля вікна і порозглядати горбисті галявини на обрії, ні про що не думаючи. Хоча вона приїздить сюди вже багато років, їй і досі це видається якимось очищенням. Коли вона вперше взяла з собою сюди Магнуса, боялася, що йому не сподобається у Олурфсбудірі, що все це видасться йому надто одноманітним, надто тихим. Але ці побоювання виявилися марними, Магнусові все дуже сподобалося. Тоді, першого разу, він узяв із собою невеличку шкіряну валізу, і Йоніна дослідила вміст цієї валізи, поки Магнус був у душі. Три випрасувані сорочки, трое штанів, зразковий дорожній набір із ножицями, кремом для взуття, щіточками та полірувальними хустинками, такий же досконалий набір із приладдям для шиття і компакт-диск із записами Ніка Кейва. Йоніна стояла перед валізою і дивилася на всі ці предмети, які зворушували її і водночас непокоїли, потім зачинила валізу. Магнус дзвонить пізно вночі, Сунна уже спить, інші літні будинки взимку порожні.

— Ми будемо завтра, вони дуже хочуть приїхати, — каже Магнус.

— Як вони тобі? — питає Йоніна. — Яке враження від цього хлопця, як пройшла зустріч з Іреною?

Магнус тихо сміється. Йоніна відчуває хвилю близькості, яка їх охоплює, їй трохи шкода його в цей момент, але ще більше їй хочеться доторкнутися до нього, це, мабуть, жакливо, знову зустріти когось після стількох років розлуки. Він каже:

— Добре. Ні, справді, все було добре. Цікава доповідь, а потім ми пішли вечеряти і досить невимушено розмовляли, як колись давно.

— Тоді приїздіть. Але поспішайте, тут дуже гарно, — відповідає Йоніна.

Вона знову загортає фото у пакувальний папір, дихає неглибоко і тихо, її серце сильно б'ється, вона боїться, щоб Магнус не прокинувся саме зараз. Але він не прокидається, він спить за лакованими білими дверима спальні своїм міцним дитячим сном. Сунна насипає на кухні пластівці до тарілки, цей звук видається Йоніні жахливо гучним. Вона встає і йде до шафи в коридорі, кладе пакунок на полицю, під коробки з її старими студентськими конспектами, світлинами і листами. Треба буде покласти його кудись в інше місце, а можливо, взагалі винести геть із цього помешкання. Може, їй просто потрібно показати це фото Магнусові, вона не певна.

— Що ти робиш? — питає з кухні Сунна, навіть не питає, а просто говорить. — Що ти робиш? — недовіжливо і по-дорослому.

— Нічого, — відповідає Йоніна. — Прибираю.

І сміється з власних слів. Вони з Магнусом і Сунною переїхали до цього помешкання чотири тижні тому. Тоді, рік тому, у листопаді, коли приїздили Ірена і Йонас, вони тільки купили цю квартиру, перед тим довго шукали і врешті знайшли невеличке чотирикімнатне помешкання у районі біля порту, із деревами просто під їхніми вікнами. Вони обоє мали багато роботи, тому хотіли у січні зробити ремонт, а в лютому вселитися. Ремонт розпочали у березні, пофарбували стіни, збільшили одні із дверей і поміняли вікна, і майже все вже було готове, коли Магнус спробував витягти паркетину, та піддалася, за нею дру-

га, третя, і він вирішив поміняти підлогу. Йоніна не брала в цьому участі. Вона просто змирилася, дозволила йому продовжувати ремонт самому, він розібрав на частини всю квартиру, і це тривало вічність, а до кінця було ще далеко, аж поки Йоніна з подивом не усвідомила, що за Магнусовою спокійною, раціональною манерою приховується хворобливий потяг до перфекціонізму. Вона не була у новому помешканні кілька місяців, бо не могла бачити цього всього, жакливого хаосу, цієї повної руйнації після того, як все вже виглядало достатньо добре, а Магнусові спадали на думку все нові ідеї змін і вдосконалення. Настало літо, потім осінь, а у жовтні він змусив її подивитися на результат. Вони стояли одне навпроти одного у порожній вітальні, сонячне світло падало на блискучий паркет, стіни світилися, стеля сяяла бездоганною білістю, широкі і високі двері вели з однієї кімнати до іншої, вікна були тричі полаковані, у кухні відсвічував сріблом велетенський холодильник. Кімната Сунни. Твоя кімната. Їдальня. Спальня. Магнус зняв окуляри, у нього був хворобливий вигляд, він сказав:

— Залишилося ще тільки поміняти плитку у ванній.

А Йоніна відповіла:

— Я переїду сюди завтра або не переїду взагалі. Я не жартую. Завтра або ніколи.

І він здався.

Сунна озивається з кухні з недитячою розважливістю і говорить ніби сама до себе:

— Там немає що прибирати.

І це правда. У цій квартирі справді немає що прибирати. У Магнуса не було речей, свої меблі вони продали, тому у кім-

натах стоїть лише найнеобхідніше. Можливо, Магнусові здається, що так і потрібно. Помешкання для них трьох має виглядати саме так, воно має бути цілком порожнім, аби згодом наповнитися новим, спільним життям, мабуть, так він уявляв це собі, незграбно і невпевнено. Але наразі кімнати не заповнилися ще нічим. Йоніна дуже добре відчувала, як дивно низують плечима знайомі, з напруженою ввічливістю коментуючи:

— Чудове помешкання, гарний район, але чому таке порожнє? Можливо, варто розвісити світлини, картини, що загодно?

— Мабуть, Магнус так довго робив ремонт саме тому, що він зовсім не впевнений? — припускає сестра Йоніни, і Йоніна погоджується:

— Можливо. Я сама ні в чому не впевнена, але у нас є час, і все ще можна змінити.

Це заспокоїло її. Зауваження сестри її заспокоїло, вона рада була почути, що Магнус боїться спільного життя, боїться прийняти рішення, боїться втратити незалежність, вона також боїться. Йоніна зачиняє шафу і йде до Сунни на кухню, сідає за стіл. З крана тече вода. Сунна мовчить. Йоніна встає і закручує кран, потім знову сідає. Сунна їсть свої пластівці із мисочки цитринового кольору, їсть сонно і поволі, пластівці похрускують у її маленькому закритому роті. Вона уважно дивиться на матір. На вулиці все ще темно.

Йоніна і Сунна проводять останні пообідні години на терасі літнього будинку в Олурфсбудірі, о п'ятій тут уже темно.

Йоніна сидить у снігу на садовому кріслі, Сунна у басейні. Температуру води запрограмовано на 40 градусів, коли вода стає холоднішою, автоматично доливається тепла. Басейн зроблений із синьої пластмаси, сніг на краю басейну розтанув, але на терасі все ще лежить товстий і цупкий сніговий шар. Сунна сидить гола у цій синій воді, її щоки дуже рум'яні, очі світяться енергією і відбивають насиченість синього кольору. Вони мало говорять, Сунна взагалі мало говорить. Надворі стоїть суха, безвітряна і морозна погода, поверхня біла і гладка, як у пустелі, сніг сховав усю рослинність. Ісландські коні стоять у снігу, який сягає їм до крупа. Йоніна не курить, аби не вислуховувати моралі від Сунни, та ненавидить курців. Авто Магнуса видно здалеку, він знаходиться ще за багато кілометрів звідси, але у прозорому повітрі його можна бачити. Він їде повільно, його машина зовсім не пристосована до їзди по снігу, але він уперто не хоче купувати собі джип. Каже, що не відчуває себе людиною, яка може їздити на джипі, і це правда. Авто під'їздить із нудною повільністю і зупиняється біля підніжжя горба, на якому розташований будинок. Йоніна не зрушується з місця, Сунна також, тільки вода плюскотить тихіше. Глухне мотор, і западає тиша, двері авта залишаються зачиненими. Минає моторошна мить, протягом якої Йоніна думає, що у машині сидить зовсім не Магнус, а хтось незнайомий. Відчиняються дверцята, і виходить Магнус, за ним Ірена і Йонас. Йоніна підіймається зі свого місця. Магнус вимовляє її ім'я, у його голосі відчувається перебільшена полегкість. Вона йде їм назустріч, бо вони не здатні зрушитися з місця, стоять і, переповнені враженнями, милують-

ся краєвидом. Або роблять вигляд, ніби їх переповнюють враження, Йоніні завжди легше повірити у це друге припущення. Якби вона знала, як виглядає Ірена, їй не потрібно було б питати Маґнуса, чи він був колись закоханий у свою берлінську знайому. Ірена занадто низька на зріст. Занадто ніжна. Її тілесності замало для Маґнуса, його приваблюють жінки, яким не заважає його власна несміливість, напруженість, розсіяність, жінки, які приймають його таким, який він є. Йоніна, здається, саме так і зробила. Мабуть, вона просто доторкнулася до нього, взяла з собою додому і переконала, хоча вона і не певна, чи все було саме так, бо не пригадує деталей. Ірена виглядає несміливою і розсіяною, так само, як Маґнус. Вона не те щоб зовсім низенька, але й не висока. Її обличчя напружене, серйозне, обличчя інтелектуалки із дівочими рисами. Дівчинка, яку в університетській бібліотеці помічаєш тільки тому, що вона завжди вже сидить, коли ти приходиш, і ще сидить, коли ти йдеш геть. Йоніна знає таких дівчат із Відня, і вони подобаються їй. Долоня Ірени холодна, потиск руки досить міцний. Вона вбрана у недоречне при цій температурі джинсове пальто на лебедино-білому штучному хутрі, хутро їй пасує, але це пальто не втримає тепла і десять хвилин. Йонас одягнений у брунатну шкіряну куртку, також підшиту хутром, це куртка для хіпі у зимовому Вудстоку, ясна річ, що він носить її розстебнутою. Його джинси досить поношені, зелену вовняну шапку він натягнув собі понад самі очі. У нього за плечима висить армійський рюкзак, який він, мабуть, не наважився довірити багажнику авто. Він не подає руки Йоніні, але каже:

— Хай, — можливо, це по-ісландськи, але звучить скоріше як щось американське.

— Хай, — відповідає йому Йоніна з точнісінько такою ж інтонацією.

Він виглядає сексуально. Це перше слово, з яким він асоціюється в Йоніні, він сексуальний, а Ірена бліда. Магнус обіймає Йоніну лівою рукою за ший і незграбно цілує її в губи. Вона часто пояснювала йому, що не варто цього робити, не варто демонструвати на людях, що вони пара. Для неї це не важливо, але він, здається, не вірить їй. Йонас каже:

— Клас! — вимовляє це повільно, густим, захриплим голосом і хитає головою. — Оригінально, як на Місяці.

— Що саме тобі подобається? — питає Йоніна німецькою.

Вона почуває себе дивно, коли переходить на німецьку, а ще дивніше, коли Магнус розмовляє німецькою. Йонас хитає головою і вперше уважно дивиться на неї, у нього зелені очі, темно-зелені, довкола зіниці невеличке жовте коло. Мабуть, він шукає відповідь, але нічого не говорить, натомість кілька разів переступає своїми військовими черевиками по снігу. Вираз обличчя Ірени трохи дивний, вона запалює сигарету з таким виглядом, ніби їй ще довго доведеться терпіти щось неприємне. Йоніна витягає з кишені ключ і віддає Магнусові. Говорить спершу ісландською, а потім німецькою:

— Покажи гостям будинок, — і показує на сходи догори; трохи вище їхнього власного літнього будиночка стоїть інший, такий самий, де ночуватимуть Ірена і Йонас. — Я увімкнула опалення, про басейн мусиш їм пояснити.

— Басе-е-ейн, — замріяно каже Йонас. Нагорі, на терасі, впливає Сунна і голою стає на сніг.

З вікна кухні видно небо, воно на кілька хвилин стає про-
низливо-синім, минулого року Йонас кожного ранку чекав
цього моменту і захоплено спостерігав за тим, як міняється
колір неба. Сунна роздратовано та втомлено відсуває вбік та-
рілку із пластівцями, каже:

— Я пішла.

Уже чотири місяці, як вона ходить до школи, і Йоніні зда-
ється, ніби з кожним днем донька все більше віддаляється від
неї. У коридорі вона зашнуровує чоботи, надягає пальто і хут-
ряну шапку, цей одяг робить її схожою на ескімоску, навіть
очі звужуються у щілинки. Дівчинка ще раз заходить на кух-
ню, ніжно цілує Йоніну на прощання, і за нею зачиняються
двері. Школа знаходиться у кінці вулиці. Йоніні часом хочеть-
ся, щоб школа була десь далеко і вона могла возити Сунну,
прощатися з нею перед школою, кричати щось услід, дивити-
ся, як дівчинка зникає за дверима. Сунна не хоче, щоб її води-
ли до школи.

— Відвести тебе?

— Ні, я сама.

Йоніна залишається сидіти за кухонним столом і дивиться
крізь двері кухні в коридор, у вітальню, «нашу кімнату», у якій
біля вікна стоїть білий диван, букет гладіолусів на підлозі у ве-
ликій зеленій вазі, на підвіконні підсвічник з Мессінґа і більше
нічого. Потрібно будити Магнуса, через годину йому на ро-
боту. Але Йоніна продовжує сидіти. Вона могла б поскладати
на підвіконні невеличкі, пласкі, відшліфовані водою камінці з
пляжу Дірхолей, відшліфовані, як папір, чорні і майже м'які.
Або мушлі. Раптом вона відчуває, що готова розплакатися, це

незвичний для неї, трохи театральний імпульс — скласти руки перед обличчям і плакати, невідомо від чого. Вона пригадує собі ранок півтора року тому, коли вона прокинулася поряд із Магнусом у його холостяцькій квартирі із крихітним віконечком, холодною підлогою, вузьким ліжком і стосами книг на підлозі довкола ліжка, з порожніми склянками з-під вина, попільничками; у цьому новому помешканні Магнус, здається, вирішив раз і назавжди покінчити з хаосом. Тоді вона прокинулася і довго дивилася на сплячого Магнуса, потім вдяглася і пішла додому. Так його і не збудивши. Згодом, коли він подзвонив, вона не підійшла до телефону. Їй важко було б пояснити комусь свою тодішню поведінку, а найменше самій собі. Магнус не передзвонив їй ще раз, так ніби знав, про що йдеться. А через чотири місяці вона знову опинилася під його дверима і, вирішивши все для себе раз і назавжди, натиснула на кнопку дзвінка. Він відчинив двері, сказав: «Ось і все», і вони ніколи більше про це не розмовляли. У будинку навпроти, через дорогу, загорається і відразу ж гасне світло в усіх кімнатах. Небо світлішає, хтось спускається сходами і зачиняє за собою входні двері, деś трохи далі проїздить авто, ледь чутно гуде холодильник. Ця одночасність звуків завжди здається трохи дивною і примушує зосереджуватися на речах, які неможливо збагнути. Минулого року, після того як вони пили вино цілу ніч, Йонас сказав:

— Я почуваю себе так, ніби сиджу в темному підвалі і дивлюся чорно-білі фільми.

Йоніні здалося, що йому часто вдавалося сказати щось схоже, фрази, які вона відразу ж розуміла. Концентровані фрази,

хоча сам він зовсім не був сконцентрованим, у кожному разі зосереджувався не на зовнішньому світі, не на тому, що його оточувало, не на тому, як себе почувають і що думають інші. Він був скоріше замкнутим, зайнятим лише собою, як у радості, так і в нещасті. «Я б теж хотіла стати такою, — думає собі Йоніна. — Я вже тоді так подумала, а фото знову нагадало мені про це, мені теж часом хочеться бути такою».

Ірена і Йонас залишаються у будинку. Магнус завів їх догори і повертається сам, вони спустяться до вечері. Йоніна знає, що всі будинки у Олурфсбудірі однакові, і це щоразу бентежить її, у всіх цих хатах однакові меблі, з їхніх вікон видно той самий краєвид: гори, сніг і темрява, що насувається. Йоніна уявляє собі, як Ірена і Йонас почувають себе серед таких самих предметів, які оточують і їх з Магнусом та Сунною. Відрізняються тільки розмови. Про що вони говорять там, нагорі, і чи говорять взагалі про щось? Сунна лежить у своїй кімнаті на ліжку і дивиться у портативному телевізорі дитячий фільм. Магнус сидить на дивані і читає. Він завжди читає. Кожна розмова з ним — це завжди розмова між двома абзацами книги, яку він саме читає, Йоніна вже навіть не намагається позбавити його цієї звички. Їй потрібно починати готувати вечерю, але їй зовсім не хочеться. Вона просить:

— Скажи щось.

— Що саме? — ввічливо питає Магнус, він не відриває погляду від книги.

— Які вони? Розкажи мені, які вони? Наприклад, про те, які у них стосунки.

— Вони не коханці, — повільно каже Магнус, дочитує речення до кінця і дивиться на Йоніну. — Це тебе цікавить? Вони не коханці, здається, кожен із них зараз переживає якусь особисту кризу, дорогою сюди Ірена розмовляла з кимсь по мобільному і розлючено кинула слухавку, а Йонас учора цілий вечір розповідав про жінку, яка його нещодавно покинула. Вони не коханці, але Ірена каже, що Йонас уже багато років її найкращий друг. Вони знають одне одного дуже давно. Познайомилися, здається, незабаром після того, як я поїхав із Берліна. Чи навіть ще коли я там жив, не маю поняття. Я не знав усіх друзів Ірени.

Магнус закриває книгу, але тримає палець між сторінками.

— Так каже Ірена, — говорить Йоніна. — А Йонас?

— Йонас нічого не каже, — здивовано відповідає Магнус. — Вона розповідає мені такі речі, бо ми давно знайомі. Вона може говорити зі мною про своє приватне життя, його при цій розмові навіть не було. З ним ми не знайомі, чому він має розповідати мені про те, що Ірена — його найкраща подруга?

Магнус правий, він відкладає книгу і запалює сигарету, старанно вдихає дим, видихає його і зітхає. Ця розмова здається йому нудною.

— Ти не думаєш, що вони дивна пара? Дуже несхожі між собою, принаймні на перший погляд зовсім не схожі, — каже Йоніна, совгаючи взад-вперед скляні двері.

— Найкращі друзі завжди різні, — говорить Магнус із дивною повчальною інтонацією. — Вони мусять бути різними, щоб дружити, хіба не так? Інакше який би був сенс у дружбі?

А крім того, ти сама кажеш, що вони відрізняються тільки на перший погляд.

— Можливо, я помиляюся, — каже Йоніна і витягає з холодильника продукти, а потім відразу ж кладе їх назад. Вони можуть зробити гриль, приготувати рибу, зварити юшку. Вона не знає, на чому зупинитися, і раптом усвідомлює, що вони давно не були у компанії з іншими людьми, бо переважно проводять час утрюх. Вона, Магнус і Сунна. Багато працюють. А вечорами втомлені. І п'ють уже не так багато, як раніше. Вона просить:

— Приготуй вечерю. Я не можу, не маю бажання.

Магнус відповідає:

— Через кілька хвилин, добре? Швиденько дочитаю сторінку до кінця і приготую щось для нас усіх.

Увечері вона виходить за Іреною і Йонасом. Знову падає сніг. Будинок виглядає тихим і темним, Йоніна побоюється застати їх голими у басейні, але басейн порожній. Вона заходить на терасу, скляні двері відчинені, якусь мить вона не бачить нічого, а потім їй вдається розгледіти на дивані Ірену і Йонаса, Ірена сидить, а Йонас лежить на спині, поклавши голову їй на коліна.

— Привіт, — сухо вітається Ірена. Йонас сідає, він зовсім не соромиться, підводиться і вмикає світло. Ірена каже: — У темряві приємніше дивитися через вікно. Ми просиділи кілька годин у басейні. Тут чудово, Йоніно.

Її манера вимовляти ім'я Йоніни довірлива, дитяча, незнайома. Вона запихає руки в кишені штанів і не знає, що сказати. На столі лежать сигарети, стоїть пляшка горілки, жодної

чарки, фотоапарат, кілька фотоплівок, три книги, ключі, щітка для волосся, попільничка. Йоніна відчуває нав'язливе бажання взяти до рук кожен із цих предметів і уважно його оглянути. Двері до однієї зі спалень, що праворуч, відчинені, до іншої зачинені. Ірена простежує погляд Йоніни і каже:

— Ми спимо у цій кімнаті, там гарніший краєвид за вікном.

— Так, — відповідає Йоніна. — Я також завжди сплю з того боку.

Йонас енергійними рухами зав'язує собі черевики і говорить:

— Я завжди мріяв про таку спальню, щоб вікно було розташоване на висоті ліжка і можна було дивитися надвір. Завжди хотів жити у точно такій кімнаті, а тут вона, тут вона просто, просто є, — він сміється і дивиться на Йоніну. Здається, для нього не має великого значення, чи розуміє вона його.

— Вечеря готова, — каже Йоніна, повертається і виходить. Вона не шкодує, що запросила їх, зовсім не шкодує.

Ірена і Йонас спускаються донизу через п'ятнадцять хвилин, збивають сніг із взуття об стіну надворі, вішають верхній одяг у коридорі, сідають за стіл. Магнус приготував рибу з цитриною і розмарином. Сунна з'їдає одну-єдину картоплину і не зводить очей із Йонаса, слухає його з відкритим ротом, Йонас розмовляє з нею англійською. За весь вечір Сунна не говорить ні слова, а об одинадцятій мовчки йде спати, трохи згодом Йоніна зазирає до неї і бачить, що дівчинка спить одягнена, на боці, притиснувши до вуха ліву долоню. Якийсь звук заважав їй спати. Мабуть, Йонас занадто голосно розмовляє на кухні,

він говорить швидко і збуджено, час від часу стукає долонею об стіл або об коліно Ірени, закидає голову назад і кричить щось. Слухати його приємно, але виснажливо, Йоніну все це трохи нервує. Часом вона зовсім не розуміє його, можливо, справа у мові, можливо, в чомусь іншому. Він розповідає про снігову бурю під час посадки літака, про подорож автобусом до Рейк'явіка у повній темряві, про сніг на вулицях, який тане просто під ногами, бо вулиці обігривають. Про їхню першу ніч у місті, про кімнату, з якої відкривається панорама на замерзле озеро, про Ірену, яка вже спала на той момент, і про те, як він сидів сам за столом у кухні, дивився на нічне місто і не міг його збагнути. Що саме він не міг збагнути? Ісландію. *Рей-к'я-вік*. Сніг. Йонас має дивну звичку час від часу робити наголос на одному окремо взятому слові, цілком випадковому і недоречному, цей наголос зовсім позбавлений змісту, мабуть, Йоніну дратує саме це, ця егоїстична динаміка. Ірена мовчить. Можливо, вона просто вирішила показати Йонаса Йоніні і Магнусу. Продемонструвати його як рідкісний екземпляр, дозволити їм самостійно вирішувати, цікавий він для них чи ні. Вона не перебиває його, не заспокоює, рідко втручається в розмову. Просто слухає і часто сміється з того, що він каже. Вона палить ці дивні трав'яні сигарети для тих, хто покинув курити, і п'є одну склянку води з крана за одною.

— А що ви робили тоді разом у Берліні, ти і Магнус? — питає її Йоніна і раптом лякається відповіді, яку може почути. Але Ірена лише символічно підіймає догори склянку і каже:

— Пили. Що ще можна робити разом з ісландцями? Ми пили разом цілі ночі, до ранку, а на світанку прощалися, ось і все.

Магнус мовчить, а потім пошепки повторює:

— Ось і все, — це звучить, як якесь абсурдне відлуння.
Йоніна питає:

— Магнус змінився за цей час?

Ірена мовчить, якусь мить дивиться на Магнуса, точніше, просто робить вигляд, а не дивиться насправді, потім відповідає:

— Ні, не змінився.

А що ще вона може сказати. Йоніні здається, що вона знає цих людей. Не особисто Йонаса та Ірену, а цей тип людей, їхнє світосприйняття, розбещеність, врівноваженість і одночасно здатність захоплюватися.

— Я хотіла сказати, що ми сидимо тут, *на краю світу*, це ж уже край світу, правда? — каже Йонас. — Увесь цей сніг, холод і гори, уся ця *абсолютна*, божевільна самотність, а посеред цього всього сидимо ми і їмо такі *несамовито* смачні речі, п'ємо горілку і вино, і нам добре, це все навіть важко собі уявити. Ірено, ти вже зрозуміла це чи ні? Зрозуміла? Ти *в курсі*, що тут відбувається?

Ірена раптом поринає у власні думки, потім сміється, повертає перстень на лівій руці і не відповідає.

Магнус лежить в ліжку на спині і спить, натягнувши ковдру аж до плечей. Він дихає спокійно і рівномірно, майже нечутно, вночі Йоніна часом торкається його живота, щоб переконатися, що він таки дихає. Вона сідає на край ліжка і дивиться на нього, це заборонено, але вона все одно це робить. Часом їй навіть вдається побачити його справжнє об-

личчя. Найкраще тоді, коли він без окулярів, а його волосся мокре. Коли він виходить з води або з душу і волосся прилипає до голови, підкреслюючи форму черепа і обличчя. Вона бачить, який він насправді небезпечний. Це правильне слово? Його справжній вираз обличчя не відкритий, але дружній, його обличчя видовжене і молоде, правильної і гарної форми, у цьому обличчі ніщо не впадає в очі. Можливо, його рот здається трохи дитячим, очі за скельцями окулярів занадто малі, вони часто звужуються в щілинки, погляд відсутній, неуважний. Тільки час від часу їй вдається розгледіти, що його обличчя насправді холодне, агресивне, вимогливе і рішуче, вона бачить це, коли він виходить з води і коли він спить, вона не знає, чи хотів би він приховати цей свій холод. Її не відштовхує холод. Хоча і не приваблює. Це холод чужої людини, але і людини, з якою можна провести разом сто тисяч років, але так ніколи і не вивчити по-справжньому. *Це крижана правда, холодний синій факт*, Ірені завжди дуже подобався цей ісландський вислів.

— Прийшла пошта з Берліна, — шепоче Йоніна і будить Магнуса.

Найдивніше у цьому всьому те, що після візиту Ірени і Йонаса Йоніна по-іншому бачить Ісландію. Тепер вона вміє глянути на це все очима чужої людини, хоча раніше їй здавалося, що таке неможливо. Відтоді як повернулася з Відня, Йоніна працює туристичним гідом. Влітку тижнями їздить із туристами по горах, а взимку возить людей автобусами до Гейзера, до Гулфосса, до вулкана Гекла і до гарячих джерел Ландманн-

лаугар. Її керівник — француз Філіп, фірма якого забезпечує усі можливі туристичні виїзди на конях, пішки чи автобусом, а в особливих випадках — на вертольотах, які літають аж до Гренландії. Сам Філіп ще ні разу не був біля Гейзера, він ненавидить Ісландію, ненавидить холод, довгу зиму і відчуття, що ти знаходишся на краю світу. Він постійно розповідає Йоніні історію про Декарта, який приїхав до шведського королівського двору, аби о сьомій ранку читати королеві Христині лекції з філософії, а через кілька тижнів помер від запалення легенів. Вираз його обличчя, коли він розповідає про це, дуже багатозначний. Але ці тури дають неймовірні прибутки, і Філіп часто повторює:

— Коли я зароблю достатньо, поїду звідси. Поїду назад, до Франції, а ви тут самі розбирайтеся, як вам жити далі, на цьому темному і гидкому, неіснуючому шматку землі. На цьому потворно холодному острові.

Він повторює це щодня. Але Йоніна не може собі уявити, щоб грошей колись могло бути досить. Вона підозрює, що Філіп помре в Ісландії і що насправді цього він і прагне, просто він не Декарт, тому це триватиме трохи довше. Робота їй не подобається, але вона продовжує працювати. Філіп добре платить, і у неї залишається достатньо вільного часу для себе і для Сунни. Навесні вона не працює, також у найтемніший зимовий час, від грудня до лютого. А влітку, коли починаються білі ночі, возить туристів по горах. Протягом трьох тижнів мандрує із групами по п'ятнадцять чоловік, з американцями, французами, італійцями і німцями, чий імена вона рідко запам'ятовує і про яких забуває назавжди відразу після прощання у Рейк'явіку. Серед

туристичних гідів існує жарт про те, що всі любовні пригоди завершуються у Рейк'явіку. Йоніна ніколи не фліртує з туристами і не читає листів, які вони надсилають їй ще протягом кількох тижнів після завершення своєї відпустки, вона викидає ці листи геть, не відкриваючи. Американці завжди питають, у якому напрямку тече річка і з якого боку сходить сонце. Італійці постійно мерзнуть, відчуваються незатишно на кам'янистих пустелях, посеред залишків застиглої вулканічної магми і шукають очима хоча б якийсь античний слід людської цивілізації. Французи вередливі, швидко натирають ноги і з неприхованою відразою на обличчі випльовують сушену рибу за спиною Йоніни. Німці хотіли б помандрувати самі, але не наважуються, у них псується настрій через перебування у великій групі, а побачивши чудеса природи, вони впадають у стан невиліковної меланхолії. Йоніна завжди розповідає про свої тури тільки у такий спосіб, ніколи по-іншому, вона не кокетує, а справді так думає. Вона цілком певна, що серед усіх туристичних гідів її люблять найменше, але Філіп постійно доручає їй нові і нові групи. Йому здається, що вона так само ненавидить Ісландію, як він, але це неправда. В Ісландії вона відчувається вдома, а це означає, що вона просто не замислюється над тим, чи подобається їй тут. Ніде у світі їй не спиться так добре, як у наметі на гірському плато, у спальному мішку, на твердій землі. Вона може годинами йти вперед по горах, мовчки йти і дивитися довкола. Їй подобається, коли під час цих турів її думки зводяться до мінімуму, подобається необхідність орієнтуватися за допомогою компаса і нагромаджених один на одного уламків магми, подобається розпізнавати прикмети наближення сніго-

вої бурі, зосереджуватися на цьому всьому і не думати більше ні про що. Їй не подобаються розмови про Ісландію. Захоплення, яке доводить туристів до безтями, намагання підібрати відповідні слова, терапевтичний вплив, який ці краєвиди нібито мають на людей. Вона не любить говорити про Ісландію, не любить пояснювати, як тут можна жити. Туристи люблять Ісландію, але не уявляють собі, що могли б оселитися тут. Вони не прижилися б тут, але чому це повинно цікавити Йоніну. А коли вони перестають задавати їй такі питання, вона заспокоюється і показує їм усе, що знає. Вона нічого не приховує від них, жодної місцевості. Просто не може співпереживати з ними. Не може бачити Ісландію очима туристів. Не може відчувати їхнього захоплення. А цього разу з Іреною та Йонасом вперше в житті все по-іншому.

Йоніна стоїть вранці на терасі літнього будиночка. Стоїть у снігу і бачить вузький промінчик світла над горами, який стає все яскравішим і ширшим, їй цікаво, як це виглядає очима Йонаса. Вона хотіла б знати, що він відчуває, чомусь їй хочеться його розуміти. Можливо, уся справа в тому, що зараз вона не гід, а приватна особа, Йоніна. Разом із Магнусом і Сунною, по-другою Магнуса Іреною та найкращим другом Ірени Йонасом. Цікаво, як для Йонаса виглядає світанок об одинадцятій, краєвид із тераси будинку в Олурфсбудірі. Йонас, голий, блідий і мокрий, щойно з басейну, стоїть у снігу і кричить:

— Це незбагненно!

Вони їдуть разом до рибальських селищ Ейрарбаккі та Стоксейрі біля моря, а потім на стрімку скелю півострова Снефель-

снес, на чорні пляжі Дирголей та Вік, до Гейзера і до замерзлого водоспаду Ґуллфосс. Вперше за довгий проміжок часу Йоніні знову хочеться поїхати туди. Їй хочеться спровокувати і відчувати вибух паралізуючого захоплення, якого вона намагається уникати під час турів. Вони ідуть на горбисту галявину поряд із Олурфсбудіром, по свіжому снігу, де ніхто до них ще не ступав.

— Ви тільки подивіться, — каже Йонас. — Жодного сліду.

Але слід є, хоча і зовсім маленький, лисячий, слід дикої гуски. Небо таке ж водянисто-біле, як і земля. Магнус тягне Сунну на санках по снігу, вона лежить на спині, вбрана у червоний лижний костюм, нерухома, ніби втратила свідомість. Час від часу вона кривиться, хоча і важко зрозуміти, що саме означають ці її гримаси.

— Невеличка долина, до якої ми зараз ідемо, — каже Магнус Ірені та Йонасові тоном, що нагадує Йоніні її власні розповіді у ролі екскурсовода, — це магічне місце, оточене двома водоспадами справа і зліва, їх можна слухати у стереозвучанні.

У перші місяці їхніх стосунків, під час серпневих білих ночей, Йоніна і Магнус часто бували тут. Вона трохи дивно почувала себе, коли він говорить про це таким тоном. Стереозвучання. Йонас, як завжди, слухає не уважно і питає:

— Але ж в Ісландії всі місця магічні, хіба ні?

Настає момент, коли Ірена втомлюється від власної стриманості, з якою вона постійно кутається у пальто зі штучним хутром, стоїть, схожа на статую, на краю скелі Снефельснес і дивиться в море. А потім раптом падає на спину у сніг:

— Дивися, янгол.

Сунна дивиться в об'єктив Йонаса прямо і серйозно.

— *Правильно, так і треба,* — хвалить її Йонас. — Саме так і потрібно, стій так, *прошу*, стій так, — але в останній момент дівчинка відвертається. Йонас постійно фотографує. Йому важливо довести всім, що він фотографує не як турист, а як професіонал. Йоніна питає його, чи він працює для якогось фотоагентства у Берліні, чи публікує альбоми, чи влаштовує виставки. Ірена холодно заперечує:

— Ні, нічого цього немає.

— Але попри це він робить гарні світлини, правда? — дивується Йоніна.

— Справді, він робить хороші фото, — відповідає Ірена.

У нього з собою дуже великий фотоапарат, розміри якого вражають, його потрібно щоразу дуже складно і довго настраювати перед тим, як зробити фото. Такий стиль фотографування, на думку Йоніни, цілком не відповідає характеру Йонаса, його манері швидко рухатися, але хтось порадив йому саме цей апарат, Ірена називає це «терапевтичним заходом». Магнус за кермом, Йоніна — на кріслі поряд, спостерігає у боковому дзеркалі за Йонасом, Сунною та Іреною на задньому сидінні. Йонас відкриває пляшку пива, бо не може змиритися з тим, що сидить ззаду, а не за кермом. Сунна несвідомо поклала ліву руку йому на коліно. Над засніженими горами світить сонце, небо над фіордом чорне, у снігу стоять крихітні, круглі брунатні коні. Трава, очерет, гострокутні острівці суші, що глибоко заходять у воду, ворони, дикі гуси. Йонас виглядає з вікна, сперши голову на руки, він схожий на неслухняну дитину, каже:

— Ми їдемо повз чудові краєвиди, а ви нічого не помічаєте. — Через десять хвилин він кричить: — Зупиніться! Зупиніться!

Магнус тисне на гальма, авто здригається і зупиняється, Йонас вискакує, пробігає двісті метрів назад і фотографує двох ісландських коней у тумані. Йоніна та Ірена теж виходять і закурюють. Йонас повертається і каже:

— Сідайте. Їдемо далі.

Він переповнений враженнями і вичерпаний емоційно, світло занадто швидко міняється, і він не встигає зафіксувати його, а краєвиди опиняються перед очима на надто короткий проміжок часу, і відразу ж враження від одного розмивається наступним, порт Анарстапі, море, три скелі, які раптом зникають у тумані. Сонце світить і пронизує всі фарби наскрізь. Йонас не здатен пересуватися інакше, ніж бігом, Йоніна не бачить, щоб він просто ходив або принаймні рухався повільно. Він бігає, махає руками, тупає ногою, видає з себе захоплені вигуки, і Йоніна піддається цьому його настроєві, так само як Ірена і Магнус, навіть Сунна потрапляє під його вплив. Вони ходять і совгаються по снігу слідом за ним, його збудження передається і їм. «Як довго все ще буде добре? — питає себе Йоніна. — Коли Магнусові це все нарешті набридне? Коли набридне мені?» Вони мало розмовляють одне з одним під час цих прогулянок. Зате часто стоять близько одне від одного на Гуллфоссі, на чорному березі, на місцях входів до печер вулканічного походження. Це випадковість і настрій, але, здається, вони розуміють одне одного. Здається, їм хочеться того самого від цього снігу і холоду і від цього

позбавленого практичного сенсу замилювання красотами природи.

— Усе це знищує мене, — часто повторює Ірена. — Це цілком мене знищує, вичавлює, як цитрину.

Вони залишають машину біля дамби, що поряд зі школою у Ейрарбаккі, їдять холодні як сніг канапки, п'ють чай із термоса і чекають, поки прокинеться Сунна, яка згорнулася калачиком на колінах Йоніни. Сунна прокидається, і вони виходять із машини. На подвір'ї школи червонощокі і розпашілі діти разом із дорослими ліплять малих і великих сніговиків. Йоніна разом із Магнусом, Іреною і Сунною підіймаються до дамби, вони хочуть побачити море, пляж. Йоніна нетерпляча, її знову дратує Йонас, але він не йде з ними. Коли вони вже стоять на дамбі, — небо на обрії зовсім чорне, сонце крихітне і яскраво-помаранчеве, Йоніна повертається і кидає погляд назад. Йонас поставив штатив і схилився над фотоапаратом, діти і дорослі поставали кожен біля свого сніговика, нерухомі і усміхнені. Всюди тихо, чути тільки свист вітру. Йонас піднімає руку, і Йоніна може собі уявити фото, яке він зараз зробить. Момент уже майже замерз у цій старомодній позованій нерухомості старанно вишикуваної сцени, їй здається, що вона чує, як клацнув фотоапарат, потім Йонас випростався, крикнув щось, діти і дорослі зарухалися, помахали йому, закивали на знак подяки, Йонас зібрав штатив, усе закінчилося. Йоніна робить крок і далі йде вздовж дамби, весь час прямо, важко переступаючи у снігу, висота якого сягає колін. Над водою вивисшуються порослі водоростями зелені камені, чайки збивають піну металевого кольору.

Після обіду вони їдуть назад, через села, а потім далі, до Гейзера, стоять біля нього, спостерігаючи за старим, заснулим Гейзером, який раз на сто років викидає у повітря свої величезні руйнівні потоки гарячої води.

— Коли востаннє був викид? — питає Йонас награно байдужим тоном, він неспокійний і чомусь не фотографує, як робив це всюди.

— Сто років тому, — відповідає йому Магнус. — Щомити сподіваються нового виверження.

Йонас повертається і поспішає назад, до авта. Всі решта продовжують стояти. Ірена каже:

— Якщо так має статися, що я стою тут саме у момент виверження фонтана, то я здаюся.

Йоніна нічого не каже, хоча цілком згодна з такою позицією. Вона роздумує над сенсом дивного слова «здаватися». Поверхня води залишається спокійною, гладкою і нерухомою, матове дзеркало, у якому ніщо не відбивається.

— Ми можемо завтра поїхати до парку Тінгветлір, до озера і до старої площі Тінг, — каже Магнус у незвичній для себе ролі радісної дитини. Він тішиться, що так вдало пожартував над Йонасом, і, здається, не відчуває неспокою, який не сховався від Йоніни. Між ними щось відбувається, і Сунна спостерігає за цим, у них не все добре, ґрунт під ногами стає непевним. Йоніні здається, що вона занадто смілива, надто небережна, можливо, навіть занадто щаслива, вона вже так давно не їздила на природу разом із Сунною та Магнусом, вони так давно не відпочивали разом із друзями та знайомими. Вона б теж радо здалася, здалася на всі ці п'ять днів, які вони

мають провести разом в Олурфсбудірі, і вона здається, але все ж таки відчуває, що тихенький, майже нечутний голос стримує її. Щось відбувається між Іреною та Йонасом, між Йоніною та Іреною, між Іреною і Магнусом. Нічого особливого, нічого, що могло б вплинути на їхнє майбутнє, вони дуже віддалені зараз від будь-яких серйозних змін у житті, набагато більше віддалені, ніж їм самим би цього хотілося. Але все ж таки щось відбувається.

Магнус стоїть під душем двадцять хвилин, потім снідає — як завжди, єдине горнятко кави, шматок хліба, яйце, зварене на м'яко із секундоміром у руці. Він кусає хліба, потім ложкою відколупує трохи від яйця, запиває ковтком кави, знову відкушує і паралельно читає газету. Викурює сигарету біля вікна, за цей час встигає дочитати газету, запарює собі вистиглою до 80 градусів водою зелений чай, заливає його в термос, вимикає радіо, яке слухає тільки він, говорить сам собі:

— Ну що ж, починаємо, — і йде на роботу. Щоранку. Щоранку той самий ритуал, у цьому немає нічого поганого, але це дивує Йоніну, її щоранку дивує, як переплітаються між собою ці ритуали, її власний, Магнуса, Сунни. Ці ритуали переплітаються, бо всі вони вирішили жити разом, жити так довго, поки їм не набридне. Часом їй здається, що це неможливо, — дивитися, як її взуття стоїть поряд із взуттям Магнуса та взуттям Сунни під вішаками в коридорі, що її куртка висить так близько від пальта Магнуса, ти бачив мій ключ, ти поклала його на столі у їдальні, там немає, подивися у кишені пальта, — але, здається, це таки можливо. Натомість неможливо інше. Вони

стоять поряд на кухні, Йоніна насипає каву до кавоварки, вона завжди просто висипає певну кількість кави на око, тоді як Магнус чітко вимірює кількість ложок, одну за одною, Магнус витягає яйце з кип'ятку і поливає холодною водою. Їхні руки перетинаються, коли він збирається закрутити кран, а вона хоче сполоснути кавоварку, він відчиняє шафку на кухні, витягає звідти тарілку, горнятко, вони зіштовхуються ліктями, двері холодильника зачиняються із м'яким, прицмокуючим гумовим звуком. Магнус вмикає радіо, радіо класичної музики, два такти Шуберта і безглуздий перехід до Равеля. Шуберт на сім очок випереджає Равеля, а Сарасате давно вийшов із моди. Кавоварка тихо булькає. Йоніна сідає навпроти Магнуса за стіл, на місце Сунни. Запалює сигарету і проводить полум'ям запальнички по фільтру.

— Навіщо ти так робиш? — запитала її Ірена рік тому.

— Бо я чула, що це спалює скляну пилілку, яка міститься у фільтрі, — відповіла Йоніна, і вони обоє засміялися з цього. Ірена після цього теж почала обпадювати фільтр, цікаво, чи робить вона так і досі. Магнус розбиває яйце ложкою. Якщо Йоніна також їсть яйце, що буває вкрай рідко, вона розбиває його ножем, вона взагалі тільки для цього і їсть варені яйця. Магнус обережно і непомітно підтягує ближче до своєї тарілки газету, що лежить на столі. Коли він починає читати статтю на першій сторінці, Йоніна каже:

— Ти пригадуєш історію про вівцю, яку ти минулого року розповідав Ірені і Йонасові?

Формулювання здається їй дивним, і вона сміється, але Магнус не сміється. Вона знає, що він вранці не любить говорити,

йому важко змусити себе спілкуватися за сніданком, але вона б хотіла саме зараз порозмовляти з ним, саме зараз. Він не сміється, але повторює її дивне визначення повільно і замислено, його очі все ще прикуті до газетного заголовка.

— Історія про вівцю.

— Точно, — каже Йоніна. — Ти знаєш, що я маю на увазі, історія про те, як ви разом із твоїм дядьком і Оддуром водили вівцю на спарювання, розкажи мені її ще раз, будь ласка.

Магнус не дає ввести себе в розгублений стан. Ця його риса дуже подобається Йоніні, він не дає вивести себе з рівноваги, не дає позбавити себе впевненості, рідко підозрює у співрозмовника погані наміри. Він ввічливий, спокійний і серйозний, вміє вислухати, а коли його питають, відповідає. Якщо його питають вранці під час сніданку, він також відповідає і ніколи не скаже:

— Я втомлений, не хочу зараз говорити, я б краще почитав.

Але саме це і дратує її, у цьому є щось вперте, стоїчне і непробивне, ця його ввічливість — це броня, у якій неможливо пробити діру. Магнус кладе руку на заголовок, ніби збирається захистити його, і питає:

— Чому ти раптом про це згадала?

І Йоніна каже правду:

— Я подумала про Ірену, коли припалювала фільтр від сигарети, про те, що Ірена потім також це робила. А далі я згадала той вечір в Олурфсбудірі, потім цю історію, я б із задоволенням ще раз її послухала.

Це гра, в яку вони часто грають одне з одним, хоча вже і не так часто, як раніше. Відтворювання послідовності думок, не-

ймовірні комбінації асоціацій, спогадів, несподіваних пригадувань. Магнус міг би запитати:

— Який вечір ти маєш на увазі, ми провели кілька тоді в Олурфсбудірі, про котрий саме тобі йдеться?

І Йоніна пояснила б йому, котрий із вечорів вона має на увазі — останній. Але він не питає. Він безпорадно повторює:

— Я маю ще раз розповісти цю історію? Зараз?

Йоніна киває:

— Зараз.

Їй цікаво, чи її голос звучить жорстоко. Магнус підводить очі від газети, дивиться на неї, на коротку мить його обличчя набуває бадьорого виразу, а потім він каже — таким тоном, ніби розмовляє із Сунною:

— Ну добре. Мені тоді було шістнадцять або сімнадцять, це була зима, лютий, десь у цей період і спарюють овець. Снігу було багато, а вівцю мого дядька потрібно було відвести до сусіднього села, до барана. Я поїхав з ним, а разом з нами Оддур, мій найкращий друг. Ніхто з нас і не мав охоти їхати, тому настрої у всіх був поганий. Ти знаєш, я вже тисячу разів розповідав тобі це. Ми запхнули вівцю до джипа і вирушили. Це було десь після обіду, і надворі уже стемніло. Снігу було так багато, що ми витратили більше двох годин на дорогу між обома селами, яку за інших обставин можна було б подолати за двадцять хвилин. Я сидів ззаду, біля вівці, Оддур і мій дядько спереду, ми їхали дуже поволі, постійно застрягали у снігу і змушені були самі відкопувати колеса машини. Над нами, у небі, світилися зорі, — Магнус підходить до кавоварки і машинально наливає собі друге горнятко кави. Потім сідає на

своє місце і дивиться на Йоніну, продовжує: — Нарешті ми приїхали до потрібного нам села, відвели вівцю до барана, а потім ми чекали на кухні господаря і пили горілку, щоб зігрітися, поки баран покривав вівцю, а коли він закінчив, вівцю знову запхнули до джипа, і ми поїхали додому. Ми взяли з собою почату пляшку горілки і продовжували пити її дорогою додому. На небо вже вийшов місяць, і ми могли роздивитися усі зорі, увесь Чумацький Шлях, час від часу ми заговорювали про щось, а потім знову мовчали, і нам було дуже добре з цією вівцею, у нашому джипі, на сільській дорозі, ми почувалися так, ніби крім нас на світі нікого більше немає. Ось і все.

Якби можна було так розуміти одне одного, думає собі Йоніна. Якби можна було так розуміти одне одного, саме так. Він розповідає якусь історію, я його слухаю, потім він дивиться на мене, і обоє ми дуже добре знаємо, про що нам насправді йдеться, ми знаємо це, і немає потреби говорити про це вголос.

— Ось і все, — повторює Магнус.

Тоді, рік тому, він розповів цю історію в Олурфсбудірі, вони сиділи за столом на кухні з Іреною і Йонасом, Йоніна дивилася на нього, і у неї було таке відчуття, що її серце зараз розірветься від кохання до нього і від смутку. Спершу він не наважувався розповісти цю історію, а потім таки подолав свою неспівмірність, а в кінці запитав:

— Ви розумієте? — сповнений сумнівів і непевності. — Це можна зрозуміти?

Історія без кульмінації, у якій ні про що конкретне не йдеться, але одночасно йдеться про все.

— Я розумію це, — сказав тоді Йонас, не замислюючись ні на мить. — Я це розумію, і Ірена також.

— Я просто хотіла почути її ще раз, — м'яко каже Йоніна, перехилиється через стіл і кладе руку на його потилицю.

— Я вже мушу йти, — говорить Магнус, він вимовляє це так, ніби існує можливість нікуди не йти, але такої можливості не існує. Він із жалем дивиться на свою газету, запихає її до сумки, викурює сигарету при відчиненому вікні. Сьогодні Йоніна запарює для нього чай. Вона спостерігає за ним, він курить, але при цьому не читає, дивиться у вікно, а потім проводить правою долонею по підвіконню, ніби перевіряючи, чи все гаразд із лаковим покриттям. Коли він виходить, вона дивиться йому вслід із вікна, у повітрі ще висить дим його сигарети, вона бачить, як він спускається вулицею, сумка під пахвою, руки в кишенях, підняті плечі, і вона дуже хотіла б знати, про що він зараз думає. Вона вихиляється вперед і кричить йому вслід, — ісландські вікна неможливо відчинити, можна лише трохи відхилити, — кричить крізь невеличку щпарину, яка впускає до кухні холодне зимове повітря:

— Магнусе! Ти ще пам'ятаєш, як я закохалася у Йонаса?

Він не зупиняється і навіть не озирається на звук її голосу.

Того вечора, повернувшись після екскурсій, вони ненадовго розлучаються. Ірена і Йонас зникають у своєму будиночку, їх чути у басейні — захриплий високий сміх Йонаса і заспокійливі інтонації Ірени. Йонас заскакує до басейну і верещить, як дівчинка, коли потім вистрибує на сніг. Вони проводять годину чи дві нарізно, а потім зустрічаються вечеряти у будинку

Йоніні. Йоніна чекає на цей момент. Час, поки вони залишаються з Магнусом та Сунною, а голоси Йонаса з Іреною доливають згори, здається їй вічністю. Вона почувається втомленою, у неї болить голова, вона не може розмовляти з Магнусом, дратується через Сунну, вона неспокійна і нервова. А потім вона чує, як наближається голос Йонаса, який вчергове захоплюється снігом, самотністю, великою кількістю одягу, що його доводиться натягувати на себе, щоб подолати п'ятдесят метрів між двома будинками.

— Боже, як ти *виглядаєш*, Ірено, ти схожа на ляльку з тканини, напхану шматтям, це кайфово, *страшенно* кайфово.

Вона чує, як наближаються їхні кроки, і їй доводиться стримувати себе, аби не вибігти їм назустріч, не відчинити нетерпляче двері і не тягти їх чимшвидше досередини. Магнус готує вечерю, Йонас спілкується дитячою англійською із Сунною, Ірена сідає на диван і дивиться у вікно, як у телевізор. Так само, як вони постійно мовчать під час прогулянок, мовчать у авті, так само безперестанку розмовляють вечорами, перебивають одне одного, майже кричать. Ірена і Йонас намагаються розповісти про те, як вони відчують Ісландію. Йоніні це знайоме. Кожного вечора під час її поїздки із туристами усі сідають довкола наметів і говорять про це. Йоніна ніколи їх не слухає, а Ірену з Йонасом слухає. У кожного з них у Берліні перед виїздом відбувся розрив із партнером, але вони не розповідають про це, хоча натякають, що Ісландія для них стала якимось чудом, яке загоює їхні розбиті серця. Ірена розповідає, що прочитала в туристичному довіднику, що назва Ісландії існує з 325 року до н. е. *Ultima Thule* — найдальша північ. Вона каже:

— Саме так я себе тут і почуваю, дуже далеко від усього, у найвіддаленішій точці.

— Тобто у *найближчій*, — кричить Йонас.

Для Йоніни цей вислів новий, і вона не знає, як до цього ставитися. Як завжди, їй все це здається дитячим, смішним і наївним, але вона не намагається стримати Ірену і Йонаса. Їхнє захоплення справді зворушує її, вона також переймається цим і на короткий час поділяє їхні емоції. Вперше у неї самої з'явилося відчуття, що вона живе у країні, де є діючі вулкани і водоспади, які дають відповіді на всі запитання, відповіді, які неможливо розшифрувати, але які, проте, задовольняють цікавість.

— Що б ми показали Йоніні, якби вона приїхала до нас у Берлін, які місця можуть продемонструвати, як ми живемо? — питає Йонас і сам собі відповідає: — Кафе «Бургер»? «Люксус-бар»? «Одерквелле»?

Ірена заперечує. Вона питає:

— Магнусе, якби ти хотів показати Йоніні, як ти жив у Берліні, що саме ти показав би їй?

Магнус довго роздумує, а потім хитає головою і нічого не каже.

— «Кумпельнест», — каже Ірена. — Ми повинні стояти з Йоніною на розі Польштрассе і Потсдамерштрассе о п'ятій ранку і розповідати, що саме в цьому місці ми, дуже п'яні, завжди ловили таксі. Це єдине, що ми могли б показати, і це було б навіть щось справжнє. Саме так все тоді і відбувалося. І мені дуже сумно через це.

Йонас не любить, коли згадуються ситуації, в яких його не було поряд, він підіймає келих і каже:

— Тоді побачимося у Валгалі.

Магнус питає:

— Що таке Валгала?

Ірена відповідає:

— Я не знаю точно, але здається, це потойбічний світ вікінгів. Їхній рай, великий зал із довгим столом, за яким можна сидіти разом із тими, кого любиш, можна пити і пити, аж до кінця світу.

— Точно, — підтверджує Йонас. — Саме це і є Валгала, а якщо ми тут п'ємо усі разом, то можна спокійно випити і за це.

— А яка дружба зв'язує вас? — питає Йоніна, яка вже достатньо сп'яніла для такого запитання. Йонас готовий відразу ж розповісти, але тут раптом у дверях кухні з'являється заспана Сунна, і Йоніна радіє можливості вийти з-за столу, щоб відвести дівчинку назад до ліжка. Коли вона повертається, Йонас з Іреною вийшли надвір, у басейн. Магнус сидить сам за столом, спокійний і розслаблений, руки на колінах, і дивиться на чотири випиті ним за вечір і виставлені одна біля одної на столі пляшки пива. Ще одну він вип'є, не більше і не менше, а потім, можливо, ще склянку вина. Саме тому Йоніна і закохалася в нього. Вона закохалася у цю загадкову і вперту постійність, але тепер вона хоче, щоб він змінився. Хоче розворушити його і підштовхнути до змагання з Йонасом, хоче, щоб він протиставив силі і напорові Йонаса власний характер, щоб він самоствердився і показав себе, та він дуже далекий від таких планів. Його не виводить із рівноваги ні Ірена, ні тим більше Йоніна. Коли на кухні вже нікого не буде, він спокійно прибере посуд і піде спати, у нього, як думає Йоніна, чисте сумлін-

ня, але у неї ні. Ірена з Йонасом повертаються на кухню. Опівночі Сунна все ще не може заснути, і вони з Йоніною ще раз ідуть до басейну, сидять у гарячій воді, а на їх голови летить сніг і тане на поверхні води. Йоніна дивиться через вікно на кухню, Йонас щось розповідає, Ірена легко відштовхує його лівою рукою, Йонас довго сміється над чимось, Магнус відкорковує першу пляшку вина і ставить поряд чотири склянки. Через вікно все це виглядає дуже гарно. Йоніна виходить з води, витирається, одягається. Йонас міг би визирнути назовні, але це не спадає йому на думку. Сунна натирається снігом, аж поки її шкіра не стає червоною і розпареною, потім ще трохи сидить на кухні разом з усіма на колінах Йоніни, випиває малесенький ковток вина і аж тепер іде спати. Ірена теж каже:

— Я їду спати.

Йонас, похитуючись, встає. Їм потрібно багато часу, аби надягти свої пальта, светри і взуття, вони ще трохи стоять на терасі і милуються ніччю. Йонас імітує, як вибухатиме і розколюватиметься його череп, коли він повернеться назад, до Берліна, і всі питатимуть:

— Ну як? Як усе було?

Він каже:

— Сподіваюся, ніхто не буде нас питати, чи нам сподобалося.

Вони прощаються і йдуть геть.

— Ти не втомлена? — питає Магнус.

— Ні, — відповідає Йоніна. — Я побуду ще трохи надворі.

Вона надягає лижний костюм, бере з собою надвір останню сигарету і сідає на стілець біля басейну. Вона ніколи не ро-

зуміла такого сидіння із поглядом, прикутим до засніженого краєвиду, але тепер сама не здатна відвести погляду, а крім того, саме завдяки цьому погляду вона хоче збагнути ще одну річ. Йонас з Іреною вже сплять, Сунна теж, Магнус засинає. За якими критеріями можна визначити, де саме знаходиться край світу? І як далеко звідси обрій, чи всюди він розташований однаково далеко від людини, яка дивиться на лінію обрію? А Магнус? Як він виглядав о п'ятій ранку на розі Польштрассе і Потсдамерштрассе? І де була вона сама протягом усіх цих років? Нечутно, в абсолютній нічній тиші, зсовується сніг із даху, десь далеко чути ісландських коней, цифровий термометр басейну безшумно спускається до нуля.

Йоніна повертається на кухню, миє посуд після сніданку, витирає і ставить назад, до шафи. Вона стоїть біля кухонного вікна і дивиться на вулицю, пішов дощ. У неї є ще година часу, а потім їй треба їхати до Філіпа і забрати з офісу п'ятнадцять дощовиків помаранчевого кольору, вибрати собі автобус і водія, з яким вона хоче їхати цього разу, забронювати готель, зібрати туристів і поїхати з ними до Гвєрагердгі та Селфосс. Найуспішніша оранжерея Ісландії, геотермічний обігрів приміщень, гарячі джерела посеред селища, сучасна лютеранська церква із дуже гарною старою меморіальною табличкою і єдина на всю Ісландію школа садівництва. Найнудніша екскурсія з усього їхнього асортименту. О цій порі року приїзять туристи зі Швеції, Данії, Німеччини. Скрипучі пенсіонери, яким уже не хочеться мандрувати, і вони прагнуть оглянути усі дивовижні країни через тоновані вікна автобуса. Тут нічого не ска-

жеш. Йоніна відходить від вікна, вона не має ні найменшого бажання їхати. Іде до вітальні, переставляє вазу з гладіолусами з лівого боку дивана на правий, а потім назад. Думає про Магнуса. Вона б хотіла, щоб він зараз був тут, сидів на дивані, читав, курив, мовчав, просто був із нею, але його немає. Він сидить за письмовим столом у центрі соціальної педагогіки, а на столі немає жодного фото, камінця, мушлі.

— Я працюю там, Йоніно, мені це все не потрібно.

Він слухає дітей, яких батьки кривдять, б'ють або виганяють із дому. Він слухає їх зі своїм спокійним, заглибленим у себе виразом обличчя, якому можна довірити найстрашніші речі. Йоніна шкодує про те, як півгодини тому попросилася з Магнусом, шкодує, що вигукнула йому вслід це дурнувате запитання, хоча знає, що такі питання відбиваються від Магнуса, не зачіпаючи його. Він не чує таких питань. Не хоче знати відповіді на них. Він міцно і незворушно вірить: залишається те, що повинно залишитися, а те, що повинно минути, минає, він нікому не стає на заваді і нічого не вирішує. Так воно є. І так воно було. Вона підходить до кімнати Сунни і відчиняє двері. З усієї квартири тільки у цій кімнаті можна почуватися більш-менш по-людськи. Дитяча кімната, у якій все розкидано, одяг, іграшки та маленькі нічники із зображенням дівчинки із казки про зоряні талери, яка на кареті мчить у синій космічний простір. Сунні дуже подобається жовтий колір, і в неї в кімнаті все жовте — постільна білизна, штори, килим, письмовий стіл і шафа для одягу. На підлозі лежить клаптик паперу, на якому написано «для Магнуса», а під цим підписом олівцем намальована кішка. Йоніна бере малюнок із собою на

кухню, довго шукає, чим би його пришпилити, і рішуче чіпляє на стіну над кухонним столом, потім сідає і розглядає малюнок «для Магнуса». У кішки непропорційно довгі вуса, три ноги і серповидна, екстравагантна форма голови.

Йоніна закохується в Йонаса 3 грудня, незадовго перед одинадцятою ранку, на вулиці, яка веде до старої площі Тінг. Це трапилося так. О цій порі року світає десь поміж десятою і одинадцятою, і в певний момент небо стає синім, світлий, глибокий, несамовито синій колір, який може примирити між собою увесь світ, цей колір тримається на небі десять хвилин, а потім стає блідим, зникає зовсім. Небо світлішає, сходить сонце. На вулиці, яка веде до площі Тінг, 3 грудня о 10.42 небо стає синім, синій колір поширюється поволі, охоплює все більший простір, не поспішає, ніби у нього ще маса часу, але Йоніна знає, що це дуже швидко закінчиться, Йонас також це знає. У сніговій пустелі, високо в горах, окремо від цілого світу стоїть невеличка біла церква, яскраво освітлена, але до неї немає жодної стежки. Вони проїздять машиною по трасі повз цю церкву, Йонас, на задньому сидінні приречений на бездіяльність, тисне на невидимі гальма і кричить:

— Стоп!

Магнус слухняно зупиняється, це вже перетворилося на специфічний ритуал. Усі, окрім Сунни, виходять. Йонас висмикує штатив і фотоапарат із авта, біжить по снігу, усі решта залишаються стояти біля машини і дивляться йому в слід. Вони чекають. Магнус прокашлюється і каже:

— Можна позаздрити йому, як просто він робить усі ці фото. Йому потрібен тільки фотоапарат, серце, трохи везіння,

і все, — Ірена здивовано дивиться на Магнуса збоку. Йонас фотографує церкву в снігу, ніхто не повірить у справжність цього фото, Йоніна добре це знає. Небо все ще синє. Йонас повертається, тепер вони повинні зрушити з місця і йти до нього, усі троє, одне біля одного, він кричить:

— Швидше! Сюди! Швидше! — підбігає до них, грубо торкається Ірениної щоки. Потім повертається назад до штатива, витягнувши руки перед собою, вулиця давно перетворилася на ковзанку, замерзлий подих Йоніни, Ірена каже:

— Йонас нападає на свої світлини, як на ворогів, це мені дуже подобається.

І все. 10.47, Йоніна закохалася у Йонаса у момент, коли він розклав свій штатив і стоїть із розчепіреними руками біля фотоапарата. Як це могло трапитися? Безглузде питання, з Йонаса ніби злізла зайва шкіра, а під нею він виявився таким, якого хотіла б любити Йоніна. Почуття, яке зв'язує її з Магнусом, час від часу вириває у ній, а потім перемандрує до Йонаса, легке, як пір'їнка, абсолютно точне відчуття, вона не має жодного сумніву, і її зовсім не боляче від цього, і саме це найгірше — така повна відсутність болю. Йонас кричить:

— Ідіть!

І вони рушають, Йоніна ніколи потім не хотіла побачити це фото, бо знала, що у цей момент вона б зрадила себе. Над ними ясно світить місяць. Відстань між нею і Магнусом більша, ніж поміж Магнусом та Іреною. Сам Магнус вийшов розмито, він занадто швидко йшов. А її обличчя, її власне обличчя, здається Йоніні тепер майже розчуленим, вона не контролювала себе у той момент. Ірена сміється. Магнус дивиться прямо поперед

себе. Йоніна дивиться в об'єктив, шукає очі Йонаса, Йонас натискає на кнопку, каже: «Дуже дякую», збирає штатив, пакує фотоапарат назад до машини. «Можемо їхати далі». У Йоніні тремтять коліна. Минає півгодини, небо вже зовсім світле, сонце підпарює, над рівниною дме поривчастий вітер, вони зупиняються ненадовго у низині поблизу старої площі Тінг. Машина буксує на місці, не хоче рухатися ні вперед, ні назад, під колесами твердий як камінь сніговий шар.

— Чому ти не купиш нарешті джип? — роздратовано питає Йоніна Магнуса, він не відповідає.

Вони безпорадно стоять біля машини, усі троє, потім пхають, а Магнус газує. Їм в обличчя летить брудний сніг, але машина не зрушується з місця. Сунна їде собі вбік від дороги, на засніжене поле із рештками вулканічної магми. Магнус виходить із машини, береться руками в боки і дивиться на гори, так, ніби це може чимось допомогти. Потім витягає з кишень мобільний і намагається додзвонитися до служби дорожньої допомоги.

— Навіщо ти це робиш? — питає Йоніна. — Чим це може?

— Може, вони сьогодні ще будуть прибирати вулиці і можуть витягти нас, — роздратовано відповідає Магнус. Ірена мовчки стоїть у снігу, склавши руки на грудях, як робить це завжди, у неї немає жодних ідей, як вийти з ситуації. Йонас каже: «Дурниці» і порпається у багажнику. Аж поки не знаходить якусь палицю і очищувач від снігу для скла, лягає на спину, залазить під машину і намагається вивільнити шини з-під снігу. Йоніна просить:

— Дай мені палицю.

Він не визирає до неї, але підсуває ногою палицю. Йоніна іде по інший бік машини, залазить під неї так далеко, як тільки може, і відгрібає палицею сніг. Протягом найближчих півгодини вони лежать під машиною, а Магнус із Іреною в цей час просто стоять поряд і колупають носачами черевиків замерзлий сніг під ногами, Магнус припинив спроби додзвонитися до служби дорожньої допомоги. Йоніна і Йонас лежать під машиною, голова до голови, важко дихають і час від часу вибухають сміхом, вони розгрібають сніг чим вдасться — руками, палицею, очищувачем від снігу для скла, і в якийсь момент їм вдається вивільнити колеса від снігу, Магнус сідає за кермо, газує, машина виїздить із низини. Йоніна кличе Сунну, яка гуляє десь далеко, і на неї доводиться довго чекати, а коли вона повертається, то кидає на Йоніну здивований погляд. Вони сідають до авта і їдуть назад, дорога надто засипана снігом, аби їхати на екскурсію. Йоніна сидить спереду, біля Магнуса, обігрівач дме їй в обличчя гарячим повітрям, її штани мокрі, як і її куртка та волосся, їй дуже холодно, її коліна все ще тремтять, а тепер тремтять ще й долоні, і вона знає, що все вже трапилось. Дурнувата близькість до Йонаса під брудним автом, задихана спільна боротьба зі снігом, — цього вистачило, аби змінити все, цього виявилось достатньо.

Із дзвіниці католицької церкви у Лаекйярґата чути дзвони, здалеку долинає одинадцять ударів. Йоніна встає і йде до телефону. Вона хоче подзвонити Магнусу. Але дзвонить Філіпові. Той відразу знімає слухавку і відгукується французькою:

— Уі, — дуже дивне слово.

Йоніна може уявити, як він сидить у своєму офісі, неймовірно великому як на ісландські масштаби, дивиться на мокру від дощу вулицю, тужить за паризькими вулицями, але має достатньо причин на те, аби залишатися тут, у Рейк'явіку, в Ісландії, на краю світу. Він ще раз каже:

— Уі, — вже нетерплячіше.

— Це я, — відгукується Йоніна. — Йоніна.

— Моя люба, — каже Філіп і сміється, він завжди сміється, коли вона дзвонить, сміється, ніби знає якусь її таємницю.

Йоніна набирає в груди повітря і швидко промовляє:

— Слухай, я не можу працювати. Тобто не можу поїхати сьогодні в цей тур, візьми, будь ласка, когось на заміну, ще є достатньо часу.

Вона вслухається в телефонну тишу. Вона відразу ж здається, якщо Філіп зараз скаже:

— Немає нікого, хто зробив би це замість тебе.

Але Філіп нічого не каже, він мовчить. Десь там, за його спиною, дзвонить мобільний, він курить, видихає дим просто в слухавку.

— Я тебе розумію, мені теж нічого не хочеться робити, тим більше розповідати усі ці дурниці про гарячі джерела і вулканічні маси якимось шведам, данцям і норвежцям у їхніх светрах із овечої вовни. Ти знаєш, як я ненавиджу норвежців?

— Знаю, — говорить Йоніна. — Знаю.

Вони сміються. Йоніна майже готова сказати:

— Філіпе, можна запитати тебе?

Але він випереджає її і каже:

— Не переймайся. Хтось поїде замість тебе. Я маю на увазі сьогодні. А навіть якщо ні, то фіг з ним. Я тобі передзвоню, — і кладе слухавку.

Йоніна ще трохи стоїть в коридорі, тримаючи слухавку в руці, а потім також кладе її. Вона надягає свої чоботи і куртку, дуже поспішає, гасить всюди світло, перевіряє, чи вимкнула кавоварку, плитку, гримає вхідними дверима і спускається до машини, щоб виїхати з міста, на об'їзну, а потім у північно-західному напрямку, до Олурфсбудіра.

Під час їхнього останнього вечора в Олурфсбудірі вони були такі п'яні, що вже не могли дивитися поперед себе і йти прямо. Випили все вино і пиво, в останній пляшці горілки залишився один-єдиний ковток. Вже пізно, третя чи четверта ранку. Наступного дня вони поїдуть до Рейк'явіка, Ірена і Йонас залишаться ще на ніч у місті, а потім полетять назад, до Берліна. Йонас кидає над столом у кухні монетку, орел чи решка, залишатися чи їхати, монетка падає на стіл, зверху опиняється орел. Доведеться їхати.

— Але ми приїдемо ще, ми обов'язково повернемося, — каже Йонас, і його язик заплітається. Йоніна мовчить. Останній вечір був дуже милий, так само як і всі попередні вечори з Іреною та Йонасом в Олурфсбудірі, але все вже закінчилося. Магнус встає і йде до ліжка. Йоніна проводить Ірену і Йонаса на терасу. Йонас з останніх сил зосереджується на зашнуровуванні черевиків, Ірена запихає до сумки пляшку з рештками горілки. Вона втуплюється у сніг із відсутнім виразом облич-

чя, сніг падає стіною. Вони обіймаються. Йоніна обіймає Ірену, яка пахне милом, і Йонаса, який пахне овечою вовною своєї куртки. Вона обіймає його так само, як її, а потім повертається, заходить до будинку і зачиняє за собою скляні двері. Лягає до Магнуса у ліжко, точнісінько таке саме, у яке зараз ляжуть Ірена з Йонасом у будинку, розташованому трохи вище їхнього. Магнус уже спить і дихає на диво голосно. Йоніна запалює сигарету. Вона дуже любить викурити останню сигарету перед тим як заснути, але рідко робить це, бо Магнусові це не подобається, а тепер він не помітить. Йоніна лежить на спині і дивиться у вікно, розташоване на висоті ліжка, вузьке підвіконня, на підвіконні лежить годинник Магнуса, його окуляри, книга. За вікном повний місяць освітлює білу поверхню вкритої снігом землі, видно ліхтар, єдиний в Олурфсбудірі ліхтар, а під цим ліхтарем стоять Ірена з Йонасом і сваряться, на них із неба сиплеться сніг. Вони стоять похитуючись і кричать одне на одного. Йоніна не розрізняє окремих слів, але чути, що вони кричать. Пальто Ірени раптом виглядає занадто широким для неї, вона запхнула штани у чоботи. Вона здається важкою, великою і дуже п'яною, як це не дивно, вона схожа на дуже стару гренландку. Йоніна нахилиється вперед і прищурює очі, щоб краще бачити, але вона настільки п'яна, що їй все двоїться перед очима. Сцена під ліхтарем виглядає досить театральна. Ірена дістає пляшку горілки і допиває рештки одним ковтком, потім махає порожньою пляшкою, голосно кричить щось нерозбірливе і б'є пляшкою Йонаса по голові. Вона двічі завдає йому удару порожньою пляшкою, а Йоніна схоплюється з місця і трясє Магнуса за плече, вона не вірить сво-

їм очам. Магнус не рухається. Йоніна знову повертається до вікна, не впевнена, чи повинна пробудитися Магнуса, вона шепоче:

— Магнусе! Ти тільки подивися!

Вона ніколи б не могла подумати, що Ірена, ця бліда, спокійна і врівноважена до флегматизму Ірена здатна на щось таке. Вона шепоче:

— Але за що вона його так?

Магнус не прокидається, а Йонас падає. Падає у сніг і не рухається, Ірена стоїть біля нього ще кілька секунд, а потім іде геть, вибирається вгору на пагорб до їхнього будиночка.

На об'їзній трасі багато машин. Йоніна виїздить із Рейк'явіка, минає передмістя, висотні будинки, панельні багатопверхівки, будівлю на околиці міста, у якій Магнус зараз провадить третю із чотирьох сьогоднішніх розмов за своїм письмовим столом, наливає собі п'яте горнятко чаю з термоса і каже до співрозмовника:

— Ну, починай.

Він завжди каже:

— Ну, починай.

Каже так навіть до Йоніни, коли бачить, як вона хоче щось йому сказати, але не знає, з чого почати. Якби він зараз визирнув у вікно і пригледівся уважніше, то побачив би на вулиці її машину, яка проїздить мимо, міг би навіть розгледіти крихітну точку голови своєї Йоніни, яка курить і їде, як завжди, на занадто великій швидкості, на голові у неї вовняна шапка, на руках — слизькі рукавиці. Вона кидає оком на терапевтичний

центр і проїздить повз нього. Вона не їде через тунель під Гвалфіордом, хоча це скоротило б шлях на 50 кілометрів. Вона об'їздить довкола фіорду порожньою дорогою, якою давно ніхто не їздить, відтоді, як побудували тунель. Тунель лякає її. Її лякають ґрати, які ісландці поставили у воді фіорду, аби захиститися від нападів підводних човнів. Лякають печери вулканічного походження, місячний пейзаж льодовиків на Снефельснес. У Йоніни раптом з'являється абсурдне відчуття, що їй бракує Ірени. Вона об'їздить довкола фіорду, а потім їде далі, до Борґарнесс, там народився Маґнус. Все ще накрапає дощ. Вона зупиняється на місці, з якого Йонас фотографував Борґарнесс.

— Маґнусе, це світлина для тебе, мальовничий портрет твого рідного села.

Місце розташоване за кілометр від моста, який веде до Борґарнесс, село лежить тихе і безбарвне під сірим небом. Мабуть, фото не вдалося, або Йонас забув його надіслати, а можливо, надто коротка синя мить означала для нього більше. Вона сидить у машині і кілька хвилин дивиться на Борґарнесс, потім їде трохи далі у напрямку на Вармалан, повертає з головної дороги на бічну до Олурфсбудіра. Літні будиночки стоять тихі і покинуті, біля терас не видно жодної машини, з басейнів не піднімається пара. Йоніна не була тут з минулої зими. Вона паркує машину біля свого будинку, але проходить повз нього, до того, де ночували Йонас з Іреною. Зупиняється біля скляних дверей і дивиться всередину. Порожній стіл, чотири крісла акуратно поставлені на стіл, диван накритий покривалом, три порожні пляшки з-під вина біля рукомийника на кухні, це все. Жодного предмета, який видавав би якусь приватну таєм-

ницю або викликав спогади; за рік тут побували й інші гості. Йоніна не знає, чи варто їй заходити досередини, чи витримає вона запах будинку, в якому давно нікого не було. Вона приносить собі стілець, сідає у порожньому басейні і запалює сигарету. Перед нею рівнинна і безбарвна пустеля, восени золотиста, червона або вохриста, взимку, перед тим як випаде сніг, бліда і сіра. Ісландські коні. Ворони. Обрій дуже далеко звідси, хоча від усіх точок земної кулі він віддалений однаково.

Магнус, Йоніна, Ірена, Йонас і Сунна їдуть із Олурфсбудіра 4 грудня по обіді. Вони везуть Ірену і Йонаса до Рейк'явіка, до їхнього готелю, прощаються в машині, Сунна втомлена і хоче спати. Все вже сказано. Вони занадто виснажені, аби провести разом ще один вечір, сидіти, пити і намагатися порозумітися. Тиснуть одне одному руки і обіймаються.

— З вами було дуже мило. Дякуємо, — каже Ірена.

— Приїздіть до нас, у Берлін, — запрошує Йонас.

Що можна сказати на прощання? Вони нерішучі і сумні, це видно, тому Магнус бере Йоніну за руку і дуже тихо каже:

— Ходімо.

Вони сідають у машину, зачиняють двері і їдуть. Їдуть до низу вздовж Баругата, Ірена з Йонасом залишаються стояти на тротуарі і махають руками.

— Ось і все, — каже Магнус, а Йоніні хочеться попросити: «Зупинися. Дай мені вийти. Дай вийти».

Але вона не каже. Вони повертають за ріг будинку, і Йонас з Іреною зникають з їх поля зору раз і назавжди. Минає Різдво і Новий рік. Йоніна повертається додому і на автовідповідачі

чує голоси Йонаса та Ірени, які, мабуть, дзвонять з вечірки, чути галас, музику, і їх важко зрозуміти.

— Щасливого Нового року! — кричить Йонас.

— Всього найкращого вам із Магнусом, — додає Ірена, а потім знову Йонас:

— Ми приїдемо ще.

Але, можливо, він говорить щось зовсім інше. Вона відразу ж стирає цей дзвінок. Ірена з Йонасом більше не дзвонять. Йоніна з Магнусом також їм не дзвонять. Магнус каже одного разу:

— Мені сподобався цей тиждень з Іреною та Йонасом.

І більше нічого, Йоніна мовчить у відповідь. У березні вони починають ремонт, а в квітні Йоніна припиняє думати про Йонаса. Вона просто більше про нього не думає, не хоче. Щось завершується, і на зміну не з'являється нічого нового, цей стан незвичний для Йоніни. Їй важко засинати без думки про Йонаса. Але вона забороняє собі думати про нього — про його шапку і зелені очі, його нестриманість, поганий настрій і радість, про що ще? — вона засинає, поки шукає відповіді на це запитання.

На терасі Олурфсбудіра холодно. З гір віє холодний і сильний вітер, на горах лежить сніг. Йоніна сидить на стільці, мерзне, але продовжує сидіти ще деякий час, курить. Вона подзвонить Магнусу приблизно через півгодини, вниз у поселення є телефонна будка, подзвонить і скаже:

— Я тут, за містом. Не знаю, може, ви б теж приїхали. Якби ти забрав Сунну зі школи і приїхав сюди, ми залишилися б тут

на кілька днів. Ми так давно вже не були тут. — Вона скаже: —
Ось і все, Магнусе, все гаразд, не турбуйся.

А Магнус здивується:

— Я не турбуюся, чому ти вирішила, що я турбуюся?

Йоніна обов'язково йому подзвонить, з хвилини на хвилину. Вона ніколи не розповідала йому про сварку Ірени з Йонасом останнього вечора, про те, як Ірена била Йонаса пляшкою по голові, а Йонас падав на сніг і не міг встати. Не розповідала і про те, як вона щоночі чула Ірену і Йонаса. Кожної ночі, і навіть тієї, останньої, а Магнус не чув цього. Він лежав поряд із нею, нерухомий, здавалося, що він спить і нічого не чує. Але такі речі завжди чуєш, хочеш того чи ні, завжди чуєш, особливо тоді, коли немає вітру і падає сніг, який робить світ таким спокійним.

Кохання до Арі Оскарссона

Some enchanted evening
you may see a stranger,
you may see a stranger
across a crowded room¹

Був жовтень, коли ми з Оуеном залишили місто, щоб поїхати до Тромсо. Влітку ми розіслали свій дурнуватий диск із любовними піснями всюди, куди тільки змогли, щоб отримати запрошення на якийсь фестиваль, але нас ніхто нікуди не покликав і ніяк на нашу творчість не відреагував. Тому коли у вересні у моїй поштовій скриньці опинилося запрошення до Норвегії на фестиваль «Північне сяйво», я вирішила, що це жарт. Оуен розірвав конверт і помахав перед моїм носом квитками на літак та автобус зі словами:

— Це не жарт.

Фестиваль запросив нас на тиждень до Тромсо. Я довго шукала в атласі, де знаходиться це Тромсо. Концерт у невеличкому клубі без гонорару, але з поверненням коштів за дорогу, проживання та харчування, і стопроцентна певність, що ми таки побачимо північне сяйво.

¹ В той чудовий вечір
Ти когось зустрінеш,
Ти когось зустрінеш
В людському натовпі.

Some enchanted evening — популярна пісня з мюзиклу *South Pacific*, композитора Річарда Роджерса на тексти Оскара Гаммерштайна. Прем'єра мюзиклу відбулася на Бродвеї у квітні 1949-го, і його успіх тривав понад п'ять років. Пісня *Some enchanted evening* стала хітом всесвітнього масштабу. У 1950 році мюзикл було нагороджено Пулітцерівською премією з драматургії.

— Що таке північне сяйво? — запитала я Оуена, а він відповів:

— Це матерія. Закинута у всесвіт матерія, купка гарячих електронів, уламки зірок, що завгодно.

Одна з пісень на нашому компактi називалася: «Їду до Парижа»:

*Їду до Токіо і до Парижа,
До Лісабона, Антверпена, Рима,
Їду довкола світу,
Шукаю я тільки тебе...*

Це була особливо ідіотська пісенька. Оуен наспівував її захриплим дитячим голосом, подавав мені ноту на гітарі, а я повторювала мелодію на фортепіано. Це виглядало по-дурному, але мало щось від безглуздої привабливості, особливо, мабуть, для людей, які не розуміли слів. Нам з Оуеном подобалося робити такі безглузді речі. Нам подобалося проводити разом час, говорити одне з одним про те, що ми могли б робити, що будемо робити, якщо у нас з'являться гроші, як ми могли б стати іншими, по-іншому жити. В Оуена були свої друзі, у мене свої. Кожен з нас жив своїм життям, ми не були закохані одне в одного, у будь-який момент ми могли розійтися і піти кожне своєю дорогою і від цього нічого б не втратили. Ми записали і самі випустили цей альбом, це була наша третя спільна продукція, ми дарували диск друзям, розсилали на різні фестивалі, а коли нас запросили до Тромсо, я вже збиралася припинити займатися музикою. Оуен не мав такого наміру. Він займався то тим, то іншим і не планував зосереджуватися на

чомусь одному. Він умів дуже багато різних речей — співати, танцювати, був актором, хоча й посереднім, міг покласти паркет, поміняти каналізаційні труби, поїхати в рейс як дальнобійник, подоглядати за дітьми. Оуен втішився запрошенню до Тромсо. Він сказав:

— Ну що ти, радій. Радій, що ми можемо кудись поїхати. Це вже не так мало, хіба ні?

І я погодилася:

— Справді, це немало.

Ми долетіли до Осло, а від Осло поїхали автобусом. Оуен тоді зустрічався з однією солісткою досить відомої групи, яка співала тексти на зразок нашого «Їду до Парижа», але на відміну від нас ставилася до цього дуже серйозно. Співачка була дуже гарною, і вона перейнялася нашою поїздкою, відвезла нас на летовище, і здавалося, їй буде дуже важко витримати без Оуена навіть тиждень. Дорогою до аеропорту ми залишили машину на стоянці, над якою перед посадкою пролітали літаки і робили це так низько, що можна було розгледіти обличчя пасажирів у крихтних віконцях. Ми піднялися ліфтом на дах. Співачка була у пальті, під яке надягла вечірню сукню з відкритими плечима і сітчасті панчохи, вона зняла пальто, і це справило на мене сильне враження, бо надворі було досить холодно. Вона стала у картинну позу на даху будівлі стоянки, закинула голову назад і простягнула руки до неба. Коли низько над нами пролетів літак, вона піднялася навшпиньки, і здавалося, от-от вхопиться за шасі й полетить за літаком. Я прошепотіла:

— Що це означає?

А Оуен трагічно відповів:

— Прощання, стара. Це прощання, так воно виглядає. Я маю не забути її, йдеться про це.

Співачка подивилася на Оуена, накинула на оголені плечі пальто, ми пішли з даху стоянки. Оуен мав відсутній вираз обличчя. Він дуже боявся літати і намагався подолати цей страх за допомогою численних терапевтичних методів, спеціальних технік дихання, декламування віршів і вправ на розтягування м'язів. Він відпив ковток із пляшечки з гомеопатичною трав'яною настоянкою. Потім надрыпав щось на крихітному шматочку паперу і стукнув по ньому кулаком. Співачка хотіла забрати у нього цей папірець, але Оуен стиснув його у кулаці. Працівник аеропорту втрачав терпіння:

— Ви хочете сидіти біля вікна чи біля проходу?

Оуен майже закричав:

— Біля проходу!

Він би не витримував цілий політ біля вікна. З відчуттям провини він багато разів пристрасно поцілував співачку в губи, я винувато подивилася на працівника аеропорту. Наш багаж стояв на рухомій стрічці ескалатора. Співачка повисла в Оуена на шиї і зі сльозами в голосі допитувалася:

— Що ти написав, Оуене? Що?

Я знала, що на папірці стояло: «Тато тебе любить, Полю». Поль — це син Оуена. Щоразу перед тим як сісти в літак Оуен писав на папірці це речення і потім протягом усього перельоту тримав папірець у руці. Йому здавалося, що у разі катастрофи цей папірець знайдуть неушкодженим, витягнуть його з кула-

ка Оуена, і увесь світ дізнається, про кого він думав у свої останні хвилини. Як не дивно, ця думка заспокоювала його.

— Не твоя справа, — грубо відповів Оуен співачці.

Вона залишилася за скляною шибою аеропорту, а ми пішли до залу посадки. Я вимкнула свій мобільний. Крізь великі вікна мені було видно літак, у якому ми мали летіти до Осло, і я відвернулася в інший бік.

Тромсо виглядало сумно. Я не пригадую у своїй біографії відвідин іншого північного міста, яке не виглядало б сумно, хіба що Стокгольм. Але Тромсо було особливо сумним. Усі ці міста виглядають так, ніби спочатку на їхньому місці був порт і кілька рибальських хатин довкола, потім з'явився невеличкий рибний завод і збільшилася кількість будинків, тоді рибний завод побільшав, збудували автобан, в'їзд і виїзд до нього, супермаркет, ділову частину міста, планомірно заселене передмістя. З автобуса нас ніхто не зустрів, а в офісі організаторів фестивалю «Північне сяйво» не підходили до телефону.

— Страна країна, — сказав Оуен.

Ми стояли біля автовокзалу, спершись на обшарпаний кіоск, і пили ледь теплу каву з одноразових склянок із тонкими стінками. Вітер був тут значно холоднішим, ніж вдома. Коли через годину я знову подзвонила до офісу організаторів фестивалю, до слухавки підійшла жінка з голосом сторічної бабці. Вона не могла зрозуміти моїх запитань і відсилала мене до якогось готелю у центрі міста.

— Гуннарсгус. Якщо хочете, можете зупинитися там. *If you can stay there.*

•

Я закричала у слухавку:

— Фестиваль! Музичний фестиваль, *you know!* І нас запросили, блін!

А вона викрикнула мені у відповідь бездоганною німецькою:

— Фестиваль не відбудеться!

І поклала слухавку. Я підійшла до Оуена, який згодовував рештки свого хот-доґа сумному псові і виглядав трохи дивно з гітарою за плечима. Я сказала:

— Фестиваль не відбудеться.

Взяла свій рюкзак і пішла назад до автовокзалу. Якби там стояв автобус до Осло, я сіла би в нього і відразу ж поїхала б назад, але, ясна річ, останній автобус до Осло на той момент уже від'їхав. Оуен не пішов зі мною. Я вчитувалася у розклад руху, намагаючись розібратися із незрозумілими норвезькими словами, довкола висіли рекламні плакати цукерок і апельсинового соку. Потім вийшла надвір. Оуен продовжував стояти біля кіоску і тримав у руці пляшку пива. Я неспіливо запропонувала:

— Можемо спробувати поїхати до «Гуннарс Гестгаус».

Оуен відповів:

— Давай.

І ми рушили з місця.

Готель був розташований на невеличкій вулиці у діловій частині міста. Принаймні ця частина виглядала досить центральним місцем Тромсо. Тут було надзвичайно багато невеличких крамниць і численні кнайпи, два великі супермаркети, багато кіосків із хот-доґами, «МакДональдс». Світилося тільки

у двох вікнах готелю на першому поверсі, а сама будівля виглядала досить обшарпаною. Оуен постукав, двері відчинилися, з коридора пахло вологістю і цвіллю. Ми безпорадно стояли перед дверима.

— Геллоу! — сказав Оуен у темряву.

Десь далеко в глибині коридора засвітилося світло, хтось ішов нам назустріч. Двері зачинилися, а потім відчинилися ширше. У шпарці з'явилося вузьке норвезьке обличчя.

— Фестиваль «Північне сяйво», — сказав Оуен, запобігливо посміхаючись.

— Не відбудеться, — відповіло обличчя, двері широко розчинилися, і нам в очі вдарило світло кишенькового ліхтарика, ми закрилися руками. — Заходьте, будь ласка. Я найбільше люблю пізніх гостей.

На фестиваль «Північне сяйво» не погодилася приїхати жодна група, тільки ми. Мабуть, усі вирішили, що запрошення — це жарт, як на початку подумала і я, і ніхто не приїхав.

— І що нам тепер робити? — запитав Оуен.

Ми сиділи у кухні Гуннара біля столу і пили чорний чай з молоком, який нагадав мені про англійські дитячі притулки. Кухня була теплою і затишною, Гуннар у товстому светрі і повстяних капцях сів у крісло-каталку біля вікна і кури́в сигарету, мені було б прикро, якби він виглядав по-іншому. Світло за вікном було синім. Я зняла куртку і повісила її на бильце стільця. Мені хотілося залишитися у Тромсо. Не їхати звідси нікуди. Норвегія. Фьорди і водоспади, вулиці посеред лісу, де потрібно вмикати освітлення вже з обіду.

— Якщо ви вже приїхали, — сказав Гуннар, — то можете залишитися. — Здається, йому було все одно. — Зараз жовтень. Все одно до Тромсо ніхто не приїде, жоден турист. Ви б жили тут, якби ви грали, але можете і зараз пожити тиждень, якщо хочете. Хочете?

Оуен озирнувся довкола себе з таким виглядом, ніби йому потрібно було спершу прийняти рішення. Стара чавунна пічка. Невеличкі полиці, горнятка з ручками, надщерблені тарілки. Сім стільців довкола дерев'яного столу. На стіні над мийкою правила поведінки для гостей. Дитячий почерк на обгортковому папері: «Пиво і вино з холодильника завжди записувати. Мити за собою посуд. Сильно напиватися тільки в кімнаті. Сніданок до десятої».

— Що тут таке? — запитав Оуен. — Студентський гуртожиток? Притулок для рокерів?

Гуннар відповів:

— Готель. Влітку я винаймаю кімнати туристам, а взимку тут живуть музиканти, які приїздять на фестиваль, і ще кілька людей, самі побачите. Зараз є ще двоє німців.

Ми з Оуеном перезирнулися. На його обличчі відбилася оптимістична спрага пригод, яка мені так у ньому подобалася. Я промовчала, а Оуен відповів за двох:

— Здається, ми залишимося.

Кімната у Тромсо нагадала мені номери дешевих готелів Нью-Йорка. Широке американське ліжко і рукомийник із дзеркалом, дерев'яна шафа і пофарбована білим батарея, у якій шумить вода. Вікно виходить на невеличку вулицю, але кім-

наті абсолютно байдуже, що робиться за вікном, там могли б бути розташовані Сохо, нью-йоркська Маленька Італія чи Перша авеню в Іст Вільдждж. Кімната видавалася більшою, ніж була насправді, і в її ліжку можна було б лежати і займатися тим, чим займаються закохані, — уявляти собі щось, прислухатися до ударів власного серця, відчиняти двері кожному, хто постукає, і мріяти про безкінечні подорожі.

— Може, ми залишимося тут назавжди? — запитав Оуен. — Уяви собі. Ми залишаємося назавжди тут, у Тромсо, в Норвегії, і ніхто вдома не знає, куди ми поділися.

— Я теж не знаю, де ми, — сказала я.

Ми стояли біля вікна, курили і дивилися надвір. На обличчі Оуена відбивалося світло фар машин, які проїздили мимо, кімната була теплою, десь далеко зі стукотом зачинилися двері, хтось поволі пройшов коридором.

— У дитинстві я хотів стати військовим пілотом, — сказав Оуен. — Я тобі вже це розповідав?

— Ні, — відповіла я. — Розкажи.

Переважно я ніколи більше не зустрічаю тих людей, з якими випадково знайомлюся під час подорожей. Мартіна і Каролін я, мабуть, теж більше ніколи не побачу, але це не страшно, бо я їх і так уже ніколи не забуду. Каролін приїхала до Тромсо на півроку, Мартін — на рік, він студіював у Бонні скандинавістику і працював у Норвегії над кандидатською — складною розвідкою про старонорвезькі манускрипти.

— Тромсо, — сказав Мартін, — має найбільший архів норвезьких манускриптів.

Мені не вірилося у це і здавалося, що насправді він шукає тут чогось зовсім іншого, але я не збиралася випитувати його про це. Каролін приїхала до Тромсо за програмою «опер», вона була дуже молода і студіювала германістику у Тюбінгені. Вона здавалася дуже скромною, серйозною, її легко було вразити і захопити чимось, при цьому вона була майже цілком позбавлена боягузливості. Сім'я, у якій вона мала працювати, розпадалася, батько був пияком, бив дружину і дітей, а Каролін намагався залізти під спідницю. Це змусило її звільнитися з роботи, але вона залишилася у Тромсо. Працювала у «МакДональдсі» і ввозила візочки на склад після закриття супермаркетів. Їй подобалося у Тромсо і у Норвегії, вона і без посади «опер» залишилася б тут надовше, або й зовсім надовго.

— Каролін має у собі щось заспокоїливе, — сказав згодом Оуен, дуже точно сформулювавши і моє від неї враження.

Це була наша перша розмова про випадкові зустрічі і прощання, ми сиділи вранці на кухні, Каролін із горнятком чаю і в пальті сперлася на батарею, вона збиралася уже виходити до «МакДональдса», Мартін розклав на столі манускрипти і працював, Гуннара не було видно. Каролін і Мартін зустріли нашу появу у готелі з дружньою байдужістю, двоє німців у Тромсо, нічого незвичайного. Вони виконували свій звичний ранковий ритуал, уже добре знали звички одне одного і були до нас ввічливі, не розпитували ані про нашу музику, ні про фестиваль, який не відбувся. Згодом я пригадала, що і сама так поводилася, коли опинялася надовше у чужому місці і зустріча-

ла збудженого новачка, який хотів довідатися відразу про все. Про найкращі бари, найдешевші магазини і найгарніші місця для прогулянок та екскурсій в околиці. У таких випадках я також давала кілька порад, рекомендувала спершу трохи звикнути до місця і продовжувала займатися своїми справами. Не через зарозумілість, а від невпевненості, бо новачок у своєму поспіху і наполегливості нагадував мені про те, що я також чужинка.

— Якщо захочете доброї кави, ідіть у кафе «Барінн», — сказав Мартін.

А Каролін запропонувала:

— Сьогодні можемо разом приготувати вечерю, — і пішла на роботу, обережно зачинивши за собою двері, так зачиняють двері ті, хто думає про спокій інших.

У Тромсо я майже не виходила надвір. Вирішила робити вигляд, що ця кімната у готелі Гуннара відтепер є моїм житлом на необмежений час. А крім того, я уявляла це місцем, у якому життя проходило перед моїм вікном, і я могла одночасно перебувати у багатьох різних місцях, де зазвичай, зовнішній світ не мав жодного значення. Я лежала у ліжку і читала книги Каролін — Гофманнсталя, Інґера Крістенсена, Томаса Манна, а також книги Мартіна — Стівена Фрірса, Алекса Гарланда і Гайміто фон Додерера. Мені здавалося, ніби мене закинуло сюди випадково, щоб я змогла довідатися щось — про себе, про те, як жити далі, і про все інше. Такий тривалий вдих перед чимось нібито великим, хоча і невідомо, перед чим саме. Час від часу я прогулювалася короткою головною вулицею Тромсо,

розглядала своє відображення у вітринах, а потім поверталася назад, лягала на ліжко і дивилася у вікно.

— Ти щаслива? — запитав Оуен.

— Так, — відповіла я.

Сам Оуен постійно кудись ходив. Він вивчав Тромсо, ніби готуючись здавати іспит. Протягом перших 48 годин він довідався усе, що у Тромсо було гарного, дивного, потворного чи незвичайного, потім повернувся, сів на край мого ліжка і все мені розповів, але від цього у мені не прокинулося бажання побачити хоча б щось із описаного ним. Він не зняв ані шапки, ні куртки, викурив сигарету і знову вибіг надвір, гримнувши дверима. Мені було видно, як він пробігає повз моє вікно. Коли вечорами Каролін поверталася зі свого супермаркету, а Мартін — з таємничого архіву з манускриптами, ми сідали на кухні, вечеряли, пили вино. Часом до нас долучався Ѓуннар, але ніколи нічого не говорив і швидко зникав. Оуен готував макарони з креветками, макарони з помідорами, макарони з червоною рибою. На десерт був шоколад і зелені банани. Каролін і Мартін вже не поводитися з нами, як із чужинцями, і виявляли більше зацікавлення. Ми зустрілися ненадовго і випадково, тому досить швидко почали розповідати одне одному найбільш інтимні подробиці свого життя, походження, подробиці із життя батьків, свої любовні історії. Оуен сказав, що після завершення свого останнього роману всього боїться. Мартін зізнався у гомосексуальності, і це на короткий час шокувало Оуена. Каролін знічено розповіла, що ще жодного разу посправжньому не закохувалася, і чомусь саме Оуен реготав з цього. Я нічого не розповідала, бо не було про що. А потім та-

ки згадала якусь історію про кохання, яке трапилося зі мною сто двадцять років тому, я відчувала, що потрібно принаймні задля симпатії до Каролін показати якісь свої слабкості, наприклад до алкоголю, — і це відчуття не було неприємним.

— Норвезькі чоловіки гарні, — сказав Мартін і дивно на мене подивився. — Можу тільки порекомендувати, — остання фраза пройшла повз мою увагу.

Я не збиралася закохуватися. Часом мені здавалося, що варто закохатися в Оуена, але це було неможливо, цілком неможливо, хоча я навіть попри цю неможливість із задоволенням закохалася б в Оуена. Оуен говорив найбільше з усіх. Мартін говорив досить багато, а коли Оуен занадто підвищував тон, ставав надмірно імпульсивним чи збудженим, просто виходив із кухні. Каролін майже не говорила, переважно мені доводилося розпитувати її, а потім примушувати Оуена слухати, що вона говорить, бо він часто намагався перебити її. Каролін мені подобалася, а саме її дитинна стримана манера поводитися, те, як вона сиділа. О першій ночі вона вже була смертельно втомлена, вражена дискусіями Оуена і Мартіна про всі переваги і недоліки сексу на одну ніч, вона була виснажена, але попри це ішла спати разом з усіма. Мені подобалося бути вранці з нею удвох на кухні, вона запарювала собі чай, і я розмовляла з нею як хтось, ким я ніколи не була, — хтось розважливий, трохи старший і досвідченіший, сентиментальний і серйозний. Мені хотілося, щоб вона розповіла мені про своє життя, і коли ми були удвох, вона розповідала — про своє дитинство у селі, про сестер і братів, про будинок із дерев'яних балок, справжній фахверк, у якому вона виросла і який потім знесли, вона

досі плакала, згадуючи про це. У двадцять років вона поїхала на рік до Іани, щоб працювати там у будинку інвалідів. Цілий рік спала під відкритим небом, перехворіла малярією, проїхала через усю Західну Африку і фільтрувала питну воду через тканину своєї футболки. Тепер вона живе у Тюбінгені, винаймає будинок разом із десятьма іншими студентами, у неї є найкраща подруга і немає хлопця, вона думає над тим, щоб продовжити навчання в Англії. Вона не курила, не пила майже ніколи і напевно ніколи в житті не мала справи з наркотиками. Вона розповідала про себе, і я уважно слухала, дещо з її історії нагадувало мені власну біографію десятирічної давності, хоча я десять років тому була зовсім іншою. Мені чомусь хотілося захистити її, хоча я і не могла б сказати, від чого саме. У її кімнаті, розташований поряд із нашими, на підвіконні стояли фото її батьків, братів та сестер, а поміж ними — ароматизовані курильні палички і низки перлів із Іани. Коли вранці вона прощалася і йшла до «МакДональдсу», де протягом восьми годин ставила на таці клієнтів гамбургери і картоплю фрі, мені хотілося помінятися з нею місцями. Коли вечорами вона робила над собою зусилля і відважувалася сказати щось Мартіну чи Оуенові, Оуен поводив себе зверхньо і нахабно. Ми розмовляли про подорожі і випадковості, які примушують людей роз'їжджатися в різні боки, а потім знову зводять разом. Каролін сказала, що їй подобається одна фраза про це — життя схоже на коробку цукерок, людина запахає туди руку і витягує одну навмання, ніколи не знаючи, яку саме, але обов'язково солодку. Оуен схопився за голову і сказав, що це безглузда фраза, він давно не чув такого безглуздя, а я наступила йому

на ногу під столом так сильно, як тільки могла. Звичайно, фраза була безглуздою, але при всій своїй очевидній банальності оптимістичною і цілком зрозумілою. Я пробачила Каролін цю фразу і якусь мить навіть ненавиділа Оуена за те, що він їй цього не пробачив, що він навіть тут не міг стриматися і не демонструвати свою дурнувату зверхність. Мартін був більш дипломатичним, здається, він, як і я, симпатизував Каролін, часто звертався до неї із питаннями, уважно вислуховував її відповіді, але відразу ж знову вгрузав у дріб'язкові і виснажливі дискусії з Оуеном. Так ми проводили вечори, а за вікном у цей час переважно йшов дощ. Часом з'являвся Гуннар і наливав собі склянку вина, кілька хвилин дослухався до нашої розмови, а зрозумівши, про що йдеться, відразу ж виходив із кухні. Це виглядало так, ніби нам досі не вдалося знайти вартісної теми для розмови, задля якої він би залишився. Можливо, нам так ніколи і не вдасться знайти такої теми. Я була в напруженні і докладала зусиль, щоб ніхто випадково не зруйнував атмосфери, яка утворилася між нами. Ці посиденьки чужих людей у віддаленому місці на півночі. Я намагалася рахувати дні, але вже після третього втратила лік, час прискорив біг, і я серйозно подумувала над тим, щоб залишитися надовше.

І ми залишилися. Нам здавалося, що неможливо поїхати з Тромсо, побувши лише тиждень, цілком неможливо. Ми поговорили з Гуннаром, він запропонував нам невисоку платню за кімнату, і ми залишилися ще на сім днів. Я запитала Оуена, чи він не хоче подзвонити додому і повідомити, що ми залишаємося надовше. Запитала:

— А що з твоєю співачкою?

Оуен промовчав. Після цього я залишилася вдома, а він знову пішов гуляти. Коли повернувся, то розповідав мені щось, час від часу сам себе перебиваючи, дивився на мене з недовірою, аж поки я не запитала:

— У чому справа?

— Ти захворіла? — поцікавився він.

— Ні, — відповіла я.

Тоді він сказав:

— Ну добре. Як називається мій улюблений шоколад? На якій машині я б їздив, якби мав гроші? Яка любовна історія для мене найкраща?

Він боявся, що я можу віддалитися від нього, забути його.

— М'ятний шоколад. «Мерседес». Твоя власна, — відповіла я.

Він заспокоївся і знову пішов гуляти. Мені і далі не хотілося нічого бачити, натомість хотілося валятися в ліжку і розмірковувати, бути на самоті, пити чай з Каролін вранці, а ввечері їсти разом з усіма. Це справді трохи нагадувало хворобу і повільне одужування після неї. Я не віддалялася від Оуена. Просто відчувала себе безпорадною, але ця безпорадність чимось мене навіть тішила. Ми проводили вечори разом, Мартін часто приходив пізніше або виходив ще кудись опівночі і не запрошував нас скласти йому компанію. Я була переконана, що він ходить на побачення, у кінці якого опиниться з кимось у ліжку, мені подобалося спостерігати, як він вирушає на пошуки сексу. Він ніколи нікого не приводив із собою. Один-єдиний раз в Оуена вирвалося:

— Я ж не голубий.

Цього вечора, коли ми вже лежали в ліжку, він присунувся до мене ближче і прошепотів мені у вухо:

— Мартін сьогодні подивився на мене недвозначно.

Я прошепотіла:

— Як це?

А він голосно відповів:

— Як, як? Сексуально, як ще.

Але я не повірила йому. Я знала, що наші дуже близькі і в той же час дистанційовані стосунки саме тим і приємні, що ніхто ні в кого не закохається — Каролін не закохається в Оуена, Оуен не закохається у Мартіна, я не закохаюся в Оуена, а Оуен — у мене. Це усвідомлення давало велику полегкість, але разом з тим це було сумно. Засмучувало те, що вперше в житті відсутність кохання, навіть тільки гіпотетичного кохання, викликала у мене полегкість.

У суботу ввечері, сьомого вечора з дня нашого приїзду, ми пішли всі разом у місто. Одягнули наші пальта в коридорі і вийшли з дому. Коли я опинилася на холодній нічній вулиці, у мене було таке відчуття, ніби я не виходила з кімнати вже кілька місяців. Я подумала, що сьогодні у цей час ми вже мали б бути майже вдома або щонайменше в аеропорту Осло. Але я була дуже рада, що ми вирішили залишитися. Гуннар запросив нас піти разом із ним на вечірку місцевих митців — музикантів, продюсерів, письменників і студентів, серед яких будуть і організатори фестивалю «Північне сяйво». Їм Оуен висловив бажання відразу ж дати в пику. Ми поїхали всі разом машиною Гуннара у передмістя, до будинку одного нор-

везького письменника. Це був одноповерховий дім зразка 1950-х років у малообжитій місцевості. Коли ми приїхали, там уже зібралося багато людей, усі були знайомі між собою, ми стояли трохи розгублено біля гардероба, аж поки Гуннар не підштовхнув нас до вітальні. Я тихо попросила його:

— Будь ласка, не знайом нас ні з ким, а тим більше з організаторами фестивалю.

Гуннар засміявся і відповів:

— Цього не вдасться уникнути.

Гості вечірки виглядали так, як я і уявляла собі норвезьких гостей на вечірці, тепло одягнені, напідпитку, з розпашілими обличчями. Господар не дуже зважав на формальності і не намагався особисто привітатися з кожним гостем, я кілька разів запитала Гуннара, хто саме є господарем, а Гуннар щоразу відповідав:

— Його щось не видно.

На довгому столі вишикувалися пляшки пива і вина, миски з чіпсами. У каміні горів вогонь, біля каміна зібралися екстравагантні представники мистецького світу Тромсо, вони виглядали достатньо ексцентрично і трималися на помітній відстані від решти гостей, які збиралися групами біля мисочок із чіпсами. Я сперлася на стіну біля дверей. Каролін принесла мені вино, у мене було таке відчуття, що коли вона стане біля мене, я так тут ні з ким і не познайомлюся, і вона стала біля мене. Мартін озирався за гомосексуалістами і привітався з усіма уже протягом перших п'яти хвилин. Оуен продемонстрував неабияку самовпевненість, підійшов до групи біля каміна і завів розмову з масивною жінкою, закутаною у ведмеже

хутро. Каролін посміхалася до мене. Посміхалася так, як робила це вранці, коли вона запарювала собі чай, а я підійшла до неї зі своїм першим запитанням:

— Скажи, а коли ти почала студіювати германістику?

Але тут була не кухня нашого готелю, а досить нудна вечірка у норвезькій провінції, та все одно мені було неспокійно. Я відставила вино, мені не хотілося пити. Мартін розмовляв із якимсь хлопцем, схожим на вихованця англійського інтернату, він прошепотів хлопцеві щось на вухо, на що той почервонів. Оуен торкнувся ведмежого хутра великої жінки, велика жінка стягнула Оуенові шапку з голови. Нічого не трапилося. Каролін щось сказала, і я почула, як Мартін засміявся, засміявся зовсім по-іншому, ніж звичайно. Біля каміна стояв невисокий чоловік. У нього стирчали вуха, а на голові стирчало щось схоже на ірокез. Він скидався на поляка і подобався мені. Здавалося, його абсолютно не обходить усе, що відбувається поза межами невеличкої території біля каміна, і це мені не сподобалося. До нас підійшов Гуннар і познайомив із якимось видавцем, який саме видав дуже успішну книжку про йогу для маленьких дітей. Я не знала, про що говорити з видавцем. Але Каролін зорієнтувалася швидше за мене і почала розпитувати видавця про йогу і про книжку, а видавець тут же взявся демонструвати вправи. Змію, носорога, ведмедя і kota. Показуючи рибу, він ліг на підлогу і ковзав на спині біля наших ніг. Оуен подивився на нас від каміна, я подивилася на нього і відкрила очі якомога ширше, але він відвернувся. Невисокий чоловічок запалив сигару. Видавець піднявся з підлоги, обтрусив пилкуку зі штанів і запитав:

— Ви не почуваетесь самотньо у нас, в Тромсо?

Його німецька була настільки бездоганною, що у мене відпало всіляке бажання питати, де саме він її вивчив. Я подивилася на нього. Набрала повітря у легені і відповіла:

— Я дуже ціную самотність.

Я вже майже капітулювала і змирилася з необхідністю продовжувати цю розмову, а потім наступну, аж до останньої про кулінарні особливості і літнє сонце у Норвегії, а після цього всього піти додому. Я занадто довго пролежала на ліжку в кімнаті, і тепер мені дуже хотілося додому. Я вже майже здалася, але у цей момент чоловік з ірокезом на голові взяв мене за руку і просто потягнув геть. Він тримав мою руку і тряс її так довго, що мені хотілося, аби він робив так вічно, а потім сказав із жажливим акцентом:

— Я їду до Парижа, правда? До Токіо, Лісабона, Берна, Амстердама, — здається, він не розумів, що говорив.

Він засміявся і відпустив мою руку. Сказав, що його звати Арі Оскарссон, і я відповіла:

— Nice to meet you¹.

Я почувала себе дивно і вчоргове озирнулася в пошуках Оуена, а той вже чекав на мій погляд і знову відвернувся. Невисокий чоловік був директором фестивалю «Північне сяйво». Ламаною англійською він вибачився за концерт, який не відбувся, і за всі пов'язані з цим незручності. Сказав, що йому дуже сподобався наш альбом. Я дивилася на нього і відчувала повну неспроможність слухати те, що він говорить, але це, здається, не мало жодного значення. Його ліве око нервово сіпа-

¹ Приємно з вами познайомитися (англ.).

лося, і він постійно його заплющував, це додавало обличчю іронічності і допитливості. Він стояв дуже близько до мене і гарно пахнув, його чорний костюм був зім'ятий, а на мізинці правої руки він носив дешевий срібний перстень. Я знову взяла своє вино. Каролін і далі спілкувалася з видавцем, здається, їй не було нудно. Гуннар подивився на нас з іншого кутка кімнати, вираз його обличчя був непроникним. Невисокий чоловік перехопив цей погляд і сказав щось про готель Гуннара, який відомий далеко поза межами міста, бо численні всесвітньо відомі митці спали у ліжках цього готелю. Я раптом сказала, що не хочу більше займатися музикою. Я не збиралася казати цього, але так вийшло. Моє обличчя було дуже гарячим. Я сказала, що я вже тиждень валяюся в ліжку у цьому готелі і одужую від якоїсь душевної травми, про існування якої не підозрювала, потім додала, що я ще не скоро планую поїхати з Тромсо. Я глибоко вдихнула, а невисокий чоловік заохочувально мені посміхнувся і кивнув, я ще наговорила багато іншого, чого не планувала казати. Я сказала, що лежу в ліжку і чекаю, поки відчиняться двері і хтось зайде досередини. Він запитав:

— Хто?

— Хто-небудь, — відповіла я. Потім додала: — Ви схожі на поляка.

— Справді? — запитав він.

Потім засміявся і хотів ще щось сказати, але повз нас пройшла жінка в окулярах у товстій оправі, такі носили у шістдесятих, її шия була обмотана вовняним шаликом, а волосся на голові розтріпане. Мій співрозмовник сказав:

— Excuse me¹, — схопив її за руку і потягнув до нас. — Excuse me. Це Сікка, моя дружина.

Незадовго до півночі Оуен запитав видавця, чи він випадково не знає, хто така ця дико сексапільна, вродлива і довгонога блондинка, яка цілий вечір нерухомо просиділа на сходах і ні з ким не розмовляла. Видавець не відповів, а через десять хвилин пройшов повз нас попід руку із блондинкою і коротко сказав:

— Знайомтеся — моя дружина.

Оуен ще довго не міг заспокоїтися. Усі норвежці на цій вечірці були одружені і мали мінімум трьох дітей. Сікка була дружиною Арі Оскарссона. Хоча і не була схожа на його дружину. Вона виглядала дивно, але мала дуже особливе почуття гумору, яке б заімпонувало мені, якби вона не була уже такою п'яною. Я ще півгодини не могла відійти від жаху після того, як Арі Оскарссон познайомив мене з нею. Дар мови повернувся до мене аж тоді, коли Оуен підійшов до нас і сказав до Арі Оскарссона: «Козел», що той пропустив повз вуха. Каролін розмовляла з якоюсь жінкою, яка за віком могла б бути її матір'ю. Мартін їв чіпси і відпочивав, хлопець, схожий на вихованця англійського інтернату, ліг на диван і заснув. Вечірка потроху завершувалася, на кухні дзвеніли склянки, хтось відчинив усі вікна, жінка у ведмежому хутрі зникла, не попрощавшись із Оуеном.

— Тобі завжди подобається один і той самий типаж, блін, — сказав Оуен.

— Тобі теж, — роздратовано відповіла я.

¹ Вибачте (англ.).

Арі Оскарссон змусив мене записати своє ім'я у книгу відгуків для гостей, що лежала внизу, в коридорі. Сікка зникла, і ми стояли удвох у тіні величезного букета квітів біля комода, на якому лежала книга відгуків. Арі Оскарссон відкрив книгу на порожній сторінці, витягнув із кишені олівець і написав дату, це тривало досить довго, бо він не був певен ні у тому, який зараз рік, ні тим більше місяць. Потім він урочисто передав мені олівець, я зігнулася над книгою відгуків і написала своє ім'я під датою, а потім слово Тромсо, яке виглядало досить дивно. Він підписав своє ім'я під моїм так, що букви доторкалися і заходили одна в одну. Це виглядало, ніби відтепер ми одружені. Він випростався і сказав, що ми обов'язково повинні поїхати зараз усі разом до міста, на іншу вечірку, бо ця вже завершилася. Він посміхнувся до мене. Здається, він був ненормальний.

На холодній вулиці я пригадала, що приїхала не сама. Усвідомила, що зі мною ще Мартін, Каролін, Оуен, а вони теж дали мені відчуті свою присутність, Каролін взяла мене попід руку, а Оуен прошипів:

— Не роби дурниць.

Але було вже занадто пізно. Я прокинулася. Бо господар, який досі ніяк себе не проявив, швидко зачинив двері зсередини, ніби побоюючись, що ми можемо передумати. Арі Оскарссон повторив, що ми з Каролін і Сіккою повинні поїхати разом із ним до міста. Звелів Каролін сісти за кермо, бо інтуїтивно відчув, що тільки вона ще була здатна вести машину, я майже не пила, але у мене не було прав. Мартін та Оуен мали

їхати з Гуннаром у його машині. Оскарссон пояснив Гуннарові, як доїхати до потрібної кнайпи. Гуннар не слухав його і змуджено дивився на дорогу, потім попередив Мартіна, що висадить їх біля кнайпи і поїде додому. Мартінові подобалася ідея ще однієї вечірки, Арі Оскарссон також йому подобався. Оуен був роздратований і намагався ігнорувати наказову інтонацію Арі Оскарссона, але все ж таки сів до машини Гуннара, а перед тим ще раз сильно стиснув мою руку. Вони поїхали вперед, а я подивилася їм услід. У цей час Сікка п'яним голосом намагалася пояснити Каролін, як їхати, а Арі Оскарссон за моєю спиною голосно пісав у кущі. Я подумала, що мені цілком байдуже, чи побачу я ще колись Оуена і Мартіна. Ми вирушили, Каролін за кермом, Сікка поряд із нею, Арі Оскарссон сів біля мене на задньому сидінні і взяв мене за руку. Він сказав:

— Я люблю німців. Я ненавиджу німців. Звичайно, я ненавиджу німців.

Сікка повернулася до нас і закричала:

— Різдвяна музика!

По радіо лунали дитячі новорічні пісеньки. Я забрала руку і подивилася повз обличчя Арі Оскарссона у чорну ніч Тромсо, а потім знову на Арі. Сікка показувала дорогу:

— Праворуч. Ліворуч. Ні-ні-ні, праворуч.

А Каролін із гідним подиву спокоєм відповідала:

— Нічого страшного, — так ніби вона щодня возила таких п'яних людей.

Здається, ми їхали через ліс. Потім проминули якусь водойму, далі знову ліс, вїхали до міста, до ділової частини, світло-

фори, машини, це могло бути Тромсо або і якесь інше місто, мені було байдуже.

Оуен розповідав мені про квартал капітанів зі старими дерев'яними будинками, садками і вузькими вуличками. Він сказав, що якби оселився у Тромсо, то тільки у цьому кварталі. Саме так виглядала вулиця, на якій Сікка заверещала Каролін у вухо:

— Сто-оп!

І Каролін з переляку так сильно натиснула на гальма, що машиною аж труснуло. Вуличка була вузькою, на ній стояли невеличкі двоповерхові будинки, які виглядали дуже затишно, так ніби у них жили задоволені своїм життям люди. Сікка вивалилася із машини, спотикаючись, пішла до садка, подала нам знак іти за нею і зникла у будинку. Каролін поставила машину біля самого паркану, і Сікка повела нас всередину будинку, Арі Оскарссон ішов за мною, щоб ми з Каролін не втекли. Ми зайшли до будинку, двері за нами важко зачинилися, було темно, і я чула зляканий подих Каролін, потім увімкнулося світло. Ми стояли у порожній кухні, де не було стола, тільки щось на зразок барної стойки. Кімната біля кухні виглядала так само необжито, тільки на полицях стояло кілька книжок і компактів, стіл і розроблені дизайнером стільці також виглядали так, ніби на них ще ніхто не сидів, на столі лежала газета «Таймс». У кімнаті за вітальнею перед велетенським екраном телевізора на білій стіні відблискував на світлі диван білого кольору. А в останній кімнаті блимала у темряві лампочка комп'ютерного монітора. Місця, у якому проводили

свої ночі Арі Оскарссон та його дружина, не було видно, не побачила я і сходів, які могли б вести на другий поверх. Арі Оскарссон поклав мені руку на спину і примусив сісти до холодного як лід столу, сам вмотивувався навпроти і посадив біля себе Каролін. Сікка випорпала звідкись пляшку білого вина і налила три повні склянки, для Арі Оскарссона не знайшлося склянки, і він пив просто з пляшки. Каролін зблідла і запитала:

— А як же вечірка? Де вона? І де Мартін з Оуеном?

— Почувайте себе як вдома, — сказала їй на це Сікка, встала і увімкнула музику. Арі Оскарссон посміхався мені через стіл. Я сиділа на своєму стільці і була готова до будь-яких несподіванок. Музика нагадувала якісь космічні звуки, було чути ще бас-гітару і голос, який у жажливій тональності співав щось нерозбірливе. Я сказала Каролін, що у чужих містах, особливо перед самим від'їздом, зі мною завжди трапляється щось дивне, хоча я і не знала, чи це правда. Каролін зробила мені якийсь незрозумілий знак вказівним пальцем, на її обличчі був страх. Арі Оскарссон ще раз повторив, що йому дуже сподобався наш альбом. Сподобалася фотографія на обкладинці, на якій ми з Оуеном лежимо під пластмасовою пальмою у дворі будинку, де Оуен винаймав помешкання. Арі Оскарссон сказав, що він знав, як я виглядатиму, хоча я виглядаю зовсім не так, як на тому фото. Я не знала, як на це реагувати, бо мені завжди здавалося, що на тому фото я виглядаю досить вродливою. Він хотів мені сказати, що в житті я негарна? Сікка ніяк не могла вирішити, яка музика найкраще пасує до цієї ситуації, постійно міняла альбоми, а потім раптом кивнула у бік свого

чоловіка і сказала, звертаючись до купки компактів на полиці:

— Він кохає тебе.

Я встала і пішла до лазнички поряд із кухнею. Там усе виглядало, як у готелі — рушники поскладані рівно, ніби за допомогою спеціальної машини, на краю ванни — невеличкі одноразові пляшечки із шампунями та гелями для душу, біля рукомийника розкидана дорога косметика Сікки. Я відкрила, а потім знову закрила пудру. Дивлячись на обличчя Сікки, важко було повірити, що вона користується косметикою. Я трохи подумала про те, що змушує людей жити у помешканнях, які нагадують готелі, а потім вийшла з лазнички. У вітальні мені довелося пройти повз Сікку, вона затримала мене і примусила танцювати з собою, притискаючись до мене своїми худими стегнами. Вона і далі була у вовняному шалику і виглядала застудженою. Я вибачилася і відмовилася від танцю, бо не могла танцювати, не через Сікку, просто ніколи не могла так танцювати. Потім знову сіла на відведене мені місце і продовжувала спостерігати за Арі Оскарссоном, а він — за мною, на його обличчі і далі був насмішкуватий і водночас довірливий вираз. Він зняв маринарку, і стало видно татуювання на його лівій руці, дві друковані чорні літери H і B, акуратно розміщені одна над одною на білій шкірі. Я вирішила, що ніколи не питатиму історії цих татуювань, навіть якщо мені трапиться нагода доторкнутися до них. Ніколи. Каролін міцно трималася за край столу і втупилася у газетний заголовок «Таймс». Сікка стояла біля мене і пританцьовувала під приглушені звуки групи, про яку Арі Оскарссон сказав, що вона також німецька і назива-

ється *The Leave*. Я ніколи не чула про таку групу. Відхилилася назад і подумала, що могла б залишитися тут, просто залишитися тут чи в якомусь іншому місці. Музика мені подобалася, Сікка трималася на відстані, Арі Оскарссон взяв до рук наш альбом і переводив погляд із фотографії на мене і назад. Я сподівалася, що у нього не виникне ідеї поставити зараз цей компакт, я б не витримала такого, слухати високий голос Оуена, який намагається наслідувати дитячий, і свою гру на фортепіано. І в нього дійсно не виникло такої ідеї. І все могло б так і залишатися, якби не Каролін, яка раптом підстрибнула і вигукнула:

— То ми уже, мабуть, підемо! Можна, ми просто підемо і приведемо Мартіна і Оуена? — Її голос тремтів, так ніби нас викрали.

Сікка глибоко вдихнула. Арі Оскарссон встав і вимкнув музику. Здається, вони зрозуміли ці слова. Ми одяглися і вийшли з дому на холодну вулицю, ішли поряд, і більше не трапилося нічого, аж поки ми не опинилися у кафе «Барінн».

Це нагадало мені одну кнайпу, до якої я ходила багато років поспіль і яка зачинилася у момент своєї найвищої популярності, і це було дуже правильно. Я не була певна, що це приємний спогад. То була невеличка кнайпа, до якої вела доріжка з центральної вулиці, вітальня, повна старих шкіряних канап, столів і поламаних стільців, опалення, здається, не працювало, всередину завжди набивалося повно народу, але все одно було досить холодно, усі сиділи у верхньому одязі і шапках. Із динаміків лунала панк-музика. Напої потрібно було замовляти біля барної стойки і відразу ж розраховуватися, я заплатила за Сік-

ку, Каролін і Арі Оскарссона. Мартіна і Оуена не було видно, але, як не дивно, у барі сидів Гуннар. Каролін пройшла через усе приміщення, пошукала їх, потім повернулася до мене і розчаровано сказала:

— І тут їх немає.

Питати Сікку та Арі Оскарссона про Мартіна та Оуена було безглуздо, вони переставали розуміти англійську, чуючи це питання. Гуннар також не розумів, про що йдеться. Каролін подивилася на нього, як на зрадника. Мені було байдуже. Я стояла біля Сікки, біля Арі Оскарссона, біля Каролін і Гуннара, було холодно, приємно і трохи дико у цій кнайпі, так ніби хтось вибив усі вікна і проламав дах. Зрозуміло, що ніхто з нас не знав, про що говорити у такій компанії з п'яти осіб. Сікка повернулася до Гуннара. Арі Оскарссон замовив для Каролін гарячий шоколад із вершками. Я чекала. Я чекала, і чекати мені довелося недовго, бо він уже незабаром опинився поруч і водив мене поміж людьми, розповідаючи різні чудернацькі історії. А я намагалася захиститися, хоча насправді мені зовсім не хотілося захищатися. Я робила це тільки заради Каролін і Сікки. Мій опір тривав недовго. Я нібито опиралася, але все у мене всередині було м'яким, а він тягнув мене до себе, говорив одну фразу англійською, інше норвезькою, ще щось китайською, я не розуміла жодної. Я зрозуміла тільки те, що він питає, як я прожила кілька останніх років. Зрозуміла, що він із задоволенням провів би ці роки разом зі мною, так ніби знав, що це був жажливий час, хоча збагнула я це тільки тепер. Я не знала, як прожила кілька останніх років. Не знала, як позбутися його присутності, його доторків, якщо насправді мені зо-

всім не хотілося цього позбуватися. Я бачила спину Сікки. Бачила Гуннара і Каролін. Арі Оскарссон тримав мене за руку і поклав мені руку на плече, ніби ми танцюємо. У мене паморочилося в голові. Я подивилася на Каролін і скривилася, імітуючи обличчя людини, на яку напали і яка підкоряється і дає робити з собою все що завгодно. Мабуть, я перестаралася. Каролін витримала хвилин п'ять, а можливо, і менше, може, вона взагалі не витримала ні секунди. Нас відірвала одне від одного не Сікка, а Каролін, і задля неї я відійшла від Арі Оскарссона, а він від мене. Каролін підійшла і дуже серйозним голосом готової на все людини сказала, що хотіла б знати, де зараз Мартін і Оуен, вона хоче це знати вже зараз, цієї ж миті. Арі Оскарссон сказав ввічливо і раптом дуже тверезо, що піде і приведе їх, він справді вийшов надвір і зник. Я стояла біля Каролін і мало не плакала. Не знаю, чи без вчинку Каролін все було б по-іншому, чи ситуація виникла саме через присутність Каролін, яка стала на заваді, одночасно перетворивши мене на людину, з якою Арі Оскарссон прожив би кілька останніх років або і завжди. Я стояла на місці, Каролін поряд зі мною, ми дивилися у простір перед собою, і раптом нас зіштовхнули, двері відчинилися, і зайшов Арі Оскарссон, а за ним Мартін і Оуен.

Оуен знає мене. Він знає мене дуже добре. Він вдерся до кнайпи «Барінн» і відразу ж накинувся на мене з криком:

— Твої срані походеньки задовбали мене. Не віриш? Мене це просто задовбало.

Було марно намагатися пояснити йому, як усе виглядало насправді, та він і не хотів цього знати. Він ще досить довго

обурювався баром, у якому Гуннар висадив їх, коли сам нібито поїхав додому, жакливе місце, де не було і сліду ніякої вечірки, підлий хід, він ще ніколи так по-дурному себе не почував, щоб його так кинули. Мартіну це було байдуже. Вони сиділи у тому барі і чекали на нас, а потім збагнули, що ми не прийдемо, хоча і не зрозуміло чому. Мартін сказав:

— Арі Оскарссон хотів сам побути з дівчатами.

І тут прийшов Арі Оскарссон і сказав, що вечірка відбувається в іншому місці.

— І ми пішли за ним, — продовжував обурюватися Оуен. — Просто пішли за цим козлом, а що нам залишалося. Що, я мав би побити його перед цим сраним баром?

Оуен ще раз відштовхнув мене від себе, підійшов до стойки і замовив пиво. Я знала, що його лютя швидко мине, і терпляче чекала, я вже давно не була такою терплячою і поміркованою. Сікка розмовляла з Гуннаром, який, здавалося, трохи побоювався Оуена і не звертав уваги ні на нас, ні на Арі Оскарссона. Скельця її окулярів запітніли, але вона не знімала їх. Оуен підійшов зі своїм пивом до Мартіна з Каролін і заговорив з ними, мабуть, про те, які лекції читають цього семестру в університеті Тюбінгена. Я стояла посеред кнайпи і була терплячою та поміркованою, і тоді Арі Оскарссон підійшов до столу біля стіни і дав мені знак, щоб я сіла до нього. Я сіла. Ми сиділи одне навпроти одного і не знали, що казати, а я вже не була певна, чи це Тромсо на мене так впливає, чи кімната у готелі Гуннара, чи останній автобус на Осло, який поїхав сім днів тому, чи щось інше, ще більш віддалене, я не могла збагнути, але мені і не хотілося цього знати. Я дивилася на нього і бачи-

ла, що він був цілком спокійний, нерухомий, порожній, сидів не навпроти мене, а навпроти всіх, і мені не було прикро бачити це. Перед тим як поцілувати мене, він дав мені час запитати себе, чи це не важко, дав мені час сказати:

— А твоя дружина — це не проблема?

І відповів дуже переконливо:

— Ні, це не проблема. Зовсім не проблема.

А тоді поцілував мене. І я побачила десь дуже далеко здивоване обличчя Каролін, і обличчя Мартіна, і Сікки, Сікка подивилася на нас, і Оуен подивився, а потім він сказав щось до Сікки, а вона засміялася. Я ще зробила спробу бути іншою, але спроба виявилася невдалою, і тоді я поцілувала Арі Оскарссона.

Кнайпа зачинилася цілком раптово. І ми без тривалих дискусій повернулися до помешкання у кварталі капітанів, я взяла попід руку Оуена, мені було приємно, що він також побачить це помешкання, його холод і аскетизм, лазничку, як у готелі, і сталеву барну стойку на кухні, що і він тепер зможе послухати групу *The Leave* і випити разом з Арі Оскарссоном білого вина з пляшки. Я була дуже рада, що ми зможемо розділити всі ці враження, бо знала, що ми з ним однакові, і йому також усе це подобалося, попри те, що він не міг стриматися і постійно повторював, що я неможлива. Він сказав:

— Ти цілуєш одруженого чоловіка на очах у його дружини. Це вже якась повна фігня.

А я стискала його руку і говорила:

— Я питала його, чи це проблема, але він сказав, що це зовсім не проблема, не чіпай мене, Оуен, не чіпай мене.

Каролін ішла поряд із Мартіном, здається, вона трималася за нього. Мартін крокував енергійно і швидко, він був схожий на учасника цікавої експедиції до невивченого регіону. Арі Оскарссон ішов поряд зі мною. Сікка і Гуннар — за нами. Я чула її голос, він був зовсім не напружений. У помешканні знову увімкнули світло і музику, поставили на стіл біле вино, все, як годину тому. Гуннар доставив до цього горнятка для кави, у які налив коньяку. Я нічого не пила. Сіла на своє місце. Почувала себе тут як удома, я була загарбником, який повинен мати абсолютно чіткі наміри, і не збиралася виправдовуватися ні перед собою, ні перед кимось іншим. Каролін і Мартін сіли навпроти мене. Арі Оскарссон зайняв стілець поруч зі мною. Взяв мене за руку і поклав її біля своєї собі на коліно. Сікка і Оуен стояли біля музичного центру і вибирали компакт. Гуннар підходив до кожного по черзі і, здається, стежив тільки за тим, щоб усім було добре. Мені стало цікаво, чи він знав, що цей вечір так закінчиться, чи була це його звична манера впроваджувати новачків до товариства Тромсо. Може, він кожні вихідні возить когось до пастки Арі і Сікки Оскарссонів. Він намагався не дивитися на мене. Каролін і Мартін розмовляли про митні декларації, які потрібно заповнювати в аеропортах, здається, вони вирішили робити вигляд, ніби все гаразд. Можливо, вони справді вважали, що все гаразд. Сікка та Оуен танцювали. Я знала, що так буде, але все одно якусь мить це видавалося мені дивним. Вони танцювали спершу на відстані, потім ближче, а далі зовсім близько. Оуен тримав Сікку дуже міцно, розмотав її шалик і поцілував у шию, він крутив задом у своїй звичній манері, яка мала б сподобатися Мартінові. Мар-

тін дивився на них. Усі на них дивилися, навіть ми з Арі Оскарссоном, а потім ми знову подивилися одне на одного, я засміялася, він також. У мене було відчуття, ніби я розумію, що тут ідеться не про мене, а про Арі Оскарссона і його дружину, що вони запросили собі гостей, щоб дивитися одне на одного. Сікка могла бачити, як Арі Оскарссон цілує іншу жінку, Арі Оскарссон міг бачити, як його дружина танцює з іншим чоловіком, вони могли бачити одне одного і пізнавати щось нове. Я подумала, що у мене є власні причини на те, аби бути тут, а також про те, що я, мабуть, у всьому помиляюся. Світло над холодним як лід столом було дуже яскравим, набагато яскравішим, ніж у кнайпі «Барінн». Каролін і Мартін змушені були сидіти у цьому світлі поміж людьми, які цілувалися, але мене це не хвилювало. Оуен цілував Сікку, Арі Оскарссон мене. Оуен зняв окуляри з обличчя Сікки і закричав:

— Ви тільки подивіться, яка вона гарна!

Сікка кліпала очима з позбавленим різкості виразом обличчя, який буває у короткозорих, а потім забрала в Оуена окуляри і знову їх одягнула. Час від часу вона підходила до нас із Арі Оскарссоном і вимовляла:

— Stop that, — і більше нічого, а потім поверталася до Оуена.

Вона більше не казала:

— Почуйте себе як вдома.

Мартін уважно стежив за Оуеном, а Каролін за мною, так ніби я була для неї чужою і страшною істотою, але я вже не могла ні на що вплинути. Гуннар вийшов із помешкання, і майже ніхто цього не помітив, здається, його завдання було виконане. Коли Оуен запхнув свою руку у штани Сікки, Мартін

і Каролін встали й пішли. Каролін стала біля мене і запитала, чи можна позичити ключ від нашої кімнати. Я могла би їй сказати, що цей вечір не обов'язково завершиться так, як це зараз здається, я точно це знала, але нічого не сказала. Я віддала їй ключ, бо зрозуміла, що їй було потрібно, вона не хотіла спати сама, так мені здалося, а можливо, вона хотіла ще і знати, чи повернемося ми додому і коли.

Пізно вночі Сікка з Оуеном зникли у крихітній кімнатці, яка була захована за лазничкою. Я пішла за ними і зазирнула всередину, там була спальня, темна і тиха, Сікка лежала на ліжку, а Оуен скраєчку. Я пішла назад до вітальні і запитала Арі Оскарссона, чи можливо було б поїхати разом кудись із Тромсо, до лісу, на якусь річку, до водоспаду, фіорду, до місця, яке йому подобається і яке він хотів би мені показати. Я збиралася виїхати з готелю Гуннара і хотіла залишитися у Тромсо. Я запитала його, а він відповів:

— No.

Я вирішила, що він, мабуть, не зрозумів мого питання, і повторила, а він знову сказав:

— No.

А потім подивився на мене задумано і запитав:

— Ти говориш про секс?

Я заперечно похитала головою, бо розгубилася від такого питання. Чи я мала на увазі секс, коли питала, чи можемо ми поїхати разом із Тромсо? Можливо. А можливо, й ні. Ми стояли на кухні одне навпроти одного біля сталеві барної стойки і трималися за руки, його ліве око перестало нервово смикати-

ся, Арі Оскарссон був спокійним. Я також була спокійною. Можливо, Сікка та Оуен саме кохалися, а можливо, і ні. Здається, справа була не в цьому. Ми обіймалися, як обіймаються перед довгою розлукою, а потім хтось відштовхнув мене від Арі Оскарссона, і це був Оуен, який виглядав утомленим, а Сікка стояла біля лазнички і кричала, із вбрання на ній не було нічого, окрім пояса для панчіх, як це не дивно. Вона кричала щось норвезькою, потім підійшла і штовхнула мене до Оуена, сказала:

— Вам треба йти. Обом.

Так ніби було можливо, щоб хтось із нас двох залишився. Вона відчинила двері. Оуен ніжно взяв мене попід руку. Я навіть не озирнулася на Арі Оскарссона. Ми пішли додому.

Десь біля обіду наступного дня я прокинулася зі страшним головним боєм. Я лежала у ліжку в готелі Гуннара, біля мене спала Каролін, а біля неї Оуен. Я встала і вмилася холодною водою, визирнула з вікна на сіру вулицю, а потім знову лягла. Каролін і Оуен прокинулися одночасно. Ми ще довго не могли встати. Лежали в ліжку усі троє, з головним боєм, розбиті і щасливі. Каролін виглядала більш чужою, але одночасно і більш рідною, вона дивилася на нас по-іншому, ніж раніше, здається, вона не прийняла рішення ніколи більше з нами не бачитися. Вона запитала:

— Чим усе закінчилося? — і випросталася, натягнула ковдру до підборіддя, її заспане обличчя було м'яким.

Оуен відкинувся на подушки, потім піднявся і сказав:

— Я вже навіть не пригадую, як вона виглядала. Як вона виглядала, я маю на увазі цю Сікку, я запихав руку в її штани, а тепер не пам'ятаю, як вона виглядала, це жахливо.

Я засміялася, Каролін також. Ми відтворювали вечір години за годиною і випитували одне в одного все, здавалося, що ця ніч була дуже цінною і чудовою, але вона закінчилася. Раз і назавжди. Я запитала:

— Як це виглядало, коли ми цілувалися, Арі Оскарссон і я?

Каролін і Оуен одночасно захитали головами і вигукнули:

— Жахливо. Як ти могла цілувати цього типа, та ще й у всіх на очах!

Я згорнулася калачиком у підніжжі ліжка і не могла припинити сміятися.

— Я сказав тій жінці: «*Let's fuck together*»¹, — розповідав Оуен, сам собі дивуючись.

— Справді? — не повірила Каролін.

Оуен підтвердив:

— Чесне слово. Я сказав: «*Let's fuck together*» у тій спальні, вона лежала у ліжку, а я сидів біля неї.

— А де я була в той момент? — запитала я, а Оуен сказав, що я дуже довго цілувалася з Арі Оскарссоном, надзвичайно довго, майже безперервно.

— І що вона тобі відповіла? — збуджена, як школярка, запитала Каролін.

— Вона сказала: «*No. I love my husband*»². Тоді я сказав: «Твій чоловік козел», але вона повторила: «Але я все одно його люблю». — Він зігнувся і викрикнув: — О Боже! Її шкіра була такою м'якою, і вона виглядала просто чудово без цих окулярів, і я справді хотів її трахнути, а вона каже: «*I love my husband!*» Ви можете собі це уявити?

¹ Давай трахнемося (англ.).

² Ні. Я люблю свого чоловіка (англ.).

Але ми не могли собі цього уявити. Каролін встала, зробила чай і повернулася назад, до ліжка, ми випили чаю, день поволі наближався до післяобідньої пори, сутеніло. Моя голова уже майже не боліла, і я відчула голод. Мені хотілося, щоб так тривало вічно, ця слабість, це задоволення і збудження, ми не могли заспокоїтися і говорити про щось інше.

— Такі ночі потрібно влаштовувати собі частіше, — сказав Оуен. — Усе життя повинно бути таким, як ця одна ніч.

А Каролін засумнівалася, чи змогла б таке витримати.

Увечері у двері постукав Мартін. Я чекала на нього і майже скучила за ним. Він зазирнув до нас крізь шпарину у дверях і не здивувався, побачивши усіх трьох в одному ліжку. Він виглядав як людина, яка з нас усіх мала найбільше досвіду таких ночей. Йому було смішно з того, як ми вчора відривалися, ніби він вважав нас новачками у давно знайомому йому світі. Він підсів до нас і сказав, що йому дуже сподобався вечір. Сподобалося читати на обличчі Каролін, що робили ми з Арі Оскарссоном, сподобалося спостерігати за танцем Сікки та Оуена. Йому було не дуже цікаво, чим ця ніч завершилася. Ніч уже залишилася для нього в минулому, і таке ставлення він мав до цього уже давно — ночі такого типу швидко зникають, раз і назавжди, не залишаючи жодних слідів. А потім колись згодом настають інші ночі. Він сказав, що поїхав би зараз із Гуннаром до ратуші, там якийсь прийом для німецьких капітанів, які хочуть поставити меморіальну дошку на честь своїх колег, які загинули у норвезьких водах. Ми можемо також поїхати, буде їжа і випивка на халяву. Ми встали з ліжка, ще трохи непевні і слабкі, вдягнулися, залишили двері до кімнат відчине-

ними і перегукувалися через коридор. Гуннара не було видно, він зник, а можливо, його уже і не було вдома, він вже не грав ролі нашого господаря, бо ми адаптувалися. Ми поїхали його машиною до ратуші, біля якої німецькі капітани стояли довкола каменя із німецького граніту, мер Тромсо виголошував якусь незрозумілу промову, а норвезькі дівчатка співали норвезьких пісень. Я їла невеличкі ковбаски із гірчицею, огірки, канапки із червоною рибою, пила кока-колу, руки мої взялися гусячою шкірою, я хотіла додому. Мені здавалося, що я вже ніколи не повернуся додому і назавжди залишуся у Тромсо, із Мартіном, Кароліною та Оуеном. Мені здавалося, що це можливо, можливо зупинити час і раз і назавжди заховатися тут, я серйозно про це думала. Я думала про Арі Оскарссона, і щоразу, коли я про нього згадувала, щось у мене всередині стискалося, і мені дуже хотілося ще раз його поцілувати. Оуен стояв біля мене, потім пішов кудись, знову повернувся і сказав:

— Я дізнався, скільки можна заробити, якщо працювати тут, на рибному заводі.

Каролін і Мартін розмовляли з німецькими капітанами. Ми дуже старалися не втратити одне одного з поля зору, але все ж таки втратили, Каролін кудись зникла, Мартін також, але Оуен був тут із ключем від машини Гуннара в руках. Він сказав:

— Зараз я покажу тобі острів, найгарніше місце у Тромсо, — і ми вийшли з ратуші, сіли в машину і поїхали.

Ми не говорили про те, щоб ще колись поїхати до Сікки та Арі Оскарссона, тобто я маю на увазі, що ми не домовлялися

про це спеціально, а просто зробили це. Ми поїхали на машині Гуннара до кварталу капітанів і зупинилися перед будинком Сікки та Арі Оскарссона на протилежному боці вулиці. Оуен вимкнув мотор, але радіо продовжувало тихенько грати. Я відстебнула ремінь і запалила свою першу сьогоднішню сигарету. Велика вітальня була яскраво освітлена, але штори були запнуті, з наступної за вітальнею кімнати виднілося синє світло екрана телевізора. Час від часу по кімнаті проходила тінь до кухні і назад. Усе це виглядало дуже ідилічно, і я припустила, що у Сікки та Арі Оскарссона боліли голови і вони почувалися втомленими. Ми довго сиділи в машині біля будинку. Я би із задоволенням пішла і постукала у двері, сказала б: «Вибачте», якби мені відчинила Сікка, а потім ми могли б зайти і сісти поряд із ними на дивані перед телевізором. Вони змушені були б упустити нас. У них не було б іншого виходу. Але я не постукала у двері, і Оуен також не постукав, ми сиділи в машині і дивилися на світло за вікнами, а потім Оуен завів мотор, і ми поїхали далі, до острова.

Острів був розташований зовсім близько від Тромсо, невеличкий, із маяком посередині і двома покинутими будинками, більше там не було нічого, острів-скеля, до якого під час відпливу можна було дійти молотом. Оуен дуже любив цей острів і постійно розповідав про те, як чудово виглядає Тромсо із цього острова, він ходив туди щодня, під час припливу залишався на великій землі і замилювано дивився на маяк навпроти. Коли ми прийшли на пляж, почався відплив, ми вийшли з машини і перейшли по невеличких каменях молу до острова. Маяк сві-

тив у нічне небо, кожні три хвилини його зелене світло падало на нас, а потім в інший бік. Озирнувшись, я могла бачити Тромсо. Оуен впевнено балансував переді мною по каменях, було видно, що дорога добре йому знайома, я кілька разів спіткнулася, намочила взуття, але я була дуже рада, що ми саме зараз поїхали до цього острова. Берег був стрімким і кам'янистим, Оуен взяв мене за руку і допоміг пройти, вітер на острові був пронизливішим, ніж на великій землі, небо над нами — чорне і ясне. Оуен сказав, що не знає, коли почнеться приплив і скільки ми ще можемо тут залишатися. Якщо приплив почнеться занадто швидко, нам доведеться тут заночувати і зможемо повернутися назад тільки через шість годин. Мені було все одно, я не боялася. Ми стояли поряд і дивилися вгору на маяк, назад, на Тромсо і вгору, на небо. Оуен промовив:

— Я сказав до Сікки: «*I love you*», а потім ще раз.

Я запитала:

— А навіщо ти це сказав?

Оуен подумав і відповів:

— Просто так. Для сміху. Вона навіть засміялася.

Ми трохи помовчали, переступаючи з ноги на ногу, вітер був досить холодний і обдував маяк. Вікна обох покинутих будинків були забиті дошками. Я промовила:

— Арі Оскарссон теж сказав мені: «*I love you*». Мабуть, трохи раніше, ніж ти сказав це до Сікки.

Мені здавалося, що неможливо просто так вимовляти ці слова. Я пригадала собі цей момент за столом біля стіни, момент, коли я побачила, що Арі Оскарссон порожній, спокій-

ний і байдужий, і саме тоді він сказав це. При цьому він не нахилився до мене і його обличчя не змінило виразу, він просто вимовив:

— *I love you.*

Я пригадала собі все до найменших подробиць. Оуен уважно подивився на мене.

— Не може бути. Він не казав тобі такого, — не повірив він.

— Казав, — відповіла я. — Саме так і сказав.

— І що ти йому відповіла? — Оуен нервово заходив на місці, потім пройшов від мене до маяка, я пішла за ним, сміялася, а він хитав головою і повторював: — Ні, ти не могла. Ти не могла йому теж цього сказати. Ти просто не могла нічого такого зробити. Ну скажи, що ти не могла! — Він уже кричав, а я ще нічого не відповіла. Він вигукнув ще раз: — Ти не сказала йому того самого?

А я крикнула у відповідь:

— Звичайно, що сказала. Я просто відповіла: «*I love you too*», я сказала йому на повному серйозі: «*I love you too*».

Оуен зупинився так різко, що я налетіла на нього. Ми сміялися.

— *I love you too*, — повторив Оуен. — *I love you too*.

Він був такий збуджений, що не міг заспокоїтися, я також була збуджена, дуже збуджена, а глибше було відчуття сильно-го смутку. А перед тим, як я змогла торкнутися цього смутку, що був під сміхом, і посміятися з нього, Оуен підняв руки догори і закричав, і я подивилася у небо, а там було щось, що спершу здалося мені зеленою хмаркою, але ось раптом воно почало розтікатися, розчинятися у повітрі, тремтіти, небо ста-

вало все світлішим, і раптом піднявся вітер, і все небо вкрилося різними барвами, блискучими і гарними. Я прошепотіла:

— Що це таке?

А Оуен вигукнув:

— Північне сяйво, слухай, це північне сяйво, хто б міг подумати!

Ми задерли голови вгору і розглядали північне сяйво, матерію, закинуту в космос, купку гарячих електронів, уламки зірок, хто знає, що ще.

— Тепер ти щаслива? — задихано запитав Оуен.

І я відповіла:

— Дуже.

Нічого, крім привидів

Згодом Еллен із задоволенням розповідатиме, що колись була в Америці, але не може пригадати собі про цей візит нічого конкретного. Вона проїхала зі східного узбережжя на західне, а потім назад, побувала у Каліфорнії, Юті, Колорадо, бачила Айову, Іллінойс та Айдахо. Купалася в Атлантичному і Тихому океанах, у річці Колорадо, Блю-рівер, озері Тахо, дивилася у небо над Алабамою, Міссісіпі та Міссурі, але не пам'ятає всього цього. Вона каже: «Я знаю, що була там, бо маю чеки мотелів та ресторанів, а з мого календаря випадають не відіслані звідти листівки. Я знаю про це все, але розповідати тут немає про що. Я була у Сан-Франциско, це правда. У Біг Сур і Національному парку Редвуд. Але єдине, про що справді слід було б згадати, — це Остін у Неваді, готель «Інтернешнел» і Бадді. Бадді — єдиний, про кого є що сказати». Так, ніби цієї подорожі насправді ніколи не було, ніби ніколи не було і їх з Феліксом. Не було до того, не було згодом, не було взагалі.

Вони приїхали до містечка Остін пізнього пообіддя, а вранці вже побували у місті Дельта, на кордоні між Ютою і Невадою. Планували перетнути пустелю за день, на карті побачили, що це приблизно 600 миль швидкісною трасою номер

п'ятдесят, а на всю пустелю є лише три міста: Еллі, Вестерн Таун і Остін. У багажнику було три галони води, додаткова каністра бензину, блок сигарет, три яблука і буханка білого хліба. Машина без кондиціонера. В Еллі вони випили кави, мовчки посиділи на голлівудській гойдалці біля заправки, Еллен пітніла, над соляним озером миготіло біле світло, і все було вкрито тонким шаром піску — її шкіра і волосся Фелікса, пісок у каві і пісок на зубах. Десять півгодини вони мовчки сиділи біля заправки і дивилися на пустелю, Еллен уже не пам'ятає, звідки і куди вони їхали, мабуть, до моря. Потім одночасно і мовчки встали, Еллен викинула у смітник своє порожнє, а Фелікс — своє повне паперове горнятко з-під кави, і вони поїхали далі.

Остін з'явився нізвідки, але у пустелі, здається, все з'являється нізвідки. П'ятдесятити автобан проходив через нудні й однакові соляні озера, довкола яких піднімалися і опускалися гори: долина, підвищення, знову долина і знову підвищення, і постійно це блискуче, розжарене світло. В Еллен виникали сумніви, чи справді вони їхали, чи дійсно пересувалися, перебували в русі. Вона проспала Вестерн Таун, а коли прокинулася, нічого довкола не змінилося. Намагалася якомога менше рухатися, пила воду, забагато курила, часом дивилася на Фелікса збоку, казала: «І як ти витримуєш без сонячних окулярів». Траса різко повернула, несподівано і стрімко опустилася в ущелину, Еллен визирнула з вікна машини у прірву справа від себе. Дорога перетворилася на серпантин і ще нижче спустилася в долину, потім з'явилися бетонні та дерев'яні будівлі,

церква, недіюча заправка, знову будинки, близько десяти, може, п'ятнадцяти, і жодної людини на вулиці. І знову перед ними відкрилася пустеля, рівнина, а на обрії наступна череда гір. Фелікс повернув праворуч, припаркував авто, зупинив мотор і сказав: «Здається, мені вже досить».

Мотор злегка клацнув і затих, вітер кинув піском у шибу машини, Еллен визирнула на майданчик, де вони зупинилися, і який, мабуть, належав до готелю, старого готелю з широкою дерев'яною верандою і зламаними сходами. На другому поверсі вікна були позабивані дошками, але на першому, у запиленому вікні, поблискувала неонова реклама пива «Будвайзер», у денному світлі ця табличка виглядала дивно. Над зачиненими входними дверима похиленими дерев'яними літерами було написано *Hotel International*. На протилежному боці вулиці стояв мотель, і табличка на ньому сповіщала про наявність вакансій. Еллен запитала: «Як треба розуміти твоє: “Мені вже досить”?», їй здавалося, що її голос звучить тупувато. Фелікс опустив віконну шибу, виставив руку назовні і сказав: «Я просто не можу більше їхати. Втомився і мушу перепочити, можливо, завтра вирушимо далі. Я би поспав годинку». Він забрав руку назад до салону і зачинив вікно. «Хочу лягти, і щоб було прохолодно. Чи ти дуже хочеш їхати далі?» Після останнього речення він поставив відчутну крапку. Еллен сказала: «Ні. Не знаю. Не обов'язково. Не мусимо їхати далі».

Вона ще трохи посиділа, а потім вийшла з машини, залишивши дверцята відчиненими, хоча знала, що це Фелікса дратує. Перейшла дорогу до мотелю і почула, як ззаду голосно зачинилися дверцята автомобіля, вона знала, що Фелікс, сидячи

у машині, роздратованим рухом перехилився через її крісло і зачинив двері. Крізь підошви взуття Еллен відчувала розпечений асфальт. Вона сплюнула, на зубах скрипів пісок, обтерла руки об штани і подивилася на вулицю, праворуч і ліворуч вулиця була порожня. Мотель, як і всі мотелі, формою нагадував підкову, це була одноповерхова будівля, кімнати з окремими входами, жодного автомобіля перед дверима до кімнат, клаптик паперу на віконному склі радив відвідувачам не конфліктувати з Енні. Еллен відчинила двері, всередині було прохолодно і темно, жалюзі опущені, запах пилуки і недоїденого обіду. Двері зачинилися самі, і Еллен не відразу розгледіла за столиком рецепції худорляву жінку. Жінка обмотала голову рушником, з-під якого визирали мокрі пасма волосся, і Еллен відразу ж відчула потребу також помити голову, не відкладаючи, чимшвидше. Жінка фарбувала нігті. Еллен кашлянула і запитала: «Ви Енні?» Жінка закрила баночку з лаком і почала дмухати на свіжопофарбовані нігті, далі поклала на стіл реєстраційну картку, ручку, і аж тоді підняла очі на Еллен. Еллен посміхнулася: «У готелі “Інтернешенел” вже неможливо переночувати?» І Енні, чи як там її звали, відповіла: «Ні». Еллен взялася заповнювати реєстраційну картку, а потім раптом почувала звук автомобіля. Чужого автомобіля. Вона перестала писати і визирнула у щілину поміж жалюзі та віконною рамою, побачила, як машина зупиняється просто перед мотелем. Фелікс продовжував сидіти у машині біля готелю «Інтернешенел». З машини вийшла дуже маленька і товста жіночка. Еллен відвернулася від вікна і друкованими літерами старанно вписала у картку їхні з Феліксом імена. Вона займається цим

уже кілька тижнів. Заповнює реєстраційні картки у мотелях, замовляє обіди, домовляється про місця для паркування на кемпінгах біля національних парків, а Фелікс тим часом просто сидить і чекає, поки вона все організує і про все домовиться. І справа не в тому, що він погано розмовляє англійською, а в тому, що він відмовляється сприймати Америку, відмовляється сприймати Еллен. Маленька товста жіночка засапано заходить до рецепції, тягне за собою валізу та напхану сумку, мабуть, дуже важку, безсило опускається поряд з Еллен на лавку, Еллен відсувається і дає їй місце. Енні встає і сонно знімає з голови рушник, мокрі гладенькі пасма волосся важко опускаються їй на плечі. Товста жіночка каже: «Я дзвонила вам. І ось я приїхала». Енні відповідає: «Добре». Потім додає, що все готове, і товста жіночка питає ще щось, Еллен спершу не дослухається, а потім чує уривок розмови і знову відходить до вікна, щоб подивитися номери машини. Товстій жіночці років п'ятдесят, але її обличчя ніжне і рожеве, ніби в юної дівчини, щілинки очей вузькі, вії позбавлені кольору, як і волосся, дуже густе, заплетене у косу, на кінці якої теліпається рожева стрічка. Вона вбрана у літню квітчасту сукню, яскраво-червоні дитячі сандалі, і від неї дивно пахне, не те щоб погано, але незвичайно, мабуть, запах поту перемішаний з якимось солодкавим дезодорантом. «Дуже старі привиди, — каже вона до Еллен без усякого пояснення. — Золотошукачі. Страшні люди, які ні перед чим не зупиняються. — Вона червоніє. — Я хочу встановити з ними контакт», — товстуля дивиться на Еллен дуже серйозно, а потім знову повертається до Енні, з обличчя якої неможливо зрозуміти, що саме вона відчуває: їй нудно,

вона розгублена, чи взагалі щось цілком інше. Жіночка розповідає, що хоче сфотографувати привидів і надіслати світлини усім бажаючим, у неї з собою навіть є фотографії інших привидів, і вона охоче покаже їх зараз чи пізніше, як завгодно. Вона дивиться на Еллен і посміхається, Еллен посміхається у відповідь, що дається їй нелегко. Енні каже: «Краще згодом». Вона марно намагається знайти щось у столі, а потім ніби між іншим додає, що близько півночі зачинятиме двері другого поверху готелю «Інтернешенел». Ця інформація викликала неймовірне збудження товстенької жіночки, і вона витягла зі своєї сумки купу різного мотлоху, пластмасову камеру і старий солідний фотоапарат, який поставила просто перед Еллен на стойку рецепції. Еллен вписала номери машини до реєстраційної картки, дала Енні п'ятдесятидоларову купюру і взяла ключ. Товстуля весь цей час вовтузилася довкола старомодного фотоапарата, який, похрюпуючи, запрацював, а коли це хрюпіння змінилося іншим звуком, Еллен сказала: «До побачення» і пішла через вулицю до Фелікса, який відкинувся на спинку водійського крісла, заплющив очі і склав руки за головою. Вона відчинила дверцята машини з боку водія і запитала: «Ти бачив товсту жіночку?» Фелікс розплющив очі: «Яку?» Еллен пояснила: «Вона вийшла з "крайслера" кілька хвилин тому і разом зі мною зняла кімнату в motelі. Ця жінка полює на привидів». Фелікс сказав: «Зрозуміло».

Еллен пригадує мисливицю за привидами. Не так добре, як Бадді, вона не роздивилася її настільки ж уважно, як роздивилася Бадді, не встигла познайомитися з нею достатньо добре,

але запам'ятала. Вона пригадує її набряклі від спеки ноги у маленьких дитячих сандалях, молочно-білу шкіру цих ніг. Пригадує колір, у який Енні фарбувала свої нігті, — це був світло-рожевий перламутр, пригадує, як зімкнулася над головою спека на подвір'ї перед готелем «Інтернешенел». Фелікс сказав: «Зрозуміло», і більше нічого, його неможливо було вразити, і Еллен спробувала уявити собі, як би це виглядало, якби він просто поїхав геть, поки вона заповнювала реєстраційну картку в motelі, проїхав би вулицею, а потім далі, через пустелю. Він їхав би собі геть, а вона дивилася б йому вслід крізь шпарку у жалюзі, дослухалася б до звуку мотора, який все віддаляється, а потім до тиші, яка зависає після цього. Та він не поїхав без неї, і тому все це неважливо, а проте вона чітко бачить перед собою усі деталі, так ніби тоді, в Остіні, у штаті Невада, все мало якесь особливе значення, хоча це було і не так, точніше, не зовсім так.

Фелікс підігнав машину до дверей кімнати 146. Машина мисливиці за привидами все ще стояла біля входу до рецепції motelю, а самої жіночки не було видно. Еллен відчинила двері кімнати, маленької, але чистої, величезне ліжко, телевізор, крісло, лазничка, кондиціонер. Тут було не просто прохолодно, а по-зимовому холодно, і Фелікс вимкнув кондиціонер. Вони принесли з машини рюкзаки, які не збиралися розпаковувати. Вони ще жодного разу по-справжньому не розпаковували рюкзаків, хоча щоразу старанно витягали їх із машини і ставили у кутку кімнати. Фелікс роззувся і витягнувся на ліжку. Накрив ноги жовтим покривалом і сказав, що хоче тро-

хи поспати, недовго, десь годинку. Еллен сіла на край ліжка і дивилася на нього, він повернувся на бік і заплющив очі. Вона встала, пошукала у сумці сигарети, знайшла зім'яту сигарету «Кемел» і запалила, потім знову сіла на край ліжка. Вона курила поволі. Фелікс лежав нерухомо, можливо, уже спав, або й ні, його обличчя і далі було напруженим. Еллен розглядала веснянки довкола його очей, шкіра на носі лущилася. У неї в голові крутилася фраза: «Страшенно когось любити», вона повторила подумки кілька разів підряд: «Я страшенно тебе люблю, страшенно люблю», і слова втратили свій зміст. Вона ви-зирнула з вікна, вулиця була порожньою і тихою, тіні стали довгими, світло набуло синюватого відтінку, крізь відчинені двері кімнати безперервно просочувалась всередину спека. У нижніх вікнах готелю «Інтернешенел» засвітилося. Примруживши очі, вона могла роздивитися за склом бару дзеркало, кілька пляшок і постать, що пересувалася. Еллен докурила сигарету і акуратно загасила її у пластмасовій попільничці, яка стояла на нічному столику. Вона ще довго сиділа так, поклавши ногу на ногу, сперши голову на руку, і дивилася на Фелікса, риси обличчя якого м'якшали, хоча, можливо, так лише здавалося у зникаючому сіріючому світлі.

Потім вона піднялася, роздягнулася і пішла в душ. Попри спеку, увімкнула теплу воду, двічі помила волосся і довго стояла під струменем води, тоді пустила холодну воду. Коли вона вийшла з душу, Фелікс усе ще спав, а в кімнаті стало темно. Еллен витерла волосся рушником, одяглася і вийшла за двері. Залишила їх відчиненими і пройшлася вулицею. Попри те, що надворі було ще досить спекотно, вона трохи змерзла. На-

магалася уявити собі, яке це відчуття — захворіти тут, хоча б трошки, з температурою 37,5. І не могла цього уявити. Пройшла повз зачинену заправку, заіржавіла бляха колонок рясніла дірами, краї яких позагиналися донизу, а крізь каркас будиночка було видно накидані один на одного скелети розбитих автомобілів, які поволі засипає піском. Вікно невеличкого магазинчика було заліплене зсередини газетним папером, далі стояли ще два-три будинки, у яких, мабуть, жили люди, але їй не хотілося дивитися на них. На цьому містечко закінчувалося. Вона ішла поволі, тримаючи руки в кишенях штанів, за останнім будинком дорога різко спускалася донизу і було багато якихось колючих рослин. Еллен пройшла ще трохи вулицею, аж поки не опинилася вже в пустелі, за межами Остіна, сіла на камінь поміж двома колючими рослинами. Камінь був теплим. Еллен пропустила захід сонця, яке щойно сіло, ще блищали розжарені кінчики підпор для кабелів електромережі, а гори вже перетворилися на далеку тінь. Остін зник із поля зору, а пустеля, переливаючись холодною синявою, проковтнула швидкісну трасу ще задовго до того, як дорога добігла до підвищення. Еллен пригадала, як сказала Феліксові десь поміж Еллі і Остіном, що їй подобається пустеля, бо їй тут вдається не думати ні про що, а він, як завжди, не відповів, хоча цього разу цілком виправдано.

Десь далеко у пустелі з'являлися із сутінків краплі світла, швидко збільшувалися і яскравішали. Еллен нетерпляче чекала на звук мотора, вона сподівалася, що це буде TIR, і це був TIR, а коли він проїздив повз неї, їй довелося взяти себе в руки, аби не зірватися з місця і не побігти. Водій подивився на

неї згори свого сидіння і посигналив, тягучий голосний звук долетів аж до Остіна. Еллен подумала про Фелікса у кімнаті мотелю, який беззахисно спить при відчинених дверях під жовтою ковдрою. Америка була країною кіно, психопатів та серійних убивць, страхітливих сцен із романів Стівена Кінга, Америки не існує по-справжньому. Еллен встала і пішла далі, вперед, до Остіна вона повернула аж тоді, коли за нею зупинився якийсь пікап, вона озирнулася і побачила водія, білого, у ковбойському капелюсі. Водій зробив жест рукою, який вона не змогла б описати, але було зрозуміло, що він не дасть їй гуляти самій вночі посеред пустелі. Ніколи. У цей момент вона повернулася і пішла назад, занадто повільно, так тікають уві сні. Вона поверталася вздовж дороги і витягла камінчик зі свого босоніжка аж тоді, коли перестала чути звук мотора за собою. В Остіні засвітилося у двох-трьох вікнах, а решта міста була темною, вулиця вела в нікуди.

Фелікс продовжував лежати на ліжку. У кімнаті тепер було душно і неприємно пахло, Еллен увімкнула кондиціонер. Сіла на край ліжка і поклала долоню на щок Фелікса, його обличчя було дуже теплим, Еллен сказала: «Феліксе, ти вже не будеш вставати?» Він відвернувся від неї, але розплющив очі і запитав: «А що таке?» Еллен відповіла: «Уже пізно. Я голодна і пішла б кудись поїсти», її голос звучав дивно і їй хотілося, щоб Фелікс подивився на неї. Він сів. Запитав: «Куди ми можемо піти поїсти?», і Еллен несміливо, майже вибачаючись, показала на світло у вікнах готелю «Інтернешенел». Фелікс обома руками прибрав волосся з обличчя, важко зітхнув, взувся і попро-

сив сигарету. Вона дала йому одну з пачки «Кемел» і припалила, їхні очі на мить зустрілися, Еллен посміхнулася, і він посміхнувся у відповідь.

Бадді прийшов до готелю «Інтернешенел» пізно. Коли він увійшов, мисливиця за привидами намагалася під'єднати до свого старомодного фотоапарата численні чудернацькі антени та кабелі і налаштувати його на зйомку. Рухи її були незграбними, але часом мали у собі дуже своєрідну віртуозність. Її обличчя спітніло, на щоках червоні плями, нігті були обкусані. Вона порозкладала своє причандалля на більярдному столі, і клієнти бару, а це були переважно чоловіки, час від часу, ніби випадково, проходили біля неї з пивом у руках. Вони підходили групами, не по одному, і питали не про привидів, а про техніку. Коли хтось робив спробу доторкнутися до фотоапарата, вона виставляла вперед свої дрібні дитячі кулаки, з яких, немов колючки, визирали її вказівні пальці. Чоловіки налякано відсахувалися, сміялися і здивовано чухали потилиці. Мисливиця за привидами повторювала роздратовано і зневажливо: «Вони думають про кажанів. Можливо, вони думають про кажанів і про те, що ми не можемо сприймати частоти, на яких ті спілкуються, хоча ми і здатні зафіксувати ці частоти. Але тут зовсім інший принцип. Зовсім інший. Привиди мають власні частоти».

Мисливиця за привидами прийшла до бару близько десятиї. Фелікс та Еллен сиділи біля стойки з темного і блискучого дерева, довгої і важкої, яка тяглася через усе слабо освітлене приміщення, що швидко наповнилося відвідувачами. Незва-

жаючи на спеку, хтось запалив вогонь у каміні. Працював музичний автомат. Усі ці люди не звертали уваги на Фелікса та Еллен, частина з присутніх, здається, жила не в Остіні, а в пустелі, у поодиноких будинках, про існування яких десь далеко за горами, за розжареним світлом, можна було лише здогадуватися. Вони абияк паркували свої машини біля готелю, заходили до бару, не знімаючи баскетбольних кепок та ковбойських капелюхів, віталися з Енні, яка стояла за барною стойкою, — здається, вона відповідала за значний сегмент бізнесу в Остіні, — і сідали за подряпані дерев'яні столи або до барної стойки. Якщо вони підсидали до когось, то з таким виглядом, ніби просто виходили на кілька хвилин і тепер повернулися. Енні небало заколола волосся на потилиці і привіталася з Еллен та Феліксом майже привітно, але не показуючи, що знайома з ними. Фелікс замовив пиво, а Еллен каву, канапку і чіпси, Фелікс не хотів їсти і вперто стверджував, що не голодний, ця затятість дуже дратувала Еллен. Товстуля впевнено і цілеспрямовано підійшла до бару, тарабанячи за собою напхану всякою всячиною торбу, вона все ще була вбрана у літню сукню, поверх якої натягла плетений вовняний светр. На обличчі Енні цього разу відбилася щось середнє між цікавістю і сміхом. Мисливиця сказала: «Можна починати», і кинулася на шию Еллен з вітальними обіймами, це виглядало трохи дико. Вона не замовляла ніяких напоїв, а відразу ж почала розпаковувати свою сумку на більярдному столі, розкладаючи речі як на перевірку.

Її не бентежили погляди інших відвідувачів, вона навіть не роззирилася довкола, здавалося, не помітила і тиші, яка

запала у приміщенні з приходом Бадді. Музичний автомат і той замовк на мить. Хтось підвівся, аби замовити нову пісню, але, побачивши Бадді, відразу ж сів на своє місце. Бадді не привітався з Енні, у кожному разі, Еллен не помітила нічого такого. Енні поставила для нього пиво на стойку, дуже близько від Еллен. Бадді підійшов, узяв пиво, сьорбаючи, відпив, подивився на більярдний стіл, повернувся в інший бік, а потім знову зупинив погляд на більярдному столі, цього разу надовше. Так тривало протягом якогось часу. Врешті він поставив кухоль на стойку, розвернув і ще раз пересунув. Енні тихенько вимовила його ім'я — Бадді, — і Бадді повільно пішов до більярдного столу. Еллен здалося, що Фелікс тільки робить вигляд, ніби нічого не помічає довкола себе, просто сидить поряд із нею і думає про своє, але насправді він спостерігав за Бадді так само уважно, як і Еллен, бо раптом устав зі стільчика і заявив: «Хочу подивитися на це зблизька». Еллен підвелася і взяла його за руку. Бадді підійшов до більярдного столу. Непомітно торкнувся товстого зап'ястя мисливиці за привидами, а потім одним рухом перекинув усю її апаратуру зі словами: «Ніяких привидів на більярдному столі». Потім додав: «Привиди можуть зіпсувати будь-яку гру», підняв спорядження мисливиці і тримав на рівні її грудей. Вона не відразу спромоглася підняти руки і забрати свої речі. Подивившись на Бадді розжареними очима-зіницями, але не витримала його погляду. Він посміхнувся до неї дуже доброзичливо, але вона відвернулася і перенесла свої речі до барної стойки, де почала все спочатку. На якийсь момент в Еллен виникло відчуття, що ці двоє знайомі, що всі тут між собою знайомі

і гра ведеться міченими картами, розіграш, інсценізація, змісту якої вона не могла збагнути, а потім люди розійшлися, посідали на свої місця біля барної стойки, хтось увімкнув музичний автомат, і відчуття розіграшу зникло. Еллен озирнулася за Феліксом, який підійшов до бару і замовив собі ще одне пиво, продовжуючи спостерігати за Бадді з новим, зацікавленим виразом обличчя.

Фелікс надзвичайно рідко так дивився на інших людей, — відверто, з неприхованим зацікавленням і навіть захопленням. Еллен могла б сказати: «Рідко трапляється так, що Фелікс реагує». На Бадді він реагував, і Бадді незабаром також відреагував на Фелікса, а потім і на Еллен. Пізніше Еллен здавалося, що Бадді відразу ж щось збагнув, хоча вона і не могла б точно сказати, що саме. У кнайпі знову заговорили. Товста мисливиця за привидами збирала свої шнури і під'єднувала їх один до одного. Бадді витримав погляд Фелікса без єдиної посмішки. Фелікс відвернувся вбік. Еллен підійшла до нього, але він не звернув на неї уваги, перекинувся до Енні через стойку і запитав: «У готелі «Інтернешенел» справді є привиди?» Еллен була майже певна, що він питає через Бадді, питає, щоб дати Бадді зрозуміти, що здатен пересуватися, поводитися, спілкуватися. Щоб зацікавити Бадді? Чи, навпаки, захиститися? Він запитав серйозно, без тіні іронії, і Енні так само серйозно, без жодної іронії відповіла йому, що десь приблизно сто років тому один золотошукач із Вірджинії переніс готель «Інтернешенел» до Невади, до Остіна. Перевіз, розібравши на окремі дошки. Разом з готелем прийшли і привиди, їх зігнали зі старих місць

і схованок, і вони подалися слідом за готелем до Остіна, люди намагаються допомогти їм подолати відчуття бездомності, ось і все, ніхто їх не боїться. Вона розповідала повільно, і Еллен слухала її, товста мисливиця за привидами, яка вже завершила налагодження своєї апаратури, також уважно слухала, мовчки застигнувши на місці. «Там нагорі, на другому поверсі, страшно?» — запитала Еллен, і Енні відповіла: «Ні, не дуже, не дуже страшно, навіть затишно, але у досить підлий спосіб». Фелікс засміявся з цієї відповіді, він уже злегка захмелів. Товстуля зловила погляд Енні, показала на її наручний годинник і запитала: «Ну то що?» Було пів на дванадцяту. На її шиї на шкіряній мотузці висів пластмасовий фотоапарат. Рішучим жестом вона відкинула волосся з обличчя, Енні витягла із шухляди ключа і повільно вийшла з-за стойки. У цей момент усі знову затихли, так ніби хтось постукав ножом об склянку, щоб вони замовкли і можна було б виголосити щось важливе. Еллен кутиком ока спостерігала за Бадді, який спокійно стояв у тіні за більярдним столом. Мисливиця за привидами витягла зі своєї сумки ліхтарик, що чіпляється на чоло, такі використовують шахтарі, і одягнула собі на голову, потім повісила на плече пристрій із загадковими кабелями та антенами. Енні підійшла до дверей біля каміна і відчинила їх, двері жалюгідно повисли на одному завісі, і всі вступилися у мисливицю за привидами, яка потисла руку Енні, а потім раптом посерйознішала і штивними кроками помарширувала вперед, щоб відразу ж зникнути у темряві за дверима. Енні ще постояла, дивлячись їй услід, обережно зачинила двері, повернулася обличчям до відвідувачів і з незворушним виразом обличчя віднесла сумку

мисливиці за барну стойку, а тоді сіла на свій стільчик біля касового апарата. Було тихо, і вона застережно підняла брови, хтось відсунув свій стілець назад, більярдні кулі закотилися в лузу, і Бадді вийшов із тіні.

Еллен замовила склянку вина. Фелікс повернувся до неї, підняв своє пиво, і вони цокнулися, при цьому він увічливо дивився їй в очі. Вона хотіла б, щоб він сказав їй щось, хоча б кілька слів про мисливицю, яка зараз блукає десь у темряві другого поверху. Еллен спробувала уявити собі, як товстунка у своїх дитячих сандалях, обвішана безглуздою апаратурою, блукає у темряві коридорів, крізь забиті дошками вікна не просочується навіть місячне світло, а за дверима, по кутках, ховаються привиди, цікаво, скільки їх там? Але Фелікс нічого не сказав, інші, здається, також уже забули про товстулю. Ніхто не дивився на двері біля каміна чи на стелю, музичний автомат грав дуже голосно, Енні перемкнула вентилятор на потужніший режим. Еллен попросила льоду у вино і тепер пила, спостерігаючи за Бадді, вдячна за те, що її напружена увага нарешті може відволіктися від Фелікса на когось іншого. Бадді старанно вкладав більярдні кулі у трикутник, перехилився через стіл, примірівся на удар кием і застиг на якусь мить, потім знову випростався і віддав кий комусь позаду себе. Він говорив з багатьма відвідувачами, кидав монети у музичний автомат, пив пиво біля стойки, перехиливши голову назад, а потім знову підходив до більярдного столу. Але він не грав, і Еллен було прикро, що він не грає. Чомусь їй хотілося побачити, як він грає. Він був ще молодий, десь тридцять, тридцять два ро-

ки. На голові у нього була баскетбольна кепка, обличчя мало дитинний вираз, простий і водночас мудрий, його живіт виступав над ременем синіх джинсів, він виглядав міцним і зграбним. Еллен спостерігала за ним і пригадала собі розмову з однією жінкою багато років тому, тоді Еллен була ще майже дівчинкою. Вона дала втягнути себе у розмову про сексуальні фантазії і нав'язливі ідеї, про власні сексуальні фантазії вона промовчала, бо, наскільки вона пригадувала, у неї нічого такого ніколи не виникало. А її співрозмовниця розповідала, що колись їй було страшенно цікаво дізнатися, як відчуває себе жінка у ліжку зі справді товстим чоловіком, під пресом його ваги, тоді Еллен почервоніла, намагаючись уявити собі це. Вона спостерігала за Бадді і пригадала собі ту розмову, відчуваючи, що Фелікс також спостерігає за Бадді. Він замовив мінеральну воду, мабуть, побоювався, що доведеться спілкуватися з Бадді, або ж готувався до цієї розмови. У Бадді було щось привабливе, і Фелікс реагував на це, — Еллен пізніше часто намагалася знайти слово, яке б окреслило цю рису, і врешті навіть знайшла, — воно не подобалося їй, але дуже підходило до Бадді, слово «домінантність». Його певність, якась видима сила і постійна зосередженість, він умів переконувати, використовуючи при цьому мінімальну кількість слів. Фелікс і раніше завжди реагував на людей такого типу, можливо, тому, що його власна здатність домінувати була зовсім іншою — прихованою і вимушеною. Бадді допив свою щонайменше десяту гальбу «Будвайзера», втупився у вентилятор і цілком несподівано зупинився перед Еллен і Феліксом під час одного зі своїх проходів поміж барною стойкою і більярдним столом. Він

подивився на Еллен, потім на Фелікса і запитав: «Не хочете зіграти?» Фелікс знизав плечима і невпевнено, по-дитячому засміявся, в Еллен стискалося серце щоразу, коли він так сміявся. Вона схилилася вперед і відповіла: «Я не вмію грати в більярд, але Фелікс уміє, він напевно хотів би зіграти». Вона подумала про те, що, мабуть, не варто постійно опікуватися ним, втручатися і залагоджувати замість нього всі справи, але по-іншому не виходило. Бадді подав Еллен руку і назвав своє ім'я, Еллен назвала їх із Феліксом, вимовляючи обидва імені на американський лад — «Філікс» та «Аллен». «Філікс» та «Аллен». «Фенікс із Арізони, для салату тисячі островів».

— Я ненавиджу, коли ти вимовляєш ці назви соусів для салату, — сказав їй Фелікс два дні тому, і Еллен розплакалася. Вона подумала, виправдовуючись: «По-іншому не можна, бо вони не розуміють».

Фелікс піднявся і пішов до більярдного столу, Бадді дав йому кий. Еллен відчувала, як сильно Фелікс хоче додому, до свого помешкання, до своєї кімнати, до свого ліжка, раз і назавжди назад і подалі від неї. Через багато років вона вважатиме, що вся ця поїздка з Феліксом навчила її принаймні одного — що ні до чого неможливо себе змусити, а тим більше до кохання. Жалюгідний висновок, але він потішив її. Бадді склав кулі у трикутник і дав Феліксові право першого удару. Еллен відвернулася на своєму стільчику біля барної стойки, щоб не спостерігати за цією грою. Напруження у неї між плечима і в животі попустило. Бадді потурбується про Фелікса, їй нічого більше не потрібно робити, не потрібно напружуватися, пропо-

нувати щось, відшкодовувати якось власну присутність, терор цієї подорожі, ув'язнення в Америці протягом трьох місяців поміж прильотом і відльотом літака, дати яких уже неможливо змінити, терор цієї приреченості бути разом. Вона несміливо подумала: «Можливо, все ще налагодиться». І раптом відчула певність, що все і справді налагодиться. Фелікс приходив час від часу надпити води зі своєї склянки на барній стойці і таки замовив собі ще одне пиво. Він сказав:

— Ти не дивишся, як ми граємо.

— Дивлюся, — заперечила Еллен. — Я дуже добре все бачу.

Коли Фелікс вийшов до туалету, Бадді підійшов до неї і ні з сього ні з того сказав:

— Він дуже спокійний, твій друг, ти обрала собі дуже спокійного друга. — Потім кивнув кілька разів на підтвердження власної думки, і Еллен подивилася на нього. Вона не знала, що казати. — Йому потрібно дати час, правда? — запитав Бадді і повернувся до більярдного столу.

Зачекав на Фелікса, а потім без відчутного задоволення забив три кулі підряд у лузи. Музичний автомат зіграв *Sweet home Alabama* та *I can't get no satisfaktion*. Двері салону раптом відчинилися, і всередину війнуло теплим, сухим повітрям, яке змішалось з холодним кондиціонованим повітрям залу. Еллен відсунула серветку з-під свого келиха з вином, посмоктала шматочок льоду і запалила сигарету. Вона намагалася сконцентруватися на чомусь, скажімо, на тому, що вона в Остіні, в Америці, в Неваді, посеред пустелі Невада і дуже далеко від дому; намагалася зосередитися на тому, що сидить у барі готелю «Інтернешенел», а Фелікс нарешті якось адаптувався до цієї по-

дорожі, бо грає із Бадді у більярд, гасить недопалки своїх сигарет у пластмасовій попільничці на краю більярдного столу і подав Енні знак налити ще одне пиво. Еллен намагалася знайти у всьому цьому щось схоже на щастя, усвідомлення або вагомість, але потім втратила думку і переключилася на щось інше.

Еллен уже не пригадує, як довго не було мисливиці за привидами. Годину, дві? Не пригадує, чи розмовляли вони у цей час із Феліксом. Фелікс і Бадді зятято грали у більярд. Поміж партіями вони стояли біля більярдного столу, спершись на киї, Фелікс розповідав щось дотепне, Бадді сміявся, Еллен не була певна, чи хоче почути, про що вони говорять. Вона відбилася від спроб залицання двох п'яних тейхасців у дурнуватих ковбойських капелюхах, випила ще одну склянку вина, позичила в Енні долар і пішла до музичного автомата. Їй довелося пройти поміж рядами тісно заповнених відвідувачами столів, і вона вперше чітко усвідомила, що вони з Енні тут єдині жінки. Вона кинула долар і вибрала комбінацію пісень — *Blue Moon* Елвіса Преслі, *Light My Fire* від «Доорс» та *I'm so Lonesome* Генка Вільямса, і тоді Фелікс підійшов до неї ззаду і попросив:

— Не роби цього.

Не обертаючись, вона запитала:

— Чому?

Фелікс відповів:

— Бо ти не знаєш, чи інші хочуть слухати ту ж музику, що й ти.

Еллен запитала:

— Ти боїшся, що я осоромлюся тут перед кимось своїм вибором?

Фелікс роздратовано погодився:

— Саме так я і думаю.

А Еллен сказала:

— Я теж цього боюся.

Це була правда, вона дійсно боялася виглядати смішною, але попри це їй хотілося послухати Елвіса, Генка Вільямса і «Доорс». Вона натиснула на кнопку старту і повернулася назад, до бару, не озираючись на Фелікса. Генк Вільямс заспівав своїм хрипливатим ламким голосом, і це нікого не обходило. Коли звучала композиція «Доорс», про яку Еллен уже встигла пошкодувати, Фелікс і Бадді на мить перестали грати і підійшли до бару. Бадді замовив ще вино для Еллен і по пиву для них із Феліксом, а потім сказав Еллен:

— Твій друг добре грає.

Фелікс почервонів, Еллен відповіла:

— Я знаю.

Вона не знала, як продовжити розмову і не зіпсувати все. Боялася, що усі їхні очікування щодо інших не підтвердяться, що їм доведеться тупо стояти поряд і мовчати, але Бадді сів на стілець біля бару і почав розмовляти з Феліксом про їхню гру. Вони досить довго розмірковували про карамболяж і американку, і за цей час Еллен вдалося добре роздивитися Бадді зблизка. Синя брудна футболка з назвою якогось університету, баскетбольна кепка без напису, дуже великі долоні, загоєні поранення на шкірі, синій ніготь на великому пальці, жодно-

го персня, довкола лівого зап'ястя вузька індіанська стрічка. Його живіт викочувався понад ременем штанів, як куля, натягував футболку, під животом зникав орел на пряжці ременя, і те, що було у ньому таким рідним та заспокійливим, залишалося невидимим. Еллен подумала: «Він м'який». Фелікс та Бадді раптом замовкли, і мовчання не було напруженим, а цілком природним, потім Еллен сказала:

— Взагалі-то ми хотіли перетнути пустелю за один день, але чомусь зависли тут, посередині.

Бадді розуміюче кивнув:

— Буває.

Еллен завжди спілкувалася з іншими людьми від імені їх обох, вона питала і розмовляла не лише в Америці, але й в інших країнах, вдома, всюди. Фелікс сидів поряд, слухав і мовчав. При цьому він любив спертися на щось, поклавши ногу на ногу, довго тримати у пальцях самокрутку, перевіряти її, потім запалювати і глибоко вдихати, як надзвичайно смачну, найкращу в світі сигарету. Він давав їй погаснути, а потім знову дуже уважно роздивлявся перед тим, як запалити ще раз. Він дивився кудись або на когось, зрідка на Еллен, сидів майже нерухомо, невагомий Будда з прямим, як струна, хребтом і випростаними плечима. Багатьох людей вражала ця благородна мовчанка, це нерухоме сидіння і слухання, вони вважали Фелікса дуже мудрим, думали, що він бачить їх наскрізь і мовчки робить собі висновки. Еллен також так вважала. У моменти гарного настрою він сміявся над сказаним нею у його присутності і цим давав знак солідарності, підтримки, а коли

був не в гуморі, взагалі ніяк не реагував. Зрідка він і сам щось розповідав, часом це були справді розумні речі, а часом — цілком незрозумілі. Він майже ніколи не питав ні про що, принаймні Еллен не доводилося чути, щоб він у когось щось питав, тим більше у неї, те, що він поцікавився в Енні привидами в готелі, було лише трюком. Коли вони виходили кудись вечорами, переважно говорила вона, а він мовчав. У кнайпах вони завжди сідали поряд, такою була звичка Фелікса, Еллен спершу це здавалося дивним, раніше вона думала, що поряд сідають тільки люди, яким більше немає що сказати одне одному, але згодом це почало подобатися їй, здавалося чимось особливим і добре знайомим. Вони сиділи поряд, Фелікс мовчав, а Еллен намагалася витримати це мовчання. Потім вона починала говорити і від безпорадності все більше заплутувалася, розповідала якісь божевільно-сентиментальні історії, які рано чи пізно доводили їх обох до сліз. Фелікс сидів біля Еллен і в якийсь момент раптом починав безшумно плакати, Еллен також пускала кілька сліз і втішала його, пестячи долонею по обличчю. Це був їхній ритуал. Еллен знала це і відчувала себе змушеною довести його до плачу, щоб потім мати змогу втішати, така ось безглузда забава. В Америці, під час цієї подорожі зі східного узбережжя на західне і назад, вони сиділи так щовечора, у національних парках, мотелях, будиночках, які винаймали на берегах широких американських річок, і Еллен стала повторюватися, варіювати ті самі сюжети, злегка видозмінюючи їх і створюючи ілюзію двозначності, їй не спадало на думку нічого кращого, та їй не хотілося розповідати щось інше. Вона почала ставити Феліксові питання, а він відмов-

лявся відповідати на них. Вони мовчали все частіше і частіше, аж поки в Остіні Бадді не підсунув до них стільчик, щоб по-розмовляти.

Він був першим, хто заговорив з ними протягом останніх кількох тижнів, першим, хто примусив Еллен зосередитися і давати відповіді на прості та конкретні запитання.

— Що це у вас за подорож? — запитав Бадді.

І Еллен відповіла:

— Через всю Америку, зі сходу на захід і назад, — вона давно мріяла вимовити ці слова, бо вони так добре звучали, але ніхто не хотів її вислухати.

Бадді сказав, що він ще ніколи не їздив зі східного узбережжя Америки на західне, ні разу в житті. А якщо бути зовсім точним, то він ще ніколи не виїздив із Остіна. Він сказав це так просто і недвозначно, що Еллен не змогла відреагувати здивовано чи недовіжливо. Він питав, як вони живуть у себе вдома, у Німеччині, йому здавалося, що це повинно бути «незвичайне життя».

— Нічого незвичайного, — відповіла Еллен. — Так живуть багато людей, їздять і дивляться, як виглядає світ, потім приїздять назад і працюють, а коли зароблять достатньо грошей, знову вирушають в дорогу, кудись в інше місце. Більшість людей живе саме так. — Вона розповідала про Берлін і про життя в Берліні, намагалася описати дні і ночі, все це здавалося їй трохи заплутаним, вона відчувала себе розгубленою і позбавленою мети. — Ми робимо то одне, то інше, — їй здавалося, вона не може описати це як слід.

Заробляння грошей, тим чи іншим способом. Цілі ночі, проведені в ейфорії від побачених нових місць, а потім знову багато днів, коли лягаєш спати о десятій, безнадійно втомлений і вичерпаний. Їхні друзі. Сім'я. Перспективи. Вона намагалася знайти щось таке, що можна було б порівняти із життям в Остіні, із тим, як вона уявляла собі це життя, але, здається, Бадді і так її розумів. Він хотів знати, з чого вони живуть, які у них професії. Еллен показала пальцем на Фелікса і сказала, що він повинен сам вимовити це слово, його професія називається дуже гарно, і Фелікс вимовив, слухняно і м'яко: «Велосипедний механік. А *bicycle mechanic*». Бадді сказав, що такою професією можна тільки пишатися, а потім додав, що в Остіні велосипедний механік відремонтував би всі наявні велосипеди за дві години, раз і назавжди, але у всьому світі поза Остіном з таким фахом, мабуть, можна знайти собі заняття досить надовго. А потім подумав і запитав:

— Наприклад, у Китаї, якби ти працював велосипедним механіком у Китаї?

Обличчя Фелікса спалахнуло, а потім знову згасло. Еллен хотіла сказати Бадді, що говорити з Феліксом про утопії та чисті імовірності — це велика честь. Усі можливі «якби», «якщо» і «ти міг би» справляли на нього враження гамівної сорочки і викликали депресію. «Хоча, можливо, так він почуває себе тільки відтоді, як ми з ним разом», — подумала Еллен, і якийсь час ця думка здавалася їй дотепною.

— Чому ти смієшся? — запитав Бадді, а Еллен тільки помахала головою.

— Не можу сказати. — Вона схилилася наперед і, не роздумуючи над цим жестом, поклала руку на важке, кругле коліно

Бадді. — Вибач, я не над тобою сміюся. — А потім запитала: — Я теж хотіла б довідатися, як ви тут живете, що ти робиш в Остіні, в Неваді?

Бадді відповів:

— Те саме, що і ви.

Ще багато років після цього Еллен щоразу доводилося затримувати подих, коли вона згадувала про Бадді і його життя в Остіні. Це траплялося з нею на кухні, під час миття посуду, на сходах, коли несла під пахвою газети і пошту, на трамвайній зупинці, коли дивилася на розклад руху трамваїв. Еллен намагалася вгадати, що він робить у цей момент, вона була певна, що він і далі живе там, нікуди не виїхав, бо не існувало причин, які змусили б його виїхати. Її зовсім не дивує, що вона ні з того ні з сього згадує Бадді, вона не бачить нічого незвичайного в тому, що так часто думає про людину, з якою провела одну ніч у барі, не більше і не менше, але відтоді її життя пов'язане з його життям у якийсь невловимий спосіб. Тоді у готелі «Інтернешенел» Бадді зняв свою баскетбольну кепку, а потім знову її надягнув і попросив Фелікса скрутити йому сигарету. І досить довго спокійно та розслаблено спостерігав за тим, як Фелікс скручує цю сигарету. А потім розповів, що народився тут, в Остіні, 32 роки тому, закінчив початкову школу, потім середню в Еллі, на короткий час поїхав до Лас-Вегаса, де працював кельнером, а тоді повернувся до Остіна. Його мати все ще живе тут, в останньому будинку при дорозі, як їхати до Еллі, батько помер, а сам Бадді живе трохи далі, у пустелі. Він одружився з дівчиною, в яку закохався шістнадцятирічним, але

тепер він уже не... він затнувся на мить, він все ще живе з нею разом. Багато що так просто не скажеш. Він працює у державній фірмі на будівництві дороги і тепер уже вважається будівельником, час від часу перевіряє стан швидкісної траси і ремонтує її, шукає пошкодження та небезпечні місця. От і все. За цю роботу добре платять, і він не скаржитися на своє життя. Бадді любить працювати на вулиці, в пустелі, поміж населеними пунктами. Він подивився на Еллен і Фелікса і запитав:

— У вас є діти?

Еллен похитала головою, Фелікс ніби не зрозумів питання.

— Чому? — запитав Бадді.

Він мав своєрідну манеру питати — ні на чому не наголошував, не підкреслював, що питання має прихований сенс, не додавав зайвої риторики, не висував жодних припущень і уникав непотрібної драматизації. Еллен подобалася така манера спілкування. Вона відповіла:

— Не знаю. Я ще не думала про це, тобто, звичайно, я б хотіла мати дитину, але ще не тепер, — напевно, якимось так.

І Бадді кивнув головою, повільно і важко. Він сказав:

— У мене є дитина. Син. Зараз йому три роки, — і він подивився на Енні, яка сиділа за барною стойкою на своєму стільчику і дослухалася до їхньої розмови з самого початку.

Еллен простежила за його поглядом, але в останній момент так і не подивилася на Енні. Енні засміялася, Еллен не знала чому. Вона звернула увагу на паузу, коротеньку зупинку поміж його спокійними, послідовними фразами, і запитала:

— Мати твого сина — дівчина, з якою ти одружився?

Бадді миттєво відповів:

— Звичайно, вона. Хто ж іще?

І Еллен запитала ще сміливіше:

— Вона вродлива?

Енні знову вибухнула сміхом. Бадді відповів, що вона була колись щонайменше гарною, але тепер це вже не так, його дружина потворна і товста. Він сказав:

— Вона така груба, що її можна сфотографувати тільки з літака.

Еллен уже не була певна, чи говорить він серйозно. Бадді пояснив, що вона втратила свою красу, раз і назавжди, і можливо, причина криється в цьому житті тут, в Остіні, чи у житті загалом, але хоч би як там було, він кохає її вже за те, що вона мати його сина.

— Я кохаю її, бо вона мати мого сина, — сказав він, і ці слова надовго зависли поміж ними, аж поки Еллен не озирнулася до Енні, щоб замовити ще вина.

— Ти занадто близько береш до серця слова, фрази, незвичайні ситуації, — сказав колись Фелікс Еллен.

Чи це було вже після Остіна? Раніше? Вона не пам'ятає, у кожному разі, вона не заперечувала. Еллен пригадує, що сказав Бадді здалося їй небезпечним, бо у ньому було невисловлене питання, але ще більше занепокоїв її погляд Бадді на Енні, вона подумала: «Я б померла, якби Фелікс колись так на мене подивився». Енні підсунула їй вино, келих був наповнений по вінця, у ньому плавав лід. Бар спорожнів, перед вхідними дверима на темній дорозі заходилися і знімали куряву машини, тільки за кількома столами ще сиділи люди, і Енні вимкнула

лампу над більярдним столом. Бадді підняв своє пиво, і вони цокнулися:

— За вашу подорож і за повернення. За вас.

Фелікс врешті дав Бадді готову самокрутку, Енні підійшла ближче і припалила йому, перехилившись через барну стойку, потім постояла трохи з напівзаплющеними очима, нахилившись до них. Бадді вдихав обережно, як людина, яка курить раз на рік одну-єдину сигарету, потім так само обережно видихнув дим.

— Якщо у вас не буде дітей, ви так ніколи і не дізнаєтеся, яке це відчуття, наприклад, коли купуєш своїй дитині кросівки, пару кросівок «Найк».

Він засміявся і похитав головою. Еллен запитала:

— І яке?

Бадді подивився повз неї, на вулицю за вікном, заплющив очі і сказав:

— Ну, якесь таке. Його важко описати, але це дуже приємне відчуття. Кросівки такі маленькі, такі крихітні і такі досконалі. Ідеальне втілення справжніх кросівок.

Він подивився на Фелікса і запитав:

— Розумієш?

Фелікс кивнув.

— Ти купуєш ці крихітні синьо-жовті кросівки з міцними шнурівками і рельєфними підошвами, заповані в ідеальну картонну коробку, і приносиш їх своїй дитині, взуваєш на ноги, і вона біжить у нових кросівках. Просто біжить. От і все.

Він ще раз затягнувся самокруткою і віддав її назад Феліксові, а той докурив. Бадді відхилився назад і хотів сказати ще

щось зовсім інше — Еллен була певна, але тут стукнули і дуже повільно відчинилися двері біля каміна, а тоді до бару зайшла мисливиця за привидами.

— Взагалі, — скаже Еллен згодом Феліксові, — залишається дуже мало часу. Неймовірно мало часу для таких речей, таких моментів, і я навіть рада, що все трапляється так несподівано. Це не дає мені втратити притомність і говорити дурниці. Рятую мене від повної самовіддачі.

Фелікс ніяк не реагує на сказане. Товста мисливиця за привидами зайшла до кімнати з таким виглядом, ніби весь цей час стояла за дверима. Вона не змінилася відтоді, як вийшла, хоча минуло невідомо скільки годин, її волосся не виглядало скуповдженим, а спідниця не була роздертою, хоча на ній і назбиралося повно пилюки і павутиння, в обличчі жінки світилося щось святкове, сумне і водночас тріумфаторське. Намагаючись утримати рівновагу, вона пройшла до стойки. Енні не питаючи налила їй горілки, і товстунка випила одним ковтком. Бадді підсунув ближче ще один стілець, поставивши його поміж собою і Феліксом. Мисливиця зняла з шиї пластмасову фотокамеру на шкіряному ремінці і подала її Енні, а та обережно, ніби скляну, поклала її біля себе на стойку. Потім жінка сіла, як переодягнена в дорослі речі вгодована дитина сідає на високий стільчик, випила ще одну порцію горілки, і на неї напала гикавка. Еллен засміялася, і мисливиця привітно їй кивнула. Вони досить довго мовчки сиділи одне біля одного, усі інші відвідувачі пішли геть, гудів вентилятор, до мийки скрапувала вода. Енні сперла голову на руки, її обличчя не було видно.

Товста мисливиця сім'ялася. Вона показала на свою сумку, і Бадді присунув сумку ближче до неї. Вона витягла із сумки обшарпаний фотоальбом. Сказала:

— Я покажу вам їх, якщо хочете, — і не чекаючи відповіді, відкрила альбом.

Еллен, Фелікс і Бадді схилюлися над світлинами, Енні зазірала з-за плеча Бадді. Це були кольорові фото у форматі поштових листівок, обгорнені прозорим целофаном, але все одно зім'яті. На них було видно вітальні, сходи і підвали у сутінках, і на кожному з цих зображень у якомусь куточку інтер'єра можна було побачити сріблясту смугу, невеличку тінь, віддзеркалення лампи або ж нечіткі контури чиєїсь голови у подвійному освітленні. Це були інтимні портрети спалень, шаф для одягу і кухонь. Еллен щоразу хотілося сказати:

— Це просто погано проявлена плівка. Подвійне освітлення, віддзеркалення, пилюка на об'єктиві, більше нічого.

Але тієї ночі вона так не думала. Вона вірила товстій тітці, переконаності і поважності її вигляду, з яким вона тицяла пальцем на фото, навіть попри те, що її палець ненавмисне завжди закривав на світліні найважливіше. Еллен спробувала побачити мисливицю збоку, її червоні розпашілі щоки, пласма безбарвного волосся, яке спадало їй на спітніле чоло, крихітні крапельки поту біля носа і над губою. Запах, який ішов від неї ще в обід, посилювався, і тепер до нього додалося ще щось. «Пилука, дерево і приви́ди», — рішуче подумала Еллен. Жінка пахла так само, як пахнуть приви́ди. Еллен захотілося сім'ятися, і вона відчула, що у цей момент щаслива, дуже щаслива, їй надзвичайно легко. Бадді м'яко і тихо відповів на її сміх, і товстунка доброзичливо сказала:

— Ну, а цього я справді дуже любила. Бо так завжди — одні з них подобаються більше, інші менше.

Вона кивнула і тицьнула вказівним пальцем на фото у себе на колінах, вдивляючись у нього так, ніби воно щось їй нагадувало. Потім підняла очі, подивилася на Енні і додала:

— Ці привиди там, нагорі, — вона показала пальцем на стелю, і всі подивилися у тому напрямку. — Привиди там, нагорі, незадоволені своїм життям. — Вона трохи театральнo за-кашлялася і продовжила: — Доведеться мені ще раз приїхати, обов'язково мушу ще приїхати. Якщо це можливо, ясна річ. Це можливо?

Енні заспокоїла її:

— Звичайно, що можливо. Я переконана.

Вони з Бадді обмінялися серйозними поглядами. Бадді встав і потер лівою рукою обличчя, допив своє пиво і почав перевертати стільці на столи. Він сказав через плече:

— Час іти додому, спати.

Енні протерла стойку, помила останні склянки і вимкнула вентилятор. Еллен поволі допивала своє вино, почувалася втомленою і заспокоєною, вона знала, що час у неї ще є. Товста мисливиця замріяно хиталася на своєму стільці вперед і назад, мугикала якусь повільну пісеньку. Фелікс скрутив собі останню самокрутку. Те, на чому Еллен кілька годин тому намагалася зосередитися, було тут, воно мало гострі кути, було скляним, крихким і прозорим. Товстунка показала на свою пластмасову камеру і промовила:

— На плівці залишився один кадр, останній, хтось хоче, щоб його сфотографували?

Бадді сказав:

— Тоді давайте всі разом.

Вулиця перед готелем «Інтернешенел» була тихою і темною, світився тільки неон реклами «Будвайзера», небо було яскраво-синім і повним зірок.

— Як тепло, — сказав Фелікс, звертаючись більше до самого себе, ніж до когось ще.

Тепло було сухим і запилюженим. Енні зачинила за собою вхідні двері. Товстунка поставила камеру на стовпчик. «До цього стовпця раніше прив'язували коней», — подумала Еллен. Товстунка незграбними рухами настроювала апарат, бурмотіла щось сама до себе, а потім сплеснула у маленькі долоні з криком:

— Станьте в ряд!

Еллен зупинилася на веранді біля вхідних дверей, над нею була вивіска з кривими дерев'яними літерами, а зліва — брудне вікно з неоновою рекламою. Раптом вона відчула дивне збудження, майже роздратування. Усі решта вишикувалися біля неї у ряд — Бадді, Фелікс, Енні. Товстунка натиснула єдину кнопку свого фотоапарата, засвітилася червона лампочка, і мисливиця кинулася до них, на веранду, пхаючись поміж Феліксом і Бадді. Вона рахувала:

— П'ять, чотири, три, два, один.

Еллен, яка знала, що ніколи не побачить цього фото, раптом подумала, що її обличчя буде єдиним серед 36 кадрів на плівці, повній привидів, і тоді вона схопила Бадді за руку.

Вона тримала цю руку міцно, і він відповів на її потиск, Еллен засміялася, вона була певна, що виглядає добре, впев-

неною і сповненою внутрішньої сили. І ще до того, як встигла подумати про щось інше, засвітився спалах, мисливиця закричала:

— Фото!

А потім знову стало темно.

Наступного ранку вони прокинулися пізно. В Еллен боліла голова. Фелікс стверджував, що відтоді, як вони в Америці, в нього щоранку болить голова. Вони спакували речі і віднесли їх до машини, на сходах перед кімнатою викурили по сигареті, від яких їх почало нудити. Неонова реклама у вікні готелю згасла, входні двері були зачинені, їхня машина стояла перед мотелем, а машина товстунки зникла. По мурах бігали ящірки, було чути, як вони шарудять, так тихо було довкола. Еллен пригадала собі, що вони вчора не розраховалися за напої, але коли підійшла до приймальні Енні, двері були зачинені, жалюзі опущені, кудись зникло оголошення про наявність вакансій. Вони зачекали ще трохи, але ніхто не з'явився, ніде не було жодного руху. Тож вони сіли в машину і поїхали далі, у західному напрямку.

Тепер, коли Фелікс і Еллен вечеряють разом зі своєю дитиною, Фелікс часом говорить:

— А коли ми повечереємо, то розповімо тобі, як твої батьки познайомилися.

Це невеличкий жарт, над яким Еллен щоразу сміється, хоча цей жарт трохи її непокоїть, і вона не дуже розуміє, що в ньому смішного. Дитина ще занадто маленька для таких роз-

повідей. Еллен цікаво, як виглядатиме момент, коли вона зможе розповісти про це своїй дитині, вона радіє, думаючи про це, і трохи боїться. Вона розкаже своїй дитині, що у вирішальні моменти свого життя завжди все робить трохи несвідомо, скаже:

— Ти тут, бо Бадді з Остіна сказав нам, що ми не знаємо, яке це відчуття — купувати своїй дитині кросівки, пару ідеальних крихітних кросівок в ідеальній крихітній коробці — він мав рацію, я справді цього не знала і хотіла довідатися, як це. Я справді хотіла це знати.

На роздоріжжі

Ось ми нарешті і дожили до того, що Якоб приходить до мене в гості. Він стукає в мої двері ввечері, близько десятої, потім акуратно вішає своє пальто, шалик і шапку на бильце мого стільця у кухні, — цієї зими холодно, і мені подобається його акуратність. Він завжди приносить із собою щось поїсти, переважно з китайського ресторану, мабуть, думає, що у мене вдома не буває нічого їстівного, хоча ніколи мене про це не питав. Ми сідаємо на підлозі в кімнаті і їмо з одноразових мисочок рис із овочами. Здається, Якоб не відчуває, як соромно стає мені щоразу, коли я змушена їсти разом з тим, у кого закохана. Він їсть з апетитом, а я лише роблю вигляд, ніби їм, він доїдає за мною. Потім він лягає на живіт, закурює сигарету і спирає голову на ліву руку. Він завжди знімає взуття. Часом у коридорі дзвонить телефон, я ніколи не беру слухавки, але завжди підходжу до апарата і вимикаю автовідповідач. Коли повертаюся до кімнати, Якоб дивиться на мене. Ми багато говоримо. Під час цих розмов я переважно дивлюся на стіну. Колись я сказала, що мене б дуже втомило постійно розповідати одні і ті ж старі історії — про минуле, дитинство, перші закоханості і останні романи, моменти прозріння, щастя, те, що робить мене такою, яка я є. Я не переконана, що він мене

зрозумів. Я часто не певна, чи він мене розуміє, але це нічого не змінює у моєму захопленні Якобом.

Він питає:

— Тебе непокоїть моє минуле? — і має на увазі свої стосунки з жінками.

Я відповідаю:

— Не дуже. — Я хотіла б запитати: — А тебе непокоїть моє минуле? — Я хотіла б сказати: — Моє минуле повинно тебе страшенно непокоїти.

Це було б зверхньо і неправильно, тому я не кажу цього. Руки Якоба великі, м'які і теплі, це незвично. Він користується лосьйоном після гоління, хоча я вже багато разів говорила йому, що у цьому немає необхідності. Він часто стрижеється надто коротко і, на відміну від мене, ніколи не буває посправжньому п'яним. Коли він іде геть, ми обіймаємося, він питає:

— Ти ще витримуєш?

Я обурююся:

— Що ти таке говориш?

Він неохоче і фальшиво продовжує:

— Тобі сумно?

Я відповідаю:

— Ні.

Потім він іде, я зачиняю за ним двері.

І хоча мене втомлює знову і знову розповідати ті самі старі історії, я не можу стриматися і постійно їх повторюю. Ось моя остання історія для Якоба. Грудень, за кілька днів до Нового

року. Як об питає, де і з ким я святкувала минулу новорічну ніч. Я відповідаю, що їздила до Праги. Кажу:

— Я поїхала на Новий рік до Праги. З Петером. — І додаю, щоб з'ясувати все раз і назавжди: — Тоді я була закохана в Лукаса.

Лукас зовсім не був у мене закоханий, зате у мене був закоханий його друг Петер. Коли я не могла бачитися з Лукасом, я зустрічалася з Петером, і це допомагало мені не так різко відчувати свою тугу за Лукасом, а Петер терпів це. У грудні ми з Лукасом майже не бачилися. Він уникав зустрічей. Коли я дзвонила йому, він не підходив до телефону, а коли стояла під його дверима, не відчиняв. Дні були морозними і світлими. Я намагалася не нав'язуватися йому, я навіть не страждала по-справжньому, просто закоханість була моїм тодішнім станом. Незадовго до Різдва я випадково зустріла його в парку, ми стояли одне навпроти одного, як чужі, я запитала:

— А що ти робиш на Новий рік?

Мені все ще мріялося про те, що ми можемо зустріти Новий рік разом і це стане символом наступного року, у якому все має бути добре, як було добре усі попередні роки. Лукас сказав:

— Не знаю, буду сидіти вдома і чекати, може, щось трапиться.

І він подивився кудись повз мене на голі гілки тополь. І я залишила його там стояти і пішла до Петера на Грельштрассе. Я ішла поволі, місто було порожнє, здавалося, усі виїхали або розійшлися по своїх домівках. Я постукала у двері квартири Петера, і він відразу ж мені відчинив. Навіть якщо мій прихід

його здивував, він зміг добре приховати своє здивування. У кімнаті було тепло, Петер сидів при свічках і дивився телевизор, виявляється, він міг би прожити без мене, це було дивно. Я сіла поряд із ним на диван, і ми мовчки спостерігали за стрибками на тартах із трампліна. Петер узяв мою руку і поклав її собі на коліно, я не забрала руки. Я запитала:

— Ти і далі збираєшся їхати до Праги з Міхою та Сарою?

Петер щось пробурчав на знак підтвердження, чітке слово «так» він виключив зі свого лексикону вже давно. Я трохи подумала і сказала:

— Я б теж поїхала. Хочу з вами до Праги на Новий рік.

Петер кивнув, при цьому він дивився не на мене, а в телевизор, можливо, боявся, що я розчинюся в повітрі, якщо він на мене гляне. Він не мав поняття, що у ті дні я не вміла вдаватися до таких хитрощів.

Якоб наполегливо і переконливо повторює:

— Я б хотів ділити з тобою все, що бачу, я хочу, щоб ти бачила все те саме, що бачу я, а якщо це неможливо, я розповідатиму тобі все, що трапилося зі мною без тебе. — Крім того, він каже: — Я страждаю від того, що не можу дивитися на світ своїми і твоїми очима усі двадцять чотири години на добу.

Я прислухаюся з повагою. Намагаюся зрозуміти те, що він говорить, і старанно повторюю вголос:

— Я страждаю від цього. Страждаю від цього.

Я думаю про Якоба весь день, мені приємно думати про нього, і я знаю, що ця радість може несподівано обірватися. І я че-

каю на момент, коли вона обірветься, відчуваю страх перед цим моментом і одночасно дуже хочу, щоб він пошвидше настав, це чекання робить мене щасливою. Я намагаюся запам'ятати все, що бачу, намагаюся розділити з ним усе, що бачу, я дуже стараюся. Бездомний на зупинці просить у дівчини сигарету, дівчина дає йому ту, що сама докурила вже до половини, і заходить до автобуса, бездомний докурює сигарету, і мені цікаво, чи для нього цей момент такий самий інтимний, яким він здається мені. Касирка відчиняє мені двері супермаркету і дуже голосно говорить:

— Прошу.

Я вимовляю своє тихеньке здивоване «дякую» і боюся, що вона могла його не почути. Хлопчик на вулиці, у лівій руці він тримає коробку з якоюсь грою, у правій пачку чіпсів. Він ще довго озирається на мене, не тому, що йому цікаво, а тому, що він розізлився. Світло, яке вранці, о дев'ятій, пробивається крізь жалюзі до кімнати. Музика Рея Кудера, яку я зараз слухаю. Червоне світло гальм на машинах вночі, світлофори, вуличні ліхтарі, неонові реклами, їхні відбитки на мокрому від дощу асфальті. Моя подруга Анна у вікні свого помешкання, — ми сиділи разом, пили вино і говорили про все на світі, Анна повертається до мене спиною і каже не обертуючись:

— Я знала, що, коли закінчиться літо, ми будемо сидіти тут.

Фраза схожа на останню. Запах дощу, вологи і вугілля на сходах будинку. Настає осінь, і я ніколи не знаю, тепло чи холодно на вулиці, не знаю, мерзну чи просто втомилася. І ще одна фраза, яку слід говорити на ходу:

— Це все дурниці, а от я знала одну жінку, яка жила над китайським рестораном, просто над ним.

І абсурдна думка: я б хотіла бути цією жінкою. Чи можу я розповісти про все це Якобу?

Тієї зими, коли я вирішила поїхати з Петером до Праги на Новий рік, Міха був закоханий у Сару. Сара закохалася у Міху, а Мирослав, який був закоханий у Сару, жив сам у Празі, і завжди опускав жалюзі на всіх своїх вікнах. Завдяки йому я знаю одне-єдине чеське слово — *smutna*, яке означає «сумна». Мирослав подзвонив Сарі і запитав:

— Чи ти б не хотіла приїхати на Новий рік до Праги, іде сніг, Влтава замерзла. Ми могли б піднятися на дах і дивитися на феєрверки.

І Сара відповіла:

— Я приїду, але тільки разом з Міхою, без Міхи я тепер вже нікуди не ходжу, а можливо, з нами захоче приїхати ще хтось.

І Мирослав пригнічено погодився:

— Привозь кого хочеш.

Потім Сара розповідала, що його голос звучав так здалеку, ніби він дзвонив з Місяця або з Монголії. Здається, вона не знала, яке з цих двох припущень мало б їй подобатися більше. Сара і Міха поїхали до Праги машиною. Вони так вирішили, бо Міха купив собі пістолет і мріяв дорогою постріляти у чеських лісах. Ми з Петером поїхали потягом. Зустрілися після обіду 30 грудня на Східному вокзалі Берліна. Було уже темно, о цій порі року майже ніколи не буває по-справжньому світло. Східний вокзал у той момент перебудовували,

і я довго блукала поміж будівельними конструкціями, тунелями і проходами, аж поки не побачила Петера у черзі за квитками, на голові у нього була хутряна шапка, у якій він виглядав дивно, навіть дивакувато, впевнено у собі і так, ніби дуже добре знав — до чого це все. Я таки попрощалася з Лукасом, хоча і усвідомлювала всю безглуздість такого вчинку, подзвонила у його двері, і він відхилив їх на довжину ланцюжка. Сказала:

— Я їду до Праги на Новий рік, хотіла попрощатися з тобою.

Лукас просунув обличчя у шпарку дверей і відповів безбарвним голосом:

— Ну то па.

Я хотіла сказати ще щось, але він уже зачинив двері, тож я пішла геть. Я підійшла до Петера, який стояв у черзі за квитками, торкнулася до його рукава — він сказав:

— Привіт, — і посміхнувся, — він виглядав сумним, дитячим і серйозним. Ми купили квитки, воду і пиво у бляшанках, сигарети і цукерки. Потім сіли у вагон з великими неоновими лампами на стелі, з кріслами бузкового кольору, моє обличчя у віддзеркаленні вікна виглядало зеленим і страшним, і я дивилася крізь себе на вечірнє, по-зимовому похмуре місто, на вулиці, передмістя, автобани, промислові райони, а потім усе зникло, і залишилися тільки поля, лінії електропередач, поодинокі вогники у темряві. Петер сидів біля мене і читав газету «Більд». Він уже багато років читав цю газету, демонструючи викличну затишність, час від часу зачитував мені звідти найбільш неймовірні уривки, а потім я взяла його за руку і поклала голову йому на плече. Коли він допив усе пиво у бляшанках,

ми пішли до вагона-ресторану. Мені здавалося, що люди нас роздивляються, жінка у брунатному пальті з хутряним коміром і чоловік з довгим незачесаним волоссям, яке вже почало сивіти на скронях. Чоловік був у обшарпаній куртці, мабуть, із гуманітарної допомоги, і тримав у руці бляшанку з пивом. Чи виглядали ми розгубленими? Я почувала себе добре з Петером у цьому вагоні-ресторані, за столом під поплямленою лляною скатертиною і м'якими надірваними кружальцями, підставками під склянки з пивом, столом із пластмасовою сільничкою, у якій сіль збилася сірим камінцем. Ми сиділи одне навпроти одного і майже не розмовляли, я пила чай, Петер пиво, кельнер був чи то п'яний, чи то байдужий, з маленької кухні ледь чути долинала музика з радіоприймача. Кожен погляд у вікно продовжував бути поглядом на моє обличчя.

— Не звертай уваги, — ніжно сказав Петер. — Уяви собі, що надворі Іренландія, Киргизія чи пустеля, все що завгодно.

Він був дуже практичним у всьому і пишався цим. Я розпитувала його про Мирослава, Міху і Сару, мені здавалося, що нам буде важко святкувати Новий рік такою компанією.

— Але Мирослав саме так і хотів, нічого не зробиш, — упирався Петер і не хотів мене розуміти. Потім ми знову мовчали, і я дивилася на нього, а він роззирався вузькими карими очима довкола у вагоні-ресторані і думав про своє. Мені хотілося запитати його, про що він думає. Але я не питала, час від часу ми посміхалися одне одному. Поїзд перетнув німецько-чеський кордон і затримався на кілька хвилин у Деціні, колія була засніжена, жовте світло на пероні і провідники, що хукають у складені трубочкою долоні без рукавиць. Ніхто не зби-

рався перевіряти наші паспорти, дівчина за сусіднім столом старанно фарбувала губи червоною помадою, Петер насвистував щось і постукував по столі кружальцем під пивний бокал, кельнер на хвилюку присів, 30 грудня, 20.10. Залишається ще достатньо часу, аби замислитися, яким був рік, що минає, і яким буде наступний. Та і взагалі залишається достатньо часу. Я із задоволенням поклати б на поплямлену скатертину голову, яка раптом стала дуже важкою. Кельнер піднявся і зник на кухні, прийшов назад, із власної ініціативи поставив переді мною друге горнятко з ледь теплим чаєм і не відповів на мою посмішку. Потяг рушив, дівчина за сусіднім столом чомусь засміялася.

— Побачимо, як усе буде, — сказав Петер, ніби я питала його про це. Я спробувала подумати про минулий Новий рік. Але ніяк не могла пригадати собі, де святкувала його — на вечірці у когось зі знайомих? біля моря? сама вдома? у таксі дорогою кудись? У новорічну ніч я завжди почувала себе нещасливою, це повторювалося кожного року. Мені хотілося поговорити про це, але обличчя Петера було схоже на місяць, на який краще не дивитися впритул, коли хочеш посправжньому його побачити. Лукас сидить десь там у своєму зеленому кріслі біля каміна і чекає, що трапиться далі у його житті, Петер уже ні на що не чекає, а я ще не визначилася. О 22.48 потяг прибув на головний залізничний вокзал Праги, ми сіли в таксі, доїхали до Мирослава і віддали за цю поїздку половину своїх чеських грошей. Петер розізлився, а мені було все одно, перед будинком, де Мирослав винаймав квартиру, стояли Міха і Сара, вони здавалися щасливими. У нічне небо ви-

летіли перші ракети, дуже завчасно, Влтава була чорна як ніч і зовсім не замерзла.

— Добре, що ви приїхали, — сказала Сара, а я безпорадно відповіла:

— Справді добре, що вдалося приїхати.

Якоб дуже високий. Здається, він видається собі занадто високим, ходить трохи зігнутим і переважно тримає голову схиленою вперед, ніби від цього міг би виглядати меншим. Можливо, він і виглядає нижчим, ніж є насправді. Коли він сидить, важко сказати, наскільки він високий. Він каже, що колись був худим, але зараз він уже не худий, його тіло округлилося і стало ширшим, я довгий час боялася моменту, коли вперше побачу його голим. Його шкіра біла, і така білість завжди здавалася мені неприємною. Цікаво, чи його тіло таке саме на дотик, як і його руки? Якоб негарний, але мене не цікавить, чи він гарний. Нещодавно я вперше побачила його голим, увечері, влітку. Я подзвонила йому і запропонувала поїхати купатися, це було після обіду, я відчувала роздратування, бо усвідомлювала, що, мабуть, вперше побачу його голим, а він побачить мене. Але попри це, чи, точніше, саме через це я і хотіла поїхати купатися, щоб нарешті залишити цей момент у минулому. Як не дивно, Якоб відразу ж і дуже охоче погодився, він сказав:

— Це дуже доречна ідея.

Ближче до вечора ми поїхали машиною до озера, яке він запропонував, не маючи уявлення, що я добре знаю це місце. Це було улюблене озеро Лукаса. Ми залишили машину на до-

розі, я би запаркувала її біля старої цегельні, але Якоб, здається, не знав про таку можливість. Озеро розташоване глибоко в лісі, потрібно досить довго йти, щоб дістатися до води, і тут немає справді добрих місць для купання. Але якщо довго йти вздовж берега, можна натрапити на невеличкий острівець, куди веде місток, і на цьому острівці є непогане місце для купання. Якоб знав про цей острівець. Ми йшли одне за одним лісовою стежкою, стежка була занадто вузькою для двох, поміститися на ній можна було хіба що тісно притиснувшись одне до одного, але ми цього не робили. Я йшла за Якобом, мені довелося змусити його до цього, я нізачо на світі не змогла б іти перед ним, витримувати його погляд на своїй потилиці чи в інших місцях, від напруження у мене паморочилося в голові, і я не могла сказати ні слова. Було душно, майже як перед грозою, цілий день у мене боліла голова, а тепер стало краще, я знала, що в холодній воді озера біль відразу ж мине. Коли ми підійшли до острова, побачили, що моста більше немає. Якоб сказав, що ще три роки тому міст стояв, я виправила, що стояв ще навіть минулого року. Острів відділяла від берега досить вузька смужка, приблизно три метри, вода у ній здавалася неглибокою, але була болотиста і зеленувата від ряски. З острова до нас долинали голоси, Якоб сказав:

— Якось же вони туди дісталися.

Йому погано вдалося приховати розчарування, що ми будемо на острові не самі. Я роззулася і сунула праву ступню у воду, під ногою відчувався шар бруду і листя, важко було сказати, наскільки там глибоко. Я витягла ногу. Якоб спостерігав за мною. Я нерішуче пройшла вздовж берега, здавалося, ніби

можна одним великим стрибком опинитися на острівці. Я ненавиділа такі ситуації. Якوب почав згрібати великі гілки, але і він почувався нерішуче і здавався розгубленим, тому відразу ж кинув їх на землю. Я сказала:

— Може, підеш уперед?

Він відповів:

— Звичайно.

Можливо, його тон був цинічним та зверхнім, і він не сподівався нічого іншого ні від мене, ні від жінок взагалі, це драгувало. Якоб постояв ще трохи в очікуванні, а я знову сунула у воду праву ногу. Ґрунт під ногами піддався. Я підняла вище спідницю, взяла взуття у праву руку, у ліву — свої окуляри від сонця та сигарети і зійшла з берега. Зробила великий крок, який сягнув майже до протилежного берега, а земля, на яку спиралася моя ліва нога, зникла. Її більше не відчувалося, нога занурилася у порожнечу, у болото і твань, в яке я дуже швидко вгрузала. Я вгрузла вже по груди і почала бити руками довкола себе, закинула сигарети, окуляри і взуття на протилежний берег і гарячково хапала повітря. Чула, як Якоб кинувся слідом за мною у воду. Я повернула до нього голову і закричала:

— Не підходь до мене дуже близько. — Згодом він часто повторюватиме ці слова, задихаючись від сміху; цей викрик був ще принизливішим, ніж падіння у болото на його очах, я не хотіла допустити, аби він витягував мене з цього болота. Чіплялася за гілки і в'юнкі рослини на поверхні води, але все тягнуло мене під воду і з бульканням зникало, тож я дала засмоктати себе по шию і допливла до протилежного берега. Там

вилізла з води, я була з голови до ніг обліплена опалим листям і болотом, витерла долонею обличчя і повернулася до Якоба. Він стояв на протилежному боці і, як це не дивно, зняв штани. Він виглядав жалюгідно, не знаю, як виглядала я. Ми вибухнули сміхом. Він закричав:

— Я пливу на острів через озеро! Кидаю тобі свої речі!

Він роздягнувся повністю, зв'язав штани з сорочкою і взуттям, а мені було не до того, щоб замислюватися над його виглядом. Він кинув свої речі до мене, але не поцілів, речі впали у воду, і мені довелося ще раз занурюватися в болото, я голосно матюкнулася, але Якоб не чув мене, він уже побіг вздовж лісової стежки і зник з поля зору. Голоси, які ми чули з острова, тепер наближалися, я зробила спробу заховатися, але не встигла, і ось дві здивовані дівчини з цікавістю розглядали мене. Я пройшла повз них із випростаною спиною, а коли відійшла достатньо далеко, все ж таки озирнулася. Вони обережно трималися за руки і, спираючись на гілки, переходили на протилежний берег через брід, трохи далі від місця, де я вгрузла. Я пройшла до місця для купання. Тепер на острові нікого не було. Десять далеко над водою, на достатньо далекій відстані, можна було роздивитися голову Якоба. Він помахав мені, я не відповіла. Мої сигарети можна було викинути. Я зняла мокрі речі і прополоскала їх від бруду, виполоскала і речі Якоба, потім вивісила все на деревах, що не мало особливого сенсу, бо сонце вже сідало за лісом, на протилежному боці озера, одяг вже не встигне висохнути. Я зайшла у воду і попливла, вода була теплою, Якоб плив мені назустріч, його обличчя виглядало смішно на фоні голих плечей, його мокре волосся, сміх,

я попливла від нього геть, мені теж було смішно, а плавати і сміятися одночасно було складно. Ми трохи поплавали, він передражнював мене:

— Не підходь занадто близько!

Він мало не помирав зо сміху, вимовляючи цю фразу. Мені здається, що ми трохи боялися, раділи, відчували розгубленість. Потім я попливла назад, вилізла з води і сіла на траві, притиснувши коліна до живота. Спершу було трохи холодно, а потім уже ні, я із задоволенням покурила б, я була гола, і на це не було ради. Якоб прийшов трохи згодом, тепер я могла побачити його, його голе тіло виглядало точно так само, як я собі це уявляла. Не так уже й погано. Він сів біля мене і поклав руку мені на плече, стукотів зубами. Я подивилася на озеро, на воду, над якою, здавалося, висить тонка смужка пилюки. На протилежному березі рибалка закидав свої сіті, сутеніло. Час від часу ми тихо сміялися. У якийсь момент Якоб почав цілувати мене, мої плечі, руки, ший, я відчувала його солодкавий запах. Ми обійнялися, крізь щілину в майже заплющених повіках я роздивлялася його прутень, спостерігала за тим, як він збільшується, і це злякало мене. Якоб відхилив мої плечі назад, аж поки я не лягла на спину, ліг зверху на мене, він дивився мені в очі, і зблизька його обличчя виглядало чужим. Над його головою мені було видно верхівки дерев, я вже не вперше бачила їх на цьому острові з такої перспективи. Якоб дивився запитально, і я заплющила очі. Він спробував кохатися зі мною, але нічого не вийшло. Я не бачила, як його прутень знову зменшився і зморщився, я би хотіла це побачити, це б заспокоїло мене. Він ще трохи полежав на мені. А потім стало

цілком темно, далі холодно, ми встали, взяли мокрі речі і перейшли тим самим бродом, що і дівчата перед нами. Ми йшли голі через ліс назад до машини, дорогою не зустріли нікого, ішли попід руку, тісно притиснувшись одне до одного. Як об дістав із багажника дощовик і стару сорочку, дав мені сорочку, і ми поїхали назад, до міста, я не хотіла відпускати його руку протягом усієї зворотної дороги. Місяць мав форму серпа. Ми зупинилися на хвилю біля Анни, вона мовчки просунула мені у шпарку дверей светр і джинси. Потім поїхали до друга Якова, Саші, і там Як об на дві години зник у ванні, де сушив феном свої речі, поки ми з Сашею чекали на нього в кухні і швидко випили дуже багато червоного вина. Саша кілька разів нетерпляче питав:

— Чому він не може надягти мої речі?

Я не відповіла. Згодом Як об вийшов із лазнички і виглядав так, ніби нічого не трапилося. Ми продовжували пити вино, аж поки я не сказала Якову:

— Я хочу провести з тобою решту мого життя.

Він вимовив моє ім'я. Коли надворі почало світати, ми пішли геть.

— До Мирослава треба буде піднятися вгору, тисяча п'ятсот сходинок, і перед нами відкриється найгарніший вигляд на Влтаву, — сказав Петер.

Сходи були кам'яними, і їх, мабуть, було більше, ніж 1500. Коли ми нарешті видерлися нагору, мені було важко дихати, і я вже не хотіла дивитися на Влтаву, яку Петер перед тим показував мені з вікна сходової клітки, — річка викликала більше

співчуття, ніж тріумфаторської радості. Зі сходів до помешкань вели численні двері, в одних стояла невисока постать Мирослава, який вклонився нам і, не відпускаючи дверей, сказав ніжним, ледь чутним голосом:

— Заходьте, будь ласка.

За ним у дверях з'явилася Сара і відіпхнула його вбік. Помешкання виявилось несподівано просторим, п'ять кімнат, усі майже порожні і необжиті, тільки у вітальні вишикувалися перед телевизором великий диван і п'ять крісел. Затхле і смердюче повітря, запалені свічки, телевизор увімкнений без звуку. Мирослав упав на диван і відразу ж заплющив очі. Підлога довкола дивана була вкрита товстим шаром лушпиння, як з'ясувалося потім, гарбузового, соняшникового, фісташкового та арахісового. Сара зайняла практично усі кімнати, порозвішувавши всюди свої речі, порозставлявши взуття та пакуночки з новорічними петардами. Не зважаючи на Мирослава, вона постійно пристрасно цілувала Міху. Міха раз по раз вибухав реготом, схожим на п'яний або обкурений. Я підійшла до вікна, бо мені все ж таки захотілося побачити Влтаву і Прагу, золоте місто. Хотілося переконатися, що мало сенс їхати сюди, бути разом з Петером, залишити Лукаса на самоті, точно я знала лише те, що Лукас із задоволенням залишився сам, у кожному разі, був радий позбутися мене. Жалюзі на вікнах були опущені, Сара енергійно, майже брутально підняла їх. На обрії курилися димарі заводів. Влтава була десь далеко внизу, десь дуже далеко, чорна і блискуча. Я чула важке виснажене дихання Мирослава. Петер доторкнувся до мого рукава, я озирнулася і пішла за ним через усі кімнати,

аж до останньої, де стояло лише одне вузьке ліжко і більше нічого.

— Хочеш спати тут? — запитав Петер, не дивлячись на мене, ліжко було занадто вузьким як на двох.

— Так, — вдячно відповіла я.

Він поставив мою сумку біля ліжка і поклав мені голову на плече, коли я обійняла його.

— Але Мирославу все одно гірше, ніж мені, — тихо сказав він.

Мирослав налив собі горілки у велику склянку для води, випростався і втупився в екран телевізора, так і не увімкнувши звук, на екрані вовк перебігав через засніжене поле. Сара сиділа на колінах Міхи. Мирослав відірвав погляд від телевізора і подивився на мене.

— Мене звати Мирослав. Хочеш горілки? — запитав він.

— Ні, дякую, — дуже чітко відповіла я, а він знизав плечима і знову відвів від мене погляд.

Я сіла на одне з укритих пилюкою крісел, відчуючи, що чомусь нездатна навіть зняти пальто. Петер приніс мені горнятко чорного гіркого чаю. Він ходив туди-сюди і намагався поприбирати, а потім сів біля мене. Сара щось говорила до Міхи на вухо, час від часу поверталася до Мирослава і кричала йому фрази, на які він не реагував. Десять далеко вистрілили перші новорічні петарди. У кімнаті стояв запах бежерівки, трави і сигарет, усі були п'яні і реагували неадекватно, а найбільше Мирослав і Петер, останній поводив себе виключно і на все ображався. Тому я взяла його за руку, і ми сиділи далі поруч, ображені, я холодно відповіла на п'яний погляд Мирослава.

Коли почало світати, Мирослав вимкнув телевізор, щоб поставити на програвач якісь платівки з чеською музикою, під яку в тісних обіймах танцювали Сара і Міха, їхні постаті відбивалися у сірому блискучому склі вікна. У цей момент я пішла спати. Пройшла крізь усі кімнати, не зачиняючи за собою жодних дверей, зняла тільки взуття і пальто, лягла на спину у вузькому ліжку і прислухалася до музики, до сміху Сари, до збудженого змовницького голосу Петера, до співу Міхи.

Якоб не соромиться знову і знову починати невеличкі розмови про кохання. Він любить розмовляти про кохання, про наше кохання і про кохання взагалі, він ніколи не говорить чогось, про що потім міг би шкодувати, він не шкодує. Він наполягає на твердженні, що ніхто і ніколи не зможе сказати про нас:

— Вони зазнали поразки в коханні.

Він дуже тішиться, коли говорить це, а я постійно дивуюся, бо про поразку я ще не думала. Якоб переконаний, що у нас є час, багато часу, увесь час світу. Він знає: все, що дратує нас одне в одному, що ми не здатні вимовити і даремно випитуємо, все, що стає непорозумінням, ображає, усе це і є коханням, коханням у первісній формі. Він знає більше за мене. Він каже:

— Я хочу постаріти з тобою.

А потім обертається і йде, це найкраще, що він може зробити.

Я вже не пригадую, як довго я спала тоді, у Празі, передостанньої ночі року. Коли прокинулася, надворі яскраво світило

сонце, вікно було відчинене, поки я спала, хтось наклав мене ковдрою. У вітальні сиділи Міха, Мирослав, Сара і Петер, так ніби і не лягали, перед ними на столі стояв посуд, що залишився від сніданку, горнятка з-під кави, яєчна шкаралупа.

— Доброго ранку, — сказав Міха, це була його перша фраза мені з часу нашого приїзду.

Я махнула йому рукою на знак привітання і пішла до лазнички, зачинила за собою двері і сіла на край ванни. Я не мала поняття, як виглядаю. Прислухалася. Мені було складно спілкуватися з Сарою, Петером, Міхою і Мирославом. Я відкрутила, а потім знову закрутила кран. Петер постукав у двері і запитав:

— Каву, чай чи сік?

Це був момент, коли я зраділа його голосові, його присутності. Потім поснідала трьома невеличкими затверділими чеськими булочками, бананами і пластівцями, випила до цього чотири горнятка кави і води, мені здавалося, що я взагалі вже ніколи не припиню їсти. Телевізор і далі був увімкнений. Мирослав лежав на канапі з напівзаплющеними очима, Міха втупився в екран, Сара сортувала новорічні петарди, часом вона ніжно щось говорила, звертаючись до Мирослава, який посміхався їй із відсутнім виразом обличчя. Петер сидів біля мене, кутив сигарети, мовчав. Я знала, що ми не підемо в місто. Не перейдемо Карловим мостом до Йозефова — єврейського кварталу, до Венцельпляц, або по-чеськи «Вацлавске наместе», не побачимо Градшіна, не посидимо у кав'ярні «Славія» за гарячим шоколадом з вершками, спостерігаючи за Влтавою, не постоїмо біля могили Кафки і не піднінемося канатною дорогою на гору, усе це було б

смійно. Те, що ми у Празі, не мало жодного значення. З таким же успіхом ми могли б бути у Москві, Загребі чи Каїрі, і де б ми не були, Петер все одно саме у цей момент відкоркував би своє перше на сьогодні пиво, випив би ковток, зітхнув, знову відставив і скрутив би собі чергову сигарету.

— Тільки у Мексиці я посидів би десь на запиленій сільській дорозі і попив би горілки в обідню спеку, бо там можна собі дозволити просто впасти на землю і більше не вставати, ніколи більше не вставати, — колись сказав він.

Це мало би здаватися мені огидним, але не здавалося, я розуміла його, розуміла, що в цій фразі щось є. Але Мирослав, здається, цього ще не зрозумів. Він випростався, провів долонею собі по волоссю, позіхнув, кілька разів кліпнув і запитав:

— Що ви хотіли б робити сьогодні?

Він розмовляв німецькою із ледь відчутним чеським акцентом. Із симпатії до нього я побоювалася цього моменту. Міха і Петер не відреагували взагалі, Сара підняла голову від своїх петард і сказала:

— Поїсти кнедлів і свинячої печені. Справді. Саме цього нам хочеться найбільше.

Але Мирослав не зрозумів і перепитав:

— А до старого міста не підете?

І Сара відповіла:

— Ні, тільки не до старого міста. Я би пішла до в'єтнамської кнайпи на розі.

Міха захихотів, Петер устав і вийшов з кімнати.

— Здається, я тебе неправильно зрозумів. Ти приїхала до Праги, щоб поїсти у в'єтнамців на розі? Ти нічого не хочеш

побачити у моєму місті? — запитав Мирослав, уважно подивившись на Сару.

— Ні. Не хочу. Думаю, всі інші також не хочуть, — спокійно відповіла Сара, і тоді Мирослав лівою рукою скинув зі столу увесь посуд.

— Ну це вже занадто, — обурився Міха, а Сара почала верещати. Я встала і пішла шукати Петера, який сів на підвіконня у маленькій темній кухні і дивився на брендмауер у дворі.

— Вибач, будь ласка, я мав би тебе попередити, як усе це виглядатиме, — сказав він, не дивлячись на мене.

Я сперлася на стіну біля нього і теж визирнула у двір, брендмауер був сірим і гладким.

— Ти не мусиш вибачатися, я б все одно поїхала, — відповіла я.

Петер недовірливо засміявся. У кімнаті верещали одне на одного Сара і Мирослав, Мирослав перейшов на чеську, хтось зробив голосніше телевізор, мабуть, Міха. Ми мовчки чекали на кухні, шипіла газова колонка над рукомийником, вона то вмикалася, то вимикалася. На полицях поряд із численними пляшками горілки громадилися пакунки з фісташками та арахісом. Примнули вхідні двері, ми зачекали ще трохи, потім зашла Сара і сказала:

— Можемо виходити.

Ми спустилися усіма 1500 сходинками, Мирослав зник кудись, здавалося, ніби його ніколи й не існувало. Надворі було сонячно і морозно, з фабричних димарів свічками підіймався у небо сірий дим, я ішла за Сарою, Петером і Міхою, повз нас проїздили машини, по Влтаві плавали судна. Я знала, що за

моєю спиною лежить старе місто, панорама мостів і церковних шпилів, високо на горі Градшін, але не озиралася. В'єтнамський ринок і кнайпа біля нього були розташовані на відстані кількох панельних будинків, ми пройшли повз брудну автостоянку, яка продувалася вітром. Сніг, про який Мирослав розповідав Сарі, перетворився на вкритий болотом пінопласт. В'єтнамці стояли густим натовпом біля контейнерів, у яких горів вогонь, і поводилися так, ніби не мають нічого спільного з різноманітними предметами, прикріпленими на поліетиленових стінах їхніх будок, із щітками для миття баняків, іконами, плетеними вручну светрами, кімнатними фонтанами, консервними бляшанками, дитячими піжамами. Вітер над площею тріпотів целофаном і роздмухував вогонь у контейнерах. Сара пройшла поміж базарними будками, тримаючи руки в кишенях пальта, Міха ішов за нею з гордим тріумфальним виразом обличчя. В'єтнамці не звертали на нас уваги. Ми замовили гуляш із дикого кабана і кнедлі у якомусь бараку без світла, а нам принесли не питаючи чотири бехерівки, я підсунула свою Петерові, який з радістю випив додаткову порцію. Біля барної стойки товклися підлітки з очима-щілинками. Ми майже не розмовляли одне з одним, пересували кружальця з-під пивних бокалів по скатертині, я скручувала сигарети, затягувалася по разі і передавала далі. Кельнер ставив тарілки з їжею на край столу, а ми вже самі передавали їх одне одному, м'ясо у брунатному соусі було м'яким, а до нього додавалося щось схоже на зачерствілу скибку білого хліба.

— Це хліб, — сказав Міха.

— Ні, це кнедлі, — заперечив Петер. — І вони повинні виглядати саме так.

Поки я їла, мені до голови прийшла абсурдна думка: «Нічого не бракує. Не бракує абсолютно нічого, усе так, як повинно бути, все чудово», я змушена була зупинитися і не їсти, бо мене раптом затрясло у нападі сміху, який ніхто не зауважив. Надворі падав брудний дощ. Кельнер прибрав зі столу і сказав:

— Було дуже смачно.

А потім уперто і нав'язливо долив нам бехерівки. Ми посиділи годину, потім дві, розраховалися і пішли, надворі стемніло, в'єтнамці на базарі пакували свої речі. Я запитала Петера, чи святкуватимуть вони Новий рік, а він поблажливим тоном пояснив мені:

— Феєрверк походить із В'єтнаму. Новий рік походить із В'єтнаму. Ясна річ, вони святкують Новий рік, просто в інший час, ніж ми, і, мабуть, по-іншому. Вони носять перед собою драконів. А поки їхній Новий рік ще не настав, вони спостерігають за нами.

Я взяла його попід руку, і мені хотілося, щоб він завжди так говорив щось мені. На якомусь лотку з біжутерією Сара придбала два персні з бляхи. Міха купив петарди у якогось закутаного в хутро в'єтнамця з дитячим обличчям ескімоса, петарди були загорнені у червоний цупкий папір і наскрізь промокли під дощем. Здалека було чути дзвони, у кнайпах загорілися зелені і сині вогні. Площа була порожньою і брудною, Міха пробіг вздовж будок, випустив у повітря кілька петард і покричав, в'єтнамці щулилися від холоду і тулилися по кутках. На землю опускалися каскади золотого і срібного дощу, зоряні піраміди, червоні снопи іскор, збуджений захриплий голос Міхи долинав ніби звідкись здалеку. Петер потягнув мене кудись, поміж про-

ходи, він чомусь раптом побіг, я не питала чому, і побігла разом з ним. Ми промчали лабіринтом з поліетиленових наметів і дерев'яних конструкцій, старезна жінка у тюрбані на голові, схилена над казанком, собаки, які порпаються у смітниках, раптовий брак повітря, велетенські калюжі, відчуття у моєму шлунку, ніби я мрію, а потім знову вулиця, Влтава, машини на дорогах, світло ліхтарів над річкою. Чорне небо і крихітний місяць над фабричними димарями. Прага, 31 грудня, сьома вечора.

Я знаю Якоба уже майже рік. І не думаю над тим, багато це чи мало. Якоб каже, що ми будемо разом завжди, це мене непокоїть, бо вже зараз усе між нами, здається, зводиться до спогадів. Колись ми були з Якобом на виставці. У замку на березі озера, недалеко від якого минуло його дитинство. Ми поїхали машиною, він показав мені місця, у яких ріс, а коли проїхали річку, гордо заявив:

— Це Шпрее.

Мені була зрозуміла мета цієї поїздки. До замку ми приїхали надвечір. Парк довкола замку стояв у запустінні, на автостоянці не було жодної машини, на галявині біля озера якийсь чоловік невміло споруджував конструкцію для показу кінофільму під відкритим небом. Здається, ми були єдиними відвідувачами виставки, дівчина у касі злякано стрепенулася, коли ми зайшли, і відірвала нам вхідні квитки так, ніби робила це востаннє в житті. Якоб цілий день повторював мені, що на цій виставці з-поміж 50 поганих має бути одна цілком гарна картина, але ми не знайшли жодної. Усі картини були жахливими, інсталяції, відеопроєкції, скульптури. Ми пройшли залами по-

під руку, відчиняли одна за одною шухляди стінних шаф, дверцята у шпалерах, подвійні вікна, з яких було видно озеро. Замок був гарним і зруйнованим, порожні стінні шафи ховали за дверцятами пластмасові відра, дезінфікуючі засоби і мітли, парчеві шпалери були вкриті темним лаком, на паркет поклали сірий лінолеум. Часом ми зупинялися і невміло обіймалися, Якоб почував себе добре, я також, потім ми йшли далі і не розмовляли про те, що бачимо, ми думали про одне і те ж і однаково оцінювали побачене. Остання інсталяція в останній кімнаті, перед якою висіла чорна фетрова завіса, називалася «На роздоріжжі». Я відсунула завісу, і ми зайшли до кімнати, стіни якої були оббиті деревом, що сягало майже до стелі і тільки високо вгорі пропускало вузьеньку смужечку світла. Було темно, все світло висіло попід стелею, молочне і повне пилюки, вечірнє сонце кидало крихітний, золотистий, блискучий прямокутник світла тільки на праву стіну. Тут було тепло, навіть задушливо, таке повітря буває влітку під дахом, тепло проникає всередину і примушує тіло втрачати опір. Ми стояли і розглядали прямокутник світла, потім Якоб вийшов з кімнати, і я за ним. Згодом, вночі, під час зворотної дороги, ми говорили про це. Якоб сказав:

— Художник не міг знати про цю дивну пляму світла. Тому справа зовсім не в цьому, і ця інсталяція була б цілком безглуздою, якби у момент, коли ми зайшли до кімнати, призахідне сонце не створило на стіні цей, треба визнати, чудовий ефект.

Він і справді вжив слова «ефект» і «треба визнати», але зовсім не це примусило мене згодом подумати, що саме в той

момент наші дороги розійшлися. Мною керувала очевидна різниця у способах нашого сприйняття, у тому, в що ми вірили чи були готові повірити. Я була переконана, що йшлося саме про цей золотистий прямокутник світла. Призахідне сонце, чисте небо, відповідний кут падіння світла і короткий момент, він, я і момент, у який ми цілком випадково зайшли до кімнати, не занадто пізно і не занадто рано, і я вже знайшла свій шлях на роздоріжжі. А Якоб ще навіть не починав шукати. Згодом хтось розповів нам, що в Єгипті будували гробниці, які у визначені години дня благословлялися світлом, але Якоб не вірив у це і його неможливо було переконати. Ми їхали назад, до міста, на задньому сидінні соняшники і попільничка, повна недопалків від нервово викурених сигарет, усвідомлення того, що ми провели разом цілий день, витримали це і навіть почувалися щасливими, це усвідомлення робило нас ситими, повільними і неповороткими. Близько півночі ми приїхали до Берліна, пішли випити вина, сиділи і сперечалися. Якоб повторював:

— Треба було залишитися там, на природі.

Можливо, він мав рацію, але ми не залишилися. Про це я згадую. Час від часу.

У помешканні, розташованому на висоті 1500 сходинок над Влтавою, на кухні стояв Мирослав і мив посуд. Телевізор був увімкнений, шар арахісового лушпиння довкола дивана, здається, став ще товстішим. Міха і Сара стояли біля кухонної полиці, як у супермаркеті, після тривалих роздумів забрали звідти дві пляшки горілки до кишень своїх пальт

і зникли. Я знала, що вони збираються заручитися ще до кінця року.

— На мості над річкою, через який проходить швидкісна траса, — сказала Сара тоном, який не допускав жодних запитань.

Не знаю, чи повідомили вони про це Мирослава. Петер відчинив усі вікна, зробив тихіше телевізор, сів на канапу і заплющив очі. Надворі проїздили авта, під ногами поскрипувало арахісове лушпиння, я сиділа на краю дивана і не знала, чим зайнятися, потім пішла на кухню до Мирослава. Він продовжував мити посуд, залишений Сарою, Міхою, Петером і мною, я взяла зі стільця кухонний рушник і почала витирати посуд. Я чекала, що він скаже:

— Ти не мусиш цього робити.

Він повільно домив блюдце під горнятко, прокашлявся, повернувся до мене і сказав:

— Ти не мусиш цього робити.

Я ввічливо посміхнулася йому і відповіла:

— Я знаю, — і не додала: «Я знаю, але мені тебе шкода і прикро за всю цю ситуацію, тому мені здається, що я повинна зараз витирати посуд, щоб ти сам собі не здавався повним ідіотом, тож не заважай мені витирати і взагалі не чіпай мене». Ми подивилися одне на одного у слабкому світлі лампи, причіпленої над рукомийником, а потім він знову відвернувся. Він використовував занадто багато миючого засобу. Ми мовчали досить довго, потім він знову прокашлявся і сказав:

— Ти не дуже добре відчуваєшся.

Я відразу ж уперто відповіла:

— Так. Але ти почуваєшся не набагато краще.

Він засміявся і по-пташиному повернув голову. Не знаю, чи хотіла я порозмовляти з ним. Тепер він давав мені чисті тарілки і горнятка просто в руки, щоразу видаючи з себе якісь звуки вибачення. Зблизька мені було видно, яке постаріле і втомлене у нього обличчя.

— А що Петер? Це твій хлопець? — запитав він.

Мене здивувало, що він думав про нас.

— Ні, — сказала я, намагаючись якомога сильніше позбавити виразу власний голос. — Ні.

І Мирослав повівся дуже мило, промовчавши. Коли я закінчила витирати посуд, він витер стіл, провів долонею по стільцю і запросив мене сісти, я похитала головою. Він змучено посміхнувся. Я крутила в руках рушник для посуду і не могла позбутися відчуття, що достатньо вже зробила для нього, але він не відпускав мене. Він сів, потім знову встав, відчинив холодильник і запитав:

— Хочеш їсти? Можемо повечеряти разом: рибні палички, хліб і вино, хочеш?

Я не відповіла. Він витяг із шафи сковорідку, розірвав пакунок з рибними паличками, з кімнати почулося зітхання Петера, здається, він зітхав уві сні. Мирослав увімкнув радіо, шкварчала олія на пательні, гудів газ, він створював багато галасу, рухаючись, а коли нарешті у кухні стало достатньо гамірно, він запитав, майже проспівав:

— А хто твій хлопець?

Я відповіла:

— Лукас. Ти його не знаєш, і насправді він зовсім не мій хлопець, я тільки хотіла б, аби він ним став.

У мене було таке відчуття, що я говорю не про себе, а про Мирослава. Він кинув заморожену рибу на пательню, відскочив убік, бо олія бризкала в усі боки, і сказав:

— Ти гарна і не дурна. Чому він не хоче бути твоїм хлопцем?

Я пояснила:

— Мирославе, це безглузде питання. Він не хоче, бо не кохає мене, от і все.

Мирослав похитав головою, як клоун. По радіо звучала чеська народна музика. Я все ж таки сіла на стілець, але не тому, що хотіла продовжувати розмову, а тому, що раптом відчула себе зовсім хворою. Я подумала про Міху і Сару, які сидять зараз під мостом біля річки і обмінюються перснями з бляхи, а над ними шумлять автомобілі, солонуватий запах річки, обличчя Сари. Мені було цікаво, чи вони обіцятимуть щось одне одному під час цих заручин, чи потрібно щось обіцяти під час заручин, може, запитати Мирослава, здається, він міг би знати. Я подивилася на нього, він стояв біля плити, перевертав рибу, різав помідори, посипав їх сіллю і перцем, а потім обірвав мої думки словами:

— Ти могла б приїхати сюди. Просто приїхати сюди, пожити тут зі мною, хоча б спробувати. У мене є гроші і робота, тобі ні про що не потрібно було б думати, ми вчилися б кохати одне одного, цього можна навчитися.

Я відповіла:

— Так. Я могла б так зробити, але не зроблю.

Здається, удари мого серця стали слабшими, сповільнилися. Він подивився на мене. Я подивилася повз нього у вікно, на

брандмауер у дворі, який майже зливався з небом. Подумала про його пропозицію. Я сиділа і думала про це, уявляла собі все це детально і болюче, як тільки могла. Більше ми з ним не розмовляли.

На початку року, коли я познайомилася з Якобом, а можливо, уже і закохалася в нього, я закохалася у нього дуже швидко, він уникав мене, і я проводила цілі ночі, чекаючи на нього в кнайпах. Повністю покладалася на випадковість і просто йшла до якого-небудь бару, де, як мені було відомо, він часом бував. Сідала біля стойки, замовляла склянку вина і чекала на нього. Дивилася крізь запітнілі вікна на вулицю, і моє серце починало битися частіше, коли там проходив хтось, чия постать була схожа на Якоба, хтось, хто сповільнював кроки, зупинявся, відчиняв двері і заходив досередини. Часом це був він, часом ні. Тепер я вже не мушу чекати на Якоба, бо він мене не уникає, і трапляються ночі, коли ми сидимо в якомусь барі, і тоді хтось проходить за вікном, сповільнює кроки, дивиться крізь запітнілі вікна, обертається і йде геть. Щоразу моє серце злякано сіпається, і аж потім я усвідомлюю, що це не може бути Якоб. Трапляються ночі, коли я чітко і недвозначно думаю: «Подзвони до Якоба, запитай, чи не хотів би він ще кудись пройтися, ніч така тепла, ми могли б ще випити по скляночці вина».

І тоді я обертаюся до нього, і немає потреби питати його, бо він уже тут.

Ми з Петером залишили Мирослава самого десь біля дев'ятої вечора. Сара і Міха ще не повернулися, і Мирослав за-

явив, що він не має ні найменшого бажання цокатися з кимсь келихами опівночі Нового року, він не має нікого, кому хотів би щось побажати, і не хоче, аби щось бажали йому, тому ми можемо іти, куди хочемо. Ми ще посиділи біля нього, поки він доїв свої рибні палички, помідори і хліб із цибулею, ми сиділи зліва і справа від нього і мовчали. А тоді пішли геть, залишивши його сидіти на дивані, він був у домашніх капцях і плетеному светрі, у шалику довкола шиї, виглядав, як старий привид. Janáčkovo nábřeží, Smetanovo nábřeží, Masarykovo nábřeží. Яначкова набережна, Сметанова набережна, Масарикова набережна. Ми йшли попід руку берегом Влтави, і я пригадую, як Петер сказав:

— Чехам у їхній мові найкраще вдається впоратися з максимальною кількістю пригослених.

А потім додав:

— Я люблю Прагу, — і це мене здивувало. Я запитала:

— Чому ти любиш Прагу?

Він не зрозумів:

— Що за питання?

Я дуже міцно тримала його за руку. Мені здається, тоді ми не довіряли словам і хотіли, аби за нас промовляло щось інше, — але що? Влтава, ріка, зимовий холод, світляний вінок ліхтарів, якщо заплющити очі, усе це і усі ці питання без відповідей, усі ствердження без питань, ми були разом, а завтра вже не будемо, більше не було що сказати. Тоді я вірила в це. А сьогодні вже не переконана, чи ще вірю. Ми блукали вулицями, аж поки не померзли, пили пиво і чай у чеському ресторані, у якому я довго не могла знайти Петера, повернувшись із

туалету, так слабо він відрізнявся від усіх решти. Чехи сиділи одне поряд із одним досить тихо, здається, Новий рік не викликав у них особливих емоцій. Десь аж о пів на дванадцяту стало трохи неспокійніше, багато хто розрахувався і пішов, мені було цікаво, куди. Опівночі ми стояли на мості над Влтавою, у нас не було ні шампанського, ні петард, ні годинника. Ми потрапили поміж двох років, не припнуті на якір, загублені, а потім раптом вибухнули ракети над Градшіном, і всі довкола почали обійматися, ми також обійнялися.

— З Новим роком, Петере. Всього найкращого в новому році. Все буде добре, мине час, і все налагодиться, не сумуй, досить, що вже я сумую.

— Всього тобі найкращого, — сказав Петер.

Десь близько першої ми пішли назад, кольоровий папір розмальовував сніг на тротуарах у червоні і сині кольори, мої руки були холодними, ноги також, мені було дуже погано, я знала, що завтра їду назад, додому, Новий рік минув, я пережила його. У квартирі було занадто тепло, Мирослав лежав у ванні, Міха сидів на дивані, втупившись в екран телевізора, у паперовому капелюшку на голові, Сари не було. На підлозі лежало брудне конфеті. Ми сіли біля Міхи і цокнулися горілкою, ніби між іншим побажавши одне одному:

— Щасливого Нового року!

Я ковтнула зовсім трохи, і мені ще довго пекло на язиці. У ванні плюскотів водою Мирослав, по телевізору танцював чеський балет на тлі обшарпаних куліс із зображенням моря. Міха щось насвистував з відсутнім виразом обличчя, на його лівій руці поблискував бляшаний перстень.

— Де Сара? — запитав Петер.

— Надворі. Стріляє петардами, — відповів Міха.

— А де ви були?

Мирослав пройшов повз нас у подертому купальному халаті. Надворі по одній вибухали ракети, звук долинав щоразу з іншого місця. Ми усі втрьох сиділи на дивані і дивилися телевізор, час від часу Міха говорив щось на зразок:

— Ось іще година минула.

Ми їли арахіс, чіпси, банани, карамельки, квашені огірки, а потім я встала і сказала:

— Добраніч.

Коли ми останній раз їздили з Якобом на природу, то зупинялися біля заправки на сільській дорозі, бо я хотіла в туалет. Я вийшла з машини і запитала, чи купити йому щось.

— Так, шоколадний батончик, — відповів він.

Я зайшла до магазинчика на заправці, товста продавчиня не привіталася зі мною і вимагала марку за користування туалетом.

— А він не піде? — запитала вона.

Це розсмішило мене, і я відповіла:

— Ні, він не піде.

Купила шоколадний батончик. Коли вийшла надвір, товста продавчиня стояла біля єдиного стовпця заправки, склавши руки на грудях, вираз її обличчя був незадоволеним. Машина Якоба стояла біля виїзду із заправки, а він сам вийшов і, спершись на відчинені двері, дивився на сільську дорогу. Я ішла до нього і відчувала погляд продавчині на своїй спині. Я бачила

те саме, що й вона — машину з відчиненими дверима, чоловіка, який чекав, жінку, яка сідає на переднє сидіння біля водія, водій також сідає, двері зачиняються, він газує, і вони рушають, машина віддаляється, і вже незабаром її не видно. У кінцевому результаті це був єдиний момент, коли я відчула, що ми з Якобом разом, у цьому погляді продавчині із заправки при сільській дорозі.

Я прокинулася у перші години нового року. Розплющила очі і спершу не могла згадати, де я, кімната була темною, я чула дихання іншої людини, глибоке і спокійне. Небо за вікном було чорним, ні зірок, ні місяця. Я сіла. Поряд із ліжком, на спальнику лежав Петер, по-дитячому згорнувшись калачиком і поклавши голову на складені руки. Десять іздалеку я могла чути тихі голоси і музику. Я встала, підлога була холодною, паркет скрипів, я не хотіла розбудити Петера, бо тоді б мені довелося просити його лягти біля мене на цьому вузькому ліжку, підлога була надто холодною. Я пройшла навшпиньки через порожні кімнати, двері були відчинені, тільки останні двері, до спальні Мирослава, виявилися зачиненими, крізь щпарину під дверима пробивалося зелене світло. На кухні я випила склянку води з крана, вода мала металевий і гіркий смак, я хотіла пити і пила занадто швидко, мій шлунок стиснувся. Я подумала, що, можливо, це ностальгія за домом або туга, може, мені наснилося щось погане. Потім я пригадала, як Лукас, який ніколи не говорив про кохання, сказав одного разу, що кохати — це завжди використовувати когось, і нікуди від цього не подінешся. Я поставила склянку до рукомийника, повернулася до

коридора і відчинила двері до кімнати Мирослава. З телеекрана струмувало зелене світло, яке супроводжувалося голосами і музикою, Мирослав сидів на кріслі поміж арахісовим лушпинням, він не спав і подивився на мене так, ніби чекав, що я прийду. Він був сам, Сара і Міха кудись зникли, можливо, і Петера вже не було на підлозі поряд із моїм ліжком в іншому кінці коридора. Я зупинилася у дверях і глибоко вдихнула, а потім видихнула, ніби хотіла відчутти запах, а разом з ним і настрій цієї зеленої, як акваріум, кімнати, заповненої димом і нереальністю беззмистовних речей, якими тут займаються, диван, стіл, книжкова полиця, склянки і пляшки, каміння із Рудних гір, світлини в рамках, засушені рослини, Мирослав у кріслі, постать без кісток і голосу, а деś посеред цього всього я, і це якась інша ніч, погляд між мною і Мирославом, погляд від мене до нього і від нього до мене, так ми і сидітимемо тепер завжди.

— Хочеш знати, — раптом озвався Мирослав, і його голос прозвучав на диво чітко. — Хочеш знати, як по-чеськи буде «сумна»?

— Так, — відповіла я. — Звичайно, хочу.

— Тож слухай, — сказав Мирослав і не зрушився з місця ні на сантиметр, але, попри це, здавалося, відстань між нами зменшується. — По-чеськи це буде *smutna*. *Smutna* — це сумна.

— І що потім? — питає Якоб.

Одинадцята вечора, ми з'їли принесену від китайців вечерю, я мало їла і багато говорила, але Якоб не зауважив цього. Він запалює і віддає мені сигарету, доливає мені чаю, ми продовжуємо сидіти на підлозі, тут же ми згодом будемо цілува-

тися і пестити одне одного. У кімнаті тепло, а надворі холодно, до Нового року ще два тижні.

— А потім не було нічого, — відповідаю я. — Петер провадив мене на вокзал. Він залишився ще на два дні і повернувся із Сарою та Міхою на машині.

Якоб багатозначно посміхається. Він мовчить, обдумує те, що я розповіла, я знаю, що зараз він мене запитає, чим Петер займається зараз, де він живе і як у нього справи, чи Міха і Сара досі заручені. І що мені йому відповісти? Петер сидить на Грельштрассе у своїй гарній кімнаті, з якої видно каштани і платани, у його холодильнику завжди є пиво і пляшка горілки. Коли б я не прийшла, він відчиняє мені двері, я сідаю біля нього на диван, тримаю його за руку і кладу йому голову на плече. Я думаю: «Треба залишитися» і не залишаюся. Сара і Міха вже не разом, вони розійшлися через півроку після тієї поїздки, Сара тепер живе з якимось адвокатом на Курфюрстендамм, Міха у червні випав із вікна другого поверху і ледь вижив після цього. Відтоді він сильно змінився і каже, що покінчив зі світом і в нього залишилося небагато часу, хоча це його і не засмучує. Або інша, також правдива історія про один ранок у травні, коли Сара і Міха напали на відділення Дойчебанку у Райнікендорфі, після цього три місяці не виходили з дому, а потім поїхали з Петером до Південної Америки, звідти вони пишуть листи і надсилають пакунки з кавою, горілкою і цукровою тростиною. Я сміюся. Якоб дивиться на мене і доброзичливо питає:

— Чому ти смієшся? Чим вони всі тепер займаються — Петер, Сара і Міха?

Я дивлюся на нього нерозуміюче. Я хочу сказати: «Кожна історія має свій кінець».

Я хочу сказати, що і наша з ним історія рано чи пізно завершиться, і я вже знаю як, я хочу запитати його, чи не хотів би він послухати, як саме, я можу розповісти йому. Він випростує ноги і сідає ближче до мене, десь через три з половиною хвилини він до мене доторкнеться. Можливо, він скаже: «Ну ж бо, розкажи».

Можливо, я відповім: «Я не можу припинити уявляти собі майбутнє, Якобе. Не можу позбутися думки, що колись, а може, вже і незабаром розповідатиму історії комусь іншому, історії про тебе».

Він зітхає і знизує плечима. Потім дивиться на мене своїми трохи завеликими карими очима, дивиться відверто і запитально, скоро він поставить мені одне з цих запитань, на які я ніколи не знаю, що відповісти, і які його збуджують:

— Чого ти хочеш більше: щоб я поцілував тебе в потилицю чи вкусив у шийку?

Мені хочеться, щоб він цього не робив. Мені хочеться, щоб він пішов. І він піде, тільки пізніше.

Йоганнес наполягав, щоб я говорила *Карлові Вари*. А не *Карлсбад*. Тільки не *Карлсбад*. Для нього це було справою честі, даниною минулому. *Карлсбад* — вимовляючи це слово, він розтягував склади і робив несимпатичні міни. Слово звучало бридко. Значно бридкіше, ніж завжди, — так міг говорити тільки той, хто не знав про існування іншого варіанта назви міста. Мені було важко вимовляти *Карлові Вари*, але я таки навчилася. Місто у чеській долині з фонтаном теплої, солонуватої лікувальної води.

Йоганнес жив у Берліні, як і я. Він був художником, і якимось йому вдавалося прожити з виставок і продажу картин, хоча його роботи не викликали у мистецькому середовищі великого резонансу. Йому подобалося жити в Берліні, але він намагався якомога частіше виїздити з міста і по півроку працювати в інших, цілком чужих йому містах, а потім повертатися. Він доглядав за будинком своїх далеких родичів на півдні Франції, винаймав помешкання у маленькому американському містечку, три місяці прожив на маяку в Шотландії, а коли закінчувалися гроші, задовольнявся і скромнішими притулками. Цього року він вирішив поїхати до Карлових Вар. Хтось запропону-

вав йому пожити там у помешканні, яке було достатньо великим, аби використовувати його як майстерню, він міг залишатися тут скільки завгодно, щонайменше до кінця року. Йоганнес приїхав сюди на початку серпня і прожив уже шість тижнів, йому тут подобалося.

Ми були знайомі вже давно, десять, а то і дванадцять років. На самому початку я була у нього дуже закохана, а після того як моя закоханість минула, він закохався у мене, і ми досить довго діставали цим одне одного, а потім заспокоїлися. Якщо я комусь розповідала про нього, то називала «своїм найкращим другом Йоганнесом», мабуть, щоб не виникало необхідності пояснювати: «Він мій друг, просто друг, не коханець». Одного разу він попросив мене написати текст про його картину для каталогу, я спробувала, і результат його влаштував, відтоді я писала для нього регулярно, а він платив мені за це. Коли я віддавала йому перший свій текст — дві з половиною сторінки про картину, на якій орхідея, або ж розкрите серце, зливалася із блискучим чорним фоном, ми зустрілися в побідній час у кав'ярні. Він поспішав і навіть не зняв пальта, випив на бігу еспreso, переглянув текст, сказав: «Добре, добре, годиться», запхнув складені сторінки до сумки і попрощався. Я залишилася сидіти ображена і обурена, зі сльозами в очах. Пізніше я відучила себе від надмірної вразливості, траплялися і тексти, про які він розмовляв зі мною довше, здивований і радий з того, що мені вдалося побачити і зрозуміти у його картинах. Він подзвонив до мене з Карлових Вар і сказав: «Я завершив велику картину, було б добре написати про неї щось для каталогу. На це є два тижні часу. Ти могла б приїхати

і подивитися на цю роботу?» У мене не було ні бажання, ані часу, я відмовилася під якимось там приводом, але він не слухав мене або справді не чув, бо постійно повторював: «Що? Що? Я тебе не чую, повтори. Алло?» І я крикнула: «Добре! Я приїду! Я приїду!» І нас роз'єднали.

Я поїхала до Карлових Вар машиною. Хоча на карті це виглядало не дуже далеко, довелося їхати сім годин. Я виїхала з Берліна в обід, простояла годину в пробці на Оберблумбурге і ще годину згодом у Дрездені, але ближче до чеського кордону дороги спорожніли. На митниці стояли, тримаючись за руки, хлопець і дівчина, вони ловили попутку, я спробувала надати своєму обличчю дружнього і відкритого виразу, але вони не помітили цього і сіли в машину з чеськими номерами. Митник з відсутнім поглядом невиправдано довго вдивлявся у мій паспорт, а потім пропустив. Я поміняла гроші, купила блок сигарет, краєвид виглядав нуднувато, над стоянками біля прикордонних крамниць віяв холодний вітер. Я ще раз подивилася на карту, дорога вела просто до Карлових Вар, про які я не знала нічого, окрім того, що колись давно там був курорт із лікувальними водами і що десь там був Йоганнес, який чекав на мене у помешканні, розташованому «високо над дахами будинку, обіцяю тобі». Цікаво, у якому настрої він чекає на мене. Нудиться? Радіє? І я поїхала далі, запаливши сигарету й увімкнувши обігрівач. Вздовж дороги стояли невеличкі дерев'яні кіоски, у яких можна було придбати кока-колу і солодощі, а за кіосками дискотеки під вивісками, з великими, аж до самої землі вікнами, у червоному світлі яких

самотньо танцювали голі дівчата. Я не була до цього готова, і коли побачила першу таку дерев'яну будівлю, то аж озирнулася, мало не злетівши при цьому з дороги; але потім схожі будівлі почали з'являтися одна за одною, голі дівчата танцювали на стоянках, автобусних зупинках, на вулиці, загартовано ігноруючи холод і вітер, у взутті на високих платформах, зі срібними стрічками у волоссі. Я зменшувала швидкість і роздивлялася їх, а коли мені вдавалося перехопити погляд котроїсь, натискала на педаль газу, у їхніх посмішках було щось таємниче, лукаве, ніби вони знали про мене щось, чого я нікому ніколи не говорила. Я подумала, що Йоганнес міг би підготувати мене до цієї подорожі вздовж панелі, але я була рада, що їду тут сама і не мушу присоромлено мовчати або вести якусь розмову про це. Дорога стала ширшою, вона вела через села і невеличкі міста, дівчата танцювали у бараках, вітринах барів і кав'ярень, вони сиділи біля казарм і заплітали одна одній коси, а хлопці в цей час грали перед ними у футбол. Я не бачила жодного чоловіка чи жінки, тільки цих дівчат і маленьких хлопчиків, і машини дальнобійників, які зупинялися біля барів, бачила кольорові неонові вивіски на обшарпаних фасадах будинків, на яких було повно різних *Love, Girls, Dance* та *GoGo*. Сонце почало заходити і на кілька хвилин занурило все це у важке золотисте світло. Я увімкнула і відразу ж вимкнула радіо в машині. Подумала про Йоганнеса, і на якийсь момент у мене взагалі пропало бажання бачитися з ним у Карлових Варах. Я їхала прямо, весь час прямо, минула останню дівчину на обочині у шовковій нічній сорочці і з піднятим догори рудим волоссям, із ногами, заляпаними боло-

том мало не по кісточки, а потім при дорозі вже було порожньо. Тільки рівнини і пологі горби, і світло десь далеко. А потім промислові будівлі, шахти, каменоломні, покинуті заводи, місяць на небі. Я приїхала до Карлових Вар близько восьмої вечора, поставила машину в центрі і пішки вирушила дорогою, яку описав мені Йоганнес.

Ми бували з Йоганнесом разом у Парижі, у Берні, у Бремергафені, у Цюриху. У Парижі і Берні я була на відкритті його виставок, писала до каталогу тексти про його картини, простояла годину зі склянкою шампанського біля батареї, потім пішла до готелю, а наступного дня поїхала геть, додому чи кудись в інше місце. До Бремергафена, де він мешкав кілька років тому, я поїхала, щоб побачити його і нарешті сказати все, що давно хотіла, але, звичайно ж, нічого не сказала, ні в чому не зізналася, між нами так нічого і не відбулося. У Цюриху я була тією, в кого він був закоханий, чи вважав, що закоханий, і ми лежали вночі у готельному номері у кварталі червоних ліхтарів, поряд, на розкладеному дивані, і я відвернула обличчя до стіни і поклала руку на голову, а він розплакався і сказав: «Ти жорстока», що було неправдою. У Карлових Варах я була йому ніхто, і він мені також, отже, ми нарешті були друзями, і я, здається, нарешті хочу дізнатися, чи ми справді залишимося просто друзями без претензій на щось більше. Я стояла перед дверима помешкання на п'ятому поверсі пофарбованого білим сецесійного будинку, вулиця підіймалася нагору, а в кінці вулиці впиралися верхівками у нічне небо дерева, здається, кипариси. У під'їзді пахло цитриною, милом і пастою для парке-

ту. Було тихо, я тричі постукала лев'ячою головою, що висіла на зелених дверях, правою рукою прибрала волосся з обличчя, розправила пальто. Я не думала про Цюрих. І про Бремергафен також ні. Можливо, я подумала про те, що я би із задоволенням ще трохи розтягнула цей момент чекання, поки мені відчинять двері і моє обличчя набуде виразу, про який мені нічого не відомо, але, мабуть, і про це я тоді не подумала. Йоганнес відчинив двері. На ньому були штани від костюма, сорочка в клітинку, волосся пострижене як ніколи коротко, але все це не дуже його змінило. Він сказав: «Заходь», так само він сказав би в будь-якому іншому місці світу. А потім ми обнялися.

— Карлові Вари, — сказав Йоганнес, — це найвідоміший курорт Європи. Вари — означає тепло, а точніше, теплу купіль, а Карлові Вари — теплу купіль Карла, бо король Карл IV знайшов тут під час полювання цілющі джерела і вилікував цією водою свої бойові рани.

Ми сиділи на підлозі, на темно-зеленому килимі з орієнтальним візерунком, за низеньким столиком, Йоганнес розливав чай у горнятка із тоненької порцеляни.

— Раніше джерела використовували лише для ванн, а тепер внутрішнє вживання вважається важливішим, ти повинна купити собі горнятко з носиком і пити водичку чотири-п'ять разів на день, — продовжував він.

— Що ти таке говориш? — здивувалася я, а він таємниче засміявся кутиками вуст, і ця посмішка мала продемонструвати мені, що я так нічого і не зрозуміла. Кімната була великою, з різних боків її освітлювали численні лампи, двері вели до ін-

шої кімнати, звідти ще одні до наступної, далі ще одні до четвертої, п'ятої, я рідко бувала у таких помешканнях. Усі стіни були полаковані у колір яєчної шкаралупи, матово блищали, відбивали світло. У кімнатах повно антикварних меблів. Письмові столи у стилі ампір і стільці епохи рококо, китайські вази, килими на стінах, малюнки пером у темних рамах, покривала з парчі на масивних обідніх столах, перед каміном глибокі, оббиті оксамитом крісла, кришталеві вази на приставних столиках з високими ніжками, повні зів'ялих квітів, і чимало китайських та азійських меблів, як, наприклад, стіл, за яким ми сиділи, чи кушетка біля вікна, або різьблений ослінчик перед сліпим дзеркалом. Я пройшлася довгим коридором і поставила свою валізку збоку від загрозливо великого ліжка у спальні, Йоганнес не запропонував мені іншого місця для снання. Здалеку він кричав різні вказівки:

— Роззуйся. Ти пошкрябаєш паркет своїми каблуками! Во-да у лазничці дуже гаряча, майже кип'яток! Не відчиняй двері балкона, бо я не вмію їх зачиняти!

Його голос звучав то ближче, то далі, ніби він спеціально хотів мене заплутати, а коли я пішла назад, довго не могла його знайти. Усі кімнати мали по кілька дверей, і щойно я заходила до однієї, то чула, що він саме вийшов звідти, і так тривало доти, поки він не зловив мене в кухні за руку і не цитьнув:

— Стій!

Він сидів за низьким столом і підпихав собі під спину подушку, пояснюючи:

— Хронічне запалення нерва. Пригніченість. Подагра і плями на шкірі, іпохондрія, імпотенція, водянка, цинга і сифіліс.

Я перебила його:

— Це ж твоя звичка, хіба ні? Такий собі прийомчик. Ти завжди намагаєшся говорити не про те, що потрібно. Вгадала?

Йоганнес не відповів. Я випила ковток чаю, він мав присмак пилюки, порцелянове горнятко цілком поміщалось у моїй долоні, воно було легким і гарячим. Остання кімната майже порожня, столи, стільці і шезлонги відсунуті до стін, крізь відчинені двері видно мольберт Йоганнеса і велику картину на ньому, фарби, пляшки з аерозолями. У помешканні стояв запах розчинника, фарб і якихось невідомих мені парфумів. Я запитала:

— Де ми знаходимося?

Йоганнес відповів:

— У Карлових Варах, — і ми обоє засміялися.

Я розповіла про Берлін і про свою роботу, натяками описала особисте життя — романи, зустрічі, ночі, ми трохи поговорили про тусовку, про галереї, зради, гордість, гроші і дисципліну, а потім я відчула втому і захотіла спати. Я хотіла піти спати раніше за Йоганнеса, заснути ще до того, як він ляже біля мене. Підійшла до вікна і визирнула назовні. Запитала:

— Кому належить ця квартира?

Йоганнес відповів:

— Одній китайці. Матері власниці галереї, де я виставляюся.

— І де ця китайка?

— Померла. Два місяці тому. Альміна не хотіла продавати, але залишати порожньою квартиру також не випадало, тому вона запропонувала мені півроку попрацювати тут.

— А що ця китаянка робила у Карлових Варах?

— Пила воду з джерела і тужила за домом — ти ж це хотіла почути?

— На добраніч, — сказала я і пішла довгим коридором до спальні. Відчинила шафу біля стіни, повну суконь, шуб, шляпних коробок, взуття, накидок. У дзеркальних шафах лазнички стояли відчинені коробки рум'ян, пляшечки з парфумами, ліки, зубна щітка китаянки у кришталевій склянці на краю порцелянової мушлі рукомийника. Я доторкалася до всього цього, нюхала і довго роздивлялася відбитки пальців у баночці її крему — вказівний палець? мізинець? — вмила обличчя, вдягнула нічну сорочку і лягла в ліжко. Постіль була свіжо накрохмалена і пахла пральним порошком. Я вимкнула нічник біля ліжка, повернулася на бік і дивилася крізь прочинені двері у коридор, з-під усіх дверей вибивалося світло, я чула кроки Йоганнеса, його кашель, скрип паркету під його ногами. Думала про китаянку. Боялася, що мені стане погано від цих думок, але нічого такого не трапилося. На нічному столику стояв маленький золотий годинник, стрілка будильника була наставлена на половину сьомої.

Йоганнес мав певні звички, правила, яких дотримувався у житті тоді, як ми познайомилися, і тепер, у Карлових Варах. Я переконана, що він ніколи не відступить від цих звичок. Вони будуть злегка видозмінюватися, залежно від місця проживання, від людей, які його оточують, від того, як довго він перебуває серед цих людей. Але в основному ці правила залишаться незмінними, аж поки, — не знаю, як сказати, — поки

він не зістаріється і не забуде їх. Десять років тому він мешкав у двокімнатній квартирі на Кройцбергу, у кімнаті було пічне опалення, туалет у дворі, з вікон дуло і часто вимикалося світло. Взимку він прокидався близько восьмої, ішов до кухні, ставив кип'ятитися воду і лягав назад у ліжку, аж поки чайник не починав свистіти. Тоді запарював собі жасминовий чай із цукром та вершками, пив його в ліжку, спершись спиною на стіну, дивився у вікно на безлисті гілки акації у ранковому світлі, у гілках стирчали парасолі і порожні годівниці для птахів. Потім він вставав із ліжка, приймав крижаний душ — він прочитав, що так робив Бертольд Брехт, — з'їдав яблуко, відкушував шматок цитрини і починав роботу. Цікаво, звідки я це все знаю, — бачила сама чи з його розповіді?

Центральну курортну алею Карлових Вар я побачила через багато років на малюнку коробки з облатками, дуже поганий малюнок, — колони, невеличкі фонтани, білі лавки біля річки. На брунатному пакувальному папері напис «Облатки з Карлсбада. Смачний спогад», я дуже чітко пригадувала собі Карлові Вари. Білу лавку, на якій ми сиділи з Йоганнесом, цей спогад лякав своєю несподіваністю, чіткістю і точністю деталей. В обід ми вийшли з дому, спустилися до річки. Було бабине літо, і будинки світилися білим на тлі синього неба, на балконах стояли товсті старі чоловіки у майках без рукавів і курили сигари, а потім поверталися і зникали за шторами у тіні кімнат, обережно і легко причиняючи за собою балконні двері. Алея так сильно блищала на обідньому сонці, що мені довелося заплющити очі, а потім надягти сонячні окуляри.

— Не роби так, ти ж не росіянка, — сказав Йоганнес, який швидко крокував поряд зі мною, тримаючи спину дуже прямо. — Зараз я покажу тобі роботу Клімта у приміщенні центрального санаторію, побачиш, ти не впізнаєш цю картину.

Картина на стіні, мозаїка, я справді не впізнала її і досі не можу пригадати жодної деталі. Пам'ятаю коридори і лінолеум на підлозі, пам'ятаю, як зазірала до приміщень із кахлями на стінах, пригадую цинкові ванни, масажні кушетки, застарілі конструкції пристроїв для інгаляцій, медсестру в синьому чепчику на голові, яка курила біля столу, схилившись над газетою. Пригадую тишу в коридорах центрального санаторію, світлини музикантів місцевого оркестру на сходовій клітці між першим і другим поверхами, вродливу жінку, яка грала першу скрипку, рудого кларнетиста із сумною посмішкою.

— Тільки для пацієнтів санаторію, — сказала тітонька, що продавала квитки при вході. Вона їла сливовий пиріг і навіть не підняла на мене очей. — Квитки на концерт тільки для пацієнтів санаторію. Що грають? Ну, я знаю, Штрауса, вальси, усю цю ностальгійну музику.

Йоганнес у цей момент давно вже вийшов на вулицю, двері за ним з грюкотом зачинилися. Я купила собі у першому ж кіоску горнятко з носиком, на якому був намальований олень. Йоганнес стверджував, що досі не купив собі горнятка з носиком.

— І не маю наміру купувати.

А я повторила кілька разів підряд:

— Не розумію такого. Справді не розумію.

Німецькі туристи. Бабці, які спираються на палиці, із золотими ланцюжками на шиях і зап'ястках, лисячі хутра на згорблених плечах. Росіяни і поляки. Силуети гострокутних будинків у сецесійному стилі, гори і ліс, подекуди дивний запах у повітрі.

— Цірка, — сказав Йоганнес так, ніби диктував мені по буквах. Колодязя із золотим півнем розташувалися німці у зимових куртках і світлих штанах, вони підставляли сонцю задоволені санаторним побутом обличчя, ми підсіли до них. Мені спершу було соромно наповнювати своє горнятко водою з колодязя, але потім я таки зачерпнула води, відхилилася назад і випила. Вода була теплою і солонуватою, від неї піднуджувало, і я пила обережно, маленькими ковтками. Німці розмовляли про свою вагу і травлення, про дієти і кількість цукру в крові, про обідній сон і вечерю, про цілющі властивості джерельної води.

— Слухай уважно, — сказав Йоганнес, хоча міг би і не говорити.

Я ще раз наповнила своє горнятко водою, з будинку центрального санаторію було чути дзвін годинника.

— Час пити каву, — вирішили німці, встали і пішли геть.

Йоганнес зачекав, поки я допила свою воду, як чекають на дитину, яка допиває лимонад і доїдає морозиво. Він сказав:

— Ти так п'єш, ніби це чудодійна вода з Лурда.

Я хотіла відповісти: «Я б радо випила води з Лурда», але промовчала. Вирішила, що немає сенсу нічого говорити, адже справа не в Йоганнесі. Ми пройшли між колонами, повз численні колодязі, дерев'яні діжки з пальмами, ішли повільно, як

усі тут. Світ звузився до Карлових Вар, не існувало нічого, поза теплуватою солоною водичкою і сонцем півдня і неспіливою думкою про те, що мені може бути все одно, все на світі може бути мені байдуже, і можливо, так навіть було на якусь коротку мить.

Біля найбільшого фонтана із цілющою водою карловарських джерел, у самому кінці центральної алеї, стояв дитячий хор і співав, здається, *Ave Maria* Шуберта, фонтан був недіючий, і вода вкрила камені бруківки зеленим нальотом. Не звертаючи уваги на таблички із написом *Don't smoke*, я закурила сигарету, група польських пенсіонерів із вдячністю зробила те саме. Йоганнес зник на півгодини, а потім раптом з'явився, його розпашіле обличчя почервоніло. Чим вище ми піднімалися по горі, тим більш обшарпаними здавалися будинки, вулиці, у повітрі висіло павутиння, а до дір у мурах заскакували вуличні коти. Вулиця різко підіймалася і переходила у лісову дорогу, це означало, що мальовничі Карлові Вари вже залишилися позаду нас, а разом з ними і сонячне світло.

— Йоганнесе, озирнись і подивись, як гарно.

Але Йоганнес, не зупиняючись, дерся вгору по стежці і прокректав через плече:

— Коли вийдемо нагору, зможемо спуститися назад на фунікулері.

Я йшла за ним, вдивляючись у його спину, це була добре знайома мені спина, колись навіть рідна. Йоганнес одягся в свою синю американську військову куртку, він носив її завжди, а колись зберігав у її численних кишнях всяку всячину, гачки від вудочок, пташині пера, горіхи, шнурок, невеличкий

синій камінчик з французького атлантичного берега, токен нью-йоркського метро, складений у кілька разів клаптик паперу з візерунком татуювання, яке він колись хотів собі зробити, китайську зубну щітку завбільшки з ніготь великого пальця, подертий браслет. Я знала кожен цей предмет. Колись давно я сиділа біля нього, дивилася як на Бога і просила:

— Покажи мені, що у тебе в кишенях.

Тоді Йоганнес витягнув усе і розклав переді мною на столі. Тепер мені байдуже, що з цього всього досі там лежить, що загубилося, а що нове. Якщо зовсім відверто, то я взагалі нічого не хотіла знати про Йоганнеса, такого, яким він був зараз, яким він залишиться назавжди, мені навіть не було цікаво, коли він зупиниться і перестане змінюватися.

Високо на горі була кнайпа, пофарбований темним бейцом дерев'яний барак, з оленьчими рогами над входом, з терасою, на якій вже виставили на столи стільці, а на землі всюди лежало червоне листя. Йоганнес взяв два стільці, з яких стікала дощова вода, струсив листя з церати на одному зі столів, з дерев'яного барака з'явився кельнер. Ми їли м'ясні завиванці із кнедлями і тушкованою капустою, Йоганнес пив біле вино, я — охолоджену кока-колу, мені хотілося пити, було тепло, і злегка паморочилася голова, газові бульки пощипували мене за язик. На дерев'яних поручнях тераси було багато павутиння, за терасою ліс різко спускався в долину, до передмість, до панельних багатоповерхівок і порожніх автостоянок перед під'їздами, в одному з цих будинків відчинилося крихітне віконечко і сонце відбилося від шиби на бру-

ківку. Я зняла светр і сонячні окуляри. Йоганнес замовив ще одне біле вино, кельнер безпорадно зупинився біля нашого столика і подивився разом з нами в долину, потім повернувшись і пішов геть. Над склянкою кока-коли роїлися оси, безшумно, немов їх нанизали на невидимі нитки. Моє серце чомусь тривожно стиснулося, але потім знову заспокоїлося, так ніби раптом я замислилася над випадковістю місця, в якому перебуваю, над примхливою грою світла, настрою, над усім нашим життям і місцями, у яких нам доводиться побувати протягом цього життя, про міст над Сеною, пароплав для прогулянок біля сицилійського берега, готельну кімнату в Амстердамі, вікна якої виходять на квартал червоних ліхтарів, про Карлові Вари, про крученики і терпке біле вино, яке мені не смакувало, я скрутила собі сигарету і подивилася в обличчя Йоганнеса, на цьому обличчі відбивалася байдужість і водночас гордість тим, що він все знає краще за мене. Сонячне світло було вільним і ні від чого не залежало, червоне листя і рештки літнього тепла теж ні від чого не залежали, у кожному разі, не від нас. Йоганнес сказав:

— Чиж, — і показав на ліс, я не бачила нічого, ніякого чижа, але відповіла:

— Бачу.

Подумала про те, кому могла б розповісти все це, хто оцінив би цю обідню тишу. Якщо не ми, то хоча б хтось, кому це можна розповісти. Я сказала:

— Йоганнесе, я би хотіла знову зустріти когось, з ким можна було б поговорити про якісь важливі речі. Кому можна було б написати листа. Я давно не писала листів.

Йоганнес підняв брови і нічого не сказав. Десять далеко внизу, у долині машина швидкої допомоги увімкнула свою синю мигалку і поїхала у напрямку центру, сирену було чути аж до нас. Йоганнес пробурмотів:

— За чверть години ця «швидка» буде тут, запхне тебе всередину і забере з собою, бо ти невиправна.

А я відповіла:

— За чверть години вона буде тут і забере тебе з собою, бо ти не хочеш нічого збагнути, — і ми обмінялися лютими поглядами.

По столі лазив якийсь жучок, я була сита і не мала бажання доїдати свою порцію, відсунула тарілку вбік, надягла светр і сонячні окуляри. Ми заплатили і пішли геть. Спустилися канатною дорогою в долину, я подивилася на фарбоване біляве волосся жінки, яка провадила фунікулер, а потім кинула короткий погляд донизу, в прірву — уявила собі, з якою швидкістю ми полетіли б туди, якби раптом відмовили гальма, як схопилися б за руки, а можливо, не встигли б навіть цього. Ми сиділи далеко одне від одного, повернуті спинами, у цьому крихітному вагончику, схожому на вагончики дитячого атракціону — мандрівки з привидами. Хоча це і не мало жодного значення.

— *There is a light coming into my window*¹, — співав Йоганнес по обіді, лежачи із заплющеними очима в ліжку померлої китайки, він співав не на повний голос, а лише наспівував, вишіптуючи слова, крізь напівзачинені жалюзі справді щось

¹ Світло у моєму вікні (англ.).

пробивалося, але це було не світло, це було щось інше. Я лежала поряд із ним на боці і дивилася на нього, він все ще здавався мені привабливим, як і раніше, як завжди, його дивовижно пухнасте волосся, маленьке підборіддя, шорстка шкіра. Я могла з тим же успіхом лежати поряд із якимось мерцем, поряд із кимсь чужим, або взагалі в іншому місці, він нічого не відчував до мене, а я до нього, але ми були так близько, і це було болючим для мене, а для нього напевно ні. Я встала і пішла геть від нього, вздовж коридора до однієї з кімнат зі стінами кольору ячної шкаралупи, там я сіла на стілець біля стіни і подумала, що знову зголодніла і пішла б кудись повечеряти. Вже аж згодом я намагалася збагнути, як взагалі трапилося, що ми лежали там поряд, втомлені і ліниві, як ми сіли на ліжко, роззулися і лягли на спину, повернувшись одне до одного, не більше і не менше, а знадвору у вікна пробивалося світло і вітер стукав жалюзі об віконну раму. Я так і не збагнула цього.

Можливо, Йоганнес таки знав щось, чого я не могла зрозуміти через свою надмірну сентиментальність і власницький інстинкт, а йому в якийсь момент просто вдалося повернутися до часу спиною.

— *It's a long way to China*¹, — повторював він час від часу так таємниче, ніби це мало щось для мене означати. У нього було радіо, яке він завжди возив із собою, тепер воно стояло на підвіконні у кухні мертвої китаянки, і він так довго крутив там якісь ручки, аж поки не зловив хвилю якогось арабського

¹ Довга дорога до Китаю (англ.).

радіо. — Який сенс слухати чеську музику, якщо ми і так у Чехії? Ти можеш відчувати, що ти справді у Чехії, тільки коли слухатимеш арабську музику або, наприклад, монгольську, бенгальську, у кожному разі, щось зовсім інше.

Я стояла поряд з ним і не знала, чим мені зайнятися, він не дозволив мені ані чистити моркву, ні мити рибу, ані накривати на стіл.

— Ні, я зроблю це сам.

По радіо високий чоловічий голос виводив мелодії, то опускаючись донизу, то підіймаючись догори, цей спів, це дрижання і вібрування голосу розривали мені серце. Я подумала про відстань, про сонце пустелі перед вікном, про шакалів і пісок, який може засипати сецесійні будинки у Карлових Варах, висушити тутешні джерела, і в мене пропало бажання робити що-небудь, я раптом згадала, як колись Йоганнес надіслав мені листа до Ессаурії. Я поїхала до Марокко, бо він побував там на кілька років раніше і, мабуть, сказав щось на зразок:

— Якщо ти хочеш якось унаочнити твою незрозумілу ностальгію, їдь до Марокко.

Так це було чи якось по-іншому, не пригадую, але я таки поїхала, хоча моя туга і була недостатньо великою, щоб вирушити самій, я взяла ще одну людину, не Йоганнеса, іншого. Йоганнес дав мені з собою кілька адрес, готелі, пансіони. Ресторани, які йому сподобалися, де він їв або зупинявся. Більшістю із цих адрес я не скористалася, але в Ессаурії ми зняли кімнату в готелі, який мені порадив Йоганнес. Готель був розташований біля самого моря, вбудований у мури старого мі-

ста, вибілені сонцем і зруйновані, у внутрішньому дворикі літали жовті птахи, а на простирадлі порипував пісок і морська сіль. Ми заплатили наперед, заповнили готельні картки, а коли порт'є побачив наші паспорти, то затамував подих і витяг із шухляди листа, який, за його словами, прийшов мені ще тиждень тому. Лист набрякнув від вологості, конверт був зроблений зі старої газети, Йоганнес ніколи не купував готових конвертів, а завжди робив їх сам з використаного паперу. На конверті стояло моє ім'я, назва готелю, *Ессаурія, Марокко*. Я не показала ані свого здивування, ні радості від такої несподіванки, взяла листа, ніби щось само собою зрозуміле, якусь не варту уваги дрібницю, так, ніби я була досвідченою і вільною від усього мандрівницею, яка їздить по світу, а люди надсилають їй листи без жодної певності, що вона їх отримає і коли саме отримає, можливо, що й ніколи. А якщо все ж таки отримає, то це буде знак, що слід очікувати якихось змін. Ми піднялися до нашого номера, я міцно тримала в руці конверт, бо знала, що по-іншому мій супутник вирве у мене цього листа, з ревності, люті, розірве його і викине з вікна, а морський вітер рознесе маленькі шматочки паперу кудись далеко. Я прочитала листа в туалеті і протягом подальшої подорожі не розлучалася з ним ні на мить, носила його при собі, під сорочкою, біля серця, а вечорами, коли ми лягали спати, ховала щоразу в іншому місці. Я вже забула, що саме написав він у цьому листі. На кухні у Карлових Варах Йоганнес різав цибулю, розтирав у руках перець, гвоздику, кардамон. Я запитала:

— Пригадуєш, як ти надіслав мені листа до Ессаурії?

І він чесно відповів:

— Ні.

Ми сіли за стіл у кімнаті зі стінами кольору яєчної шкаралупи, їли рибу з помідорами і паприкою, кускусом і салатом, пили вино, я не питала, де Йоганнес роздобув у Карлових Варах ці майже екзотичні тут продукти. Ми їли з великих порцелянових тарілок і наливали вино з карафки, звідкись повіяв протяг, і світло свічок затріпотіло, а на кухні араби продовжували стиха щось наспівувати. Спершу я бридилася порцелянових тарілок, горнят і склянок померлої китаянки, але тепер це минулося, і я їла її приправи і пила її вино. Китаянка сиділа за столом, склавши свої крихітні долоні на животі, на ній було червоне кімоно, і вона посміхалася нам, мабуть, доброзичливо. Я запитала:

— Тобі не було тут страшно спочатку?

Йоганнес відповів, ніби також бачив перед собою китаянку:

— Спочатку було. Мені все тут здавалося дивним і навіть абсурдним, особливо ця готовність Альміни поселити мене у помешканні своєї покійної мами. Але після двох чи трьох неспокійних ночей мій страх минув. Якби я боявся, то не зміг би працювати.

Він розрізав білий живіт другої рибини і покрав її на шматочки. Ця остання фраза була дуже типовою для нього, для його готовності приймати рішення і потім послідовно дотримуватися вирішеного, я багато б дала, аби мати таку ж рису характеру. Я би поговорила з ним ще про померлу китаянку, яка була дуже багатою та ексцентричною. Я добре уявляла со-

бі, як вона прогулюється центральною алеєю санаторію, уявляла її дрібні кроки, те, як вона п'є лікувальну воду зі свого китайського горнятка з носиком, — що може робити китаянка у Карлових Варах? — це питання звучало як жарт.

— А де живе її донька, Альміна, в галереї якої ти виставляєш свої роботи?

— У Парижі, — коротко відповів Йоганнес, демонструючи всім своїм виглядом, що не має ні найменшого бажання розмовляти зі мною про покійну китаянку.

Тож я відхилилася назад і чекала, поки він вирішить, про що ж йому хочеться зі мною поговорити. Мені здавалося, що ми повинні про щось поговорити. Іти спати ще занадто рано, отже, доведеться ще трохи посидіти разом. Хоча взагалі мені було байдуже, і я була вдячна долі, що мені байдуже. Я уявила собі, як неспіливо я б сиділа і тремтіла, якби все ще любила його, якби хотіла показати йому себе, якби мені його бракувало, але мені не бракувало його. Йоганнес старанно доїв свою порцію риби, випив вино і витер губи лляною серветкою.

— Ти ще будеш щось їсти?

— Ні, дякую, я дуже сита. Все було смачно.

Він зібрав зі столу тарілки і баняки, встав і зник із посудом на кухні. Ми обмінялися із китаянкою багатозначними поглядами, і я скривилася йому вслід, передражняючи. Йоганнес крикнув, погримуючи посудом:

— Зараз повернуся, — ввічливий, чужий вродливий чоловік, у якого я була в гостях, чоловік із карими очима та світлим волоссям. Мені хотілося посваритися з кимось. Хоча це й було безглуздо.

— Хочеш джину з тоніком?

Я не відповіла і почула, як він відчиняє холодильник, кидає лід до склянки, кричить із кухні:

— Ти ще пам'ятаєш Міріам?

З того, яким підкресленим тоном він вимовив «ти», я зрозуміла, що це мало би стати відповіддю на моє питання про листа до Ессаурії.

— Звичайно, я пригадую Міріам, — сказала я.

Йоганнес повернувся назад до кімнати, поставив перед собою на стіл пляшку з тоніком, склянку, сів і запитав:

— І як тобі сподобалася перша зустріч із Міріам?

Я поцікавилася:

— Ти хочеш поговорити про неї, бо тобі її бракує, чи просто питаєш мене, як мені це сподобалося, бо хочеш знати?

Йоганнес подивився на мене з докором:

— Я хочу знати, як це тобі сподобалося, не менше і не більше, але ти не мусиш відповідати на це запитання.

Я піддалася і спробувала пригадати:

— Як давно це було? Три роки тому, чотири?

Йоганнес впевнено підказав:

— Чотири.

Від такої точності мені на якусь мить запаморочилося в голові. Чотири роки тому. Влітку після поїздки до Марокко. Йоганнес подарував мені перстень, великий срібний перстень, виготовлений спеціально на його замовлення, з каменем, який він знайшов на якомусь із грецьких островів. Цей перстень мав символічне значення і так само виглядав, тож я прийняла подарунок. Що це було? Заручини? Обіцянка? Я взяла пер-

стень і зникла, у мене було багато справ, і я не мала часу займатися більше нічим. Минуло вже чимало часу відтоді, як я пропала, і Йоганнес подзвонив мені з вимогою повернути перстень, він говорив таким серйозним тоном, що заперечити йому було неможливо. І мав рацію. Я сама була винна. Тому поїхала до Кройцберга вранці пізнього літа, перстень був у мене у правій кишені, а на розмову я могла витратити не більше десяти хвилин. Ця двокімнатна квартира у задньому дворіку з виходом на вулиці і пічним опаленням, акація, парасолі у гілках дерев. Коли я зайшла до під'їзду, на одному з горішніх поверхів з грюкотом зачинилися двері, хтось спустився сходами, я відразу ж все збагнула. Я піднімалася, а вона спускалася сходами мені назустріч, на другому поверсі ми розминулися, зачепили одна одну рукавами і зустрілися поглядами. Її очі були темно-карі, обличчя зі світлою шкірою і веснянками спокійне, на ньому задоволений вираз, нічого непевного, літо пізньої осені, і вона пішла геть. Коли я визирнула з вікна сходової клітки, то побачила, як вона відчепила свій велосипед від йоганнесового, провела його двором і зникла у воротах. Усі десять хвилин, які були у мене на розмову із Йоганнесом, на те, щоб віддати йому останню загадку і піти, я простояла на слабо освітлених сходах, важко дихала і тремтіла від люті і розпачу, які з'явилися невідомо звідки і були мені цілком незрозумілими. Я вибігла нагору, перестрибуючи через дві сходинки, а потім енергійно затарабанила кулаками у двері. Двері були незачинені, і я мало не впала з розгону, зайшла досередини, жалюгідна і заплакана, пройшла коридором до маленької кімнати, у якій на ліжку сидів Йоган-

нес, спершись спиною до стіни і втупившись в акацію, він притримував рукою горнятко жасминового чаю з цукром і вершками у себе на коліні. Відчинене вікно, надворі ще тепло. Я витягла перстень із кишені і поклала на нічний столик, поряд із порожніми склянками з-під вина, попільничкою з недопалками, на розкриту книгу Джузеппе Унгаретті, *Вірші*. Йоганнес відвів погляд від акації і подивився на мене так, ніби мене не існувало. Я повернулася і пішла назад коридором, до відчинених дверей помешкання, зачинила їх за собою акуратно і безшумно.

Китаянка у кімнаті зі стінами кольору яєчної шкаралупи, у місті, розташованому в чеській долині — *it's a long way to China*, — китаянка кілька разів кивнула, встала, ввічливо вклонилася, її кімоно зашаруділо, і вона вийшла геть. Йоганнес запитав:

— Звідки ти знала, що це була Міріам? Тобто чому ти вирішила, що ця незнайома жінка, яка спускалася сходами, вийшла саме з мого помешкання?

Я роздратовано відповіла:

— Не знаю, просто здогадалася. Такі речі відчуваєш, що тут незрозумілого?

Він запитав:

— І як ти себе при цьому почувала?

Я байдуже відповіла:

— Погано, ясна річ, як іще?

У мене не було ні найменшого бажання розмовляти з ним про це у такому тоні. Мені треба було подумати над тим, що

тоді це справді було погано, але тепер уже ні. І мені раптом здалося жадливим і незрозумілим, як ми можемо після цього всього сидіти собі поряд, вслухаючись у відлуння взаємних об'яз, як можемо так спокійно розмовляти про це? Я не могла зосередитися і сказала:

— Я знаю, що ви все ще разом. Ти і Міріам. Ви разом, я про це знаю, і тобі не потрібно розповідати мені про це.

Йоганнес посміхнувся і сказав:

— Але я із задоволенням розповім. Вона справді все ще зі мною.

Це не прозвучало як тріумф. Він налив тоніку до своєї склянки, ми цокнулися келихами, випили, закурили, порозмовляли, помовчали, і коли ми мовчали, мені здавалося, що я чую, як дзюркотить фонтан у Карлових Варах, як ллється із нього вода на самому кінці центральної алеї, як стікає по шорсткому камінні.

— Ти також це чуєш?

— Так, я теж чую.

Китаянка присіла навпочіпки у темному коридорі і вирізає з кольорового паперу драконів, запускає їх літати, як метеликів.

— Ти ще пам'ятаєш? — запитала я. — Пам'ятаєш ще, як я тобі подобалася на відкритті виставки у Парижі, два роки тому?

Я була самозакохана тоді і, мабуть, сумна, але Йоганнес був таким самим. Він відповів:

— Звичайно, пам'ятаю. Ти була дуже гарна. Ти була у шубі і на високих шпильках, твоє обличчя світилося від щастя. Ти

стояла і мерзла півгодини біля батареї, ні з ким не розмовляючи, а потім пішла геть.

Наступного ранку ми снідали близько десятої, надворі було похмуро, бо вночі почався дощ і йшов досі. Несподівано Йоганнес вибухнув сміхом і довго не міг заспокоїтися. Він прокинувся раніше за мене. Коли я прийшла на кухню, він уже сидів за столом, їв своє традиційне яблуко зі скибкою білого хліба. Я сказала:

— Мені подобається така погода, я люблю, коли надворі сіро і мжичка. — Потім додала: — Здається, у мене хороший настрій.

Тоді Йоганнес поклав своє яблуко, яке він уже встиг розрізати навпіл, назад на тарілку і вибухнув сміхом. Я ввічливо чекала, щоб він заспокоївся. Мені здавалося, що він мав би відразу ж розповісти мені, що саме його так розсмішило, але Йоганнес просто припинив сміятися і нічого не сказав. Я запитала:

— Що смішного? — Він подивився на мене, потім на своє яблуко і знову на мене, і ще раз вибухнув сміхом, сміявся ще довше і сильніше. Я сіла навпроти нього за стіл і також засміялася, а потім ще раз запитала: — Слухай, чого ти смієшся? — Йоганнес хитав головою, тримав руки перед чолом, потім закрив долонями очі і сміявся, заспокоювався і знову реготав. Я налила собі горнятко кави. Потім обережно сказала: — Йоганнесе? — А він, обома руками відштовхнувшись від столу, встав, прихилився до рукомийника, спиною до мене, його плечі тремтіли. Я уважно дивилася на нього. Потім запитала: — Я щось

зробила вночі? Щось, чого не пам'ятаю і що так тебе розсмішило? — Але Йоганнес тільки замахав обома руками. Я сказала: — Нічого не розумію. — Він зігнувся, схилився над рукомийником, я перепитала уже розлючено: — Ти смієшся наді мною чи над чим, блін?

Він вийшов із кухні. Я чула його з коридора. Він намагався не хихотіти, переводив подих, зітхав, а потім знову реготав. Я налила молока у каву. Подумала: «Мені нудно». Прислухалася до звуків із коридора. Йоганнес повернувся назад, на кухню, сів за стіл, сказав:

— Вибач.

І взявся за своє яблуко. Я дивилася на нього доти, поки він не відповів на мій погляд, протягом секунди ми свердлили одне одного поглядами, його обличчя почервоніло, було видно, що він справді намагається стримати себе. Але це йому не вдалося, і він знову зареготав. Заховав обличчя у долонях. Я запитала наскільки могла спокійно:

— Отже, ти не хочеш мені сказати, чому тобі так весело? А він задихаючись відповів:

— Нічого. Нічого смішного. Не можу тобі пояснити.

Я перестала звертати на нього увагу. Відхилилася на спинку крісла, гріла руки об тепле горнятко з кавою і дивилася на Йоганнеса, як дивляться на пацієнта, в'язня або свідка, дивилася і чекала. Йому забракло повітря, обличчя його розчервонілося, з очей потекли сльози, сміх трусив його, і йому явно було боляче від цього. Час від часу я також посміхалася. Йоганнес більше не намагався заспокоїтися, припинити регіт, бути ввічливим, він просто піддався цьому нападу, а я не могла

пригадати, щоб сама коли-небудь так сильно сміялася. Він встав і хитаючись вийшов із кухні, пройшовся кімнатами і повернувся, стояв у коридорі, важко дихав і знову реготав. Я не звертала на нього уваги. Дивилася у вікно на мжичку, в усіх вікнах будинків навпроти було зашторено, гілки платанів продувалися вітром. Йоганнес сміявся за зачиненими дверима лазнички, потім десь далеко у спальні, потім зовсім коротко на сходах, луна гротесково підсилювала звук його реготу. Але ось він заспокоївся. Я прислухалася і не почула його, трохи почекала, а потім піднялася і пройшлася усіма кімнатами у пошуках Йоганнеса. Він лежав у кімнаті-майстерні на невеличкому шезлонгу і поклав праву руку собі на живіт. Я трохи постояла у дверях, а потім запитала:

— З тобою все гаразд?

Він відповів серйозно:

— Так, усе добре. Добре.

Я ще трохи постояла, хотіла запитати ще раз, але потім стрималася. Я запитала:

— Ти не хотів би врешті показати мені свою картину, до якої я повинна написати текст?

А Йоганнес відповів:

— Мені здається, я передумав, мені не потрібен текст. Картина ще не готова. Я покажу її тобі іншим разом.

Я помила посуд, випила друге горнятко кави на балконі, під дощем, і знову лягла у ліжку. Прочитала три сторінки вступу до якогось виставкового каталогу, що його дав мені Йоганнес, мабуть, для того, аби я побачила, як має виглядати справж-

ній текст до картини, а потім заснула. Йоганнес розбудив мене через годину зі словами:

— У тебе буде депресія, якщо спатимеш вдень занадто довго.

Я попросила:

— Принеси мені, будь ласка, трохи шоколаду і сигарету.

Йоганнес втішився цим проханням і приніс мені коробку китайських імбирних цукерок, на яких я не змогла знайти дату кінцевої реалізації, але попри те з'їла всі. Йоганнес сидів біля мого ліжка на стільці і спостерігав, як я їла, а потім устав і пішов. Я чула, як він вовтузиться у кімнаті-майстерні, із радіо долинала монгольська музика, Йоганнес тихо насвистував щось, мив на кухні пензлики, дощ барабанив по підвіконню. Мені видавалося дивним те, що я проводжу стільки часу з людиною, стосунки з якою так до кінця і не з'ясовані. Ми не були з ним настільки близькими, щоб я могла постійно ходити за ним по кімнатах і невимушено щось говорити, але наша близькість була достатньою, щоб дозволити йому дивитися на те, як я заспано і зі скуйовдженим волоссям поїдаю одну за одною двадцять цукерок з імбиром. Я лежала в ліжку, бо не знала, чим могла б ще зайнятися, з Йоганнесом чи без нього.

Після обіду, коли на вулиці вже майже почало смеркатися, я встала з ліжка. Йоганнес пішов кудись, не сказавши мені, куди саме, не запитав, чи не хочу я піти з ним, але у цьому не було нічого страшного, бо я і так не пішла б із ним.

— Ти когось знаєш у Карлових Варах?

— Ні. І не маю наміру ні з ким знайомитися, це тільки відволікатиме мене від роботи.

Я також відволікала його від роботи, це було очевидно, він не міг працювати, поки я була тут, і текст для картини також був йому не потрібен, час їхати назад, завтра вранці поїду. Я випила на кухні навістоячки рештки чаю з його горнятка, сперши праву руку на бік, холодний жасминовий чай з цукром і вершками, тоді поставила горнятко назад на стіл і пішла до його майстерні, до кімнати Синьої Бороди. До сьомої кімнати. Здавалося, повітря довкола мене вібрує, моя рука була трохи дивною на доторк і мені здавалося, що я не дуже добре чую. Жалюзі у кімнаті-майстерні були підняті, з вікон падало світло дощового дня, усі предмети мали нечіткі, злегка розмиті контури. Картини повернені до стін і накриті шматками тканини, порожній мольберт, жодної готової роботи на стіні. Поміж вікнами висіли клаптики паперу із нотатками Йоганнеса, загадкові слова *Юрген Барш*, *Опір*, *Опір шкіри*, *порожня скло-тара*. На письмовому столі олівці, газетні вирізки, папір, тю-тю, крихітне пуделко для трави, яке я подарувала йому кілька років тому, кнопки, запальнички, порожні кавові горнятка, світлини з поляроїда — Йоганнес із очима, зав'язаними чорною хустиною, збірка віршів Ніцше, листівки із зображеннями центральної алеї Карлових Вар, чорнильниця, пінцет, три балончики з фарбою, скляний прес для паперів із бамбуковою пагодою всередині. Те, що я шукала, лежало не на письмовому столі, а на підвіконні, старанно поскладані на купку сині конверти, прямокутні сині конверти, адресовані Йоганнесові і підписані дрібним почерком. Йоганнесові у Карлових Варах, місті в чеській долині, з фонтаном із теплою солоною лікувальною водою. Моє серце зупинилося. Я могла б розвернутися і піти

геть, зачинити за собою двері, зайнятися чимось іншим, але я залишилася. Взяла до рук першого листа, він був легеньким, майже невагомим, нічим не пахнув, хоча це і не мало жодного значення. Я витягла з конверта листок у клітинку, розгорнула і почала читати. Павутина, сітка, пастка, що затягує, китайська загадка. Я ніколи не вагалася перед тим, як читати чужі листи, щоденники, приватні нотатки, завжди цього соромилася, але все одно робила з трохи дивного відчуття обов'язку, щоб довідатися те, чого насправді не повинна була б знати, але це знання було мені потрібне для прийняття рішення. Листи Міріам були дуже непристойними. Непристойними, сексуальними, порнографічними, нестриманими. Вона нагадувала Йоганнесові моменти їхнього взаємного збудження, описувала ночі, проведені разом, давала волю фантазіям. Я не думала, що в Йоганнеса взагалі є якась сексуальність, тим більше така — цікаво, чи це була його сексуальність, чи лише нав'язана Міріам? У кожному разі, це не була моя сексуальність, і якийсь ледь чутний шепіт у мене всередині шкодував про це. Я прочитала третього, четвертого, п'ятого листа, шостого, тільки аби пере-свідчитися, що це було єдиним, про що вона вважала за потрібне писати йому. «Ця туга глибоко в мені, у моїх найтемніших закутках»; останнього листа я прочитала, бо подумала, що вона таки напише якусь фразу на зразок: «Сьогодні вранці я нарешті пішла до бібліотеки, щоб попрацювати над своєю магістерською роботою», але вона не написала нічого такого. Я поскладала листи на місце, рівненько, один на другий. Подумала про світлу шкіру Міріам та її карі очі, про Йоганнеса у білому ліжку, про предмети на нічному столику, дві склянки

з-під вина, попільничку, книгу. Чи була у всьому цьому якась двозначність? Я пригадала, як сказала Йоганнесові у кнайпі на горі у Карлових Варах:

— Йоганнесе, я би хотіла знову зустріти когось, кому можна було б написати листа.

Я багато дала б за можливість повернути назад ці слова, вони видавалися мені жалюгідними, я сказала їх невчасно і недоречно. Вийшла з кімнати-майстерні, кімнати Синьої Бороди, сьомої кімнати, пішла на кухню, відчинила холодильник і випила великий ковток джину просто з пляшки. Потім сказала вголос:

— Я хотіла б ніколи не бачити її. Хотіла б не читати цих листів. Хотіла б ніколи сюди не приїздити.

Але я знала, що все це неправда.

Йоганнес повернувся увечері, і по ньому неможливо було вгадати, де він побував. Протягом тих годин, які я провела за кухонним столом, чекаючи на нього, він змінився, став якимсь чужим, у нього було життя, про яке я нічого не знала. Мабуть, я подивилася на нього якимось по-особливому, бо він підійшов до мене близько і запитав:

— Щось трапилось?

Я відповіла:

— Ні. Що могло трапитися?

Він переодягнувся, і ми вийшли прогулятися, спотикаючись на мокрій брукувці Карлових Вар; нічні вулиці були порожні, місто ніби вимерло, на центральній алеї тихо шуміли фонтани.

— Останній ковток лікувальної води?

— Ні, дякую, більше ніякої води.

Ми пройшлися до будинку з підземними гаражами, де я залишила машину, піднялися на ліфті на останній поверх, підкупили охоронця неймовірною сумою американських доларів, які Йоганнес витягнув із кишені свого пальта, і зайшли до єдиного у Карлових Варах нічного клубу. Я вже давно не проводила ночі на дискотеці, а таких дискотек, як ця, ще взагалі ніколи не бачила. За величезним вікном було видно Карлові Вари, темні і гарні, але ніхто не дивився у вікно, усі повернулися спиною до цієї панорами, так ніби вони не могли більше бачити цього, усі погляди зосередилися на середині залу. Мені стало цікаво, чи опустять жалюзі, коли зійде сонце. Не існує нічого більш жажливого, ніж ранкове сонячне світло за вікнами бару, в якому я пила всю ніч. Йоганнес сказав:

— Близько третьої вони зачиняють вікна, і з вулиці нічого не можна побачити.

Приміщення було таким же великим, як автомобільні стоянки внизу, як та стоянка на другому поверсі, на якій я поставила свою машину. У приміщенні тут, нагорі, було повно різних столів, диванів і ніш із кріслами, освітлених крихітними золотистими лампами. Танцювальний майданчик посеред залу, над ним кругла срібляста дискотечна лампа, все це виглядало, як у сімдесятих, темрява і лазерне шоу. В середині було повно людей, кельнерки снували поміж столиками і розносили таці, переповнені склянками з коктейлями та пляшками шампанського. Як це не дивно, але кельнерки переважно були не молодшими за п'ятдесят, товсті, рішучі, кремезні матрони, які тримали ситу-

ацію під контролем, розраховували клієнтів відразу ж, як приносили замовлення, і охоче допомагали бажаним налагодити контакти із чеськими пов'ями, повії в свою чергу стояли біля бару, пили шампанське і нудьгували. На танцювальному майданчику товклися, як божевільні, росіяни і поляки, німці міцно трималися за столи і мотали важкими п'яними головами, найстарші пацієнти санаторію та мініатюрні пенсіонерки саме збиралися виходити, біля дверей стояли юні чехи, переминалися з ноги на ногу, чекаючи, поки звільняться місця, і недвозначно заохочували до виходу стареньких, які поволі надягали на голови свої хутрянні шапки. Йоганнес прокричав мені у вухо:

— Це єдиний тутешній клуб, який працює аж до ранку, всі сюди ходять, справді всі, і російська мафія заробляє тут мільйони!

Я кивнула з ідіотським виразом обличчя, мені було незатишно під поглядами оточуючих. Нас провели до столика і посадили до якогось подружжя, кельнерка грубувато запитала, що ми будемо пити, два джин-тоніки з льодом, я втиснулася у нішу над шкіряним сидінням лавки, зняла своє пальто і міцно стиснула коліна під столом. Кожні три хвилини котрась із повій відходила від барної стойки, ніби її потягнули за шнурок, прямувала до одного зі столів і зникала у сутінках, інша повія займала її місце, біля барної стойки ніколи не було порожньо. Повії були вбрані у білі сукні, які таємничо відсвічували у темряві, але відразу ж згасали, щойно жінка сідала, Йоганнес простежив за моїм поглядом і сказав:

— Поверхом нижче є кімнати, вони рідко залишаються порожніми о цій порі.

Кельнерка гримнула склянками із джин-тоніком об наш стіл і подивилася на мене зневажливим поглядом, ми розрахувалися американськими доларами. Подружжя за нашим столиком відрекомендувалося. Руді і Власка, їм близько шістдесяти, чешка і німець, одружені десять років, у кожного багато шлюбів за плечима, Власка була гарна, Руді вгодований і елегантний, у білому костюмі, краватка тісно прилягає до товстої шиї. Йоганнес перехилився через стіл і дуже уважно вислуховував якісь інтимні історії, які вони викрикували йому у праве і ліве вухо од-ночасно. Я пила свій джин-тонік, впіймала на собі агресивний погляд кельнерки і замовила ще один, я би радо попросила три відразу, бо відчувала, що на тверезо не впораюся із ситуацією. Біля бару проходили чоловіки, прицінювалися до повій, повії демонстрували оголені плечі і хрипло сміялися. Кельнерки зби-ралися біля касового апарата і напружено нахилялися одна до одної, щоб потім знову розойтися в різні боки, як бджоли, три-маючи переповнені таці високо над головами. Другий теплува-тий джин-тонік. Власка наспівувала Йоганнесові якусь чеську народну пісню, на танцювальному майданчику черговий хіт се-зону викликав масову істерію. Руді послабив краватку, приго-стив мене сигаретою і торкнувся моїх пальців своєю товстою спітнілою рукою. Я посміхнулася, він також, ми цокнулися ке-лихами, він викрикнув: «Повторити!» у порожній простір перед собою, кельнерки не було видно. Йоганнес схилився до мене і запитав:

— З тобою все гаразд?

Я кивнула і майже захотіла вхопити його за руку, але він знову нахилився до Власки. Я уважно вдивлялася у дискотеч-

ну кулю, яка оберталася під стелею, на її сріблясті відбитки, аж поки у мене не запаморочилося в голові. Повії світилися лебедино-білим кольором, джин-тонік смакував, як вода, росіяни на танцмайданчику підспівували Стінгу: *Every breath you take, every move you make*¹.

Руді поклав під столом долоню на моє коліно, а я була цілковито твереза і нічого не могла з цим зробити. Йоганнес сидів поряд, вродливий незнайомець, клієнт чи щось таке, я б із задоволенням схопила його за потилицю і потрусила. Власка встала зі свого місця і зникла. Руді забрав долоню з мого коліна, показав на одну з повій біля барної стойки, вона відразу ж подивилася у наш бік і продемонструвала Йоганнесові повну готовність підкоритися, мабуть, це було само собою зрозумілим, але мені не хотілося нічого чути. Я відвернула голову вбік і подивилася у вікно. У вікні відбивався зал, те саме зовні і всередині, ніяких Карлових Вар, ніяких фонтанів, ніякого тобі темного лісу. Йоганнес сказав:

— Вибачте, — встав і вийшов.

Я тупо дивилася у блискуче обличчя Руді, і воно відразу ж, тої ж секунди повернулося до мене. Мені вдалося жажливим те, що Йоганнес залишив мене з ним наодинці. Руді запитав:

— Ви разом, чи як?

А я не відповіла йому, хоча це і не справило на нього жодного враження, він знову махнув кельнерці і посміхнувся до мене. Мені стало цікаво, чи Йоганнес і Власка зараз десь разом, чи вони домовилися якимось потаємним чином і зараз пішли до однієї з кімнат поверхом нижче. Я подумала, чи Йоганнес

¹ Кожен твій подих, кожен твій рух (англ.).

зараз робить Власці те, що Міріам у своїх листах називала спеціальним зворотом, і цей зворот цілковито вивів мене з себе. Власка і Йоганнес зникли. Повії все ще стояли біля барної стойки щільним рядом, неможливо було визначити, чи одна з них пішла з Йоганнесом. Та, на яку показував Руді, чи якась інша, всі вони виглядали однаково. Руді схопив мене за руку, міцно тримав зап'ястя, мені стало боляче, а він сказав щось, чого я вже не в змозі була зрозуміти. Мені було погано і хотілося взяти його з собою до однієї з кімнат, щоб він там навчив мене чогось, чого я ще не знаю, а тільки здогадуюся, або навіть і не здогадуюся, згодом я могла б розповісти про це Йоганнесові. Я забрала свою руку і піднялася. Пройшла вздовж коридора, моя сорочка коротко зблиснула у темряві, півмісяці моїх нігтів, шви джинсів — усе сніжно-біле. Я дійшла до туалету і виблювала до рукомийника, біля мене стояла старенька чешка, одна з небагатьох, які ще не пішли додому, вона приклала до мого чола свою холодну руку.

Пізно вночі, а можливо, вже під ранок, близько п'ятої, я стояла у коридорі помешкання pokojної китаянки перед її шафою з одягом. Дверцята шафи були відчинені, одяг висів на вішаках, шовкові сукні, парча, мереживо і вишивка, хутра і оксамит. Від одягу йшов м'який запах якогось засобу від молі, запах пудри, парфумів і ще чогось незнайомого мені, трохи схожого на дим. Я злегка похитнулася, моє чоло було гарячим, я провела рукою по вішаках і не змогла вибрати. Мені хотілося, щоб прийшла китаянка і вибрала для мене сукню, яка стане для мене другою шкірою, але китаянка сиділа на кухні і викла-

дала із зерняток рису складні геометричні фігури, схожі на крижані квіти, вона мала цікавіше заняття, ніж вибирати мені сукню. Я заплющила очі і витягла якийсь вішак із шафи. Потім знову розплющила очі, сукня була із синього шовку, прошита золотими нитками, з високим комірцем, вона не могла б стати моєю другою шкірою, бо кнопки на спині не сходилися, але коли я повернулася до дзеркала і подивилася на себе, то принаймні впізнала власне обличчя над високим комірцем, знайоме червонощоче обличчя. Я ще трохи так постояла і подивилася на себе. Я не знала, що тепер робити з цією сукнею, із собою, із Йоганнесом, з усім. Я не знала, чи це було сумно, чи ні, чи взагалі відбувалося хоча б щось. Я пішла до спальні і зупинилася біля ліжка, на якому спав Йоганнес. Подумала, що роблю не зовсім те, що потрібно. Але і не те, що зовсім не слід. Врешті Йоганнес розплющив очі, різко, ніби і не спав перед тим. Він подивився на мене, і якусь мить я боялася, що він не зрозуміє мене, але він витягнув руку і притягнув мене до себе. Він погладив синю блискучу тканину і тихо сказав:

— Це дуже приємне на доторк, — підняв ковдру, і я лягла біля нього. Притислася спиною до його живота, він обійняв мене і тримав мою руку так довго, аж поки я не перестала про нього думати.

Але все це нічого не означало. Карлові Вари. Я не знаю, що мала би означати ця поїздка до Карлових Вар, ряд випадкових моментів, випадок, який, мабуть, може щось змінити. Я пригадую це, як пригадую листа до Ессаурії, як обличчя Міріам, але всі ці спогади не мають жодного сенсу. Спогад про Карлові Вари

покривається спогадом про листи Міріам, про її безсоромні сексуальні напади, про слину Руді на моєму обличчі, шкода, але, здається, це завжди так. Це закриває все інше, ніби пелена. Мені здається, що я зачинила якусь коробку, повну старих непотрібних чудових речей, а в останній момент мені раптом щось пригадалося, єдиний крихітний предмет на самому дні коробки, і я ще раз відчиняю коробку і витягаю все назовні, але не можу знайти цієї дрібниці, єдиним доказом її існування є моя уява, і більше нічого. Відтоді я більше не бачила Йоганнеса. Якби ми зустрілися, я могла б розповісти йому про туман, у якому їхала назад, повертаючись із Карлсвих Вар. Несподівана стіна туману, я аж змушена була зупинитися, щоб зорієнтуватися, а потім поїхала далі, дуже повільно і довго, майже цілу годину. Я могла бачити край капота своєї машини, а далі нічого, решта світу була білою і зникла з поля зору. Я їхала, тривожно схилившись наперед, так ніби мені було б краще видно у цій позі. Але не було що роздивлятися, і раптом у мене з'явилося відчуття, ніби я знаходжуся поміж двох світів. Я подумала: а якщо туман розсіється і з'явиться щось інше, щось чуже і нове, і ця думка ошчасливила мене, попри увесь страх. Туман розсіявся так само несподівано, як і з'явився. Його вже не було видно навіть у бічному дзеркалі, а переді мною стояли бараки німецько-чеської митниці, митники, прикордонники і небо, мене пропустили, і я поїхала далі, додому.

ЗМІСТ

РУТ (ПОДРУГИ).....	3
AQUA ALTA.....	47
ХОЛОДНИЙ СИНІЙ КОЛІР.....	74
КОХАННЯ ДО АРІ ОСКАРССОНА	131
НІЧОГО, КРІМ ПРИВИДІВ	174
НА РОЗДОРІЖЖІ	209
СУТЕНЕР	246

Літературно-художнє видання

ГЕРМАНН

Юдіт

НІЧОГО, КРІМ ПРИВИДІВ

Оповідання

Переклад з німецької

Головний редактор Н. Є. Фоміна

Відповідальний за випуск А. Ю. Хорошевський

Художній редактор Б. П. Бублик

Технічний редактор Г. С. Таран

Комп'ютерна верстка: І. Л. Цибульник

Коректор І. В. Єфімова

Підписано до друку 26.02.07. Формат 70 × 108 ¹/₃₂.
Папір офсетний. Гарнітура Мінйон. Друк офсетний.
Умов. друк. арк. 12,60. Умов. фарбовідб. 12,94. Облік.-вид. арк. 12,12.
Тираж 2000 прим. Замовлення №

ТОВ «Видавництво Фоліо»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 502 від 21.06.2001 р.

ТОВ «Фоліо»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 683 від 21.11.2001 р.

61057, Харків, вул. Донець-Захаржевського, 6/8
Електронна адреса: www.folio.com.ua
E-mail: realization@folio.com.ua
Інтернет магазин www.bookpost.com.ua

Надруковано з готових позитивів
на ПП «Прінт-Лідер»
61070, Харків, вул. Рудика, 8
Свідоцтво про реєстрацію
НБ № 383264 від 10 червня 2005 р.

Германн Ю.

Г 38 Нічого, крім привидів: Оповідання / Пер. з нім. Н. В. Сняданко; Худож.-оформлювач Л. Д. Киркач-Осипова. — Харків: Фоліо, 2007. — 285 с. — (Література).

ISBN 978-966-03-3787-9.

Дебют молодого письменниці та журналістки Юдіт Германн став чи не найпомітнішою подією у німецькій літературі кінця 90-х років ХХ століття. Стиль її оповідань простий і тому зрозумілий кожному. Вона не намагається епатувати, як це роблять інші авангардні автори, чи нав'язувати читачеві свої думки. І звідси — найпрестижніша в німецькій літературі премія Клейста (лауреатами якої свого часу були Бертольд Брехт та Анна Зегерс), тиражі у сотні тисяч екземплярів, переклади більш ніж двадцятьма іноземними мовами.

«Нічого, крім привидів» («Nichts als Gespenster») — друга книжка оповідань Юдіт Германн. І знов критики визнали, що Юдіт Германн — це дійсно подія не тільки у німецькій, а й загалом у європейській літературі. Чи є межа між справжнім коханням і звичайною еротичною цікавістю, між реальною людиною і створеним почуттями образом? А можливо, немає зовсім нічого. Нічого, крім привидів...

ББК 84(4 НІМ)

Юдіт Германн

Дебют молодого письменниці та журналістки Юдіт Германн став чи не найпомітнішою подією в німецькій літературі кінця 90-х років XX століття. Стиль її оповідань простий і тому зрозумілий кожному. Вона не намагається епатувати, як це роблять інші авангардні автори, чи нав'язувати читачеві свої думки. І звідси — найпрестижніша в німецькій літературі премія Клейста (лауреатами якої свого часу були Бертольд Брехт та Анна Зегерс), тиражі в сотні тисяч екземплярів, переклади більш ніж двадцятьма іноземними мовами.

«Нічого, крім привидів» («Nichts als Gespenster») — друга книжка оповідань Юдіт Германн. І знов критики визнали, що Юдіт Германн — це дійсно подія не тільки в німецькій, а й загалом у європейській літературі. Чи є межа між справжнім коханням і звичайною еротичною цікавістю, між реальною людиною і створеним почуттями образом? А можливо, немає зовсім нічого. Нічого, крім привидів...

ISBN 978-966-03-3787-9

9 789660 337879